చారిత్రక రైతు మహోద్యమం

చంపారన్ సత్యాగ్రహం

(శతవార్షికోత్సవం)

మూలం

మహాత్మా గాంధీ

జె బి కృపలానీ

ఇర్ఫాన్ హబీబ్

తుషార్ గాంధీ

సంపాదకులు

రావెల సోమయ్య

స్వేచ్ఛానువాదం

గౌరవ్

ప్రచురణ

లోహియా విజ్ఞాన సమితి

101, గోదా నిలయం, మయూరి మార్గ్,

హైదరాబాద్-500016

Charitraka Rythu Mahodyamam - Champaran Satyagraha
(Satavarshikotsavam)

Editor
Ravela Somayya
Ravela.somayya@gmail.com

First Addition
August, 2017

Second Addition
December, 2017

DTP
Damaraju Nagalakshmi
Hyderabad

Front Cover
Mahatma Gandhi Pencil Sketch by
John Henry Amshewitz

Price : Rs. 100/-

For Copies
Lohia Vijnana Samithi
101, Godha Nilayam, Mayuri Marg, Hyderabad - 500 016
Cell : 9032094492, 8121898440

అంకితం

శతాబ్దాలుగా

ఈ దేశంలోని ప్రజలందరిచేతా

పదేపదే మోసగించబడుతూ కూడా

మనందరికీ

పట్టెడన్నం పెట్టేందుకు

అనునిత్యం

అనుమానాల్ని,

అవమానాల్ని సహిస్తూ,

దుర్మార్గమయిన వ్యవస్థ

మౌనం పై వ్యథ చెంది

ఆత్మహత్యలు చేసుకుంటూ కూడా

ఆకలి తీర్చేందుకు చూసే

భారతదేశం రైతాంగానికీ,

చేనేత కార్మికులకీ,

క్షమాపణలతో....

కృతజ్ఞతలు

ఈ గ్రంథం ఇలా వెలువడేందుకు అనేక విధాలుగా సహకరించి తోడ్పడిన వారెందరో ఉన్నారు. వివిధ రూపాల్లో శక్తికొద్దీ సాయం చేసిన మిత్రులు, హితులు, సన్నిహితులు, శ్రేయోభిలాషులు.... వీరందరికీ పేరుపేరునా మా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతాభివందనాలు.

లోహియా విజ్ఞాన సమితి

ఇందులో....

	మలిముద్రణకి ప్రకాశకుల పలుకు	– *రావెల సోమయ్య*	7
	రెండో ముద్రణకి ముందుమాట	– *గౌరవ్*	9
	మా మాట	– *సంకలన కర్తలు*	16
	రైతు సత్యాగ్రహ పోరాటాల శతసంవత్సర సంరంభం		17
		– *డా॥ ఎ.బి.కె. ప్రసాద్*	
1.	అణిచివేతపై అన్నదాతల చెర్నాకోల....	– *గౌరవ్*	21
2.	చంపారన్ సత్యాగ్రహం వంద సంవత్సరాల రైతుల యథాతథస్థితి		31
		– *తుషార్ గాంధీ*	
3.	చారిత్రక మహోద్యమం – చంపారన్ సత్యాగ్రహం		
		– *ఇర్ఫాన్ హబీబ్*	33
4.	మొట్టమొదటి సత్యాగ్రహం	– *ఆచార్య జె.బి. కృపలానీ*	41
5.	నీలిమందు మచ్చ	– *మహాత్మాగాంధీ*	56
6.	చంపారన్‌ను స్మరించుకోవడం గాంధీని స్మరించుకోవడమే		
		– *సుధీర్‌చంద్ర*	75
7.	చంపారన్ సత్యాగ్రహ శతసంవత్సర సంరంభం		
		– *జయావింధ్యాల*	78
8.	చంపారన్‌తోనే గాంధీ ప్రస్థానం	– *రామచంద్ర గుహ*	82
9.	మహాత్ముడూ చంపారన్ ఆంగ్లేయులూ	– *రామచంద్ర గుహ*	87
10.	గాంధీజీ 'చంపారన్' ప్రయోగం	– *చలసాని నరేంద్ర*	90

11.	చంపారన్ ఓ చుక్కాని	- కె. రామచంద్రమూర్తి	**96**
12.	వందేళ్ళ తర్వాత	- వాడ్రేవు చినవీరభద్రుడు	**101**
13.	తొలి చారిత్రక మహోద్యమం చంపారన్ సత్యాగ్రహం	- రావెల సాంబశివరావు	**107**
14.	చంపారన్ రైతు సత్యాగ్రహం - సమీక్ష	- జె. ఎస్. రఘుపతిరావు	**113**
15.	Champaran Crusade	- Jawaharlal Jasthi	**115**
16.	Indian Struggle in 1917..	- Anil Nauriya	**118**
17.	Global Significance of Champaran Satyagraha	- S.N. Sahu	**123**
18.	Farmers Freedom from Debt Bill	- Kisan Mukti Sansad	**140**

డా॥ రామమనోహర్ లోహియా ప్రతిపాదించిన 7 విప్లవాలు

1) స్త్రీ పురుషుల మధ్య సమానత్వం కోసం,
2) వర్ణ విచక్షణ పైన, దాని కారణంగా ఉత్పన్నమయ్యే రాజకీయ, ఆర్థిక, ఆధ్యాత్మిక అసమానతలకి వ్యతిరేకంగా,
3) సనాతన సంప్రదాయాల ఫలితంగా వెనుకబడిన, మరియు అభివృద్ధి చెందిన సమూహాల, లేదా కులాల మధ్య ఏర్పడిన అసమానతలకి వ్యతిరేకంగా, ఇందులో వెనుకబడ్డ సెక్షన్లకి ప్రత్యేక అవకాశాలు సాధించుకోవడం కోసం.
4) విదేశీ బానిసత్వానికి వ్యతిరేకంగా, స్వేచ్ఛకోసం, ప్రపంచ ప్రజాస్వామ్యం కోసం,
5) ఆర్థిక సమానత్వం కోసం, ప్రణాళికాబద్ధమైన ఉత్పత్తి విధానం కోసం, ప్రైవేటు పెట్టుబడి ఉనికికీ, దానిపై మమకారానికీ వ్యతిరేకంగా,
6) వ్యక్తిగత జీవితం (ప్రైవేట్ లైఫ్) పైన అన్యాయమైన దురాక్రమణకి వ్యతిరేకంగా అలా ప్రజాస్వామ్య పద్ధతుల కోసం,
7) ఆయుధాలకి వ్యతిరేకంగా, సత్యాగ్రహం కోసం

మలి ముద్రణకి ప్రకాశకుల పలుకు

విద్యార్థి దశలో కాంగ్రెస్, కమ్యూనిస్ట్ పార్టీల ప్రసంగాలు వింటూ ఆ రెంటికంటే మంచి పార్టీకోసం వెతుక్కుంటున్న సమయంలో మా వూరి సోషలిస్టు మిత్రులు లోక్‌నాయక్ జయప్రకాశ్‌నారాయణ్ రాసిన "వై సోషలిజం?" అనే పుస్తకాన్నిచ్చారు. ఆ ప్రభావంతో 1953లోనే ప్రజా సోషలిస్టు పార్టీ సభ్యుడినయ్యాను. తరువాత రెండు సంవత్సరాలకి డా॥ రామమనోహర్ లోహియాను ప్రత్యక్షంగా కలవడం నా భావాల్ని నిర్దేశించింది.

1975లో ఎమర్జెన్సీ విరుచుకుపడి దేశవ్యాప్తంగా ఆలోచనాపరులంతా కటకటాల్లోకి వెళ్ళవలసి వచ్చింది. అప్పుడే యు.ఎన్.ఒ. అంతర్జాతీయ మహిళా సంవత్సరంగా ప్రకటించింది. ఆ సమయంలో అజ్ఞాత జీవితం గడుపుతున్న నేను మహిళా సమస్యలపై ఒక సంచికను ప్రచురించి, ప్రముఖ కవి పఠాభి భార్య స్నేహలతారెడ్డి చేతుల మీదుగా ఆవిష్కరించాలనుకున్నాను.

ఇంతలో ఎమర్జెన్సీ విషజ్వాలలకి స్నేహలతారెడ్డి ఆహుతవడంతో ఆ సంచికను ఆమె నివాళి రచనలతో కూడిన సంస్మరణా సంకలనంగా ప్రచురించాల్సి వచ్చింది. వ్యాపార దృక్పథం గల ప్రచురణాసంస్థలేవీ దాన్ని ముద్రించడానికి ముందుకు రాకపోవడంతో సోషలిస్టు మిత్రులతో 1977లో 'లోహియా విజ్ఞాన సమితి'ని స్థాపించాను. జనతా ప్రభుత్వ కేంద్రమంత్రులైన జార్జి ఫెర్నాండెజ్, మధూ దండావతె గుంటూరు, విజయవాడలలో సమితిని ప్రారంభోత్సవం చేశారు.

అనంతరం మహిళా సమస్యలపై నేను సేకరించిన వ్యాసాలు, స్నేహలతారెడ్డి సంస్మరణ వ్యాసాలతో ప్రచురించిన సావనీర్‌ను, లోహియా విజ్ఞానసమితి ఆధ్వర్యంలోనే జనతాపార్టీ పార్లమెంటు సభ్యురాలైన మృణాల్ గోరే ఆవిష్కరించారు. ఆ కార్యక్రమంలో ప్రమీలా దండావతేగారు కూడా పాల్గొన్నారు. తరువాత 'ఇతిహాస చక్రం' పేరుతో లోహియా 'వీల్ ఆఫ్ హిస్టరీ' రచనానువాదాన్ని అలాగే జార్జిఫెర్నాండెజ్ 'బరోడా డైనమైట్' కేసు పుస్తకాన్ని ప్రచురించడం జరిగింది.

చిత్రమేమిటంటే ఇంటర్మీడియెట్‌లో ప్రథమ రాష్ట్రపతి డా॥ రాజేంద్రప్రసాద్ రచించిన 'చంపారన్' ఉపవాచకంగా ఉండేది. నా యువ హృదయంపై ఆనాడే

రైతు ఉద్యమం చెరిగిపోని ముద్రవేసింది. ఆ స్ఫూర్తితోనే మళ్ళీ ఇన్నేళ్ళ తర్వాత చంపారన్ శతవార్షికోత్సవ సందర్భంగా ఒక సంకలన గ్రంథాన్ని పునర్ముద్రించడం జరుగుతోంది.

నిజానికి శ్రీకాకుళం జిల్లా ఇచ్ఛాపురంలో 3-7-1937న గౌతు లచ్చన్న, కొమ్మారెడ్డి సత్యనారాయణ, చలసాని వాసుదేవరావుల ఆధ్వర్యంలో ఆచార్య ఎన్.జి.రంగా జెండావూపి రైతు సమస్యలపై ప్రారంభించిన పాదయాత్ర మహత్తరమైనది. అక్షరాల నాలుగులక్షల యాభైవేలమంది అన్నదాతలు, దాదాపు తొమ్మిది నెలలు 1,512 మైళ్ళు, 25,000లకు పైబడి సేకరించిన సంతకాలు, 800 పైచిలుకు విజ్ఞాపనలు అందుకుని రాజాజీ ప్రభుత్వ నేతృత్వంలో వున్న మద్రాస్ స్టేట్ అసెంబ్లీకి 27-3-1938న చేరుకుని నాటి స్పీకర్ బులుసు సాంబమూర్తిగారికి ఆ విజ్ఞాపనా పత్రాలన్నింటిని అందించడం అపూర్వ ఘట్టం. 1. రైతుల ఋణమాఫీ, 2. తక్కువ వడ్డీకే రైతులకు రుణాలు 3. రుణం తీర్చలేని కారణంగా రైతుల్ని నిర్బంధించడం నేరాలు మోపి అరెస్టు చేయడం మొదలైన వాటిపై ఖండన 4. రైతుకూలీలందరికీ నిర్దిష్టమైన చట్టబద్ధ కనీస వేతనాలు ... మొదలైన డిమాండులను ఆనాడు పాలకుల ముందుంచడం జరిగింది. ఈనాటికీ అవి అలాగే వున్నాయి. ఈ మధ్య దేశంలోని రాష్ట్రాలన్నిటి నుండి తరలి వచ్చిన రైతులు దేశ రాజధాని నగరంలో లక్షల సంఖ్యలో గుమిగూడి చారిత్రక నిరసన వ్యక్తం చేయగా కనీసం వార్తల రూపంలో కూడా ప్రజలకి సమాచారం ఇవ్వని ప్రసార మాధ్యమాల పిరికితనమే నడుస్తున్న నియంతృత్వానికి తిరుగులేని సంకేతం.

స్వాతంత్ర్యం తరువాత ఈ దుస్థితి మరింత పెరిగి రైతుల ఆత్మహత్యలకు దారితీస్తోంది. ప్రభుత్వాలమాట అటుంచి, పౌరసమాజం, యువత ఈరోజు అన్నదాతల గురించి ఆలోచించే పరిస్థితి కనిపించడం లేదు. ఇలాంటి క్లిష్ట సమయంలో రైతు తరఫున నినదించే నిజాయితీతో కూడిన పోరాటాల అవసరం ఎంతైనా వుంది. ఈ గ్రంథం ఎంతోకొంత ఆ పాత్రను నిర్వహిస్తుందనే నమ్మకంతో మరోసారి మీ ముందుకిలా తీసుకొస్తున్నాం.

రావెల సోమయ్య

కన్వీనర్,

లోహియా విజ్ఞాన సమితి

రెండో ముద్రణకి ముందుమాట

- గౌరవ్

కొన్ని సందర్భాలంతే, జీవితంలో ఎప్పటికీ సజీవంగా ఉండిపోతాయి. విత్తులుగా పడిన ప్రతిచోటా చిత్రమైన కాంతిని వెదజల్లుతూ సరికొత్త ఆలోచనలుగా మొలకెత్తడానికి ప్రయత్నిస్తుంటాయి. చరిత్రలో చంపారన్ అటువంటి సందర్భానికి ప్రారంభమయితే, నేటి రైతు ఉద్యమాలు దానికి కొనసాగింపు. ఆ సందర్భ సృష్టికర్త గాంధీ అయితే అక్కడి చైతన్యాన్ని రగిల్చింది ఒక చిత్రమైన సరికొత్త వెలుగు, దాని పేరే సత్యాగ్రహం.[1]

కొన్ని పదాల్ని వల్లించడానికి నోరూ, లిఖించడానికి చెయ్యీ ఉంటే చాలు, కానీ పాటించడానికి జీవితాంత శక్తి కావాలి. సత్యాన్ని గ్రహించడానికీ, గ్రహించిన దానిని ఒక దృక్పథంగా పాటించడానికి చాలా ధైర్యం కావాలి. ఎంత ధైర్యమంటే, **"ఎవరయినా నన్ను కాలిస్తే ఆ బులేట్ నా శరీరంలోకి దూసుకుపోయినప్పుడు నేను గావుకేక పెట్టకుండా నా దేవుడి పేరుని స్మరిస్తూ నా చివరి శ్వాస వదల గలిగినప్పుడు..."** అని ప్రసంగించిన 20 గంటల్లో బుల్లెట్లను ఎదుర్కొని 'హే రామ్' అని నినదించ గలిగినంత ధైర్యం కావాలి.[2]

గాంధీ దేవుడు రాముడు, అందరూ అనుకునే పురాణ పురుషుడో, ఇతర మతస్తుల్ని అమానవీయంగా చంపే ప్రలాప రుద్రుడో కాదు. గాంధి దేవుడు సత్యనిష్టుడు. గాంధి దేవుడు దరిద్రనారాయణుడు. గాంధీ దేవుడు సకల జన సమానుడు. ఈ దేశంలో ప్రతి దేవుడూ రెండు పాత్రలు పోషిస్తారు. మతోన్మాదుల చేతల్లో, రాజకీయ నాయకుల మాటల్లో, ధనవంతుల కోసం ఖరీదయిన విలాసవంత గుళ్ళలో కొలువయిన కొందరి దేవుళ్ళూ, మానవత్వపు ఛాయల్లో, మనుషుల కోసం చేసే ప్రతి పనిలో, గరీబు వాడల్లో నివసించే మామూలు దైవాలు అందరి దేవుళ్ళూ.

గాంధీని జీవితాంతం సత్యాన్వేషణకు ప్రేరేపించి పదిమందికి మంచి చేయడానికి మించిన ఆధ్యాత్మికత మరేదీ లేదని స్ఫూర్తినిచ్చిన రాముడూ, అదే గాంధీ మానవతను జీర్ణించుకునే చేవలేక సంకుచితత్వంతో కళ్ళు మూసుకుపోయి ఆఖరికి గాంధీని హత్య చేయడానికి కారణమయిన ఉన్మాది ఉద్రేకంతో కొలిచే రాముడూ కచ్చితంగా ఒకరు కాదు.[3]

గాంధీతో మొదలయిన ఆధునిక మతోన్మాద కాష్టమింకా ఈ దేశంలో ఆరలేదు. నరేంద్ర దభోల్కర్, గోవింద పన్సారే, కల్బుర్గి, గౌరీలంకేశ్వర్ దాకా ఇంకా అది కొనసాగుతూనే ఉంది. నాడు గాంధి హత్య కేవలం వ్యక్తిని అంతమొందించడం కాదనీ భావజాలాన్ని రూపుమాపే కుట్రలో భాగమనే విషయం ఆలస్యంగా తెలిసొచ్చింది. ఈ మూడు సం॥రాల్లో హత్య కావించబడ్డ నలుగురూ ఒక రకంగా నాలుగు భిన్న భావజాల స్రవంతులకి చెందిన వాళ్ళు. ఒక డాక్టర్‌గా సమాజంలోని మూఢనమ్మకాలకి వ్యతిరేకంగా చికిత్స చేయడానికి సిద్ధపడిన దభోల్కర్, ఒక సిద్ధాంతానికి కట్టుబడి విస్తృతంగా పరిశోధిస్తున్న పన్సారే, విశ్వవిద్యాలయాచార్యుడిగా విద్యారంగం మొదలుకుని వివిధ విజ్ఞానయుత అంశాల్లో లోతైన రచనలు చేసిన కల్బుర్గి, ప్రజాహిత పాత్రికేయురాలిగా పనిచేస్తున్న గౌరిలంకేష్... ఇలా స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాల వైపు నిలబడ్డ వారందర్ని భౌతికంగా నిర్మూలించి తృప్తి చెందే హంతక మూకలు నాటికంటే నేడే మరింత బలం పుంజుకుని పెట్రేగిపోతున్నాయి. సమాజాన్ని మంచి మార్గంలో ప్రభావితం చేయడానికి పూనుకున్న వ్యక్తుల్ని ఇంతటి స్థాయిలో ఘోరంగా హత్య చేయడం, స్వాతంత్ర్యానంతరం పౌర సమాజంలో ఇంత నిస్సిగ్గుగా పాలకగణం ఎప్పుడూ చేసినట్టు లేదు. మతోన్మాదానికి అధికారహంకారం తోడైతే తలెత్తే దుష్పరిమాణాలకి నేటి వ్యవస్థ రూపం ఒక పరాకాష్ట.

అయితే దానిని ఎదుర్కొనే యత్నాలు జరగాల్సినంతగా జరగకపోవడంతోబాటు విభేదాలనేవి ఆరోగ్యకర సంవాదాలుగా కాక శత్రుపూరిత సంఘర్షణలుగా తలెత్తే స్థితి అన్ని ఉద్యమ శ్రేణుల్లో కనిపిస్తుండటం ప్రజాకార్యకర్తలకు మింగుడు పడని ఒక పరాభవం. నిజానికి 1855-56 నాటికే బెంగాల్ ప్రాంతంలో సంతాల్ రైతాంగ తిరుగుబాటు భూస్వామ్య తరగతుల్లో సంచలనం కలిగించింది. సింగభమ్ చోటానాగ్‌పూర్‌లలో జరిగిన హొూస్‌ల తిరుగుబాటు, మాన్‌భమ్, భీర్భూమ్‌లలో జరిగిన చువార్ల తిరుగుబాటు, ఖాశీల తిరుగుబాటు, రాజమహల్ ప్రాంత సంతాల్ తిరుగుబాట్లన్నీ రైతాంగ పోరాటాలే[4]. చంపారన్ నాటికే ప్రజల్లో ఎంతో కొంత చైతన్యం నింపడానికి ఇవి దోహదం చేసాయి. చంపారన్ ఎందుకు ప్రత్యేకమయిందనంటే వినూత్న రీతిలో రూపొందింది కాబట్టీ, కొత్త రూపంలో ఉద్యమానికి నాంది పలికింది కాబట్టి. ఇంకా స్పష్టంగా చెప్పాలంటే 'చంపారన్' కి 'సత్యాగ్రహం' తోడైంది కాబట్టి.

అయితే, ఇక్కడ విషయం కేవలం చంపారన్ మాత్రమే కాదు, అంతకు మించి. మార్క్సుని ఆర్థిక సమానత్వానికీ, అంబేద్కర్‌ని దళిత బహుజన రాజ్యాధికారానికీ, గాంధీని అహింసకి పరిమితం చేయడం వారికి అన్యాయం చేయడమే. నా దృష్టిలో వారందరిదీ సిద్ధాంతాల్ని మించిన మానవతా దృక్పథం. సంకుచితత్వాల్ని విడనాడిన బహుముఖ విశాల పార్శ్వం. గాంధీజీతో ఎంతలా విభేదించినప్పటికీ ఆయన మానవతా కోణాన్ని అర్థం చేసుకున్న ఏ ఒక్కరూ వ్యక్తిగతంగా ఆయన్ని శత్రువుగా చూడకపోగా భారతదేశపు అరుదయిన బిడ్డగా గ్రహించి గౌరవించారు కూడా.[5]

గాంధీజీ నిర్మాణాత్మక కార్యాచరణ ఎంత విశిష్టమయినదో అంతే విస్తృతమయినది. యథాతథ దృష్టితో చూసే విమర్శకులకే కాని ఆయన ఆరాధ్యులకో, వ్యతిరేకులకో అదర్థం కాదు. గాంధీ దృక్కోణం నుంచే ఆర్థిక అంశాల్లో జె.సి. కుమారప్ప, సాంకేతికతలో ఈ. ఎఫ్. షుమాకర్, వ్యవసాయంలో ఎన్.జి. రంగా, భూదానోద్యమంలో వినోభా, సోషలిజానికి నెహ్రూ, జె.పి., లోహియా, సాంస్కృతికోద్యమానికి బోస్, పటేల్, మత సంస్కరణకి రాజగోపాలాచారి, మత సామరస్యానికి గఫార్‌ఖాన్ ఆస్తికత్వానికి అరవిందుడు, రమణమహర్షి, నాస్తికత్వానికి గోరా, మితవాద కమ్యూనిజానికి సుందరయ్య అతివాద ఆత్మగౌరవోద్యమానికి పెరియార్... ఇలా చెప్పుకుంటూ పోతే గాంధి ప్రభావం పడని చోటు ఆ కాలంలో ఏదీ లేదు.[6]

నిత్య చైతన్యశీలిగా జీవించినంతకాలం రగిలిన ఒక అద్వితీయ మానవుడాయిన. మహాత్మా అనే పిలుపుకి అర్హుడ్ని కానని జనానికి చెప్పడానికే ప్రత్యేకంగా విలేఖరుల సమావేశం పెట్టినవాడు, నోట్లమీద తన బొమ్మను ముద్రించడం చూసి ముచ్చటపడ్డమో, అసెంబ్లీ ముందు ఇంతెత్తు విగ్రహం చూసి ఉబ్బితబ్బిబ్బై పోవడమో ఆయన పట్ల ఊహించలేం. స్వార్థం కోసం రాజకీయ దళారులు వేసే వేషాలకి గాంధీజీని ద్వేషించడం సరికాదనే స్పృహ ఈరోజు అవసరం. ప్రపంచం మొత్తాన్ని కదిలించిన రష్యన్ విప్లవం కంటే ముందే, భారతదేశంలో చంపారన్ రైతాంగ పోరాటం సమతా వ్యవస్థ స్థాపనకి ఒక ప్రత్నామ్నాయ మార్గం చూపింది. అంగీకారాలు, విబేధాల సంగతెలా ఉన్నా విద్యావ్యవస్థ మొదలుకుని వ్యవసాయ సంక్షోభం దాకా విద్యార్థులు, రైతులు విపరీతంగా ఆత్మహత్యలకి పాల్పడుతున్న ప్రస్తుత పరిస్థితుల్లో ప్రతి బలవన్మరణానికి బాధ్యత వహించే పనిని సమాజం తలకెత్తుకుని మౌనాన్ని వీడాలంటే గతంలో ప్రశ్నించిన ప్రతి ధిక్కార స్వరాన్ని పునర్నిర్మించుకుని తీరాలి.[7]

అందులో భాగంగా వెలువడిన ఈ గ్రంథం మొదటి ప్రచురణ ప్రతులు వారం రోజుల్లోనే మొత్తం అయిపోయాయి. 14/08/2017న శ్రీకృష్ణదేవరాయ ఆంధ్ర భాషా నిలయం, హైద్రాబాద్‌లో తెలంగాణ రైతు సంక్షేమ సభ కన్వీనర్ రిటైర్డ్ జస్టిస్ బి. చంద్రకుమార్ అధ్యక్షతన, తెలంగాణ రాష్ట్ర హోమ్ శాఖామాత్యులు నాయిని నర్సింహారెడ్డిగారు ముఖ్య అతిథిగా, సెంటర్ ఫర్ సస్‌టెయినబుల్ అగ్రికల్చర్ స్థాపకులు డా॥ జి.వి. రామాంజనేయులు, ప్రొఫెసర్ జి.ఆర్.ఎస్.రావు మొదలగువారు వక్తలుగా ఈ గ్రంథాన్ని ఆవిష్కరించడం జరిగింది. గ్రంథానికి, ముఖ్యంగా నా మొదటి వ్యాసానికి అపూర్వమయిన స్పందన వచ్చింది. ప్రధాన దినపత్రికలు మొదలుకుని ఉద్యమ భావజాల పత్రికలు సమీక్షలు ప్రచురించాయి. ప్రముఖులు అనేకమంది దార్శనికంగా వారి విలువయిన అభిప్రాయాల్ని వెలిబుచ్చారు. అలా మా దృష్టికి వచ్చిన వాటన్నింటినీ ఈ గ్రంథానికి అనుబంధంగా చేర్చాము. వారందరికీ మరొక్కసారి నా హృదయపూర్వక ధన్యవాదాలు.

నా కృషి రవంతే అయినా విభిన్న కారణాల వలన ఈ గ్రంథం ఈరోజు అవసరమని ఎంతోమంది ఆలోచనాపరులు ప్రోత్సహించారు. మరెంతోమంది ఆరోగ్యకరమయిన సంవాదానికి దారితీసే ఈ ప్రయత్నాన్ని హర్షిస్తూ నన్ను అభినందించారు. స్తబ్దత రాజ్యమేలుతున్న చోట సంధించబడే ప్రతీ ప్రశ్న చరిత్రలో భాగమై తీరుతుంది. నిర్లిప్తతని ఛేధించడానికి ఎంతో కొంత చేదోడుగా నిలుస్తుంది. మౌనాన్ని మధించి ఆవిష్కరించబోయే కొత్త చర్చలకి మౌలిక భూమిక సిద్ధం చేస్తుంది. ఆ పాత్రను ఈ దేశంలో గాంధీ ఎంతో కొంత పోషించాడని తెలపడం, ఈనాటి తరాలకు త్యాగాల చరితను అందించడం ఈరోజు సామాజిక హితులందరి ఉమ్మడి విధి. దాన్ని గుర్తించి కొనసాగించడంలో భాగమే ఈ రెండో ముద్రణకి ప్రేరణ. అందుకోసం మరోసారి ముందడుగేసిన మిత్రులు రావెల సోమయ్య, అరుణ దంపతులకి, లోహియా విజ్ఞాన సమితికి ప్రత్యేక ధన్యవాదాలు.

ఫుట్ నోట్స్, వివరణలు :

1. ఎవరొప్పుకున్నా లేకున్నా గాంధీజీ ప్రపంచానికి ఇచ్చిన గొప్ప ఆయుధం అహింసాత్మక సత్యాగ్రహం. ఈనాటికి మాత్రమే కాక ఏనాటికయినా మానవాళి నాగరిక నిరసనకి అనుసరించాల్సిన మార్గం. Revolutionary Communist Party of India (RCPI) లో కార్యదర్శిగా ఉండి పర్యావరణ ఉద్యమాలవైపు మనసోబు పుకువోకా "గడ్డిపరకతో విప్లవం" చదివి ఆకర్షితుడై తర్వాత గాంధీ సిద్ధాంతాల్ని అధ్యయనం చేసిన పన్నాలాల్‌దాస్‌గుప్తా జయప్రకాష్ నారాయణ్ సహకారంతో Tagore Society for Rural Development ని స్థాపించి బీహార్, బెంగాల్, జార్ఖండ్, ఒడిస్సా, మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్రాల్లో క్షేత్రస్థాయిలో పనిచేసారు. 1934లో సుసేన్ ముఖోపాధ్యాయ స్థాపించిన 'అమర్ కుటీర్'ని పన్నాలాల్ 1978లో తిరిగి పునరుద్ధరించారు. అలీపూర్ సెంట్రల్ జైల్లో ఖైదీగా ఉండగా 'గాంధీ గవేషణ' పేరుతో రచించిన ఉద్గ్రంథం విశిష్టమైంది. గాంధేయవాద దృక్పథానికి సంబంధించి ముఖ్యమైన గ్రంథాల్లో అదొకటి. ఆంగ్లంలోకి టి.వి. సుబ్రహ్మణ్యన్ చేత Revolutionary Gandhi గా అనువదించబడిన ఈ పుస్తకంలో సత్యాగ్రహం గూర్చి చర్చిస్తూ Satyagraha, Satyagraha Vs Duragraha, అనే రెండు భాగాలున్నాయి. వివరాలకు చూడు: Revolutionary Gandhi by Pannalal Das Gupta, Translated by K.V. Subrahmanyan, Published by Earth Care Books, Kolkata - 2017. అంతేకాదు. సత్యాగ్రహుల కోసం ప్రత్యేకంగా ప్రచురించిన ఏకంగా ఒక కరదీపికే ఉంది. చూడు : Hand Book for Satyagrahis by Narayan Desai, Published by Gandhi Peace Foundation, New Delhi, Movement for a New Society, Philadelphia - 1980.

2. గాంధీజి మరణానికి సంబంధించి వివాదాలు లేవదీసి వారి స్వప్రయోజనాలు నెరవేర్చుకోవడం మతోన్మాదుల నైజం. జనవరి 12న ఢిల్లీలో ప్రసంగిస్తూ "Death for me would be a glorious deliverance rather than that I should be a helpless witness of the destruction of India, Hinduism, Sikkism and Islam.." అన్న గాంధీజీ, మరుసటి రోజు ప్రసంగిస్తూ (జనవరి, 13) "In the name of religion we have become irreligious." అని వాపోయాడు. అంతేకాదు, "India should become a country where everyone's life and property are safe. Only then will India progress" అంటాడు. గాంధీజీ హత్యకు సంబంధించిన వివరాలకు, చూడు : Assassination of Gandhi, Facts Vs. Falsehood, by Chunibhai Vaidya, Translated by Ramesh Dave, Published by Sarva Seva Sangh, Rajghat, Varanasi - 2015 గాంధీ హత్య విషయంలో జరుగుతున్న వివాదాల్ని ఖండిస్తూ ఆయన మునిమనవడు తుషార్ గాంధీ **"గాంధీ హత్యకు సంబంధించిన వాస్తవాలు స్పష్టంగా ఉన్నాయి. సంకుచిత ఆదర్శాలకు కట్టుబడిన వారికి అవి యిబ్బంది కలిగిస్తున్నాయి.**

చరిత్ర తిరిగి రాయగల సామర్థ్యం అధికారం తమకు వున్నాయని ఇప్పుడు వారు భావిస్తున్నారు. అందుకే సత్యం స్థానంలో తమ ప్రయోజనాలకు అనుకూలంగా వుండే కల్పనలను ప్రతిష్టించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు" అంటాడు. చూడు : 'హేరామ్! సత్యం హతం!!', తుషార్ గాంధి, సెప్టెంబర్ 15, ఆదివారం, 2017 ఆంధ్రజ్యోతి పత్రిక.

3. గాంధీది మానవీయమైన ఆధ్యాత్మికత, సర్వమానవాళి శుభాన్ని కాంక్షించే ఈశ్వరుడే ఆయన ఆరాధ్య దైవం. గాంధీ లౌకికమైన మత సామరస్యతను తట్టుకోలేకనే మతోన్మాద మూకలు ఆయన్ని ఘోరంగా హత్యచేసాయి. ఈరోజు అవే మొసలి కన్నీరు కారుస్తున్నాయి. చూడు; Sabko Sanmatide Bhagwan, RSS Ideology greatest danger for the country, by L.S. Herdenia, Amarshri Publishing, Bhopal - 2014, P-29-33.

4. ఇవేకాక గిరిజనులు, భిల్లుల, కోలీలు మొదలగువారు కూడా రైతాంగ ఉద్యమాలు చంపారన్ కంటే ముందే చేసారు. వివరాలకు చూడు; భారతదేశంలో రైతాంగ ఉద్యమాలు (1850–1950), రచయిత : రమేష్ పన్నీరు, చరిత్ర పరిశోధకులు, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం, సంపాదకులు : డా. పి. ప్రసంగి, ప్రొఫెసర్, ఓ.యు, ప్రచురణ : తెలుగు అకాడమి, హైదరాబాదు – 2007.

5. జీవితాంతం గాంధీజీని నిష్కర్షగా విమర్శించిన ఎమ్మెన్‌రాయ్ కోల్‌కత్తాలో ఏదో సమావేశంలో ఉండగా గాంధీ హత్య కావించబడ్డారనే వార్తందింది. రాయ్ లేచి నిలబడి సభను ఆపి **"మిత్రులారా గొప్ప దుర్ఘటన సంభవించింది. ఈ రోజు దేశం తన అత్యుత్తమ బిడ్డను కోల్పోయింది."** అంటూ ప్రకటించాడట. వ్లాదిమిర్ లియోన్ దర్శకత్వం వహించి రాయ్ జీవితంపై ప్రపంచ దేశాలన్నీ పర్యటించి 2006, ఫిబ్రవరిలో The Comintern Brahmin పేరుతో ఇంగ్లీష్, రష్యన్, ఫ్రెంచ్, స్పానిష్ భాషల్లో అద్భుతమయిన డాక్యుమెంటరీ చేసాడు. అందులో 3వ భాగంలో (మొత్తం నాలుగు భాగాలు) డెహ్రాడూన్‌లో రాడికల్ డెమోక్రటిక్ పార్టీ ప్రముఖ రాయిస్టు, రాయ్ 1936లో జైలు నుండి విడుదలయ్యాక అత్యంత సన్నిహితుడు, ఇండియన్ రినైజాన్స్ ఇనిస్టిట్యూట్ ఇంటి యజమాని ఎస్.ఎన్. పురీతో సంభాషణ ఉంటుంది. దీంట్లో పై సంఘటనని ఎస్.ఎన్. పురీగారు పేర్కొవడమే కాక ఏదోక సందర్భంలో కుర్రతనంతో 'గాంధీని నిర్మూలిస్తే పీడా పోతుందని' తానన్న మాటతో రాయ్ బెబ్బులిలా లేచి అగ్గిమీద గుగ్గిలమై తనమీద విరుచుకుపడిన ఉదంతాన్ని కూడా గుర్తు చేసుకున్నాడు. ఎస్.ఎన్ పూరీ చెప్పిన మాటలకు ప్రత్యేక ఆధారాలు అవసరం లేదు. ఆయనో ప్రామాణిక వ్యక్తి. వివరాలకు చూడు, The comintern Brahmin (The untold Story of M.N. Roy), Political Biography of an unknown Bengali revolutionary, by - V. Leon. ఈ చిత్రానికి సంబంధించిన ఆసక్తికర వ్యాసాన్ని అజోయ్ ఆశీర్వాద్ మహాప్రశస్త

రాశారు. అందులో స్థానికపాలన గురించి రాయ్ సూత్రీకరణలు గాంధీ గ్రామపాలనకి విరుద్ధమైనవి కాదంటారు. "Despite miniltently differing with Gandhi and his support for non-violence and Hindu treditions and religious ideals, Roy's political programme of forming peoples committees in villages did not differ from Gandhi's local governence programme..." అంటాడు. వివరాలకు చూడు : Man of paradoxes, by Ajoy Ashirwad Mahaprasshasta, Frontline, April 19, 2013. 1969లో జన్మించిన లియోన్ పారిస్ విశ్వవిద్యాలయ పట్టభద్రుడు, నటుడు, నిర్మాత, దర్శకుడు. గాంధీ, రాయ్‌ల జీవితాలపై చలనచిత్రాలు నిర్మించిన మొదటి వారిరువురూ విదేశీయులే కావడం విచిత్రం. మరో విషయమేమిటంటే, నేను వ్యక్తిగతంగా మొన్నీమధ్యనే డెహ్రాడూన్‌లో రాయ్‌లు నివసించిన రినైజాన్స్ ఇనిస్టిట్యూట్‌కి వెళ్ళాను. అక్కడ రాయ్‌కి సంబంధించి గుర్తులేవీ లేకపోగా, ప్రస్తుతం పూరీగారి కుమార్తె నివసిస్తున్నది. ఆవిడకి రాడికల్ హ్యూమనిస్టు ఉద్యమంపై సదాభిప్రాయం లేదు సరికదా అక్రమంగా కోర్టులు చుట్టూ తిప్పుతున్నారని మండి పడుతోంది కూడా.

6. ఈ కాలంలో కూడా కొద్దోగొప్పో గాంధేయ మార్గాన్ని అనుసరిస్తున్నవారు లేకపోలేదు. 22-10-17 ఆదివారం విశాఖపట్నంలోని పౌర గ్రంథాలయంలో గ్లోబల్ నెట్‌వర్క్ ఆధ్వర్యంలో "గాంధేయవాదం-ప్రస్తుత ప్రపంచం" (Gandhism and present world) అనే అంశంపై సదస్సు జరిగింది. అమెరికన్ గాంధీగా పేరొంది ప్రపంచంలోని అనేక దేశాల్లో యుద్ధాలకి, న్యూక్లియర్ అణ్వాయుధాలకి వ్యతిరేకంగా ప్రచారం చేస్తున్న బెర్నీ మేయర్ ముఖ్య అతిథిగా పాల్గొన్న ఆ కార్యక్రమంలో గాంధీవాద ప్రభావం గూర్చి ఆయన ప్రసంగించారు. నేను కూడా పాల్గొన్నాను.

7. గాంధీజీ 61వ వర్ధంతి సందర్భంగా ప్రముఖ పార్లమెంటేరియన్, మేధావి, విద్యావేత్త, న్యాయవాది, పాత్రికేయుడు డా॥ సచ్చిదానంద సిన్హా గాంధీని గురించి అద్భుతమయిన వ్యాసం రాశారు. అందులో ఆయన గాంధీని బుద్ధుడు, జీసస్‌ల సరసన చేర్చారు. వివరాలకు, చూడు : Mahatma Gandhi Tribute by Dr. Sachchidananda Sinha, Published by Gandhi Sangrahalaya, Patna-2009. ఇలాగే అంబేద్కర్‌ని జీసెస్, మహ్మద్‌లతో పోలుస్తూ సామాజికవేత్త కంచె ఐలయ్య షెప్పర్డ్ కూడా కొద్ది సంవత్సరాల క్రితం ఏదో పత్రికలో వ్యాసం రాసినట్లు గుర్తు.

మా మాట

ఇది చంపారన్ సత్యాగ్రహ శతవార్షికోత్సవ సంవత్సరం. మహత్తర రష్యన్ విప్లవం కంటే ముందే చంపారన్ ఉద్యమం జరిగింది. ఈ ఉద్యమాన్ని నడిపించిన నాయకుడు గాంధీ. నిజానికి, 1916లో దక్షిణాఫ్రికా నుండి వచ్చిన తర్వాత బెనారస్ విశ్వవిద్యాలయంలో గాంధీజీ ఇచ్చిన ప్రప్రథమ ఉపన్యాసంలోనే ఈ దేశపు రైతాంగానికి జరుగుతున్న అన్యాయాలని తీవ్రస్వరంతో ప్రశ్నించాడు. ఆయన వాగ్ధాటికి బిత్తరపోయిన అనిబిసెంట్ సహా ఎంతోమంది నాయకులు సభను మధ్యలోనే ముగించారు. అప్పటినుంచి గాంధీజీ ప్రజల్ని చైతన్యవంతం చేయాలంటే వారిముందు పౌరుష పదజాలన్ని వాడకూడదనే నిర్ణయం తీసుకున్నాడు. శాంతియుత పోరాటానికి ఉపయోగపడే రెండు అద్భుతమైన అద్వితీయ ఆయుధాలని కనుగొన్నాడు. అవే సత్యం, అహింస.

వాటి సహకారంతో గాంధీజీ సాధించిన అపురూప విజయమే మొట్టమొదటి చంపారన్ సత్యాగ్రహం. ఒక సమస్య దిశగా ప్రజల్ని పోరాటానికి సన్నద్ధుల్ని చేయడానికి సుదీర్ఘమైన దీక్ష, పట్టుదల అవసరమని నిరూపించిన ఉద్యమమది.

70 సంవత్సరాల స్వాతంత్ర్య భారతదేశంలో వ్యవసాయ, ఖాదీ, చేనేత, గ్రామీణోత్పత్తి రంగాలన్నీ పాలక విధానాల పుణ్యమా అని కుంటుపడ్డాయి. ప్రకృతి సహజమైన ఉత్పత్తులు చులకనగా చూడబడుతుంటే, భూగోళాన్ని నాశనం చేసే పారిశ్రామికోత్పత్తులు ప్రభుత్వాల చేత ప్రజలపై రుద్దబడుతున్నాయి.

దిక్కులేని అన్నదాతలు వారి గోడు వినేనాథుడే కనబడక ఆత్మహత్యలు చేసుకుంటున్నారు. యాంత్రికమైన స్తబ్దత నాగరికతగా భ్రమిస్తోన్న నేటి యువతరానికి మానవీయ స్పృహతోకూడిన ఒక నిరసన అవసరమని తెలపడమే మా ఉద్దేశం.

అందులో భాగంగా జరుగుతున్న అన్యాయ్యాన్ని రైతుల పక్షాన ప్రశ్నించడానికి ఏ ఒక్క స్వరం సిద్ధమైనా ఈ అక్షరాల కృషి ఫలించినట్లే. అడిగిన వెంటనే ఎన్నో పనుల ఒత్తిళ్ళమధ్య వుండికూడా ముందుమాట రాసిచ్చిన పెద్దలు, చిరకాల మిత్రులు ఎబికె గారికి, అనువాదకుడు గౌరవ్‌కి ప్రత్యేక ధన్యవాదాలు.

–సంకలనకర్తలు

పి. జనార్దన రెడ్డి (మాజీ శాసనసభ్యులు)

రావెల సోమయ్య

రైతు సత్యాగ్రహ పోరాటాల శత సంవత్సర సంరంభం

- డా॥ ఎ.బి.కె.ప్రసాద్

"ముందుతరాల వారు యిలాంటి మనిషొకరు ఈ భూమ్మీద నడయాడాడా! అని సంభ్రమాశ్చర్యాలకు లోనయ్యే అవకాశం వుంది." అని ప్రపంచ ప్రఖ్యాత అణువిజ్ఞాన భౌతిక శాస్త్రవేత్త ఐన్‌స్టీన్ అన్నాడంటే ఆశ్చర్యమేముంది ! ఆ వ్యక్తే మోహన్‌దాస్ కరమ్‌చంద్ గాంధీ. ఆయనే భారత సాతంత్ర్యోద్యమ పితామహులలో అగ్రగణ్యుడుగా 'మహాత్మా' అని పలువురు ఆప్యాయంగా గౌరవ సూచకంగా ప్రేమతో పిలుచుకునే గాంధీజీ ! ఈ ఏడాదితో భారతదేశానికి అశేష త్యాగాలతో స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించి 70 సంవత్సరాలు నిండుతుండగా, బ్రిటీష్ వలస సామ్రాజ్యవాద పాలనా దోపిడీ దౌర్జన్యాలకు వ్యతిరేకంగా గాంధీజీ నాయకత్వంలో ప్రారంభమై మహోద్యమంగా, తొలి రైతాంగపోరాటంగా సాగిన చంపారన్ (బీహార్) సత్యాగ్రహానికి ఈ ఏడాదితోనే వంద సంవత్సరాలు (1917 -2017) పూర్తి కావొస్తాయి. వందేళ్ళనాడు చంపారన్‌లో నీలిమందు రైతుల దుస్థితికి వ్యతిరేకంగా ఒక చారిత్రక మహోద్యమంగా గాంధీజీ ప్రారంభించిన సత్యాగ్రహం బీహార్ సరిహద్దులు దాటి యావద్భారతాన్నీ కదిలించి, రానున్నకాలంలో దేశ స్వాతంత్ర్యానంతరం కూడా రైతాంగం, ప్రజలు ఎదుర్కొనబోయే ఈతిబాధల్ని గురించి ముందస్తుగానే చేసిన హెచ్చరికగా భావించవచ్చు! దక్షిణాఫ్రికాలో భారతీయుల కడగండ్లు సంవత్సరాల తరబడి కాచివడబోసిన గాంధీ అక్కడి సత్యాగ్రహ అనుభవంతో సాధించిన పాక్షిక విజయాల అనుభవం పూర్వరంగంగా చంపారన్‌లో రైతాంగ విమోచన కోసం పాటుబడిన సత్యాగ్రహానికి పరాయిపాలనలో బాసటగా నిలబడిన ఉద్దండులు బ్రజ్‌కిషోర్ ప్రసాద్, బీహార్ కాంగ్రెసు నాయకుడైన రాజేంద్రప్రసాద్, ఆచార్య కృపలానీ. పస్తులతో, శిస్తులతో బ్రిటీషు పాలనాధికారుల దోపిడితో కృంగి, కునారిల్లిపోతున్న రైతాంగ ప్రజలు గాంధీ ప్రభృతుల అండదండలతో ఆత్మస్థయిర్యాన్ని చిక్కబెట్టుకొని సత్యాగ్రహానికి సన్నద్ధమైన దినాలవి; అది 1916 డిసెంబర్. భారతజాతీయ కాంగ్రెసు సమావేశం లక్నోలో జరగబోతున్న వార్త చంపారన్ ప్రజల చెవినపడింది. అంతే, స్వాతంత్రోద్యమ కాలంలో బ్రిటీషు పాలకుల్ని దేశంనుంచి సాగనంపడానికి 'ఛలో ఢిల్లీ' నినాదం ఎలా ఉద్దీపన

కలిగించిందో – చంపారన్ రైతాంగ ప్రతినిధులు కూడా అదే స్ఫూర్తితో లక్నోవెళ్లి రైతాంగ ప్రజల బాధాల్ని కాంగ్రెసు సమావేశానికి నివేదించారు. ఈ పరిణామం తర్వాత నాటి కాంగ్రెసు కార్యకర్త రాజ్‌కుమార్ శుక్లాను కుదిపుకుదిపింది. అదే అదనుగా ఆ సమయంలో కలకత్తాలో ఉన్న గాంధీజీని వెంటనే చంపారన్ తీసుకుని వచ్చేట్టు రాజ్‌కుమార్‌ను పురమాయించారు. ఈ ప్రయత్న ఫలితమే 1917 ఏప్రిల్‌లో గాంధీజీ చంపారన్ నుంచి చారిత్రక తొలిరైతాంగ ఉద్యమానికి నాంది పలకటం. అప్పటికే శతాబ్దాలుగా వస్త్రాల తయారీ, అద్దకం పరిశ్రమలో ఉపయోగపడే నీలిమందును ఉత్పత్తి చేయడంలో భారతదేశం అగ్రగామిగా ఉంది. ఇది స్థానిక రైతుల శ్రమ ఫలితం. 17వ శతాబ్దానికే వెస్టిండీస్‌లో ఆధునిక పద్ధతుల్లో నీలిమందును ఉత్పత్తి చేయడానికి సిద్ధమయ్యారు. ఎప్పుడైతే బ్రిటీషు సామ్రాజ్యవాదులు బెంగాల్‌ను స్వాధీనం చేసుకున్నారో అప్పటినుంచి వస్త్రాలను తెలుపుచేసేందుకు అద్దకాలలో ఉపయోగించే నీలిమందును ఉత్పత్తిచేసే తోటలు పెంచే పనిని రైతులపై బలవంతంగా రుద్దారు, కానీ రైతుల కష్టార్జితంతో ఉత్పత్తి అయిన నీలిమందును తక్కువరేటుకు తమకు సరఫరా చేయాలనీ బ్రిటీషు తోటల యజమానులు నిర్బంధంచేశారు. ఈ దోపిడి పద్ధతులను గమనిస్తూ వచ్చిన నాటి భారతచరిత్రకారులు, ఇందుకు కర్మసాక్షులుగా ఉన్న పరిశోధకులు, ఆర్థిక నిపుణులలో అగ్రగణ్యులుగా ఖ్యాతికెక్కిన దాదాభాయి నౌరోజీ, ఆర్.సి.దత్ ప్రభృతులు భారతదేశసంపదను బ్రిటీషు పాలకులు ఎలా బ్రిటన్‌కు తరలించుకుపోతున్నారో ఇది దేశ ఆర్థికాభివృద్ధికి ఎంత వినాశకరమైన పరిణామమో వివరించి ప్రజల్ని చైతన్యవంతుల్ని చేయడానికి ప్రయత్నించారు. ఇలా దేశసంపద పరాయిదేశాలకు తరలిపోవడాన్ని నౌరోజి "డ్రైన్" అని పేరు పెట్టాడు. అదే "డ్రైన్‌థీరీ"గా చరిత్రకెక్కింది. ("పావర్టీ అండ్ అన్ – బ్రిటిష్ రూల్ ఇన్ ఇండియా"). అలాగే అదే సమయంలో ఆర్.సి.దత్ "బ్రిటిషు పాలనలో భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ చరిత్ర" (హిస్టరీ ఆఫ్ ఇండియా అండర్ బ్రిటీష్ రూల్) అనే గ్రంథంలో బ్రిటన్ దోపిడిని ఎండగట్టాడు! ఆ ఊపులోనే గాంధీజీ "హింద్ స్వరాజ్" గ్రంథం ద్వారా ప్రజల్ని స్వాతంత్ర్యసమరం ఉధృతం కావడానికి తగిన కర్తవ్యబోధ చేశారు. ఈ చరిత్రకు సంబంధించిన విశ్లేషణలను వివిధకోణాల్లోంచి అందించిన తుషార్‌గాంధీ, ఇర్ఫాన్ హబీబ్, జె.బి.కృపలానీల రచనలను యువరచయిత గౌరవ్ చంపారన్ సత్యాగ్రహం శతాబ్ది సంవత్సరానికి ఉడతాభక్తిగా తెలుగువారికి అందించిన స్వేచ్ఛానువాదమే

ప్రస్తుత గ్రంథం. ఇందుకు చిరంజీవి గౌరవ్ అభినందనీయుడు. ఈనాటికి స్వతంత్ర్య భారతపాలకులు రైతాంగ వ్యతిరేక పెట్టుబడిదారి దేశీయ, విదేశీ బహుళజాతి గుత్తకంపెనీల దోపిడిని అనుమతించి కొనసాగిస్తున్నందున చంపారన్ సత్యాగ్రహ మార్గంలో దేశవ్యాప్తంగా పలు రాష్ట్రాల్లో రైతాంగ ఉద్యమాలు కొనసాగుతునే ఉన్నాయి. గత దశాబ్దంకాలంలోనే పాలకుల రైతాంగ వ్యతిరేక విధానాల ఫలితంగా దేశవ్యాప్తంగా 4 లక్షలమంది రైతులు ఆత్మహత్యల పాలయ్యారు! నాడు పరాయిపాలకుల దోపిడి వల్ల రైతాంగం కునారిల్లిపోగా నేడు అవే ప్రజావ్యతిరేక వలస పాలన చట్టాలు కొనసాగడం వల్ల రైతులు, వ్యవసాయ కార్మికులు, వృత్తిపనివార్ల ఆగచాట్లు పెరిగిపోతున్నాయి.

నీలిమందు తోటల పెంపకం పేరిట తెల్లవారు చేసిన దోపిడిని గురించి వెలువడిన తొలిరచన బంధుమిత్ర "నీల్‌దర్పణ్"! ఇలా "ప్లాసీ యుద్ధం"(1757)తో మొదలైన బ్రిటీషువాడి భారతదేశ దోపిడీ, పీడనాభారమంతా దేశ రైతాంగ ప్రజలు, చేతివృత్తులవారు, వ్యవసాయ కార్మికులు, పేదలైన శ్రమజీవులు శతాబ్దాలుగా మోయవలసి వచ్చిందని నేటి యువతరం మర్చిపోరాదు. అదే చంపారన్‌లో గాంధీ సత్యాగ్రహ స్ఫూర్తి 100 సంవత్సరాల తర్వాత కూడా వర్తమాన భారతంలో కొనసాగడానికి కారణం- ఆ స్ఫూర్తితోనే రైతాంగ పోరాటాలు, ఉద్యమాలు అప్పటినుంచి జరుగుతునే ఉన్నాయి. సర్దార్ పటేల్ బార్డోలి రైతాంగ ఉద్యమం, చంపారన్ స్ఫూర్తి ఫలితమే! అన్ని రాష్ట్రాలలో రైతాంగ ఉద్యమాలు జాతీయోద్యమ స్రవంతిలో అంతర్భాగంగానే సాగుతూనే వచ్చాయి. మాప్లా (ముస్లిం రైతాంగం) తిరుగుబాటు మొదలుకొని మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ రైతు ఉద్యమాలు, చీరాల-పేరాల ఉద్యమం, అల్లూరి, కొమరంభీం తిరుగుబాట్లు, శ్రీకాకుళంలోని ఇచ్ఛాపురం నుంచి మద్రాసు వరకు కొమ్మరెడ్డి సత్యనారాయణ, చలసాని వాసుదేవరావుల నాయకత్వాన 1500ల కిలోమీటర్ల మేర జరిగిన ఆంధ్ర రైతాంగ యాత్ర చంపారన్ సత్యాగ్రహ స్ఫూర్తిలో అంతర్భాగంగానే భావించాలి. అలాగే చంపారన్ సత్యాగ్రహం ఫలితంగా బెంబెలెత్తిపోయిన బ్రిటిషు పాలకులు ఒక్క సంవత్సరకాలంలోనే (1918) సత్యాగ్రహ ఉద్యమాన్ని అణిచివేయడానికి ఆగమేఘాలమీద వ్యవసాయచట్టాన్ని తెచ్చారు. ఆ చంపారన్ నీడలోనే "ఖేడా" రైతాంగ తిరుగుబాటు ప్రారంభమైంది. బలవంత రెవెన్యూ, శిస్తు వసూళ్ళకు వ్యతిరేకంగా ఇవిసాగాయి. ఆ మరుసటి సంవత్సరమే సభలు,

సమావేశాలను చెదరగొట్టే అణిచివేతల చట్టం(1919) వచ్చింది. ఆపైన రెండెళ్ళలోనే సహాయనిరాకరణోద్యమం, ఖిలాఫత్ ఉద్యమాలు ప్రారంభమైయ్యాయి. ఖిలాఫత్ ఉద్యమం హిందు–ముస్లిం ప్రజలమధ్య ఐక్యమత్యానికి తోడ్పడి మతప్రాతిపాదికపై దేశాన్ని చీల్చే ప్రయత్నంలోనే బ్రిటీషు పాలకుల 'విభజించు–పాలించు' ఎత్తుగడకు గండికొట్టిన ఉద్యమంగా గాంధీజీ దేశ ప్రజల ప్రసంశలకు పాత్రుడయ్యాడు. గాంధీ నౌకాలీ యాత్ర సందర్భంగా ఇరుమతాలవారు ఐక్యమత్యంతో జైహింద్ శంఖారావాన్ని పూరించింది కూడా చంపారన్ సత్యాగ్రహ స్ఫూర్తినించే!

విభిన్న జాతులు, మతాలు, సంప్రదాయాలు, భిన్న సంస్కృతులతో కూడివున్న భారతదేశాన్ని లౌకిక స్ఫూర్తి (సెక్యులర్ స్పిరిట్)తో సదా నిలపడానికి గాంధీచేసిన సత్యాగ్రహ ప్రయోగం భిన్న రాజకీయపక్షాలు, విభిన్న పార్టీలనాయకులకు అంతే విభిన్న కోణాలనుంచి (అనుకూల–ప్రతికూల) భిన్నంగా తోచవచ్చు. అయితే ఖిలాఫత్ ఉద్యమాన్ని ఆహ్వానించి బెంగాల్ ప్రధాని షురావర్దీచేత ప్రజలముందు 'జైహింద్' అనిపించగలిగారు! కానీ దేశ సమైక్యత దృష్టితో ఖిలాఫత్ ఉద్యమానికి చేయూతనిచ్చిన గాంధీజీని కాంగ్రెసు నాయకులైన శంకరన్‌నాయర్, అనిబిసెంట్‌లు "అరాచకవాది"గా చిత్రించప్రయత్నించారు. ఇక "హిందుత్వ" పేరు చాటున దాగి జాతిసమైక్యతను బద్దలుకొట్టాడానికి ప్రయత్నించే శక్తులు గాంధీజీనే హత్య కావించాయి! కానీ ఆ శక్తులే దేశాధికారాన్ని చేజిక్కించుకో బోయేముందు నుంచి గాంధీ, భగత్‌సింగ్ బొమ్మలతో ఊరేగుతు దేశప్రజల్ని మోసగిస్తున్నారు. బహుశా అందుకే నెహ్రూ "కాంగ్రెసులో మొదటినుంచి ఆర్.యస్.యస్ శక్తులు ఏదో రూపంలో తిరుగుతునే వచ్చాయి" అనేవారు. అందుకనే నూతన రాష్ట్రపతిగా పదవీస్వీకారం చేసిన రామ్‌నాథ్ కోవింద్, ప్రధాని నరేంద్రమోడీలు ఆ సందర్భంగా హిందూ మహాసభ, ఆర్.యస్.యస్ నాయకులైన శ్యాంప్రసాద్‌ముఖర్జీ, దీన్‌దయాల్ ఉపాధ్యాయ్‌నీ తలుచుకున్నారే కానీ గాంధీని, అంబేద్కర్‌తో పాటు సెక్యూలర్ రాజ్యాంగస్ఫూర్తికి దీటుగా దోహదం చేసిన తొలి ప్రధాని జవహర్‌లాల్ నెహ్రూలను మాటమాత్రంగానైన తలుచుకోలేదు!

నేటి పాలకులు రైతాంగ, కార్మిక, దళిత, బహుజన, మైనార్టీ వర్గ విశాల ప్రయోజనాలకు వ్యతిరేకులైనందువలనే గాంధీజీ చంపారన్ సత్యాగ్రహ లక్ష్యానికి కూడా వాళ్లు ప్రతికూలురని తీర్మానించుకోవలసి వస్తోంది.

1. అణిచివేతపై అన్నదాతల చెర్నాకోల చంపారన్ సత్యాగ్రహం

- గౌరవ్

బాబ్రీ మసీదు విధ్వంస ఘటన గురించి ఆసక్తికరమయిన నవల రాసిన ఢిల్లీ జర్నలిస్టు అజాజ్ అష్రఫ్ మెయిన్‌స్ట్రీమ్ పత్రికలో చంపారన్ సత్యాగ్రహంలో గాంధీజీకి విషమిచ్చి చంపడానికి బ్రిటీష్‌వారు పన్నిన పన్నాగంలో వారి ప్రలోభాలకు లొంగకుండా గాంధీ ప్రాణాలను కాపాడిన భాటక్ మియా అన్సారీ ఔన్నత్యాన్ని, మతోన్మాదంతో గాంధీ ప్రాణాలు బలితీసుకున్న నాథూరాం గాడ్సేతో పోలుస్తూ వ్యాసం రాసారు.[1] మహాత్ముడ్ని చంపడానికి నిరాకరించి దృఢచిత్తంతో నిలబడ్డవాడ్ని భారద్దేశం ఎలా మర్చిపోయిందనే ప్రశ్నే ఆయన వ్యాసానికి శీర్షిక. ఈ దేశపు రైతు సమస్యపై మొట్టమొదటిసారి క్షేత్రస్థాయిలో అధ్యయనం చేసి అర్థం చేసుకోడానికి ప్రయత్నించిన వ్యక్తికి ఆనాటి నుంచి వరుసగా ఎన్నో బహుమతులు దక్కుతూనే వచ్చాయి.

మానవత్వాన్ని బోధించినవాడికి మతాన్ని అంటకట్టి మంటపెట్టారు. హిందూ పక్షపాతని కొందరూ, ముస్లిం అభిమానని కొందరూ తీర్మానించుకుని కొట్టు మిట్టాడారు.

కులాన్ని వ్యతిరేకించినవాడ్ని కులంతో ముడిపెట్టి కారుకూతలు కూసారు. అపరిణిత దశలో వ్యక్తపర్చిన అభిప్రాయాల్ని తీసుకుని చెట్టెక్కి కూర్చొని కులవాదంటూ రాళ్ళురువ్వారు.

అధికారాన్ని మనస్ఫూర్తిగా అసహ్యించుకున్నవాడికి రాజకీయాల్ని రాసి బజారుకీడ్చారు. అయినదానికీ కానిదానికి ఆయనపై పడి ఏడవడమే ఎత్తుగడను కుంటున్నారు.

ఆర్.ఎస్.ఎస్.కి ఆయనో హిందూ ద్రోహి
ముస్లింలీగ్‌కి ఆయనో ముస్లిం ద్రోహి
కమ్యూనిస్టుల దృష్టిలో ఆయనో బూర్జువా
అంబేద్కరిస్టుల దృష్టిలో ఆయనో బనియా
కాంగ్రెస్‌కి అతడంటే కడుపుమంట
సోషలిస్టులకి అతడో స్వోత్కర్ష

కోట్లమంది హృదయాల్లో చెరగని ముద్ర వేసుకుని కొన్ని తరాల్లో తీవ్ర ప్రభావం కలిగించి, మానవ జీవితానికి సంబంధించి అన్ని అంశాల్లోనూ తనదైన భావాలతో ముద్రవేసిన ఒక వ్యక్తి అంతే స్థాయిలో అపార్థం చేసుకోబడటం చరిత్రలో అరుదైన విషయం. తమకోసం త్యాగం చేసిన వారికి ద్రోహంతో బదులిచ్చే జాతిది. అందుకే చంపారన్‌లో రైతులు కాపాడుకున్న ఆయన ప్రాణానికి మూడు దశాబ్దాల తర్వాత మతంతో వెలకట్టడం జరిగింది.

స్వాతంత్ర్య భారతావని మూడు తూటాల్నాయనకి బహుమతిగా ఇచ్చి రుణం తీర్చుకుంది.[2]

నిజానికి ఇదేం కొత్తది కాదు. చార్వాకలోకాయతులు మొదలుకుని బుద్ధుడు, సోక్రటీసు, క్రీస్తులదాకా ఈ విధంగా వ్యతిరేకించబడినవాళ్ళే. నరేంద్ర దభోల్కర్, గోవింద్ పన్సారే, కల్బుర్గీల దాకా వర్తమాన చరిత్ర మొత్తం ఇందుకు ప్రత్యక్ష సాక్ష్యమే.

1817 నాటికి సంస్కరణోద్యమ ప్రభావం దాదాపు దేశమంతటా విస్తరిస్తోంది. స్త్రీవిద్య, సతీసహగమన నిరోధ చట్టావిర్భావం సమాజంలో ఆలోచనాపరమయిన చైతన్యాన్ని వ్యాప్తి చేస్తున్నాయి. బ్రహ్మసమాజం విప్లవాత్మకంగా పురోగమిస్తున్న కాలం కనుకనే దేశంలోని అన్ని ప్రాంతాల్లో నూతన భావావిష్కరణోద్యమాలు పురుడు పోసుకున్నాయి. రవీంద్రనాథ్ ఠాగూర్, గురజాడ అప్పారావు, కందుకూరి వీరేశలింగం వంటి వారుద్భవించిన కాలమిదే. సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవన ప్రభావం సరిగ్గా శతాబ్దం తర్వాత మూడు ప్రజా ఉద్యమాల నిర్మాణానికి నాంది పలికింది.[3]

మొదటిది రష్యాలో జారిస్టు నిరంకుశ రాచరిక పాలనను కాదని సామ్యవాద పథంలో తిరుగుబాట్లు చేసి ప్రభుత్వాన్ని కూల్చేసిన ప్రభంజనాలు ప్రపంచమంతటా పీడితులకి వినిపించేలా విజయఢంకా మోగించాయి. భారద్దేశంలో ఆ ప్రభావం ఆచరణాత్మకంగా తర్వాతి కాలంలో బలంగా కనిపించింది.

ఇక రెండోది 1915లో గాంధీ ఇండియా తిరిగొచ్చిన రెండు సంవత్సరాలకి బీహార్లో ఆరంభించిన దేశంలోనే మొట్టమొదటి రైతు ఉద్యమం, అదే చంపారన్ సత్యాగ్రహం. ప్రపంచమంతటా యుద్ధమేఘాలు కమ్ముకుంటున్న ఆ సమయంలో, ఆనాటికి ఎంతో వెనకబడున్న బీహారు ప్రాంతంలోని రైతులతో కలిసి వారిలో ఒకడిగా

ఉంటూ ఏమాత్రం హింసకు తావులేని రీతిలో ఒక చారిత్రక ఉద్యమాన్ని నిర్మించడం కచ్చితంగా చెప్పాలంటే అసంభవం. కానీ, దాన్ని సాధ్యం చేసి చూపినవాడు గాంధీ.

ఇక మూడోది నారాయణగురు ప్రభావంతో తోటి మనుషుల పట్ల అమలౌతున్న అమానుషమయిన వివక్షను ఖండిస్తూ, కుల, మత, వర్గ, వర్ణ, లింగ బేధాల్ని కాదంటూ కేరళలోని కొందరు ప్రగతిశీల యువకులంతా కల్సి అయ్యప్పన్ ఆధ్వర్యంలో లేవదీసిన 'సహోదర' ఉద్యమం. తర్వాతి కాలంలో కేరళ యుక్తివాద సంఘానికి ప్రేరణ రూపమై దేశంలోనే తొట్టతొలి హేతువాద ఉద్యమానికి స్ఫూర్తినిచ్చే పంక్తిభోజనాలతో మొదలై ఎన్నో రాజకీయ సంస్కరణల దాకా సాగిన హేతువాద ఆలోచనా ధార నిర్మాణం.[4]

1857 మొదటి సాయుధ తిరుగుబాటు మొదలుకుని గదర్ ఉద్యమం, భగత్‌సింగ్, అల్లూరివంటివారి సాహసోపేతమయన చారిత్రక భావాల మేళవింపుతోనే భారతదేశ విప్లవోద్యమానికి కూడా బీజం పడింది. ఆ ప్రభావంతోనే 1967లో నక్సల్బరీ వసంత మేఘం గర్జించింది. అలాగే సహోదర అయ్యప్పన్ ఉద్యమం దేశంలోని ఆలోచనోద్యమాలకీ, ఆత్మగౌరవోద్యమాలకీ ఒక ప్రస్థాన స్ఫూర్తయ్యింది.

అయితే చంపారన్ సత్యాగ్రహం గురించి కొంత చెప్పుకోవాలి. నిజానికది ఒక నూతన తరహా ఉద్యమ రూపానికి ఆరంభ స్వరూపం. ప్రపంచదేశాల్లో హింసాత్మక రూపాల్లో వెల్లువెత్తుతున్న తిరుగుబాట్లకి విరుద్ధంగా అద్వితీయరీతిలో ఆధునిక భారతదేశంతో మొట్టమొదటిసారి రైతు ఉద్యమాన్ని నిర్మాణాత్మకంగా సుస్థిరరూపంలో కొనసాగించి విజయం సాధించడం అపూర్వం. పరిశ్రమల పేరుతో పంట భూముల్ని వల్లకాడు చేసుకుని అభివృద్ధి అనుకొంటూ వినాశనాన్ని కొనితెచ్చుకుంటున్న నాగరిక జాతిజాడ్యాల్ని మొట్టమొదట గుర్తించి పరిష్కార ప్రయత్నాలు చేసినవాడు గాంధీ.[5] దేశంలో 80% ఉన్న గ్రామీణాధారిత వ్యవసాయరంగాల్ని చేతనైన అన్ని రూపాల్లో చతికిలపడేలా చేయడానికి 70 సంవత్సరాలుగా స్వాతంత్ర్య దేశాధినేతలు ప్రయత్నిస్తూనే ఉన్నారు. అలాంటి విధ్వంసకర అభివృద్ధిని నిరసిస్తూనే దేశవ్యాప్తంగా నర్మదాబచావో వంటి అతిపెద్ద ప్రజాతంత్రోద్యమాలు మొదలుకుని, జల్, జెంగల్, జమీన్ నినాదంతో ఆదివాసీ ప్రకృతి వనరుల రక్షిత ఉద్యమాలు సైతం రూపుదిద్దుకున్నాయి. దేశంలో అభివృద్ధి పేరిట జరగనున్న ఈ ప్రమాదాన్ని గుర్తించి, హెచ్చరించి, సహజ సిద్ధమయిన సహకార జీవన విధానానికి మద్దతిచ్చిన మొదటి వ్యక్తి గాంధీ. నిజానికి చంపారన్ సత్యాగ్రహ ప్రభావం తర్వాత తలెత్తిన అనేక ఉద్యమాల మీదుంది. ఎన్నో ఉద్యమాలకి

మార్గదర్శకమైంది. చంపారన్ తర్వాత వొచ్చిన ఖెడా సత్యాగ్రహం కానీ, బొంబాయి మిల్లు కార్మికుల సత్యాగ్రహం కానీ సహాయ నిరాకరణోద్యమంకానీ, రౌలత్ సత్యాగ్రహంకానీ, దేశాన్నే ఉవ్వెత్తున అట్టుడికించి తెల్లవారికి చెమటలు పట్టించిన ఉప్పుసత్యాగ్రహంకానీ, అంతిమంగా స్వాతంత్ర్యోద్యమం మొత్తం చంపారన్ ప్రయోగం ద్వారా రూపుదాల్చినవే. ఆధునిక భారతావనిలో చెప్పుకోదగిన అతి ప్రధానమయిన, అంబేద్కర్‌ని తిరుగులేని నాయకుడిగా మలిచిన మహద్ చెరువు పోరాటం నిజానికి సత్యాగ్రహ ప్రభావంతో 'మహద్ సత్యాగ్రహంగా'నే పేర్కొనబడింది. చెరువులో దిగినందుకు అగ్రవర్ణాలు చేసిన దుర్మార్గమయిన దాడిలో ఎంతోమంది అనుచరులు గాయపడినా తనవార్ని తొందరపడకుండా వారించి ఒక సుస్థిర ఉద్యమాన్ని అంబేద్కర్‌చేత నిర్మింపజేసింది ఆ సత్యాగ్రహ స్వభావమే.

సందర్భం వచ్చింది కాబట్టి చర్చకి ఈ విషయాలవసరం. భగత్‌సింగ్ ఉరి విషయం మొదలుకుని అంబేద్కర్‌తో జరిగిన పూనా ఒప్పందం వరకూ గాంధీని విమర్శించొద్దని ఎవరూ అనరుగానీ కమ్యూనిస్టులు, సోషలిస్టులు, అంబేద్కరిస్టులు, రాయిస్టులు వారి వారి నాయకత్వం లేదా సిద్ధాంత విషయాల్లో స్వీయసమర్ధనకి చూపే తర్కాన్ని గాంధీ వద్దకొచ్చేసరికి ఎందుకు గాలికొదిలేస్తారనేదో సూటి ప్రశ్న.

భగత్‌సింగ్‌కి ఉరిశిక్ష వేసింది బ్రిటీష్ ప్రభుత్వం, గాంధీ కాదు. దాన్ని ఆపగలిగేటంత శక్తియుక్తులు గాంధీకి అప్పుడుండుంటే ఆయనప్పుడే స్వాతంత్ర్యం తెచ్చేవాడు, మూడు దశాబ్దాలకుపైగా ఉద్యమాలు చేసేవాడు కాదు. ఇక దళితులు ముస్లిం, క్రైస్తవ మైనారిటీల్లాగా శాశ్వతంగా అంటరానివారుగా మిగిలిపోకూడదను కున్నాడు కనుకనే పూనాపేక్ట్‌లో కొన్ని విషయాల్ని వ్యతిరేకించాడు.[6]

మార్క్స్, ఏంగిల్స్, లెనిన్, స్టాలిన్, మావో, అంబేద్కర్, రాయ్, లోహియా, పెరియార్, పూలే, ప్రభృతులంతా జీవితాంతం మారుతూనే వచ్చారు. వారి మానసిక పరిణామం ప్రగతిశీలమయితే ఒక్క గాంధీ పరిణామం మాత్రం తిరోగమన మెందుకయింది? ఆయన చేసాడని ఈరోజున గింజుకుంటున్న ఘోరతప్పిదాలన్నీ ఆయనే చేసానని చెప్తేనో, రాస్తేనో బయటికి తెల్సినవేకానీ ఎవరో వీరపరిశోధనచేసి స్టింగ్ ఆపరేషన్లో బయటపెట్టినవి కాదు.

అదేం చిత్రమో తెలీదుకానీ లౌకికవాదులుగా ఉండి మతస్తులైన నాయకుల్ని అంతా మనకోసమే చేసారని సమర్ధించుకుంటామేగానీ, సామాన్య మతస్తుడిగా మొదలైన గాంధీ లౌకికవాదిగా మారిన పరిణామాన్ని ఎందుకు అర్థం చేసుకోవడంలో

విఫలమౌతున్నాం అనేది మరో ప్రశ్న. ఫాసిజాన్ని సమర్థించినా తప్పులేదు కానీ గాంధీని క్షమించడమంత నేరం మరోటి లేదనే వాతావరణాన్ని ప్రగతిశీలవాదులు సృష్టించారు.[7]

ఫాసిజానికి ఈ ప్రగతిశీల మేధావులకంటే గాంధీవాద ఆలోచనలే తనకెంత ప్రమాదకరమో తెల్సుకనుకనే గాంధీనెలా బలితీసుకుందో గాంధీ వాదుల్ని అలాగే బలితీసుకుంటోంది. నాడు గాంధీని అభ్యుదయవాదులమన్న పేరుతో ఎలా ద్వేషించారో, నేడు ఏ కాస్త గాంధీని సమర్థించినట్లు కనిపించినా అలాగే దూరం పెడుతున్నారు. ఈ రకమయిన మేధోసంకుచితత్వం దార్శనిక దృష్టికి ప్రమాదం.[8] ఆ ప్రమాదం ఈసరికే నివారించలేని స్థాయికి చేరుకుని విద్వేషాన్ని వెదజల్లుతూ వ్యాప్తి చెందుతోంది. ఎవరిపక్షమైనా కావొచ్చుగానీ గాంధీని మనఃస్ఫూర్తిగా వ్యతిరేకించడమే ఉద్యమకారుడికి అర్హతా ప్రమాణంగా మారిపోయింది.

ప్రష్యాలో జ్యూగా జన్మించి భౌతికవాదాన్ని ఒంటబట్టించుకుని హెగెల్ దగ్గర్నించీ అనేకమంది ప్రపంచ తత్వవేత్తల్ని ఔపోశన పట్టి అధోజగత్ సహోదరుల పక్షాన నిలిచేందుకు జీవితాంతం మారుతూనే వచ్చిన కార్ల్‌మార్క్స్ మహానుభావుడు.

సాంప్రదాయిక కుటుంబంలో పుట్టి తీవ్రవాదిగా మారి అనేక సిద్ధాంతాల్లో ఆరితేరి కాంగ్రెస్‌లో కూడా చేరి చివరికి రాడికల్‌గా మారిన రాయి మహోన్నతుడు.

చిన్నప్పట్నుంచీ ఎన్నో వివక్షల్ని తట్టుకు నిల్చి విశ్వవిజ్ఞానాన్నంతటిని జీర్ణించుకుని తన జాతి ఉన్నతి కోసం వివిధ దశల్ని అధ్యయనం చేసి వివిధ పార్టీలు పెట్టి చివరికి బౌద్ధుడిగా మారిన అంబేద్కర్ మార్గదర్శకుడు, పార్టీలకతీతంగా గాంధీ ప్రభావంతో విప్లవకారుడిగా మారిన భగత్‌సింగ్ మొదలుకుని జీవితాంతం ఆయన సహచరులుగానే ఉన్న నెహ్రూ, జె.పి., లోహియాలు కూడా పురోగాములే.

కానీ జీవితాంతం చేసిన తప్పుల్ని నిత్యం దిద్దుకుంటూ వొచ్చి సత్యాహింసల మార్గమే మానవాళికి శరణ్యమన్న విషయాన్ని నిరూపించడం కోసం సొంత జీవితాన్నే ప్రయోగంగా మల్చుకుని పార్టీలకతీతంగా చివరివరకూ మారుతూనే, తనని తాను మార్చుకుంటూనే వొచ్చి చివరికి మతోన్మాదానికి బలైపోయిన గాంధీ మాత్రం జాతి ద్రోహి, దుర్మార్గుడు! వోహో ఏం లాజిక్కండీ!!

నేను గాంధీవాదిని కాదు. నా మొట్టమొదటి రచనలోనే గాడ్సే కోర్టు స్టేట్‌మెంట్ ఆధారంగా గాంధీని తులనాడుతూ పచ్చిగా ఆయన హత్యను సమర్థించినవాడ్ని.

అలాగే భగత్‌సింగ్ చావుకి గాంధీయే కారణమనుకుని తీవ్రంగా విమర్శించినవాడ్ని. అధ్యయనం, దూరదృష్టి లోపించిన ఆచరణ అనాలోచనలతో కూడిన అనర్థాలకి కారణమౌతుందని ఆలస్యంగా గ్రహించినవాడ్ని. [9]

దాదాపు దశాబ్ద కాలంగా ఇదే విషయమై శోధిస్తూ వచ్చిన నాకు తెల్సిందేమంటే వ్యక్తిగా గాంధీ కూడా చాలా తప్పులు చేసుండొచ్చు. ఐతే ఈరోజు గుడ్డిద్వేషంతో ఆయనపై ప్రచారమౌతున్న విద్వేషభావాలకి అడ్డుకట్ట వేయకుండా ఏ విధమయిన భావోద్యమమూ సాధ్యపడదు. అందుకే ఈ ప్రయత్నం చేయాల్సి వొచ్చింది.

ఎంతోమంది చేయి తిరిగిన రచయితలు, మేధావుల్ని చుట్టూతా ఉంచుకుని వందల మైళ్ళ దూరంలో వేరే రాష్ట్రంలోనున్న నాపై అభిమానంతో ఏదో అనువదిస్తాననే నమ్మకంతో ఈ ప్రాజెక్ట్ ఇచ్చి అనేక ప్రాంతాల తిరుగుడువల్ల ఆలస్యమయినా ప్రోత్సాహాన్నిచ్చిన మిత్రులు అభిప్రాయ బేధాలు, భావ భిన్నత్వం స్నేహానికీ, మానవ సంబంధాల సంస్కారానికి అడ్డుకావని నమ్మే పెద్దలూ, రావెల సోమయ్యగారూ, పరిపాటి జనార్ధనరెడ్డిగారికి హృదయపూర్వక ధన్యవాదాలు.

దేశంలోని అన్ని ప్రాంతాల అన్నదాతలూ అసహాయంగా ఆత్మహత్యలకి పాల్పడుతూ, దినకూలీలుగా, వాచ్‌మెన్లుగా వలసపోతూ మానసికంగా దాదాపు శవాలైపోయి, ఇన్నాళ్ళుగా ముద్దపెట్టి ఆదరించిన వ్యవస్థ చేతనే దిక్కుమాలినవాళ్ళుగా చూడబడుతూ, వ్యవసాయం అంటే పనికిమాలిన పనిగా చూస్తున్న ప్రస్తుత పరిస్థితుల్లో దేశ చరిత్రలో తొట్టతొలిసారిగా తమ వీపులపై స్వారీచేస్తూ, తమ చెమటనీ, రక్తాన్నీ జుర్రుకుంటూ వికటహాసం చేస్తున్న దోపిడీదారులకి ఎదురునిల్చి వారి దురాగతాలకి చరమగీతం పాడేలా చెర్నకోల విదిలించిన రైతు విప్లవ శంఖారావమయిన చంపారన్ సత్యాగ్రహ మహోద్యమ స్ఫూర్తినిలా అందించిన, ఈ అక్షరాల సారాన్ని ఈ తరంలో కొద్దిమందైనా గ్రహించి వాదవివాదాలకతీతంగా గుప్పెడు మంది యువజనమైనా నా దేశపు రైతు పక్షాన ప్రశ్నించి నిలవడానికి నిర్ణయించుకుంటే అంతకుమించిన ప్రయోజనం ఈ ప్రయత్నానికి ఇంకేమి లేదనేది నా నిశ్చితాభిప్రాయం సెలవు.

ఫుట్ నోట్స్ వివరణలు :

1. Bhatakh Mian Vs Nathuram Godse : How has India forgotten about the man who refused to poison Gandhi? by Ajaz Ashraf published in April 17, 2017, Mainstream Weekly.
2. మహాత్ముడ్ని మూడు బుల్లెట్లతోనే హత్య చేయడం జరిగిందనేదే జగమెరిగింది. ఈ అంశంలో ఏర్పాటైన జస్టిస్ జె.ఎల్. కపూర్ కమిషన్ ఈ హత్య విషయంలో నిజాలు రాబట్టడంలో విఫలమైందనీ, మూడు తూటాలు గాడ్సే తుపాకి నుండి వస్తే, నాలుగో తూటా మరో నేరస్తుడు కాల్చాడనీ డా॥ పంకజ్ పథినిస్ అనే ఆయన సుప్రీంకోర్టులో కేసేసాడు. అలాగే చనిపోయేముందు 'హేరామ్' అని గాంధీ అన్నారనీ, లేదనీ కూడా వివాదాలున్నాయి.
3. నేను ప్రధానంగా ఈ మూడు ఉద్యమాల్ని తీసుకున్నాను. అంటే, దానర్థం అదే సమయంలో యితరేతర ప్రాంతాల్లో జరిగిన ఉద్యమాల్ని చిన్నచూపు చూసే ఉద్దేశం నాకు లేదు.
4. 1929లో పురోహిత వ్యతిరేకోద్యమం బొంబైలో ప్రారంభమవ్వడానికి 12 సం॥రాల ముందే కేరళలో అయ్యప్పన్ ఆధ్వర్యంలో సహోదర ఉద్యమం మొదలైంది. "ఒకే కులం, ఒకే మతం, ఒకే దేవుడు" అని పిలుపిచ్చిన నారాయణగురు స్ఫూర్తితో "కులం లేదు, మతం లేదు, దేవుడు వొద్దు" అనే నినాదాన్ని సహోదర ఉద్యమం రూపొందించడం జరిగింది. ఆ సంఘ పత్రికైన 'సహోదరన్' బహుశా తొలి హేతువాద పత్రిక. 2017 మే 27, 28, 29 తేదీల్లో యుక్తివాద సంఘం నిర్వహించిన శతాబ్ది ఉత్సవాల్లో నేను కూడా పాల్గొనడం జరిగింది. సహోదరన్ అయ్యప్పన్ కుమార్తె అయెషా గోపాలకృష్ణన్ పాల్గొన్న ఈ కార్యక్రమంలో పెరియర్ ఉద్యమ సంస్థ ద్రావిడర్ కజగమ్ నాయకుడు వీరమణి సహా ఎంతోమంది దేశవ్యాప్తంగా పాల్గొన్నారు.
5. గాంధేయవాద ఆర్థికవేత్త జె.సి. కుమారప్ప మొదలుకుని ఈ ఎఫ్. షుమేకర్ వరకూ, లోహియా నుంచి అమర్త్యసేన్ దాకా గాంధీ సుస్థిరవిధానాల్ని విశ్లేషణాత్మకంగా అధ్యయనం చేసి అర్థం చేసుకున్న వారెందరో ఉన్నారు. దురదృష్టకర విషయమేంటంటే గాంధేయ వాదులుగా, కమ్యూనిస్టులుగా, అంబేద్కరిష్టులుగా, సోషలిస్టులుగా, రాయిస్టులుగా చెప్పుకునేవారు మాత్రం ఆయనపై రాళ్ళెప్పుడేద్దామా అని కాచుక్కూర్చుని అభివృద్ధి నిరోధకుడంటూ ఆయన్ని ఆడిపోసుకుంటున్నారు.
6. ప్రముఖ డాక్యుమెంటరీ ఫిలింమేకర్ ఆనంద్‌పట్వర్ధన్ Ethics is the Answer శీర్షికతో గాంధీ–అంబేద్కర్లని పోలుస్తూ కీలకమైన వ్యాసమొకటి రాశారు. వాళ్లమధ్య సౌమ్యాల్ని గూర్చి చెప్తూ "Both Gandhi and Ambedkar recognised that this country was so steeped in religion that atheism or pure rationality would not reach the masses. Each in his own way became a liberation

theologist." అంటునే, గాంధీ సత్యాగ్రహమనే దృక్పదాన్ని అంబేద్కర్ ఎలా స్వీకరించాడో చెప్తూ,".. Take the word of *'Satyagraha'* a term coined by Gandhi. Ambedkar used this very term and form a struggle to launch his Mahad Satyagraha to claim drinking water rights." అంటాడు. అంతేకాదు పూనాపేక్టు అనంతరం గాంధీజీ పట్ల అంబేద్కర్ అభిమానం రెట్టింపైందని చెప్తూ ".. I was pleasantly shocked to read what Ambedkar to say in 1932 immediately after concluding the now infamous Poona Pact. The popular Theory is that Ambedkar was blackmailed by Gandhi's fast- unto - death into accepting a bitter compromise. But Ambedkar's tone in 1932 after signing the Pact was totally different. He had High praise for Gandhi and stated that the " Mahatma" (Yes, contrary to popular belief Ambedkar used the term "Mahatma" at this point offered a much better deal for Dalits in terms of reserved seats than Ambedkar himself had asked or hoped for" అంటాడు. (Ethics is the Answer by Anand Patwardhan, Published in Indian Express on April 25th 2017) ఈ విషయానికి సంబంధించీ దాదాపు అర్థ దశాబ్దంగా నేను శోధిస్తున్నా. జనసాహితి మిత్రులు దివికుమార్‌గారి రచనల్ని ప్రాథమికంగా సమర్థించీ భగత్‌సింగ్‌పై ఆయన కృషిని హర్షిస్తూనే గాంధీ అంతటి ద్వేషానికి అర్హుడు కాదేమోననే స్పృహ అవసరమంటున్నా. కాంగ్రెస్ చరిత్ర రాసిన పట్టాభిగారి వాక్కుల్ని దివికుమార్‌గారు తిరుగులేని సాక్ష్యంగా ఉదహరించారు. ఐతే, ఈ మధ్యనే తెలుగులో ప్రచురితమయిన ఆచార్య రంగా స్వీయచరిత్రలో ఈ అంశం ప్రస్తావించబడింది. అందులో "1931 కాంగ్రెస్ సభలకు సర్దార్ పటేల్ అధ్యక్షుడు. ఆ సభలు జరిగింది బ్రిటీష్ ప్రభుత్వం భగత్‌సింగ్‌ను ఉరితీయాలని నిర్ణయించిన వెంటనే. గాంధీజీ దయాభిక్షపెట్టి ఆ దేశ భక్తునికి విధించిన మరణదండన శిక్షను రద్దుచేయమని కోరాడు. అప్పట్లో సామ్రాజ్యవాదుల కిరాతక చర్యలు ప్రగతివాదుల పట్ల అలా ఉండేవి. గాంధీజీ విన్నపాన్ని వాళ్ళు పెడచెవిని పెట్టారు..... భారత కమ్యూనిస్టుపార్టీ మీరట్ ఉదంతం తర్వాత రూపుదిద్దుకుంటున్నది. వారు భగత్‌సింగ్ బలిదానాన్ని రౌండ్‌టేబుల్ కాన్ఫరెన్స్‌కు హాజరు కావాలన్న గాంధీజీ అభిమతాన్ని అనుకూలంగా మల్చుకోగలిగారు..." (చూడు. Fight for freedom, ఆచార్య రంగ స్వీయచరిత్ర, తెలుగు : రావెల సాంబశివరావు, పీకాక్ బుక్స్, హైద్రాబాద్, 2017 పేజీ, 100, 101) మరో ఆసక్తికరమయిన విషయం ఏంటంటే భగత్‌సింగ్, రాజ్‌గురు, సుఖ్‌దేవ్‌ల మరణానంతరం తను నడుపుతున్న జనత పత్రికలో Three Victims పేరుతో 1931, ఏప్రిల్ 13న అంబేద్కర్ సంపాదకీయం రాసాడు. మరాఠీలోనున్న దాన్ని ఆనంద్ తేల్‌తుంబ్డే ఇంగ్లీషు చేసాడు. అందులో "The issue of Bhagat Singhs death penalty might have arisen in negotiations that took place between Gandhi and Lord Irwin. Although Lord Irwin had not given

any definitive assurance about saving Bhagat Singh's life, Gandhi's speech during the intervening period created a hope that Irwin would try his best within his powers to save lives of these three youth. But all these hopes, predictions and appeals proved futile.." అంటూ, "...The entire world as well as the government does, knows that it is not the devotion to justice Godess but the fear of the conservative party and public opinion back home in England that this sacrifice was executed". గాంధీని జీవితాంతం నిష్కర్షగా కఠినంగా విమర్శించిన అంబేద్కర్ ఎంతో దూరం ఆలోచించి పరిణితితో నాటి పరిస్థితిని అర్థం చేసుకుని బ్రిటీష్ సామ్రాజ్యవాదాన్ని భగత్‌సింగ్ ఉరికి కారణంగా గుర్తించారు. కేవలం గాంధీమీద ద్వేషంతోనే మన అభ్యుదయవాదులు భగత్‌సింగ్ ఉరిని బూచిగా చూపి గాంధీని ఆ ఉరికి బాధ్యుడ్ని చేస్తున్నారు. (ఈ విషయమై నేనింకా పూర్తిగా పరిశోధిస్తున్నాను - అను) ఐతే 1931లో "భగత్‌సింగ్, రాజ్‌గురు, సుఖదేవ్‌ల ఉరిని ఖండిస్తూ కరాచీ కాంగ్రెస్‌లో గాంధీజీ ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానం ఆ విప్లవీరుల్ని అవమానపరిచేలా ఉందని భావించిన కంభంపాటి సత్యనారాయణ సీనియర్‌గారు దానికి వ్యతిరేకంగా ఓటు వేసారు" (చూడు. ఆంధ్రుల చరిత్రలో నూతన ఆవిష్కరణలు, టి. రవిచంద్, విశాంలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, హైద్రాబాద్, ప్రథమ ముద్రణ - అక్టోబర్ 2004, పేజీ-2) కావున ఈ అంశంపై యింకా శోధించాల్సుంది. అలాగే గాంధీని బహుజన శత్రువనీ, దళిత ద్రోహనీ ప్రచారం చేస్తున్నారు. రాజకీయ తాత్విక విభేదాల్ని సైతం హుందాగా వెల్లడించుకున్న నాటి నాయకుల వ్యక్తిత్వాన్ని ఎంతమాత్రంగానైనా అర్థం చేసుకునే యత్నం చేయకుండా మహాత్ముని పై బురద చల్లడం ఈ రోజొక నాగరికతకి హూదాగా చూడబడుతోంది, ఇదో దౌర్భాగ్యం.

7. ప్రసిద్ధ చరిత్రకారులు బిపిన్ చంద్ర మాటల్లో, "గాంధీజీని తరచూ అపార్థం చేసుకోవడం జరుగుతూ ఉంది. ఆయనకు గల ఒక గొప్ప సుగుణాన్ని ఆయన అభిమానులు, విమర్శకులు కూడా అర్థం చేసుకోలేకపోతున్నారు. అదేమంటే, ఆయన నిరంతరం మారుతూ అభివృద్ధి చెందుతూ వచ్చారు. అనేకమంది ఆయన గతంలో కులవ్యవస్థని గురించి, యంత్రాల వినియోగాన్ని గురించీ, కులాంతర, మతాంతర వివాహాల్ని గురించీ, ధర్మకర్తృత్వం సిద్ధాంతపైనా, భూస్వామ్య, రైతుల మధ్యగల సంబంధాల్ని గురించీ, అలాగే సోషలిజం, బోల్షివిజం, పార్లమెంటరీ వ్యవస్థ మొదలగు వాటిని గురించి ఆయన రాసిన రచనల నుండి ఉదహరించడం జరుగుతుంది. అయితే, యదార్థమేమంటే మానవ విలువలను గురించి తనకు గల విశ్వాసాల్ని చెక్కుచెదరకుండా యధాతథంగా ఉంచుకుంటూనే పైన ఉదహరించిన అన్ని సమస్యలపైనా తన అభిప్రాయాలను పూర్తిగా మార్చుకుంటూ వచ్చారు. అది కూడా సరైన రీతిలోనే. ఆ విషయాన్ని తరచూ చాలామంది గుర్తించలేకపోతున్నారు. ఎందువల్లనంటే ఆయనను విమర్శించినవారు ఆయనను దెబ్బతీయడానికి గతంలో ఆయన చెప్పిన అభిప్రాయాలనే ఉదహరించుతూ ఉంటారు.

మరో వైపున ఆయన అనుచరుల్లో పెక్కుమంది ఆయన గతంలో రాసినవి, చెప్పినవీ అన్నీ పవిత్రమైనవనీ, మార్చరానివనీ నమ్ముతూ వుంటారు. కాని ఈ ఉభయులూ 1938లో ఆయన చేసిన ప్రకటనను బట్టి నేర్చుకోవలసి వుంది." "ఎప్పుడో నా రచనల్లో వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలు, అలాగే నేను చెప్పిన విషయాలను, ఇటీవల నేను చేసిన రచనలు పూర్వపరం చేస్తాయి. వృద్ధాప్యం కారణంగా నా శరీరం కృశించిపోతున్నప్పటికీ నా వివేకమూ, నా అభిప్రాయాలను వెనకబట్టకపోగా అవి మరింతగా పెరుగుతున్నాయని నేను ఆశించుతున్నాను." అంటారు గాంధీ. (చూడు. గాంధీ నాయకత్వ విశిష్టత, బిపిన్ చంద్ర, అనువాదం : బొమ్మారెడ్డి, ప్రజాశక్తి, ఏప్రిల్ 2003, పేజీ 10). అంతేకాదు గాంధీని మొదట్లో తీవ్రంగా దుయ్యబట్టిన ప్రముఖ కమ్యూనిస్టు, బౌద్ధదార్శనికుడు రాహుల్ సాంకృత్యాయన్ తర్వాతీకాలంలో తన అభిప్రాయాలను పూర్తిగా మార్చుకున్నాడు.(చూడండి: ఇద్దరు మహావ్యక్తులు బుద్ధడు – గాంధీ రచన : రాహుల్ సాంకృత్యాయన్, అనువాదం: డా॥ జె.ఎల్.రెడ్డి, ముద్రణ:2017 సంకలనం, ప్రచురణ: టి.రవిచంద్, మిళింద ప్రచురణలు, బాపట్ల) అలాగే పూనాలో ఒక సభలో మాట్లాడుతూ ప్రొఫెసర్ అపూర్వానంద నిజమైన గాంధీ చివరిరోజుల్లోని గాంధీయే అంటారు. 'గాంధీ చివరి రోజులు' అనే అంశంపై ఆయన ప్రసంగించారు. తేదీ గుర్తులేదు.

8. హిమంశువంటివారు చత్తీస్‌ఘడ్‌లో ఆదివాసీల మధ్య నిస్వార్థంగా పనిచేస్తోంటే గాంధీవాదనే నెపంతో సైన్యం ఒకసారీ, మావోయిష్టులు మరోసారి ఆయన ఆశ్రమాన్ని కూల్చేసారు. ప్రస్తుతమాయన ఇతర రాష్ట్రాల్లో ఉన్నారు. అలాగే 16 సం॥రాల పాటు నిరాహార దీక్ష చేస్తూ వచ్చి ప్రపంచంలోనే శక్తివంతమయిన ఉక్కు మహిళగా పేరొందిన ఈశాన్య రాష్ట్రాల ఉద్యమస్వరమయిన ఇరోం షర్మిల ఎన్నికల్లో నిలబెడితే 90 వోట్లతో వోడించి ప్రజాస్వామ్యంపై ఉమ్మేసిన ఘనులు మన ప్రజ.
9. నా మొదటి రచన ప్రజాస్వామ్య పతనం (The Decline of Democracy) లో గాంధీని ఉతికారేయడమే కాక దివికుమార్‌గారి 'ఉరికంభం సాక్షిగా' పుస్తకాన్ని సమీక్షిస్తూ హెన్స్ ఇండియా పత్రికలో 'Gallows are witness' అనే చిన్న వ్యాసం కూడా రాసాను. ఇప్పటికీ ఆ రాతల్తో విబేధించట్లేదు కానీ గాంధీపై గుడ్డి ద్వేషాన్ని అంగీకరించడం లేదు.

౨. చంపారన్ సత్యాగ్రహం
వంద సంవత్సరాల రైతుల యథాతథస్థితి

- తుషార్ గాంధీ

మహాత్మాగాంధీ మునిమనవడు, ముంబైలోని మహాత్మాగాంధీ ఫౌండేషన్ బాధ్యుడు

(ఏప్రిల్ 2017 డౌన్ టు ఎర్త్ కవర్‌పేజీ కథనంగా మార్చింది)

ఒక శతాబ్దం తర్వాత కూడా దేశంలోని వ్యవసాయ రంగం మారినట్టు కనబడకపోవడమొక విషాదం. చంపారన్‌లో వంద సంవత్సరాల క్రితం నీలిమందు రైతుల స్థితి ఎలా ఉందో ఈరోజు ఆధునిక భారదేశంలోని రైతులందరి పరిస్థితి అలా ఉంది. నీలి సత్యాగ్రహంగా పేరొందిన చంపారన్ ఉద్యమం నైతిక విలువలకోసం, హక్కుల కోసం జరిగిన పోరాటానికి చిహ్నం. అంతులేని లాభాల కోసం పేదల్లో అతి బీదల్ని అడ్డూ అదుపూ లేకుండా దోచుకునే తతంగం నాడు బాహాటంగా సాగుతుండేది. రాజ్యం అండదండలతో కళ్ళుమూసుకుపోయిన ధనిక భూస్వామ్యులొకవైపు, అవకాశాలన్నింటికీ దూరం కాబడి ఉనికికోసం ఊడిగం చేస్తూ బానిసలుగా బతికే రైతాంగం మరోవైపు వెరసి మొత్తంగా నాడు ఈ అంశాన్ని అత్యంత ఉద్వేగభరితం చేసాయి. తమ పక్షాన ప్రశ్నించే స్వరం లేదనే భావన బీదవారికుండేది.

కామన్ మార్కెట్ పేరుతో వరల్డ్ కమ్యూనిటీ పేరుతో సరళీకృత ఆర్థిక విధానాల ద్వారా ముడిసరుకుల్ని మాంచి ధరకి అమ్ముకునే క్రమం ఇప్పట్లాగే అప్పుడూ ఉంది. వర్తకవాణిజ్యమంతా సరుకులు తయారుచేసేవారికి అనుకూలంగా స్థిరపడి, ముడిసరుకు అమ్మకందార్లనూ, అలాగే వినియోగదారుల్నీ బాధితులుగా మార్చడం జరిగింది.

భారతదేశంలోని నీలిమందు రైతుల ఉత్పత్తి వలన మాంచెస్టర్‌లోని మిల్లులు బాగుపడటం జరిగింది. ఆ పంటను పండించడం రైతులకి తప్పనిసరైంది. కానీ ఎప్పుడయితే వలసవాదులు కృత్రిమ సింతటిక్ బట్టని ప్రత్యామ్నాయంగా చౌకగా పొందడం మొదలయిందో అప్పుడిక వారికి రైతులతో పనిలేకుండా పోయింది. ఫలితంగా రైతు వదిలివేయబడ్డాడు. ఈ మధ్య కాలంలో విదర్భలోని పత్తి రైతుల పరిస్థితి సరిగ్గా ఇలానే ఉంది. ఇన్నాళ్ళుగా విదర్భలోని రైతులు ఉత్పత్తి చేసిన పత్తిని వాడుతూ వచ్చిన నేతమిల్లులు, ఇప్పుడు బడా కంపెనీలు తయారుచేస్తున్న పెట్రోకెమికల్ సంబంధిత సింథటిక్ దారాన్ని మాత్రమే ఉపయోగిస్తున్నాయి. ఇదెంత దురదృష్టకరమంటే, సహజసిద్ధమైన, పర్యావరణానుకూల ఉత్పత్తులవైపు పూర్తిగా వెళ్ళకుండానే మనం మన సంప్రదాయిక నైపుణ్యాలన్నింటినీ విడిచిపెట్టేసాం.

కాబట్టి, ఈరోజున మళ్ళీ వాణిజ్యపరంగా, న్యాయానికి చిహ్నంగా నీలి సత్యాగ్రహం చాలా అవసరం. కానీ సత్యాగ్రహాన్ని చేయడం ప్రస్తుతం బ్రిటీష్ పాలనలో కంటే కష్టతరం. ఆనాడది పరాయి పరిపాలనకి వ్యతిరేకంగా జరిగిన పోరాటం. కానీ ఇప్పుడు మనం తోటి పౌరులతోను, సొంత ప్రభుత్వంతోనే దెబ్బలాడాలి. అంతేకాక, మనం మన రాజకీయ విశ్వాసాల దృష్ట్యా కూడా విభజించబడి ఉన్నాం. దురదృష్టవశాత్తూ, ఉద్యమాలేవీ, ముఖ్యంగా రైతు ఉద్యమాలు, రైతు సంఘాలు కూడా రాజకీయ ప్రభావాల నుంచి దూరంగా లేవు. రాజకీయ ప్రభావాలెంత తొందరగా చుట్టుముడతాయో అప్పుడిక ఉద్యమాలు వాటి సారాన్ని కోల్పోతాయి.

నేటి సత్యాగ్రహం రైతు ఆత్మహత్యలపై ఎక్కుపెట్టాలి. ఈనాటి వాస్తవ పరిస్థితుల్నుంచి తప్పుకోదలచి వారిని వారు చంపుకుంటున్న రైతులు నిజంగా బలవంతులూ, సమర్థులూ, కానీ వారి పిల్లలు, వితంతువులయిన భార్యలు, తల్లిదండ్రులు భవిష్యత్తులో పగ, ప్రతీకారాలతో రగిలిపోయే సమిధలుగా మారరని నిశ్చయంగా చెప్పగలగాలి.

వ్యవసాయ సంస్కృతిలో రైతుపై పడే ఏ ప్రభావమయినా మొత్తం సమాజాన్ని ప్రభావితం చేస్తుందని గ్రహించాడు కనుకనే మహాత్మాగాంధీ రైతుల కోసం పోరాడటానికి సిద్ధపడ్డాడు. లేకపోతే, ఆయన తలకెత్తుకోడానికి కావాల్సినన్ని అంశాలు ఎన్నో ఉ న్నాయి. ఆయన దక్షిణాఫ్రికా నుంచి ఇండియా వచ్చేనాటికి నగరాలకే పరిమితమయిన మేధావుల మధ్య హెూమ్‌రూల్‌కి సంబంధించి, స్వాతంత్ర్యానికి సంబంధించి చర్చలు నడుస్తున్నాయి. కానీ, నీలి సత్యాగ్రహం దేశానికంతటికీ నూతన జీవాన్ని పోసి తిరుగుబాటుకి ఎదురులేని చిహ్నంగా నిలిచింది.

ఈ రోజుకు కూడా ప్రపంచ వ్యాప్తంగా పెరుగుతున్న అసమానతలు, ధనిక–పేద వ్యత్యాసాల గురించిన చింత ఎక్కువౌతోంది. ఇందుమూలంగా తలెత్తే విపరీత పరిణామాల్ని ఎదుర్కొనేందుకు ఆలోచన జరుగుతోంది. ఆ మేరకు భవిష్యత్తు గురించిన బెంగ అలముకొంది. చంపారన్ అనేది బీదలకీ, అణగారిన ప్రజలకి న్యాయం కోసం పోరాడటం నేర్పిన అత్యంత శక్తివంతమయిన ప్రజా ఉద్యమానికో ప్రతీక. అలాకాక నీలి సత్యాగ్రహాన్ని కేవలం నీలిమందు రైతుల హక్కుల ఉద్యమంగా కనుక అర్థం చేసుకుంటే కనుక ఈనాటికది అసంగతంగానే కనిపిస్తుంది, అసందర్భంగానూ అనిపిస్తుంది. కానీ, పీడిత ప్రజల సాధికార ఉద్యమంగా పరిశీలిస్తే, ఈనాటికీ దానికున్న విలువా, శక్తీ బోధపడతాయి. అప్పుడది వర్తమానానికి సైతం వర్తించేదిగా మిగులుతుంది.

3. చారిత్రక మహోద్యమం - చంపారన్ సత్యాగ్రహం

- ఇర్ఫాన్ హబీబ్

ప్రముఖ మార్క్సిస్ట్ మేధావి, చరిత్రకారుడు

(ఏప్రిల్ 16, 2017న జనతా పత్రిక కవర్ పేజీ కథనంగా వచ్చింది)

జాతీయోద్యమ కాలం నాటి విలువలు, ఆదర్శాలు ప్రజానీకపు జ్ఞాపకాల్లోంచి క్రమేణా చెరిగిపోతున్నాయి. ఇలాంటప్పుడు ఆధునిక భారతచరిత్రను మలుపుతిప్పి, భూమికోసం, భుక్తి కోసం పోరాడే రైతాంగాన్ని స్వాతంత్ర్యోద్యమానికి సిద్ధం చేసిన గొప్ప ఉద్యమం చంపారన్ శతాబ్ది ఉత్సవం జరుపుకోవడం నిజంగా సంతోషకర మయిన విషయం.

ప్లాసీ యుద్ధం (1757) నాటి నుండీ భారతదేశంలో బ్రిటీషువారు ఒక నిర్దిష్ట పద్ధతిలో దోపిడీ చేస్తూ వచ్చారు. రైతులు, చేతివృత్తిదారులంతా అప్పుడే చతికిలపడ్డారు. ఎందుకనంటే ఆ ప్రభావంతో మోయలేని భారం వారిపై పడింది. పరిశ్రమల పతనాన్నీ, ఖజానాను ఖాళీ చేయడాన్నీ తద్వారా దేశం నాశనం అవ్వడాన్ని, ప్రజల కళ్ళకు కట్టినట్టు చూపించడం నాడు జాతీయవాద మేధావులు సాధించిన వో గొప్ప విజయం. దాదాభాయి నౌరోజి రాసిన poverty and Un-British Rule in India (1901) లో ఈ విషయాల్ని బహిర్గతపర్చి సంప్రదాయబద్ధంగా విశ్లేషిస్తే, ఆర్.సి. దత్ తన రెండు సంపుటాల Economic History of India under British rule (బ్రిటీష్ పరిపాలనలో భారద్దేశ ఆర్థిక చరిత్ర 1901, 1903)లో చారిత్రక దృష్టితో పరిశీలించారు. గాంధీజీ ఈ అంశాలనే గుజరాతీలో రాసిన 'హింద్ స్వరాజ్' (1909)లో సంగ్రహంగా ఊటంకించారు.

నీలిమందు అణిచివేత :

భారతదేశాన్ని బలహీనపర్చి బీదరికంలోకి దిగజార్చే దోపిడీ విధానాల్లో తొలినాటి జాతీయవాదులెంతగా ప్రయత్నించినప్పటికీ ఆంగ్లేయులు దోపిడీదార్లుగా కనిపించేవారు కాదు. భూమిశిస్తుని జమీందార్లూ వారి స్థానిక అధికారులూ వసూలు చేసేవారు, అలాగే విదేశీ వస్తువుల్ని భారతీయ దుకాణదారులూ, వ్యాపారులూ అమ్మేవారు. తోటలు, గనుల దగ్గర మాత్రమే ఆంగ్లేయులు పీడకులుగా కనిపించేవారు. అందులోనూ, నీలిమందు తోటల్లో జరిగే అణిచివేతకి దీర్ఘకాలిక చరిత్ర ఉంది.

భారతీయ నీలిమందు ప్రాచుర్యం పొందింది, అనేక శతాబ్దాలుగా క్రమపద్ధతిలో అదిక్కడి రైతాంగంచేత ఉత్పత్తి కావించబడేది. 17వ శతాబ్దంలో వెస్టిండీస్‌లోని బానిసలచేత పండించబడే యూరోపు యాజమాన్యంలో కల నీలిమందు తోటలు బాయిలర్లను వాడటం ద్వారా ద్రావకాన్ని తీయడంలో అభివృద్ధి సాధించాయి. ఆంగ్లేయులు బెంగాల్‌పై విజయం సాధించాక జమీందార్లను లోబర్చుకొని మరిన్ని నీలిమందు తోటల పెంపకాన్ని రైతాంగం చేత చేయించి అద్దకపు పనిని వారి ఫ్యాక్టరీల్లో చేసుకునేవారు. ఇక్కడి రైతులపై నీలిమందు తోటల పెంపకాన్ని బలవంతంగా రుద్ది చౌకధరకి దాన్ని తమకి అమ్మేలా చేసే పద్ధతుల్ని చిత్రిస్తూ బంధుమిత్రా రచించిన 'నీల్‌దర్పన్' (1860) ప్రాచుర్యం పొందింది. ఆ కారణంగా బెంగాల్‌లోని నడ్డియా ప్రాంతంలో 1859-1860 మధ్య కాలంలో, తలెత్తిన రైతు పితూరీలు అధికార గణంచేత అణిచివేయబడ్డాయి.

ఆ విధంగా నీలిమందు తోటలు బీహార్‌కు కూడా విస్తరించబడ్డాయి. అక్కడ కూడా జమీందారీ విధానాన్ని అడ్డం పెట్టుకుని రైతుల్ని ఆంగ్లేయుల ఆలోచనల కనుగుణంగా ఆడించే విధానం నడిచేది. బ్రిటీషువారు జమిందార్లను కొనేవారు కాదు కానీ జమీందారీ భూమిని కౌలుకు తీసుకుని దాన్ని రైతులకిచ్చే 'టేకేదార్'ల అవతారం ఎత్తేవారు. జమీందార్లకి ఏమాత్రం తీసిపోని విషపు పాత్రను పోషిస్తూ బీహార్లోని చంపారన్ జిల్లాలో గ్రామాల్లో యూరోపియన్లంతా ఆధిపత్యం చెలాయించేవారు. నూలు ఎగుమతి విస్తరించడం వల్ల తోట యజమానులు 'టిన్-కతియా' అనే పద్ధతిని రైతాంగం మీద రుద్దేవారు. అందువల్ల రైతులు తప్పనిసరి పరిస్థితుల్లో సారవంతమయన వారి భూముల్లో నీలిమందుని పండించాల్సి వచ్చేది.

యూరోపు దోపిడీ:

ఇలా ఉండగా 1880ల్లో జర్మనీలో కృత్రిమ సింథటిక్ అద్దకం వృద్ధికావడంతో సంక్షోభం తలెత్తింది. సహజ నీలిమందు అద్దకం దాని ధాటికి నిలవలేకపోయింది. దాంతో దేశంలో నీలిమందు ఎగుమతులు 4.75 కోట్ల నుండీ ఒక్కసారిగా 1894-95 సం॥రం నుంచీ అర్ధదశాబ్దం దాకా 2.96 కోట్లకు పడిపోవడం జరిగింది. అప్పుడిక నీలిమందు తయారీదార్ల లాభాలు సైతం దిగొచ్చాయి. ఆ భారమంతా రైతులు మోయాల్సొచ్చింది. పంట యజమానులు జమీందారీ ధోరణిలో రైతులపై భారం మోపడం జరిగింది. ఇది రెండు విధాలుగా జరిగింది : మొదటిది, షరాబ్షి పేరుతో టెకేదార్లు రైతుల కౌలును పెంచేయడం జరిగింది. మామూలుగా గతంతో పోలిస్తే

50 నుంచీ 60 శాతం అధికంగా అదుండేది. ఇక రెండోపద్ధతి ఆసక్తికరమైంది, నీలిమందు ధరలు పడిపోయాక 'టిన్ కతియా' విధానంలోగల రైతులు నీలిమందు ఉత్పత్తిని ఇష్టపడేవారు కాదు. యజమానులు కూడా కొనడానికి ముందుకొచ్చేవారు కాదు. అంతేకాక ఎవరైతే రైతులు 'తవాన్' పేరుతో పెద్ద మొత్తం పరిహారమివ్వడానికి సిద్ధపడతారో వారిని వేరే పంటలు పండించుకునేందుకు అనుమతిచ్చేవారు. యజమానులు విధించే పరిహారం ఎంత ఎక్కువగా ఉండేదంటే మొత్తం సం॥రంలో రైతు పగలనకా రాత్రనకా ఒళ్ళొంచి కష్టపడి 12 శాతం మాత్రమే చెల్లించగలిగేవాడు. అంతేకాక నీలిమందు ఫ్యాక్టరీల నుంచీ, తోటల నుంచీ వెళ్ళకొట్టబడిన రైతులు వారి సొంత కౌలుభూముల్ని కాపాడుకునేందుకు 'జిరాత్' పేరుతో అధికమొత్తంలో సుంకం కట్టాల్సివచ్చేది. ఇవేకాక యజమానులు వారి చిత్తానుసారంగా ఇష్టమొచ్చినట్లల్లా 'అబ్‌వాబ్' పేరుతో అక్రమసొమ్ములు, జరిమానాలు వసూలు చేసేవారు. ఇవి మట్టుకే కాక యజమానులు 'బిగార్' అనబడే సంప్రదాయ భూస్వామ్య ఆధిపత్యాన్ని అనుసరించీ వేతనరహిత శ్రమని రైతుల నుంచి పొందుతూ వారిచేత వెట్టిచాకిరీ చేయించుకునేవారు. రైతు ఎడ్లనూ, నాగలి సహా వ్యవసాయ పనిముట్లను అప్పనంగా తమ పంటలకు వినియోగించుకునేవారు. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే, యజమానులు కృత్రిమ నీలిమందు కారణంగా తలెత్తిన సంక్షోభ నష్టాన్నంతటినీ రైతుల నెత్తిమీదకు నెట్టి తమ లాభాల్ని మాత్రం భద్రంగా పెంచుకోడానికి ప్రయత్నించారు.

1914 మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం నాటికి ఈ రకమయిన సంక్షోభం కాస్త తగ్గుముఖం పట్టింది. కృత్రిమ నీలిరంగు ప్రధాన ఉత్పత్తిదారైన జర్మనీ స్వయంగా యుద్ధంలో పాల్గొనడం వలన లాభాల రుచిమరిగిన యజమానులు తిరిగి నీలిమందు పంటలవైపు మళ్ళించడానికి రైతులను బలవంతపెట్టసాగారు. 'టిన్‌కతియా' విధానంలోకి రావాలని రైతాంగాన్ని పీడించసాగారు. అంటే, పండించిన పంట నిష్పత్తిని బట్టి కాక పండిన ప్రదేశం ఆధారంగా ధర నిశ్చయించే పద్ధతిలోకి లాగారు. అంతకు ముందు నుంచీ రైతుల పాలిటి శాపాలయిన షరబ్షి, తవాన్ మొదలయిన పద్ధతులు అలాగే కొనసాగుతుండేవి. ఇవన్నీ కాక బిగార్ అనబడే వెట్టి సరేసరి. అలా రైతులు నాణ్యమయిన నీలిమందును రెక్కల కష్టంతో పండించి యజమానులకు లాభాలార్జించిపెడుతూ తాము మాత్రం నామమాత్రపు సొమ్ముతో మోసపోతుండేవారు. సారవంతమయిన వారి భూముల్ని కూడా కుట్రపూరితంగా యజమానుల లాభార్జనకు బలిపెట్టాల్సి వచ్చేది. ఇంతేకాక అప్పుడప్పుడూ యజమానుల కోపానికి గురికావాల్సి

వచ్చేది. అటువంటప్పుడు ఒళ్ళెరుగని యజమానుల అహంకారానికి బలై వారి తిట్లు, తన్నులు, దెబ్బలు భరించాల్సి వచ్చేది. అన్యాయం, లంచగొండితనం కూడా ఉద్భవించాయి. రైతులకే మాత్రం విలువలేని ఒక పెత్తందారీ రాజ్యం బ్రిటిష్‌వారి కనుసన్నల్లో యజమాన్లకి కౌలుహక్కులు కట్టబెట్టేందుకు నిరంతరాయంగా రైతాంగాన్ని దోపిడీ చేస్తూ అణిచివేసేందుకు అవిరామంగా నడిచిందనడం అతిశయోక్తి కాబోదు.

చంపారన్‌లో గాంధీజీ:

డిసెంబర్ 1916లో లక్నోలో జాతీయ కాంగ్రెస్ సమావేశం గురించి విని అక్కడికెళ్ళిన చంపారన్ ప్రతినిధి బృందం రైతు సమస్యల గురించి ప్రస్తావించడం జరిగింది. ఒక దశలో రైతు దుస్థితి గురించి మొత్తం సమావేశ దృష్టిని ఆకర్షించింది. తదనంతరం గాంధీజీని కలకత్తా నుంచీ పాట్నా తీసుకొచ్చిన రాజ్‌కుమార్ శుక్లా అనూహ్యంగా ఆయన్ని చంపారన్‌కి తీసుకురావడం మొదలైన పరిణామాలన్నీ ఆసక్తికరంగా అతి ప్రధానాంశాలే.

చంపారన్ ఉద్యమాన్ని గాంధీజీ నిర్వహించిన పద్ధతి ఒక గంభీరమయిన నాయకత్వ నమూనాకి ప్రతీకగా నిల్చింది. ఆయనక్కడికి వెళ్ళేనాటికి దక్షిణాఫ్రికాలోలా సత్యాగ్రహం చేసేందుకు పరిస్థితులనుకూలంగా లేకపోగా రైతులంతా దీర్ఘకాలంగా పీల్చి పిప్పిచేయబడి ఉన్నారు. అందువల్ల, గాంధీజీ ముందుగా తాను అక్కడి పరిస్థితుల్ని అధ్యయనం చేసేందుకు అవసరమయిన సమాచార సేకరణలో భాగంగానే వచ్చానని ప్రకటించారు. నిర్భయులైన కొంతమంది యువతను ఆ రకంగా కూడగట్టగలిగారు. తర్వాతి కాలంలో ఆయన ముఖ్య అనుచరుడిగానున్న బ్రిజ్‌కిషోర్ ప్రసాద్, బీహార్‌లో ప్రముఖ కాంగ్రెస్ నేతగా రూపొందిన రాజేంద్రప్రసాద్ కూడా వారిలో ఉన్నారు. గాంధీజీ తన బృందం మొట్టమొదట రైతుల దగ్గరికి వెళ్ళి వారి ఫిర్యాదుల్ని నమోదు చేసుకునే కార్యక్రమాన్ని మొదలుపెట్టారు. ఆఖరికి అదే చంపారన్ సత్యాగ్రహంగా రూపొందింది.

ఫిర్యాదుల సేకరణ :

ఈ తతంగం నిరపకారమైందని బ్రిటీష్ అధికారులు భావించారు. దీనివల్ల వారికొచ్చే నష్టమేమీ లేదని అనుకున్నారు. ఐతే, ఒక్క సామాన్య రైతు ముందుకొచ్చి ఫిర్యాదు చేయడం ఎప్పుడైతే చూసారో అప్పుడిక రైతులంతా వారి వారి భూముల్నెలా

స్వాధీనం చేసుకున్నారో తమనెలా లొంగదీసుకున్నారో చెప్పడం కోసం బారులు తీరారు. ఈ పరిస్థితుల్లో ఏప్రిల్ 16న బ్రిటీష్ జిల్లా న్యాయాధికారి గాంధీజీ జిల్లాను వొదిలివెళ్ళిపోవాలని క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్ 144 సెక్షను ప్రకారం ఆదేశాలు జారీ చేసాడు. దాని ప్రకారం ఏప్రిల్ 18న జిల్లా న్యాయాధికారి ఎదుట ముద్దాయిగా ప్రవేశపెట్టబడిన గాంధీ జైలుశిక్షకి సిద్ధపడి మొట్టమొదటిసారిగా ఈ అంకంలో తన **'ధిక్కార చైతన్య స్వరాన్ని'** వినిపించాడు. అతి సామాన్యంగా అగుపించే ఆ అంకితభావంతో కూడిన నిబద్ధతే ఆరోజు విజయం సాధించింది. పాలకవర్గం గాంధీని చిక్కుముడుల కేసులో ఇరికించి ఎటూ తోచకుండా చేయాలనే ఆలోచనతో ఉంది. మరోవైపు ప్రఖ్యాత బీహార్ కాంగ్రెసునేత మజ్‌హరుల్‌హక్ సహా అసంఖ్యాక కార్యకర్తలు, రైతులు గుంపులు గుంపులుగా న్యాయస్థానం ఎదుట గుమిగూడారు. చంపారన్ చరిత్రలో బహుశా మొట్టమొదటి నిజమైన ప్రజా ప్రదర్శనది. అప్పుడిక ఏం చేయాలో తోచక న్యాయాధిపతి కోర్టుని వాయిదా వేసి, గాంధీజీని తన స్వంత పూచీకత్తుపై విడుదల చేసాడు! చివరాఖరికి ప్రభుత్వం దిగొచ్చింది. ఏప్రిల్ 21 తేదీన బీహార్, ఒరిస్సా సంయుక్త లెఫ్టినెంట్ గవర్నర్ నుండీ గాంధీజీకి ఆయనపై మోపబడిన నేరారోపణను వాపసు తీసుకుంటున్నట్లుగా అధికారిక ఉత్తర్వు అందింది. అలాగే ఆయన 'సమాచార సేకరణ'కు సహకరించాల్సిందిగా స్థానిక అధికారులకు ఆదేశాలివ్వడం జరిగింది.

ఈ విజయం రైతుల మనస్సులోని కన్నీటి కథనాలకి ఫిర్యాదు రూపమివ్వడానికి పనికొచ్చింది. స్థానిక వకీళ్ళు అసంఖ్యాకంగా గాంధీ అనుచరగణంలో స్వచ్ఛందంగా చేరిపోయారు. ఫిర్యాదుల నమోదు ప్రక్రియ నిజమయిన ప్రజా ఉద్యమంగా రూపం దాల్చింది. యజమానుల అధికారాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ వారివల్ల నష్టపోయిన సుమారు 8,000 మంది రైతులు ఫిర్యాదులు నమోదు చేసారు. అంతేగాక యజమానులు ఇంతకాలంగా వారిపై బలవంతంగా రుద్దుతూ వొచ్చిన అధిక కౌలు పంటను తిరస్కరిస్తూ వెనక్కి తిరిగి ఇచ్చేసారు.

రైతుల్నుంచి ఇలా ఫిర్యాదులు సేకరించే పని గాంధీజీని తన కార్యకర్తలతో సహా పేదరికం తాండవించే వివిధ గ్రామాలకి వెళ్ళేలా చేసింది. అప్పుడే రెక్కాడితేకాని డొక్కాడని ఆ బీదాబిక్కీ రైతులకి తమ పరిస్థితులు మారగలవన్న ఆశ ఎక్కడో చిగురించేది. ఆ సమయంలో ప్రభుత్వ ఉన్నతాధికారి డబ్ల్యూ. మౌడీగారి నుంచీ 10న రాంచీ రావాల్సిందిగా గాంధీజీకి ఆత్మీయ ఆహ్వానం అందింది. సాధారణంగా

అలాంటి చర్చలు, సంప్రదింపులపై గాంధీజీ కెటువంటి వ్యతిరేకతా లేని కారణంగా ఆయన్ని కల్సి చర్చించడమే కాక తన పరిశీలనలను ఒక దరికి చేర్చి ప్రాథమిక నివేదిక కూడా పంపడానికి మాటకూడా ఇవ్వడం జరిగింది. అన్నట్లుగానే ఆయన మే 13న దాన్ని పంపాడు. అయితే రైతుల తదుపరి ఫిర్యాదులపై దృష్టిపెట్టకుండా తన స్వచ్ఛంద కార్యకర్తల సమూహాన్ని రద్దుపరచ వలసిందిగా మౌడీగారు చేసిన సూచనను మాత్రం గాంధీజీ మర్యాదపూర్వకంగానే తిరస్కరించడం జరిగింది.

నైతిక యుద్ధం:

ఇక ఇప్పుడు యజమాని సంఘాలన్నీ తమ ప్రయత్నాలు మొదలుపెట్టాయి. సామ, దాన, భేద, దండోపాయాలన్నింటినీ ప్రయోగించాయి. రైతుల్ని బెదిరించి భయపెట్టాలని చూసారు. అనేక పుకార్లు, తప్పుడు ప్రచారాల్ని వ్యాప్తి చేసారు. హింసాత్మక సంఘటనలకు పాల్పడ్డారు. చివరికి రాజీయత్నాలకి దిగారు. గాంధీజీ ఎప్పుడైనా యజమానుల్నీ, భూస్వాముల్నీ కలవడానికి సంసిద్ధతను వ్యక్తం చేస్తూ నైతిక బలాన్ని సంపాయించడమే కాక వ్యక్తిగత వ్యవహారాలలో వారి గౌరవ మర్యాదలకు ఎటువంటి భంగం కలిగించకుండానే తాను ఎట్టి పరిస్థితులలోనైనా రైతుల పక్షమేననే విషయాన్ని స్పష్టం చేస్తుండేవారు.

చివరాఖరికి ప్రభుత్వం లొంగిపోయింది. సాక్షాత్తూ బీహార్, ఒరిస్సా గవర్నరు ఏ.గెయింట్, చీఫ్ సెక్రటరీ హెచ్. మెక్‌పెర్సన్‌లు జూన్ 5న రాంచీలో గాంధీజీతో సుదీర్ఘసమయంపాటు చర్చలు జరపడం జరిగింది. ఆ సమావేశం సఫలమయి రైతుల ఫిర్యాదుల్ని పరిగణనలోకి తీసుకుని ప్రభుత్వానికి పంపించడానికీ, తత్సంబంధమయిన విషయ సేకరణకూ ఒక కమిటీ ఏర్పడింది. గాంధీజీతో సహా ముగ్గురు బ్రిటిష్ అధికారులు, యజమానుల తరఫునించి ఒక ప్రతినిధి, భూస్వాముల నుండీ మరో ప్రతినిధీ, అధ్యక్షుడు అందులో ఉన్నారు. గాంధీజీ సేకరించిన సాక్ష్యాధారాలన్నింటినీ దానికి సమర్పించారు. దాని సూచనలు ప్రభుత్వం గౌరవిస్తుందని భావించారు. అంతేకాదు, ఇకపై రైతుల ఫిర్యాదుల్ని సేకరించే కార్యక్రమాన్ని కూడా ఆయన రద్దుపర్చుకోడానికి అంగీకరించారు.

రైతుల ఫిర్యాదుల చుట్టూ అప్పటివరకూ తిరిగిన ప్రజా కదలిక అంతటితో ముగిసింది. కానీ, ఆ ఫిర్యాదుల్ని పరిష్కరించే అసలయిన పని నిజానికప్పుడే

ఆరంభమయింది. మళ్ళీ ఆ కమిటీకి అందుకోసం తగిన శ్రద్ధతో ఉత్సాహాన్ని అందించడం గాంధీజీ పరిణిత నాయకత్వానికి ప్రతీక. కమిటీ సమావేశాలకి తప్పనిసరిగా హాజరవ్వడం మొదలుకుని, సంబంధిత సాక్ష్యాధారాల్ని, సమాచారాన్ని కమిటీ ముందు పెట్టి అది తీసుకోబోయే – నిర్ణయాల్ని సైతం కచ్చితంగా నిర్ధారించేవాడు గాంధీజీ.

గాంధీజీ దృష్టి ఎల్లప్పుడూ యూరోపియన్ యాజమాన్య అక్రమాలపైనే కేంద్రీకృతమయ్యేది. వారి నేరాల్నే ఆయన ఎత్తి చూపేవాడు. మొత్తానికి గాంధీ డిమాండ్ చేసిన 40 శాతానికి కాకపోయినా 25 శాతానికి షరాబ్షి సొమ్ము తగ్గించడానికి యజమానులు సంసిద్ధత వ్యక్తపరిచారు. ఇంతలోనే మిగిలిన 15 శాతం ఎస్టేట్‌ల నించి తీసుకోవాలనే ప్రతిపాదన అధికారుల నుంచి రావడంతో గాంధీజీ దానిని తీవ్రంగా ఆక్షేపించారు. తటస్తంగా ఉండిపోయిన బిహారి జమిందారుల్ని అనవసరంగా నొప్పించాలని ఆయననుకోలేదు. ముగింపుగా 26 శాతం షరాబ్షి రద్దుకి గాంధీజీ అంగీకరించారు.

ఆ కమిటీ అక్టోబర్ 3, 1917న సభ్యులందరి ఆమోదంతో ఒక గొప్ప నివేదికను ప్రకటించడం గుర్తించదగ్గ విషయం. ఐతే, గాంధీజీ కృషివలనే ఆ సమాచారం బయటకొచ్చిందనే నిజాన్ని మరుగుపర్చడం జరిగింది. ఆ నివేదిక టిన్–కతియా విధానాన్ని రద్దుచేసి రైతులు వారికి నచ్చిన పంటను వేసుకునే స్వేచ్ఛనివ్వాలని సిఫారసు చేసింది. ఉత్పత్తి నిష్పత్తిని బట్టి కాక ప్రదేశాన్ని బట్టి ఖరీదుకట్టే చర్యలను తీవ్రంగా దుయ్యబట్టింది. షరాబ్షి అద్దె 26 శాతానికి తగ్గించడం జరిగింది. అదికాక రైతులపై వడ్డీలు విధించే తవాన్ శిస్తు కూడా రద్దుపర్చడం జరిగింది. అబర్‌వాచ్‌ల పేరుతో రైతాంగాన్ని పీడించుకుతినే లెవీపన్నులూ, వడ్డీలన్నీ చట్ట వ్యతిరేకమయినవిగా గుర్తించబడ్డాయి. అతిక్రమించిన వారిపై జరిమానాను గూర్చి కూడా ప్రకటించబడింది. ఇదంతా కాక ముఖ్యంగా, టేకేదార్ల పేరుతో గ్రామీణ దళారీ వ్యవస్థను పోషిస్తూ జమీందారి హక్కులు చెలాయించుతూ రైతాంగాన్ని కాల్చుకుతిన్న యాజమాన్య వ్యవస్థ తొలగించడం జరిగింది. పంటలపై హక్కులు ఆ రకంగా జిత్తులమారులైన యజమానులకి కాక రైతాంగానికి లభించాయి. కమిటీ సమావేశాల్లో నమోదైన విషయాలు కనుక పరిశీలిస్తే, ప్రతీ అంశంలోనూ గాంధీజీ విజయవంతంగా రైతుల పక్షానెలా వాదించారో అర్థమవుతుంది.

వ్యవసాయ చట్టం:

కమిటీ ప్రతిపాదించిన ముఖ్యమయిన సిఫారసుల అమలుకు చట్ట సవరణ అవసరమని గుర్తించిన ప్రభుత్వం 1917, అక్టోబరులో చట్టం చేయడానికి ఆదేశించడం జరిగింది. అలా 1918లో చంపారన్ వ్యవసాయ చట్టం రూపొందింది. గాంధీజీ ఆ చట్టం డ్రాఫ్ట్‌బిల్లును పరీక్షించి సూచనలు చేయడం జరిగింది. కౌలుదార్ల ప్రయోజనాల్ని కాపాడేలా కొన్ని విషయాల్ని మార్పు చేయడం జరిగింది. వ్యక్తిగతంగా కూడా చంపారన్‌లో బీద రైతాంగానికి ఒనగూడిన విజయం గురించి ఆయన తృప్తినొందారు.

దక్షిణాఫ్రికాలో 20 సం॥రాల పాటు నిరవధికంగా భారతీయుల పక్షాన నిలబడి పోరాడిన గాంధీజీ సొంత గడ్డమీద కాలుమోపిన తర్వాత మొట్టమొదట చేపట్టిన సత్యాగ్రహ మహోద్యమం చంపారన్. అదక్కడితో ఆగలేదు. స్వదేశీ మిల్లు యజమానులకీ వ్యతిరేకంగా అహ్మదాబాద్ కార్మికులు, రెవెన్యూ వసూళ్ళను నిరసిస్తూ ఖేడా ప్రతిఘటనోద్యమం రెండు సత్యాగ్రహాలు 1918లోనే జరిగాయి; వాటి స్ఫూర్తే 1919 ఏప్రిల్‌లో రౌలత్ చట్టానికి వ్యతిరేకంగా చివరికి 1920–22 సం॥రాల మధ్య సహాయ నిరాకరణోద్యమం, ఖిలాఫత్ ఉద్యమంగా రూపుదాల్చాయి. కానీ, ఏదేమైనప్పటికీ అశాంతి నిండిన రైతాంగానికి నూతన ఆశలు కల్పించీ, అంతిమంగా కష్టజీవులకే ఖచ్చితమైన విజయాన్నందించిన కీలకమైన ప్రజా ఉద్యమంగా, ప్రథమ రైతాంగ పోరాటంగా చంపారన్ సత్యాగ్రహం చరిత్రలో ఎప్పటికీ చిరస్థాయిగా నిల్చిపోతుంది. వంద సం॥రాల తర్వాత, ఈ రోజు కూడా మనం కనక పరిశీలిస్తే చంపారన్ రైతాంగంతో మిళితమై దేనికీ జంకకుండా, ఎవరికీ లొంగకుండా మొక్కవోని దీక్షతో, సడలని ఆశయంతో అంత కచ్చితమయిన దృఢవిశ్వాసాన్ని నిశ్చయమైన మార్గంలో పెట్టుకుని గాంధీజీ సాధించిన విజయానికి ఆశ్చర్యపోయి శిరస్సు వంచి నివాళు లర్పించకుండా నిలవలేము.

4. మొట్టమొదటి సత్యాగ్రహం

- ఆచార్య జె.బి. కృపలాని

ప్రముఖ గాంధేయవాది, సోషలిస్టు, పర్యావరణ సామాజిక కార్యకర్త

(ఏప్రిల్ 30, 2017న భావన్స్ జర్నల్ పత్రికలో ప్రధాన కథనంగా వచ్చింది)

లక్నోలో జరిగిన సమావేశంలో బీహార్‌లోని చంపారన్ నుంచి వచ్చిన రాజ్‌కుమార్ శుక్లా అనే రైతు గాంధీజీకి వారి ప్రాంతంలో రైతులనుభవిస్తున్న కష్టాలు, కడగండ్లను గూర్చి వివరించి చెప్పి నీలిమందు తోటల్లో తెల్లవాళ్ళు స్థానిక ప్రజలపై చెలాయిస్తున్న పెత్తందారీ పద్ధతుల్ని గురించి కూడా తెలియజేసాడు. అప్పుడే గాంధీజీని చంపారన్ వచ్చి స్వయంగా వాస్తవాలు పరిశీలించాల్సిందిగా కోరాడు. అతని మొండిపట్టుతో మొత్తానికి గాంధీజీని ఒప్పించగలిగాడు. అయితే, తాను వెంటనే బయలుదేరి రాలేననీ ఏప్రిల్ మొదటి వారంలో ఒకానొక సమావేశ నిమిత్తం కలకత్తా వెళ్ళాల్సి ఉందనీ, శుక్లా కనుక తననక్కడ కలిస్తే అతనితో చంపారన్ వెళ్ళడానికి సిద్ధమేననీ గాంధీజీ చెప్పారు. పట్టువిడవని శుక్లా ఆయన్ని కలకత్తాలో కలిసాడు. ఇద్దరూ పాట్నా వచ్చారు. ట్రైన్లో గాంధీజీ అక్కడి రైతుల భూమినిబంధనలకి సంబంధించి కొన్ని సందేహాలు వ్యక్తం చేయగా శుక్లా వాటికి సంతృప్తికరమయిన సమాధానాలు చెప్పలేకపోయాడు. అప్పుడు గాంధీ ఆ తోటల పెంపకందారీ యజమానులు, రైతులకి సంబంధించిన చట్టసంబంధిత వివరాలు తెల్సిన వ్యక్తులెవరయినా ఉన్నారా అని శుక్లాను అడిగారు. దానికి శుక్లా జవాబు చెబుతూ పాట్నాలో ఉండే రాజేంద్రబాబు ఒక్కడే ఈ విషయాలు చెప్పగలుగుతాడన్నాడు. స్టేషన్ నుండీ సరాసరి వారు రాజేంద్రబాబు ఇంటికెళ్ళారు. అయితే, దురదృష్టవశాత్తూ, రాజేంద్రబాబు ఇంట్లో లేరు; ఆయనప్పటికే పూరి వెళ్ళి ఉన్నారు. అక్కడి గుమస్తా ఈ అపరిచిత వ్యక్తుల్ని ఇంట్లోకి రానివ్వలేదు. దాంతో వరండాలోనే ఎలాగో సర్దుకోవాల్సి వచ్చింది. నీళ్ళు అపవిత్రమవుతాయనే నెపంతో అక్కడి పనివాళ్ళు గాంధీ, శుక్లాల్ని తాగునీరు కూడా తాకనిచ్చేవారు కాదు. ఇంట్లోది కాక వెలుపలనున్న పాడుబడిన మరుగుదొడ్డినే వాడుకుందుకు సమ్మతించారు. బీహార్లో కులతత్వం అంత క్రూరంగా కోరలు చాపి బుసకొడుతుండేది. అక్కడుండగా గాంధీకి లండన్‌లో మజహర్-ఉల్-హక్ అనే

సహపాఠి పాట్నాలోనే ప్రాక్టీసు చేస్తున్న సంగతి జ్ఞాపకమొచ్చింది. 1915లో అతడు బొంబాయిలో కల్సి పాట్నాకి ఆహ్వానించిన విషయం గుర్తొచ్చి, తన దురవస్థను వివరిస్తూ ఒక చీటీ రాసి శుక్లా చేతికిచ్చి పంపారు. అదందింలో లేదో మజహల్-ఉల్-హక్ ఆఘమేఘాల మీదొచ్చి గాంధీజీ ఎదుట వాలిపోయాడు. గాంధీ, శుక్లాలిద్దర్నీ ఇంద్రభవనం వంటి తన ఇంటికి తీసుకుపోయాడు. అంతేకాక, పంట యజమానులు, రైతులకి సంబంధించీ ముఖ్యమైన వివరాల్ని అందించాడు. అక్కడి రైతులు పడుతున్న ఇబ్బందులూ, వార్ని నియంతలుగా వేధిస్తున్న యజమానుల అకృత్యాలను వీలైనంత తొందరగా పరిశీలించి గాంధీజీ తిరిగి అహ్మదాబాదు వెళ్ళిపోవాలనే ఆలోచనలో ఉన్నారు. మజహర్-ఉల్-హక్ గాంధీజీతో నీలిమందు పంట యజమానులకి మజఫర్‌నగర్‌లో నివాసగృహ సముదాయాలున్నాయని చెప్పి అక్కడెవరైనా తెల్సిన వాళ్ళున్నారేమో వాకబు చేసాడు. గాంధీజీ అక్కడ స్థానిక కళాశాల ప్రొఫెసర్ కృపాలనీ తెలుసని చెప్పి, అప్పటికప్పుడే తాము బయలుదేరి ట్రైన్లో అర్ధరాత్రి చేరుకోబోతున్నట్లుగా నాకో టెలిగ్రాం పంపారు. రాత్రి ఇంటికి చేరుకున్నాక సుమారు 9 గంటలప్పుడు నేనా టెలిగ్రామ్‌ని చూసి కంగారుపడ్డాను. ఇంత ముఖ్యమైన అతిథిని ఎలా స్వాగతించాలి? ఆయన్ని ఎక్కడ ఉంచాలి? కాలేజీ హాస్టల్‌కి నేనక్కడ వార్డెన్‌గా ఉండేవాడ్ని. ఆ వసతి గృహంలోనే రెండు చిన్న గదుల్లో నా సామానులతో సహా ఉండేవాడ్ని. అయితే, అక్కడి విద్యార్థులు నేను స్టేషన్‌కి ఒక ప్రముఖ వ్యక్తిని అతిథిగా తీసుకురావడానికి వెళుతున్నాననే విషయం గ్రహించి అడిగారు. వాళ్ళకి నేను గాంధీ గురించి చెప్పాను. అంతే, వాళ్ళు కూడా అంతరాత్రి నాతో వచ్చి భారతీయ సాంప్రదాయ గౌరవ చిహ్నమయిన మంగళహారతిని గాంధీజీకి ఇస్తామన్నారు. అప్పటికప్పుడే మంగళహారతికి కావాల్సిన వాట్ని కూడగట్టారు. ఐతే, కొబ్బరికాయ మట్టుకు బజార్లో కూడా దొరకలేదు. అప్పుడు వసారాలో ఉన్న కొబ్బరిచెట్టెక్కి కొన్ని కాయలు తెంపి ఆ లోటును నేను పూడ్చాను. అంతటితో మంగళహారతికి కావాల్సిన ఏర్పాట్లు పూర్తయ్యాయి. విద్యార్థి సమూహంతో కల్సి వేడుకగా స్టేషనుకెళ్ళాం. ట్రైన్ వచ్చీ రాగానే గాంధీజీ కొరకు అందరం వెతకడం మొదలెట్టాం. ఆయనెక్కడా అగుపించలేదు. నేనొక్కడ్నే ఆయన్ని గుర్తుపట్టగలను, ఆయనెలా ఉంటాడో కొంచెమైనా నాక్కొక్కడికే తెలుసు. బీహార్ రైళ్ళ రద్దీవలనా, గాంధీజీ మూడోతరగతిలో నుంచి దిగడం వలనా అప్పటికే ఆయన జనసమూహంలో కల్సిపోయుంటారని భావించి గాంధీజీ గురించి

అక్కడున్న గార్డుని అడగ్గా, ఆయనెవరో తనకి తెలీదన్నాడు. అయితే, రైలు దిగిన గాంధీ జనాల మధ్య నుంచి శుక్లాను అంతమంది యువకులెందుకున్నారో కనుక్కోమన్నాడు. వాళ్ళనడిగితే తాము గాంధీజీ కోసం ఎదురుచూస్తున్నామని బదులిచ్చారు. ఆ విషయం శుక్లా గాంధీకి చెప్పాడు. మొత్తానికి అలా గాంధీని కలిసాను. ఏవో కాగితాలతో కూడిన మూటను ఆయన మోస్తుండగా, వాళ్ళ పరుపులు శుక్లా పట్టుకున్నాడు. విద్యార్థులు వెంటనే మంగళహారతి కార్యక్రమం మొదలుపెట్టారు. ఆ తతంగమంతా గాంధీజీకి చికాకు తెప్పించింది. బహుశా హారతి దేవుళ్ళకిచ్చేది కాబట్టి కావొచ్చు. కానీ ఈ దేశంలో ఆయన ఇలాంటివాటికి అలవాటుపడాలి. హిందువులు దేవుళ్ళనీ, మహాత్ముల్ని కొద్దిపాటి వ్యత్యాసంతో ఒక్కలాగే చూస్తారు.

ఒక జమీందారీ మిత్రుడు కూడా అదే ట్రైన్‌లో వచ్చాడు. అతడికోసం స్టేషన్‌కొచ్చిన బండిని గాంధీగార్ని తీసుకొనిపోవడం కోసం ఉంచేయవలసిందిగా నేనాయన్ని అభ్యర్థించాను. ఆ గుర్రపుబగ్గీ వద్దకు వెళ్ళగానే విద్యార్థులు దాని నుంచి గుర్రాన్ని వేరుచేస్తూ కనిపించారు. ఆ రోజుల్లో మహనీయులెక్కిన బగ్గీలను వారి అభిమానులు, ఆరాధకులు లాగుతూండేవారు. అప్పటిదాకా అంతటి సర్వసాధారణమైన గౌరవాన్ని తిరస్కరించిన వారెవరూ నాకు తారసపడలేదు. అలా నేను చూసిన మొట్టమొదటి వ్యక్తి గాంధీజీ. విద్యార్థులు కనుక దాన్ని లాగేటట్లయితే ఆయన బగ్గీలోకి ఎక్కనని భీష్మించాడు. విద్యార్థులు మరీ మొండికేస్తే సత్యాగ్రహం మొదలెడతాడేమోనని నేను భయపడ్డాను. ఆయన్ని బలవంతపెట్టొద్దని వారితో చెప్పాను. ఆ బగ్గీ పూర్తిగా మూసి ఉంది. గాంధీ, నేనూ అందులో ఎక్కాం. అది కదలడం మొదలెట్టింది. పాట్నాలో జరిగినదంతా గాంధీ పిచ్చాపాటీగా నాతో చెబుతున్నారు. నాకేమో గుర్రపు పరుగు చప్పుడు వినిపించకపోయేసరికి విషయం అర్థమైంది. గాంధీజీ సూచనను విద్యార్థులు పాటించకుండా బగ్గీని లాక్కుంటూ హాస్టల్‌కి చేర్చారు. బయటికొచ్చిన గాంధీ తాను మోసపోయానన్నాడు, విద్యార్థులే బగ్గీని లాగుతున్నారని తనకి తెలిసిన పక్షంలో కాలినడకన అక్కడికొచ్చేసేవాడ్నన్నాడు.

నా సహోద్యోగి ప్రొఫెసర్ మల్కానిగారి ఇంట్లో గాంధీజీ ఉండడానికి నేను తగిన ఏర్పాట్లు చేసాను. ఆయన ఆ వసారాలోనే ఒక ఇంట్లో పై భాగంలో ఉంటా నన్నాడు.

ఆయన కుటుంబ సభ్యులు లేరు. ఆ ఇంటి కింది భాగంలో మరో సహోద్యోగి ఉంటున్నారు. ఉదయం లేచాక తన ఇంటి పై భాగంలో గాంధీజీ ఉన్న విషయం తెల్సుకున్న అతగాడు ఒక్కసారిగా ఎంత భయపడిపోయాడంటే వెనువెంటనే ఇంటిని వొదిలి పారిపోయాడు. ఉద్యోగం మీద బెంగతో మల్కాని డీలాపడిపోయాడు. ఐతే, తర్వాత కాలంలో సత్యాగ్రహ ఉద్యమం ప్రారంభమయిన తర్వాత అతడు తన ఉద్యోగానికి రాజీనామా చేసి ఉద్యమంలో చేరడం జరిగింది. మల్కానీని ధైర్యంగా ఉండమని గాంధీజీ నా అతిథిగా వచ్చారనే విషయాన్ని ప్రిన్సిపాల్‌తో నేను చెబుతానని చెప్పాను.

అన్నట్టుగానే కాలేజీ తెరిచిన వెంటనే నేను ప్రిన్సిపాల్‌గారి దగ్గరకెళ్ళి గాంధీజీ నా అతిథిగా అక్కడికి వచ్చి ఉన్నారని చెప్పాను. ఆయన "దక్షిణాఫ్రికా నుంచీ వార్తల్లోకెక్కిన ఆ వివాదాస్పద వ్యక్తి గాంధీ నీ అతిథిగా ఉన్నారంటున్నావా?" అనడిగాడు. నేను వెంటనే ''అవుననే'' జవాబుచెప్పి, ''మీరాయన్ని వివాదస్పదుడని ఎందుకనుకుంటున్నారు? చక్రవర్తి ఆయన సేవలకు మెచ్చి కైసర్-ఎ-హింద్ పురస్కారాన్ని ఆయనకివ్వడం జరిగింద"ని చెప్పాను. ప్రిన్సిపాల్ తలూపి ఆయన కోసం వేరే ఏర్పాటు చేసుకోమని సెలవిచ్చాడు. భారతదేశంలో ఇంటికొచ్చిన అతిథిని హోటల్‌కు పంపడం అమర్యాదకరమని చెప్పాను. ఇంతాచేసి, ఆ పట్టణంలో అప్పటికి ఒక్క హోటలు కూడా లేదు. ఇదంతా చెప్పి ఆయన మానాన ఆయన్నొదిలి నా అతి ప్రవర్తనకు పరిణామాలూహించుకుంటూ నేను వెనుతిరిగి వచ్చేసాను. గాంధీజీ తన స్వీయచరిత్రలో నన్ను ఆ కాలేజి ప్రిన్సిపాల్‌గా పేర్కొన్నారు. కానీ నిజానికి అక్కడ నేను అధ్యాపకుడ్ని మాత్రమే. ఆ రోజుల్లో ఒక భారతీయుడు ప్రిన్సిపాల్‌గా ఎన్నిక చేయబడటం అనూహ్యమైన విషయం. ఆయనింకా నేను మల్కానీగారితో కల్సి ఉంటున్నట్టు పేర్కొన్నారు. అది కూడా సరికాదు. ముందే చెప్పినట్లుగా నేను కాలేజీ హాస్టల్లో ఉంటుండేవాడ్ని.

అక్కడి రైతులు - యజమానుల సమస్య గురించి నాకేమయినా తెలుసునేమోనని గాంధీజీ నన్నడిగారు. ఐతే, రైతుల్ని తెల్ల యజమానులు క్రూరంగా పీడించుకు తినడమొహటే నేనెరుగుదుననీ, తతిమ్మా విషయాలేవీ నాకు తెలీవని చెప్పాను. ఆ రోజుల్లో గ్రామాల్లో ఏం జరుగుతోందో, అక్కడి వాస్తవ స్థితిగతులేమిటో మాకు తెల్సేది కాదు. మా దేశభక్తి అలా ఏడ్చేది. కొద్దోగొప్పో చదువుకున్న విద్యావంతులం అందరం కూడా సమాజానికి దూరంగా జీవితాలు వెళ్లదీసేవాళ్ళం. మా లోకమంతా

ఇరుకైన నగరాల్లో విద్యావంతుల గుంపులకే పరిమితమయ్యేది. ప్రజల్ని గురించి మా జ్ఞానమంతా పనిమనుషులతో, సేవకులతో మాట్లాడి అత్తెసరుగా వొంటబట్టించుకొని, వారేదోనాడు పరాయి పాలనను తోసిరాజనడానికి ఉత్సాహంగా ఉన్నారనే అరకొర సమాచారం మాత్రమే.

చంపారన్‌లో భూసమస్యను వివరించేందుకు కొందరు న్యాయవాద మిత్రులకి కబురంపుతానని నేను గాంధీజీతో చెప్పాను. రైతులకీ – యజమానులకీ కల వివాదాంశాల్ని వారైతే సమర్థవంతంగా విశ్లేషించగలరని అన్నాను. గాంధీజీ అందుకు ఒప్పుకోగానే నేను కొద్దిమంది నా లాయరు మిత్రుల్ని ఆయన్ని కలవడానికి ఆహ్వానించాను. వారిని అనేక ప్రశ్నోత్తరాలతో విసిగించిన తర్వాత గాంధీ యజమాన్య సంఘ కార్యదర్శిని కల్సి తనకి సహకరించాల్సిందిగా కోరారు. ఐతే, చంపారన్ ప్రాంతానికి తానొక 'పరాయ వ్యక్తిననీ' తను అక్కడికి రావడం మంచిదికాదని కార్యదర్శి అన్నాడు. దానికి గాంధీజీ బదులిస్తూ ఒక బాధ్యత గల భారతీయుడిగా ఎట్టి పరిస్థితుల్లోనూ తనని తాను పరాయివ్యక్తిగా పరిగణించుకోవడం తగదని అన్నారు. ఏదేమయినా రైతు సమస్యల్ని స్వయంగా చూసి కానీ వెనుదిరగకూడదనే నిర్ణయానికొచ్చారాయన. గాంధీ తర్వాత అనుమతి తీసుకుని తిర్‌హుట్ ప్రాంతపు కమిషనర్‌ని కలిసారు. చంపారన్ జిల్లా తిర్‌హట్ ప్రాంతం పరిధిలోకే వస్తుంది. కమీషనర్ గాంధీని గౌరవించకపోగా తన అధికార దర్పాన్ని ప్రదర్శిస్తూ వెంటనే ముజఫర్‌నగర్ వొదిలి వెళ్ళాల్సిందని చెప్పాడు. ఆయనక్కడుండటం సమస్యల్ని సృష్టిస్తుందన్నాడు. గాంధీజీ అటువంటిదేమీ జరగదని హామీ ఇస్తూ తాను చంపారన్ వెళ్ళబోతున్నట్లు చెప్పారు.

మరుసటిరోజు మళ్ళీ వొచ్చిన నా లాయరు మిత్రులు గాంధీజీ పట్టణంలో తమ ఇంట్లో ఉంటే బాగుంటుందనే ఆలోచన వెలిబుచ్చారు. ఆయనకి కూడా సౌకర్యవంతంగా ఉంటుందనే భరోసా ఇచ్చారు. ఈ ఆలోచన మొదట ప్రిన్సిపాల్ చేత సూచించబడిందనే విషయం నాకు జ్ఞాపకం వచ్చింది. నిజానికి పట్టణం నుండీ కాలేజీ కిలోమీటరు దూరం కూడా లేదు. మొత్తానికి గాంధీజీ లాయరింటికి మారారు. ముజఫర్‌నగర్‌లో మూడ్రోజులున్నారు. ఆ సమయంలో ఆయన్ని కలవడానికి మా కళాశాల సంస్కృత ఆచార్యులవారు విచ్చేసారు. మాటల మధ్య అంత చదువుకున్న పండితుడూ ఆవుపాలు తీసుకుంటే గోమాంసం తిన్నంతబలం అనేసరికి గాంధీజీ

విస్తుపోయారు. తర్వాత నేను పండితునితో మాట్లాడుతూ వైదిక ఆర్యులు గోమాంస ప్రియులేననీ, ఉపనిషత్తుల్లో అందుకు సంబంధించిన ఆధారాలున్నాయని అన్నాను, ఆ పండితుడు బదులేమీ ఇవ్వకుండా చిరునవ్వు నవ్వి ఊరుకున్నాడు. ఈ సంఘటనని ఇప్పుడిక్కడ చెప్పడానికి కారణముంది. వైదిక ఆర్యులు గోమాంసం తిన్నారా లేదా అనే అంశంపై ప్రస్తుతం వివాదం నడుస్తోంది. అందుకే దీన్నిక్కడ ప్రస్తావించాను. ఆ పని చూసుకున్న తర్వాత గాంధీజీ అక్కడున్న లాయర్లను చంపారన్ వచ్చేందుకు ఆసక్తి ఉందేమోనని అడిగారు. అక్కడి స్థానిక భాషను తేలిగ్గా అర్థం చేసుకోడానికీ, అలాగే సమాచారాన్ని నమోదు చేసుకోడానికీ వారు సహాయంగా ఉంటారని ఆయన భావించారు. చట్టాన్ని అతిక్రమించి జైలుకెళ్ళే కార్యక్రమం కనుక లేకుండా ఉంటే రావడానికి అభ్యంతరం లేదని వారు తెలిపారు. అందుకు గాంధీ నవ్వుతూ, "అక్కడ సత్యాగ్రహం చేయాల్సొంటుందనీ నేననుకోవడం లేదు. ఒకవేళ, తప్పనిసరై అలాంటి సందర్భం కనుక తలెత్తితే మిమ్మల్ని చట్టాన్ని అతిక్రమించమని నేను కోరను" అని బదులిచ్చారు.

జిల్లా కేంద్రమైన మోతిహరీకి గాంధీ వచ్చీరాగానే అక్కడి దుర్భర పరిస్థితుల్ని తెల్సుకోవడం కోసం మారుమూల గ్రామాలకి వెళ్ళాలని తలిచారు. మార్గమధ్యలో చంపారన్‌ని 24 గంటల్లోపల విడిచిపెట్టి వెళ్ళిపోవాలనే నోటీసు కూడా అందుకున్నారు. తానొచ్చిన పనిని మధ్యలో వొదిలి చంపారన్ నుండి వెళ్ళే ఆలోచన తనకి లేదనీ గాంధీజీ జిల్లా మెజిస్ట్రేట్‌కి జవాబు పంపారు. ఆ వెంటనే, మరుసటిరోజు తనముందు హాజరుకావాలనీ జిల్లా మెజిస్ట్రేట్ నించి గాంధీకి సమన్లందాయి. మర్నాడు విచారణ మొదలైందో లేదో ప్రభుత్వం తరఫు న్యాయవాది తన పరిజ్ఞానాన్నంతా వినియోగించీ గాంధీజీ చట్టాన్ని అతిక్రమించారని రుజువు చేయడానికీ ఉత్సాహం చూపాడు. గాంధీజీ కానీ ఆయన తరఫు వకీళ్ళు కానీ నిర్దోషిత్వాన్ని నిలుపుకోడానికి వాదనలతో తంటాలు పడుతుంటే చూసి ఆనందిద్దామనుకున్న ఆ లాయరు ఆశలు కోర్టు ఆశల్లాగానే అడియాశలయ్యాయి. వార్ని తెల్లబోయేలా చేస్తూ గాంధీ తన నేరాన్ని అంగీకరించాడు. తాను చంపారన్ రాడానికి గల కారణాల్ని చెబుతూ "మానవతా దృక్పథంతో జాతికి నా వంతు సేవ చేయడానికి వచ్చాను. అయితే సమస్య గురించి తెల్సుకోకుండా నేనేవిధమైన సహాయము చేయలేను. చట్టాన్ని గౌరవించే పౌరుడిగా అధికారిక ఉత్తర్వుల్ని నేను పాటించాల్సి ఉంది. కానీ, నేనెవరి కోసమైతే వచ్చానో వారి మానాన వారినొదిలి క్రూరంగా ప్రవర్తించి నా అంతరంగానికి విరుద్ధంగా వెళ్ళడానికి నేను

సిద్ధం కాలేదు. వాళ్ళ మధ్యన వాళ్ళతో ఒకడిగా మసలడం ద్వారానే వాళ్ళ కష్టాలు గ్రహించగలిగి తద్వారా వారికేదైనా చేయగలనని నేను భావించాను. ఈ నా భావాన్నిక్కడ వెలిబుచ్చింది నా శిక్షను తగ్గిస్తారని కాదు, నిర్లక్ష్యంగా వ్యవహరించి అధికారాజ్ఞలను ఉపేక్షించింది చట్టపరమయిన ప్రమాణాలను కించపరచడానికి కాదు, అంతకంటే ఉన్నతమయిన ప్రమాణం అందరికీ ఉండే ఆంతరిక న్యాయస్థానమైన **అంతర్వాణి** చెప్పింది పాలించేందుకే అలా చేసాను" అన్నాడు.

మెజిస్ట్రేటు స్థిరంగా ఉన్నాడు. గాంధీజీ అధికారపరమయిన వ్యవహారాల్లో తన అంచనాలు తప్పినట్లుగా నిరుత్సాహానికి గురయ్యాడు. అధికారిక ఆజ్ఞలు ఆయనకి పంపడం, వాటినాయన తిరస్కరించడం, కోర్టుముందు విచారణకి హాజరు కావడం ఒక్క చంపారన్‌లోనే కాదు, దేశం మొత్తం వార్తయింది. చుట్టుపక్కల ప్రాంతాల నుండీ వేలసంఖ్యలో రైతులు యజమానులు, పోలీసులంటే భయం లేకుండా కోర్టుకి రావడం మొదలెట్టారు. తమకోసం ఖైదు కావడానికి కూడా సిద్ధపడి న్యాయస్థానం బోనులో దోషిగా నిలబడ్డ అద్వితీయ వ్యక్తిపట్ల వారి విధేయతను చూపడానికి రైతులు తండోపతండాలుగా తరలి రాసాగారు. ఆయన వల్లనే వారి సమస్యలు తీరిపోగలవని వాళ్ళాశించారు.

ఆ రోజుల్లో సిమ్లాలో ఉండే ప్రభుత్వ యంత్రాంగం ఎప్పటికప్పుడు ఈ జరుగుతున్న పరిణామాల్ని తెల్సుకుంటుండేది. గాంధీజీ కూడా సమాచారాన్ని వైస్రాయికీ మాలవ్యాగారికీ, పాట్నాలోని యితర మిత్రులకీ చేరవేసేవారు. అప్పటికింకా మొదటి ప్రపంచయుద్ధం ముగియలేదు. దేశంలో ఎక్కడా కూడా రాజకీయపరమైన గంభీరవాతావరణం నెలకొనడాన్ని ఉన్నతాధికారులు హర్షించడం లేదు. గాంధీజీ విచారణ సందర్భంగా ప్రజానీకంలో కనిపించిన స్పందనను చూసిన ప్రభుత్వం వారిలో అశాంతి ప్రభలుతుందేమోనని ఆందోళన చెందింది. తీర్పు వాయిదా వేసి, గాంధీజీకి సమాచార సేకరణకు స్వేచ్ఛనిచ్చి విడుదల చేసింది.

చరిత్రలో మొట్టమొదటిసారిగా బ్రిటీష్ ప్రభుత్వాన్ని దాని న్యాయస్థానంలోనే సవాలు చేసిన సంఘటన జనాల్లో సంచలనమైంది. జైలు, శిక్షలకి భయపడకుండా సాక్షాత్తూ ధర్మాసనానికి ఎదుటనిల్చి తన ధర్మమేమిటో చెప్పగలిగిన ధీరుడ్ని చూసి యావత్ భారతావని పులకించిపోయింది. భారతదేశంలో అటువంటి సంఘటన అంతకుముందు జరిగి ఉండలేదు. ఏ రాజకీయ నాయకుడో, కార్యకర్తో అరెస్టయితే

అతడు తన వాదన వినిపించేందుకు లాయర్ని పెట్టుకునే వాడు. అలాగే తన వాదనను బలంగా వినిపించిన లోకమాన్య తిలక్ విచారణ గురించి కూడా విదితమే.

న్యాయస్థానంలో గాంధీజీ ధిక్కార స్వరాన్ని చూసిన చంపారన్ రైతులు దీర్ఘకాలికంగా వార్ని పట్టి ఉంచిన బానిస బంధనాల నుండి విముక్తయినట్లు భావించారు. ఈ అంశంపై రాస్తూ గాంధీ తన ఆత్మకథలో "ఆనాడు మోతిహారిలో జరిగిన అపూర్వ సంఘటనలు తల్చుకుంటే నేటికీ ఒళ్ళు జలదరిస్తుంది... ఆ రైతులు చాలాకాలం నుంచి నన్నెరిగిన ఆప్తమిత్రుల్లాగా నన్ను స్వాగతించారు. ఆ రోజు జరిగిన సభలో అతిశయోక్తికని కాకుండా, అత్యుత్సాహానికి తావు లేకుండా చెప్పాలనంటే నేను విశ్వసించే దేవుడ్నీ, సత్యాన్నీ, అహింసని అక్కడ దర్శించా ననిపించింది. ప్రజల ప్రేమకు పాత్రుడినైనందువల్లనే ఆ స్థితికి రాగలిగానని నేననుకున్నాను. అహింస మీద నేను తిరుగులేని విశ్వాసాన్ని ఏర్పర్చుకోడానికదే తొలిమెట్టు. ఆ రోజు చంపారన్ నా జీవితంలోనూ, పేద రైతుల జీవితాల్లోనూ ఎప్పటికీ గుర్తుండిపోతుంది. అహింస దిశగా నా దృక్పథానికి శక్తిని చేకూర్చి మలుపు తిప్పిన మహత్తర దినమది. చట్ట పరిభాషలో చెప్పాలంటే అప్పుడు నేను ప్రభుత్వం యొక్క విచారణలో ఉన్నట్లు, కానీ నిజం చెప్పాల్సి వస్తే ప్రభుత్వమే విచారణలో ఉంది. నా కోసం తీసిన గోతిలో పాపం కమీషనరు తన ప్రభుత్వాన్నే తోసేసాడు."

గాంధీజీ అరెస్టు కావడం, విడుదల చేయబడటం, సమాచార సేకరణకి అనుమతించబడటం రైతుల సమస్యకి అనూహ్యమయిన ప్రచారాన్ని తీసుకొచ్చాయి. దాంతో యజమానులకు కోపమొచ్చింది. వారు గాంధీజీకి సహాయంగా వచ్చిన బ్రెజ్‌కిషోర్‌బాబు, ఇంకా ఇతర లాయర్లపై ఆంగ్లో-ఇండియన్ పత్రికల ద్వారా పథకం ప్రకారం తప్పుడు కథనాలు వ్రాసి ప్రచారం చేసారు. అలాంటి సున్నితమయిన సమస్యను గాంధీజీ పరిష్కరించిన తీరు సహాయ నిరాకరణోద్యమానికో ప్రత్యక్ష పాఠం. అందుకే అది అగణిత ప్రజానీకాన్ని నాడు ఆకర్షించింది. గాంధీజీ ఎప్పుడూ - తన పనిలో అత్యుత్సాహం ప్రదర్శించే కాంగ్రెస్‌కానీ, పత్రికలు గానీ జోక్యం చేసుకోవడాన్ని ఇష్టపడేవారు కాదు. ప్రధానమైన పత్రికలన్నింటికీ వాటి ప్రతినిధుల్ని చంపారన్ పంపవద్దని ఆయన లేఖలు రాసారు. ప్రచురణ కోసమనే కాక సమాచారం ఇచ్చే నెపంతో ఎప్పటికప్పుడు ఆయనే పత్రికలన్నింటికీ స్వయంగా సంక్షిప్త వివరాలు రాసి పంపుతుండేవారు. ఆ కారణంచేతనే మాలవ్యాగారికి సహాయం చేయడానిక్కూడా ఆయన వెళ్ళలేకపోయారు. **'రాజకీయరంగు పులుముకోవడంతోనే మానవతావాదం**

నష్టపోతుంద'ని ఆయన నమ్మేవారు. అలాగే 'నిస్వార్థంగా చేసే ఎటువంటి సేవయినా, అదే రంగంలోనయినా సరే రాజకీయంగా దేశానికి సాయపడుతుందని' ఆయన విశ్వసించేవారు. సున్నిత సమస్యల గురించి మాట్లాడేటప్పుడూ, వాటిపై స్పందించే టప్పుడూ గాంధీజీ విధానమెలాంటిదో ఈ భావాల్ని బట్టి తెలుస్తుంది. అంతేకాదు తోటల యజమానులు, వారి వత్తాసు పత్రికలు చేసే విమర్శల్నీ, దుష్ప్రచారాన్నీ ఆయన పట్టించుకునేవాడు కాదు. ఒక్కసారి మాత్రం ఆయన దుస్తుల్ని గురించి వాళ్ళు చేసిన విమర్శలకి జవాబిచ్చాడు. "చంపారన్‌లో నేనేసుకునే బట్టలు భారతదేశంలో ఎల్లప్పుడూ నేను వేసుకునేవే. వ్యవసాయదారులైన రైతులపై ప్రత్యేక ప్రభావాన్ని కల్గించేందుకే దుస్తులు ధరించాననీ ఇర్విన్‌గారు పంపిన లేఖలో సైతం పేర్కొనబడింది. నిజమేంటంటే, నేనీ స్వదేశీ దుస్తులు ఎందుకు ధరిస్తానంటే, ఇవి చాలా సహజమైనవే కాక భారతీయతకి అద్దం పడతాయి. విదేశీ వస్త్రధారణను అనుకరించడం మన పతనానికి చిహ్నమని నేను నమ్ముతాను. భారతీయ వాతావరణానికి సరిపడే, ఆకర్షణీయమయిన, చౌకైన, నిరాడంబరమయిన, భూమ్మీద దేనికీ సాటిరాని దుస్తుల్ని వేసుకోకుండా విడిచిపెట్టడం ద్వారా, వాట్ని చులకనగా తులనాడటం ద్వారా మనమంతా జాతిపట్ల ఘోరమయిన పాపం చేస్తున్నామనేది నా భావన. అధికార కాంక్షతో, తప్పుడు అవగాహనతో ఆంగ్లేయులు భారతీయ సరళిని అనుకరించారు కాదా. అలాగే మరో విషయం, నేను చంపారన్ ఉత్తకాళ్ళతో వెళ్ళట్లేదు. మామూలుగానైతే కొన్ని ధార్మికమైన కారణాల వలన నేను పాదరక్షలు వేసుకోవడం మానేసాను. ఐతే, వాట్ని వాడకుండా వుండటమే సహజంగా, ఆరోగ్యంగా బాగుందని గమనించి పూర్తిగా తొడుక్కోడం మానుకున్నాను" అని రాసాడు. స్వదేశీ దుస్తుల పట్ల ఇవీ గాంధీజీ భావాలు. భారతీయ వస్త్రాలపై ఆయన ఆలోచనల్నివి ప్రతిబింబిస్తాయి.

మళ్ళీ తన కథనాన్ని కొనసాగించడానికి చంపారన్‌లో బాధలుపడి ఫిర్యాదు చేసిన రైతుల సమస్యలు అర్థం చేసుకోవడం అవసరం. భూస్వాధీన ఒడంబడికల గురించి తెల్సుకోవాలి. బెంగాలు ప్రాంతంలాగానే బీహారులో కూడా జమీందారీ విధానం అమలులో ఉండేది. భూములన్నీ వారి ఆధీనంలోనే ఉండేవి. వాళ్ళు ప్రభుత్వానికి నిర్ణయించబడ్డ సొమ్ములు చెల్లిస్తుండేవారు. చంపారన్‌లో అత్యధిక శాతం భూమి చెటియా ప్రాంతపు రాజాగారికి చెందినది. కొద్దిమంది సమర్థులైన ఆంగ్లేయులు రాజుగార్ని ప్రేరేపించీ ఆ భూమిని దీర్ఘకాలానికిగానూ, బాగా చౌకగా కౌలుకి తీసుకున్నారు. యూరపులోలా మాంచి గిరాకీగల నీలిమందును పండించాలను

కున్నారు. వారు రైతులకి తిరిగి నిర్దిష్టమయిన సొమ్ముకు ఇస్తూ ప్రతి ఒక్కరూ 3/20 నిష్పత్తిలో పండించాలనే నిబంధన విధించారు. నేలసారాన్ని అధిక మొత్తంలో పీల్చేసుకునే నీలిమందును రెక్కలు ముక్కలు చేసుకుని సాగుచేసినప్పటికీ తోటల యజమానులు రైతులకు నామమాత్రపు ధరనే చెల్లించేవారు. అంతేకాక, అప్పుడప్పుడూ యజమానుల కోసం తాము తీసుకోని భూమిలో కూడా రైతు పనిచేయాల్సి వచ్చేది. 'అబ్‌వాబ్స్' పేరుతో సంప్రదాయిక రుణాల్ని చెల్లించాల్సి వచ్చేది. ఒకవేళ ఎవడైనా రైతు కనక చనిపోతే తర్వాతి రైతు మరణసుంకాన్ని చెల్లించాల్సి వచ్చేది. యజమాని ఏ గుర్రాన్నో, ఏనుగునో కొంటే దాని ధరను రైతులంతా సమానంగా భరించాల్సి వచ్చేది. యజమాని వేసవి విడిదికి కొండపైకి విహారయాత్రకి వెళితే ఆయన ఖర్చులను రైతులే భరించాల్సి వచ్చేది. అన్ని రకాలుగా రైతులు దోచుకోబడుతుండేవారు. రకరకాల సాకులతో పీల్చుకోబడుతుండేవారు. యజమానుల పొలంలో పనిచేసినందుకుగానూ రైతుకూలీలు ఎద్దులబండి, దాన్ని తోలేవాడికి కలిపి రోజుకి నాలుగణాలు పొందుతుండేవారు. రైతులపై కోపమొచ్చినప్పుడల్లా యజమాని మనుషులు గ్రామాలపై ఇష్టానుసారం దాడులు చేసి, వాళ్ళ ఇళ్ళను నాశనం చేయడం, వారి స్త్రీలను చెరబట్టి అవమానించడం, పంటని పాడుచెయ్యడం లాంటి పనులు చేస్తుండేవారు. భారతీయుడు, అతడి హోదా ఏదయినా కానివ్వండి, యజమానుల సమక్షంలో గుర్రంపై స్వారీ చేయడానికి గానీ, గొడుగు వేసుకు వెళ్ళడానికి గానీ ధైర్యం చాలేది కాదు. ఉన్నత విద్యనభ్యసించిన భారతీయులు సైతం వారి వసారాలో చాలా జాగ్రత్తగా తమ పాదరక్షల చప్పుడు ఎక్కడ వినిపిస్తుందోనన్నట్లుగా జంకుతూండేవారు. యజమాని ఇళ్ళలోకి ఏ భారతీయుడూ అనుమతించబడేవాడు కాదు. భారతీయ అధికారులకు కూడా యిందుకు మినహాయింపు లేదు. ఉన్నతాధికారులంతా బ్రిటీషువారే. పైగా వారిలో కొద్దోగొప్పో యజమానులంటే సద్భావం కలవారు నీలిమందు వ్యాపారంతో సన్నిహిత సంబంధాలు కలిగి కూడా ఉండేవారు.

ఏమైతేనేం, జర్మనీలో కృత్రిమ సింథటిక్ రకం అద్దకం అభివృద్ధి అయినప్పట్నుంచీ నీలిమందు వ్యాపారం క్రమంగా పడిపోతూ వచ్చింది. టిన్‌కతియా, 3/20 విధానాలు మాత్రం కొనసాగాయి. చెరుకుపంట మొదలుకొని వివిధ వాణిజ్య పంటలు కూడా యజమానులు ఆరంభించడం రైతులు కళ్ళెదుటే జరిగిపోయింది.

బ్రెజ్‌కిషోర్‌బాబు, రాజేంద్రబాబు ఇద్దరూ కూడా తర్వాతి కాలంలో గాంధీజీ బాటలో నడుస్తున్న న్యాయవాదుల సమూహంలో చేరిపోయారు. గాంధీజీ కోర్టు

ముందు విచారణకొచ్చేటప్పటికి కొద్దిమంది స్థానిక న్యాయవాదులు కూడా తమవంతు సాయం చేసేందుకు ముందుకొచ్చారు. వారిలో గోరఖ్‌బాబుగారైతే గాంధీజీ ఇంటి సరంజామా సమకూర్చి ఆతిధ్యమిచ్చేందుకు ముందుకొచ్చారు. తోట యజమానులు, వారి మనుషుల వల్ల అనుభవించిన హింస, గ్రామాలపై వారి అకృత్యాలు, స్త్రీలపై వారి అఘాయిత్యాలకి సంబంధించీ సమాచారాన్ని సేకరించి సాక్ష్యాలు నమోదు చేసుకునే కార్యక్రమం ఈ న్యాయవాదులంతా మొదలెట్టారు. చుట్టుపక్కల గ్రామాల నుంచీ రైతులు తండోపతండాలుగా తరలొచ్చి, వారి వారి ఫిర్యాదులు నమోదు చేయించుకోడానికి ఉత్సాహం చూపారు. తమ బాధల్ని అలా మరొకరికి తెలియజేయడం ద్వారా సాంత్వన లభిస్తుందని ఆ రైతులు భావించారు. లాయర్లు ఆ వివరాలన్నింటినీ నమోదు చేయడంలో రోజంతా తలమునకలయ్యేవారు. ప్రతీ రైతూ తాము చెప్పే విషయాలన్నీ అక్షరసత్యాలనీ, ఏకరువు పెట్టి వివరించిన బాధల్లో ఒక్కటి కూడా అతిశయోక్తి లేదని పదే పదే నమ్మగర్భంగా పలికేవారు.

మా కాలేజీకి వేసవి సెలవలు ఇచ్చిన వెంటనే, వో పదిహేను రోజుల తర్వాత నేనూ గాంధీజీతో చేరాలనుకున్నా. ఐతే, ఈసారి వేసవి సెలవలు అస్పష్ట సమాచారంతో ఇవ్వబడినాయి. అధికారులు నాకేదయినా అప్పగించాలనే నిర్ణయానికి అప్పటికే వచ్చున్నారు. ఆ సమయంలో నా సేవలు చంపారన్‌లో అవసరమని తలిచి గాంధీజీకి ఉత్తరం రాసాను. దానికాయన తిరిగి జవాబు లేఖ రాస్తూ;

మోతిహరి
ఏప్రిల్ 17, 1917

ప్రియమైన స్నేహితుడా,

నీ కళ్ళలోనూ, భావాల్లోనూ, పద్ధతుల్లోనూ ఇమిడున్న ప్రేమను నేను గ్రహించాను. నువ్వు నీ అవిభాజ్యమయిన అభిమానంతో సాయం చేయాలనుకుంటు న్నావని నాకు తెల్సు. అయితే, అది నీ యిష్టం. ప్రయోగాత్మక విద్యావిధానం కొరకు అహ్మదాబాదు వెళ్ళి నువ్వక్కడయినా పని చేయొచ్చు. అలాగే జైలుకెళ్ళడానికి సిద్ధపడి, తెగించి పనిలో పాలు పంచుకునేందుకు ఇక్కడికయినా రావచ్చును. ఐతే, ఇదంతా నేను ఖైదు చేయబడితేనే. ఒకవేళ, నీ కోసం నన్నే కనుక నిర్ణయించమంటే, ఇక్కడి రైతులు మనుషుల్లా గాలి పీల్చుకోగలిగి స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యాల్ని పొందేంత వరకూ నువ్విక్కడి నుంచి కదలకుండా ఉండాలంటాన్నేను. నా మట్టుకు నాకు ప్రస్తుతం

చంపారనే నివాసస్థలం. రోజురోజుకీ ప్రపంచంలో మరెక్కడికన్నా ఇక్కడి పరిస్థితి ఘోరమనే భావం వీరి కన్నీటిగాథలు విన్నకొద్దీ నాలో మరింత బలపడుతోంది.

నీ
ఎమ్.కె. గాంధీ

ఆ జవాబుతో నేను బయలుదేరి మోతిహారి చేరాను. స్థానిక మాండలీకంలోనే మాట్లాడగలిగి అక్కడి రైతుల బాధల్ని అక్షరబద్ధం చేసి వారి ఫిర్యాదుల్ని నమోదు చేయడం నా వల్ల కాకపోయినా నేను మరోరకంగా వారికి ఉపయోగపడ్డాను.

అక్కడి జీవితం గురించి ఆసక్తికర విషయాలు కొన్నున్నాయి. అక్కడికొచ్చిన ప్రతీ ఒక్క న్యాయవాదీ నాటి బీహారీ సంప్రదాయాన్ననుసరించి తమతో పాటు ఒక సేవకుడ్ని వెంట తెచ్చుకున్నారు. మధ్యతరగతి వారు సేవకుడు లేకుండా ఎక్కడికీ వెళ్ళేవాళ్ళే కారు. బిహారీ మిత్రులు సాయంత్రం 8 గంటలప్పుడు కొద్దిపాటి ఫలహారం తీసుకుని రాత్రి 11 గంటలకు భోజనం చేసేవారు. త్వరలోనే గాంధీజీ ప్రోత్సాహంతో సేవకుల్ని పంపించి వేసి సమిష్టి వంటశాలకు అలవాటుపడ్డారు. 8 గంటలకే భోజనం ముగించేవారు. గాంధీజీ అహ్మదాబాద్ ఆశ్రమం నుండీ కస్తూర్బానీ, మహదేవ్ భాయిని పిలిచారు. ఆమె వచ్చాక వంటశాల నిర్వాహకురాలిగా ఆముంటే, మాలో కొద్దిమంది ఆవిడకి సహాయకులుగా ఉండేవాళ్ళం. నాకక్కడ చాలా కొద్దిపని మాత్రమే ఉండేది. ఐతే, ఏ పనీ లేకుండా కేవలం గాంధీజీ దర్శనార్థం తరలివచ్చే అసంఖ్యాక రైతుల్ని క్రమబద్ధీకరించి ఆయనను కాపాడుకోవాల్సొచ్చేది. మామూలుగా నైతే, నేను అప్పుడప్పుడు నాకూ, గాంధీజీకి కలిపి వండుతుండేవాడ్ని. ముజఫర్‌నగర్‌లో నా వంటకోసం తీసుకున్న కుక్కర్‌ను నాతోబాటు తీసుకొచ్చుకున్నాను. ఐతే, గాంధీజీ ఆ సమయంలో తిరిగి ఆయన ఆహారాన్ని మార్పు చేసుకున్నారు. ఆయన అన్నం, ఉడకబెట్టిన కాయగూరలతోపాటు స్థానికంగా అందుబాటులోనుండే ఏదోక ఫలాన్ని తీసుకునేవారు. ఉప్పునీ, మసాలాల్ని వాడేవారు కాదు. రుచీపచీ లేని చప్పిడి తిండంటే నాకు వ్యతిరేకతేమీ లేదుగానీ కొద్దిగా ఉప్పు మాత్రం కలుపుకుని తినేవాడ్ని. ఆ రోజుల్లో గాంధీజీ తిండి ఖరీదు రోజుకి రెండణాలు. బియ్యమూ, కూరగాయలూ చంపారన్‌లో చవకే. అప్పటికింకా పాలు తీసుకోవడం ఆయన ప్రారంభించలేదు. దక్షిణాఫ్రికాలో భిన్న రుచులకి అలవాటుపడిన గాంధీజీకి భారతీయ పండ్ల రుచి బాగున్నట్లుగా నాకనిపించింది.

త్వరలోనే ప్రభుత్వం ఒక కమిటీని నియమించింది. అందులో గాంధీజీ కూడా ఒక సభ్యుడిగా చేర్చుకోబడ్డారు. ఇతర లాయరు మిత్రులు కమిటీ ముందు తాము సేకరించిన వివరాలన్నింటినీ పెడుతూ, యజమానుల్ని విచారించే విధానం గతంలోలాగా ప్రభావశీలంగా లేదని గాంధీజీ చెప్పారు. అంతకు ముందైతే తోటల యజమానులు విచారణను భరించలేక చేసిన పాపాలను ఒప్పుకునేవారు. గాంధీజీ లాయర్లకి తానలా చేయొచ్చుకానీ యజమానుల్నలా భయపెట్టడం, వార్ని హీనపర్చి తప్పులొప్పించాలని తాననుకోవడం లేదనీ తాను చేసే పనికి వాళ్ళ హృదయ పూర్వకమైన సమ్మతి అవసరమని భావిస్తున్నట్లుగా చెప్పాడు. ఆ కమిటీ ఛైర్మను, భారద్దేశ కేంద్ర ప్రాంతానికి కూడా కమిషనర్‌గా ఉన్నాడు. అదొక ప్రత్యేక తాలూకా కిందకొచ్చేది. ఛైర్మన్ మొత్తం రిపోర్టురాసి గాంధీకి చూపాడు. గాంధీ తనలాంటి రిపోర్టుమీద సంతకం చేయనన్నాడు. అప్పుడు ఛైర్మన్ గాంధీకి ఆయన సూచనల్ని పై అధికారులకి పంపుకోమన్నాడు. గాంధీ సూచనలు అప్పుడా రిపోర్టులో చేర్చబడ్డాయి. గాంధీజీ ఏమీ యజమానుల్ని కోపంతో ఒళ్ళెరగకుండా దూషించి అతిశయోక్తులతో కూడిన డిమాండ్లను రైతుల కోసం కోరలేదు. ఆ రిపోర్టొక వివేకవంతమయిన వివాదరహిత నిజాల్ని కూర్చిన గొప్ప ప్రయత్నానికి ప్రతీక. నిర్దిష్టమయిన చట్టాల్ని అనుసరించి అది రూపొందింది. దానివల్ల రైతుల పరిస్థితులేమీ ఒక్కసారిగా సమూలంగా మారిపోలేదు గానీ కొద్దిగా మెరుగయ్యాయి. ఏదైతేనేం ఒక్క సంవత్సరాలంలోపల యజమానులు వ్యాపారాలకో దండంపెట్టి ఇళ్ళకు చేరారు. గాంధీజీతో ఉండటం, పనిచేయడం వల్ల అప్పటికి చిన్నదిగా కనబడిన ఆ సత్యాగ్రహ విజయం రానున్న కాలమాన పరిస్థితులపై ఎంతటి మహత్తరమయిన ప్రభావాన్ని చూపగలిగిందో అనుభవపూర్వకంగా నాకర్థమయింది. మనిషికీ మనిషికీ మధ్య, సమూహానికీ సమూహానికీ నడుమ అనూహ్యమయిన స్పందననది రేకెత్తించింది. ఆమోదయోగ్యమయిన న్యాయాన్ని అందరిముందు నిలబెట్టింది. గాంధీజీ ఆ చిన్న అడుగు ముందుకేసి ఉండకపోతే, ఆ రోజు ఎందరో బతుకుల్ని బాగుచేసిన అంతిమ ఫలితం ఆ విధంగా వచ్చుండేది కాదు. రైతుల జీవితాలు అణిచివేతతోనే తెల్లారిపోయేవి.

సత్యాగ్రహం యొక్క అపారమయిన శక్తిని దేశం మొత్తం చాటి చెప్పిన అనుభవ పాఠం చంపారన్ ఉద్యమం. అంతకాలంగా పిరికిగొడ్లగా, అసహాయులుగా అణిగిమణిగి పడున్న ఈ దేశపు అట్టడుగు తరగతుల ప్రజల్ని ఒక్కసారిగా మొక్కవోని ఆత్మగౌరవంతో

దిక్కులు పిక్కటిల్లేలా నినదించే చైతన్యవంతమయిన మానవ సమూహంగా మలిచిన అద్భుతం చంపారన్ సత్యాగ్రహం. అన్యాయాన్ని నిర్మూలించే క్రమంలోనే సాంఘిక జీవితంలో సంస్కరణల్ని తీసుకురావడానికీ, ప్రజల మధ్య సహకార సంబంధాలు మెరుగవడానికీ గాంధీజీ చేసిన కృషి చూసాం. గాంధీజీని మహాత్ముడిగా మల్చింది చంపారన్ ఉద్యమమే.

కమిటీ తన పని తాను చేస్తుండగానే గాంధీజీ మాలో కొందర్ని ప్రజలతో మమేకం కమ్మని గ్రామాలకు పంపుతుండేవారు. ప్రాథమికంగా గ్రామీణుల విద్యా, ఆరోగ్యం పట్ల ప్రత్యేకమయిన శ్రద్ధ చూపేవారు. అక్కడత్యధిక గ్రామాల్లో కనీసం ప్రాథమిక పాఠశాలలు కూడా ఉండేవి కాదు. దేశంలో వివిధ ప్రాంతాలకు చెందిన స్వచ్ఛంద సేవకులం అంతా గ్రామాల్లోకి పోయి పనిచేయడం ప్రారంభించాం. ఇండియన్ సర్వెంట్స్ సొసైటీ సీనియర్ సభ్యుడు డా॥ దేవ్, కర్నాటకలోని బెల్గాంలో గంగాధర్‌రావ్ దేశ్‌పాండేతో కల్సి పనిచేస్తున్న పుండలీక్, గుజరాత్‌కు చెందిన నరహరిభాయ్, కస్తూర్బాగాంధీ కమిటీలో సభ్యులుగా లేని ఎంతోమంది కూడా గ్రామాలకు తరలి పిల్లల విద్యాభివృద్ధికి కృషి చేసారు. యువతకి విద్యాబోధన చేయడం కష్టమయ్యేది. పారిశుధ్యానికి సంబంధించి గ్రామస్తుల మనసుల్లో నాటుకునేలా బోధించడానికి మేం ప్రయత్నించేవాళ్ళం. ఇదెంతో కాలం నడిచేదైతే కాదు. ఎందుకంటే అక్కడ కార్యకర్తలుగానున్న మేమంతా బయటి ప్రాంతాలనించి వచ్చినవాళ్ళం. అక్కడెన్నాళు ళ్ళంటామో కచ్చితంగా తెలీదు. మేం ప్రారంభించిన పనిని కొనసాగించడానికి స్థానికులు ముందుకొచ్చే పరిస్థితి ఆనాడుండేది కాదు.

మాతో కల్సి లాయర్లంతా ఆశ్రమ జీవితం గడుపుదామని నిర్ణయించుకోగానే వాళ్ళ సేవకుల్ని ఇంటికి పంపేసారు. ఆశ్రమ స్థాపనకి సంబంధించిన పనులన్నీ స్వయంగా మేమే చేసుకున్నాం. అధికారులకి వార్తేదైనా చేరవేయాలంటే మేమే వార్తాహరులయ్యేవాళ్ళం. అలా ఒకరోజు సాయంత్రం గాంధీజీ జిల్లాజడ్జికి ఉత్తరం పంపాల్సి వచ్చింది. ఆపని అనుగ్రహంతోనే ఆయనకి అప్పగించడం జరిగింది. తర్వాతి కాలంలో ఈయన బిహార్ డిప్యూటీ చీఫ్‌మినిష్టర్ అయ్యాడు. ఐతే, ఆయనతో పాటు నేను కూడా వెళ్ళాను. ఆ లేఖ సరాసరి జడ్జిగారికి ఇచ్చేందుకు లేదు. అక్కడి నౌకర్ల ద్వారానే అందించాల్సి వుంది. నౌకర్లు గుమిగూడి కూర్చున్నారు. లేఖను వారికి ఇవ్వగానే మీకు ఇంగ్లీషు వచ్చా అని ప్రశ్నించారు. మేం చాలా మర్యాదగా

"ఏదో కొద్దిపాటి పరిజ్ఞానముం"దని జవాబిచ్చాం. వెంటనే అక్కడున్న మరో బంట్రోతు "వాళ్ళనెందుకీ ప్రశ్న వేశావు? వాళ్ళంతా న్యాయశాస్త్ర పట్టభద్రులు తెల్సా?" అన్నాడు.

మేం వెనక్కి తిరిగొచ్చామో లేదో బ్రిటీషు పోలీసు సూపరిండెంట్ గాంధీకి కబురంపాడు. గాంధీజీతో వాళ్ళ ప్రభుత్వానికి ఆయన అహింసపై విశ్వాసముందనీ ఐతే అక్కడున్న ఇతర కార్యకర్తలకు సంబంధించీ మాత్రం మాటివ్వలేనన్నాడు. గాంధీజీ బదులిస్తూ, వారంతా న్యాయవాదులనీ అక్కడి రైతు సమస్యలపై అధ్యయనంచేస్తూ సాక్ష్యాధారాల్ని నమోదు చేయడం కోసమే అక్కడి కొచ్చారన్నాడు. రాజకీయాలతో వాళ్ళకెంత మాత్రం సంబంధంలేదని చెప్పాడు. అప్పుడా ఎస్.పి. "మరి, ప్రొఫెసర్ కృపాలనీ సంగతేంటి?" అని ప్రశ్నించాడు. గాంధీజీ జవాబిస్తూ "ఆయనో పెద్దమనిషి, నేనిక్కడ ఏ పరిస్థితుల్లో పని చేస్తున్నానో తెల్సుకుని తనవంతు బాధ్యతగా పాలుపంచుకోవడానికి ఇక్కడికొచ్చార"న్నాడు. దానికి పోలీసు సూపరిండెంట్ బదులిస్తూ ఈ విషయమై గాంధీజీని హెచ్చరిస్తున్నానని చెప్పాడు.

(గాంధీ, జీవితం – ఆలోచనలు, ప్రచురణ విభాగం,
సమాచార మంత్రిత్వ శాఖ, గవర్నమెంట్ ఆఫ్ ఇండియా, 1991)

5. నీలిమందు మచ్చ

- మహాత్మాగాంధీ

చంపారన్ రాజర్షి జనకుని భూమి చంపారన్ మామిడితోటలు వున్నట్లే నీలిమందు ఉత్పత్తి చేస్తూ వుండేవారు. చంపారన్ రైతులు తమ భూమిలో 3/20 భాగంలో తప్పనిసరిగా తమతెల్ల యజమాని కోసం నీలిమందు చట్టరీత్యా ఉత్పత్తి చేయవలసి వచ్చేది. దీన్ని తిన్‌కఠియా రివాజు అని అనేవారు. 20 కుంట (ఐదుమూరల నాలుగు అంగుళాల భూమి)లు అక్కడ ఒక ఎకరం, అందు 3 కుంటల్లో నీలిమందు ఉత్పత్తి చేయడాన్ని తిన్‌కఠియా రివాజు అని అనేవారు. అక్కడికి వెళ్ళక పూర్వం నాకు చంపారన్ అను పేరు కూడా తెలియదు. అక్కడ నీలిమందు ఉత్పత్తి అవుతుందని కూడా నాకు తెలియదు. నీలిమందు బిళ్ళలు చూచాను. కాని, అవి చంపారన్‌లో ఉత్పత్తి చేయబడతాయని, అందువల్ల అక్కడి రైతులు విపరీతంగా నష్టపడుతున్నారని నాకు తెలియదు.

రాజకుమార్ శుక్లా చంపారన్‌కు చెందిన రైతు. ఆయన దానివల్ల బాధపడ్డాడు. అయితే ఆ నీలి మచ్చను రైతులందరి హృదయాల నుండి తొలగించి వేయాలనే అగ్ని అతని హృదయంలో రగుల్కొంది. లక్నో కాంగ్రెసుకు నేను వెళ్ళాను అక్కడే ఆ రైతు నన్ను పట్టుకున్నాడు. వకీలు బాబు నీకు అన్ని విషయాలు చెబుతారు. మీరు ఒకసారి చంపారన్ రండి అని ఆహ్వానించాడు. వకీలు అంటే చంపారన్‌లో గల నా అనుంగు అనుచరుడు, బీహారులో సేవాజీవులకు ప్రాణం వంటివాడునగు వ్రజ కిషోర్‌బాబు, రాజకుమార్ శుక్లా ఆయనను నా డేరాకు తీసుకొని వచ్చాడు. ఆయన నల్లని జుబ్బా, ప్యాంటు మొదలగునవి ధరించి వున్నాడు. చూడగానే ఆయన ప్రభావం నా మీద పడలేదు. అమాయకులైన రైతులను పీల్చే వకీలు అయివుంటాడని అప్పుడు అనిపించింది.

నేను చంపారన్ కథ ఆయన ద్వారా కొద్దిగా విన్నాను. నా సహజ పద్ధతిలో "స్వయంగా చూడందే నేను నిర్ణయం ప్రకటించను. మీరు కాంగ్రెస్‌లో యీ విషయం మీద మాట్లాడండి. ప్రస్తుతం నన్ను వదలండి" అని అన్నాను. రాజకుమార్ శుక్లాకు కాంగ్రెసుతో అవసరం ఎలాగూ ఉన్నది. చంపారన్ పరిస్థితిని గురించి మహాసభలో వ్రజకిషోర్‌బాబు ప్రసంగించారు. అందు సానుభూతి తీర్మానం కూడా ప్యాసైంది.

రాజకుమార్ శుక్లాకు సంతోషం కలిగింది కానీ తృప్తి కలుగలేదు. నాకు చంపారన్ రైతుల కష్టాలు స్వయంగా చూపించాలని భావించాడు. నా యాత్రలో భాగంగా చంపారన్ చేరుతాను. ఒకటి రెండు రోజులు అక్కడ వుంటాను అని చెప్పాను. ఒక్కరోజు చాలు. మీ కండ్లతో అక్కడి రైతుల కడగండ్లు చూడండి అని శుక్లా అక్కడికి కూడా వచ్చాడు. ఎప్పుడు వచ్చేది నిర్ణయించండి అని అన్నాడు. మీరు వెళ్ళండి. నేను ఫలానా తేదీన కలకత్తా వస్తాను. అక్కడికి వచ్చి నన్ను తీసుకువెళ్ళండి అని చెప్పాను. అక్కడ ఎవరి దగ్గర వుండాలో, ఎవరిని చూడాలో కూడా నాకు తెలియదు. కలకత్తాలో భూపేన్ బాబుగారి ఇంట్లో బస చేద్దామని వెళ్లాను. అక్కడ రాజకుమార్ శుక్లా ప్రత్యక్షమయ్యాడు. చదువురాని అమాయకంగా వున్న యీ పల్లెటూరి రైతు నిర్ణయాత్మక శక్తి ద్వారా నా హృదయం జయించాడు. 1917 ప్రారంభంలో మేమిద్దరం కలకత్తా నుండి బయలుదేరాం. మా యిద్దరి జోడా ఒకటిగా వున్నది. ఇద్దరం రైతుల్లా వున్నాం. ఇది నా మొదటి పాట్నా యాత్ర. తిన్నగా ఎవరి ఇంటికైనా వెళ్ళి బస చేద్దామంటే నాకు తెలిసినవారు అక్కడ ఎవ్వరూ లేరు. రాజకుమార్ శుక్లా చదువురాని రైతు. అయినప్పటికీ ఆయనకు తెలిసినవారు అక్కడ వుంటారనే అనుకున్నాను. రైల్లో ఆయనను కొంచెం ఎక్కువగా తెలుసుకొనే అవకాశం చిక్కింది. పాట్నాలో ఆయన రహస్యం బయటపడింది. రాజకుమార్ పూర్తిగా అమాయకుడు. ఆయన తన మిత్రుడని భావించిన వకీలు నిజానికి ఆయన మిత్రుడు కాడు. రాజకుమార్ శుక్లా ఆయనను ఆశ్రయించుకొని వున్నాడని తేలింది. కక్షిదారులగు రైతులకు, వకీళ్ళకు వుండే సంబంధం వర్షఋతువులో గంగానది ప్రవాహం వంటిది గదా! నన్ను ఆయన తిన్నగా రాజేన్‌బాబుగారింటికి తీసుకువెళ్ళాడు. రాజేన్‌బాబు పూరీ నగరమో లేక మరో చోటికో వెళ్ళారు వారి బంగళాలో యిద్దరు నౌకర్లు ఉన్నారు. తినడానికి నా దగ్గర కొంత ఆహారపదార్థం ఉన్నది. కర్జూరం అవసరం అయింది. పాపం రాజకుమార్ శుక్లా బజారుకు వెళ్ళి తెచ్చి పెట్టాడు.

బీహారులో అంటరానితనం అపరిమితంగా వున్నది. నా బాల్చీయందలి నీటిబొట్లు పడితే మైలపడతామని అక్కడి నౌకర్లు భావించారు. నా కులం ఏమిటో ఆ నౌకర్లకు తెలియదు! రాజకుమార్ లోపలి పాయిఖానా దొడ్డి ఉపయోగించమని నాకు చెప్పాడు. కానీ నౌకరు బయట ఉన్న పాయిఖానా దొడ్డిని వ్రేలితో చూపించాడు.

నాకు బాధ కలుగలేదు. కోపం రాలేదు. ఇలాంటి అనుభవాలు చాలా కలిగినందున నేను రాటు తేలిపోయాను. నౌకరు తన కర్తవ్యాన్ని పాలిస్తున్నాడు. రాజేంద్రబాబు యెడ తన కర్తవ్యాన్ని అతడు పాలిస్తున్నాడు. అంతే. ఇట్టి వినోదం కలిగించే అనుభవాల వల్ల రాజ్‌కుమార్ శుక్లా యెడ నాకు గల గౌరవం పెరిగింది. వారిని గురించిన జ్ఞానం కూడా బాగి పెరిగింది. పాట్నా నుండి ఇక పగ్గాలు నా చేతికి తీసుకున్నాను.

బీహారీల అమాయకత్వం

మౌలానా మజహరుల్ హక్ మరియు నేను లండనులో కలిసే వున్నాం. తరువాత మేము 1915లో బొంబాయిలో జరిగిన కాంగ్రెస్ యందు కలుసుకున్నాం. అప్పుడు ఆయన ముస్లింలీగ్ అధ్యక్షుడు. పాత పరిచయాన్ని తిరగవేసి ఈ మారు పాట్నా వచ్చినప్పుడు మా యింటికి దయచేయండి అని చెప్పాడు. ఆ ఆహ్వానాన్ని పురస్కరించుకొని నా రాకకు కారణం తెలుపుతూ వారికి జాబు వ్రాసాను. వెంటనే ఆయన కారు తీసుకొని వచ్చి తన ఇంటికి రమ్మని పట్టుపట్టారు. ఆయనకు ధన్యవాదాలు తెలిపి నేను ఫలానా చోటుకు వెళ్లాలి. యిప్పుడు ఏ రైలు వుంటే దానిలో నన్ను ఎక్కించండి అని అన్నాను. రైలు గైడు చూస్తే నాకు ఏమీ బోధపడలేదు. రాజకుమార్ శుక్లాతో మాట్లాడి, మీరు ముందు ముజఫర్‌పూర్ వెళ్లాలి అని చెప్పి ఆరోజు సాయంత్రం ముజఫపూర్‌కు వెళ్ళే రైల్వే ఎక్కించారు. ఆచార్య కృపలానీ అప్పుడు ముజఫర్‌పూర్‌లో వున్నారు. వారిని నేను ఎరుగుదును. ఆయన ముజఫర్‌పూర్ కాలేజీలో ప్రొఫెసరుగా వున్నారు. ప్రస్తుతం ఆ పనికూడా మానుకున్నారు. నేను వారికి తంతి పంపాను. రైలు ముజఫర్‌పూర్‌కు అర్ధరాత్రి చేరింది. ఆయన తన శిష్యమండలితో రైలు స్టేషనులో సిద్ధంగా వున్నారు. ఆయనకు అక్కడ ఇల్లు లేదు. ప్రొఫెసరు మల్కానీ గారి యింట్లో వుంటున్నారు. నన్ను వారింటికి తీసుకొని వెళ్ళారు. ఆనాటి పరిస్థితుల దృష్ట్యా గవర్నమెంటు కాలేజీలో ప్రొఫెసరుగా పనిచేస్తున్న వ్యక్తి నా వంటివాణ్ణి తన గృహంలో ఉండనీయడం గొప్ప విశేషమే.

కృపలానీ బీహారు స్థితిని గురించి, ముఖ్యంగా తిరహుత్ ప్రాంతపు దీనగాథను గురించి చెప్పారు. నేను పూనుకోబోతున్న పని ఎంత కష్టమైనదో కూడా చెప్పారు.

"గయాబాబు యిక్కడ పేరుగల వకీలు. వారి పక్షాన వారింటికి రమ్మని నేను ఆహ్వానిస్తున్నాను. మేమంతా గవర్నమెంటుకు భయపడేవాళ్లమే. అయినా చేతనైనంత సహాయం మీకు చేస్తాం. రాజకుమార్ శుక్లా చెప్పిన మాటలు చాలా వరకు నిజమే. అయితే ఆయన నాయకుడు. యివాళ యిక్కడ లేడు. బాబూ వ్రజకిషోర్ మరియు బాబూ రాజేంద్రప్రసాదుకు తంతి పంపాము. వాళ్లిద్దరూ వస్తారు. మీకు విషయమంతా చెబుతారు. సాయం చేస్తారు. దయుంచి మీరు గయాబాబు గారింటికి బయలుదేరండి" అన్నారు. ఈ మాటలు విని నేను మెత్తబడ్డాను. నేను బసచేస్తే గయాబాబుగారికి యిబ్బంది కలుగుతుందేమోనని సంకోచించాను. కాని గయాబాబు సంకోచించవద్దని నాకు చెప్పారు. నేను గయాబాబు గారింటికి వెళ్లాను. వారు, వారి కుటుంబంలోని వారు నన్ను ప్రేమ జల్లుతో తడిపివేశారు.

వ్రజకిషోర్‌బాబు దర్భంగా నుండి వచ్చారు. రాజేంద్రబాబు పూరీ నుండి వచ్చాడు. లక్నోలో నేను చూచిన వ్రజకిషోర్‌బాబు సామాన్యుడు కాదని తేలింది. బీహారు ప్రజలకుండే సహజ వినమ్రత, సాదాతనం, మంచి మనస్సు అసాధారణమైన శ్రద్ధ వారిలో చూచి నా హృదయం ఆనందంతో నిండిపోయింది. బీహారు వకీళ్లు వారి యెడ చూపించిన ఆదరం నాకు ఆశ్చర్యం కలిగించింది.

ఆ మండలి సభ్యులకు నాకు మధ్య ఏర్పడ్డ ప్రేమబంధం జీవితాంతం విడిపోకుండా నిలిచిపోయింది. వ్రజకిషోర్‌బాబు అక్కడ విషయాలన్నీ నాకు వివరంగా చెప్పారు. ఆయన బీదరైతుల పక్షాన కోర్టుల్లో వాదిస్తున్నారని, రెండుమూడు కేసులు అట్టివి నడుస్తున్నాయని, ఆ కేసుల్లో వాదించి వ్యక్తిగతంగా కొంత ఊరట చెందుతూ వున్నారని తెలుసుకున్నాను. అప్పుడప్పుడు అందులో ఓడిపోతూ వుంటారట. అమాయకులైన ఆ రైతుల దగ్గర సొమ్ము తీసుకుంటూ వుంటారట. త్యాగులే అయినా వ్రజకిషోర్‌బాబు, రాజేంద్రప్రసాద్‌లు కక్షిదారులైన రైతుల దగ్గర ధనం తీసుకుంటూ వుంటారని, అందుకు సంకోచించరనీ తెలిసింది. వృత్తిపరంగా డబ్బు తీసుకోకపోతే మా ఇంటి ఖర్చులకు డబ్బు ఎలా వస్తుందని వారి తర్కం. అట్టి డబ్బుతోనే సమాజ సేవ కూడా చేయగలుగుతున్నామని చెప్పారు. వారికి లభించే సొమ్ముకు, బెంగాల్ బీహారుకు చెందిన మిగతా బారిష్టర్‌లకు లభించే సొమ్ముకు గల ఊహకైనా అందని వ్యత్యాసాన్ని అంకెల రూపంలో తెలుసుకుని నివ్వెరబోయాను.

"బాబు గారికి మేము ఒపీనియన్ (అభిప్రాయం) కోసం పదివేలు యిచ్చాం" అని జనం చెబుతూ వుంటే ఆశ్చర్యం వేసింది. వెయ్యికి తక్కువ మాట నాకు వినబడలేదు. ఈ విషయంలో నేను తియ్యగా ఆ మిత్రమండలిని మందలించాను. ఓర్పుతో నా మందలింపును వారు సహించారు. విపరీతార్థాలు తియ్యలేదు. అంతా విన్న తరువాత "ఇక యిట్టి కేసులు మనం విరమించుకోవాలి. యీ విధమైన కేసుల వల్ల ప్రయోజనం శూన్యం. అణగారిపోయి భయభ్రాంతులై వున్న రైతు సోదరుల్ని కచ్చేరీల చుట్టూ త్రిప్పితే లాభం లేదు. అది సరియైన చికిత్స కాదు. వాళ్లకు గల భయాన్ని పోగొట్టాలి. అదే సరియైన చికిత్స. తిన్‌కఠియా రివాజు రద్దు కావాలి. అప్పటివరకు మనం విశ్రమించకూడదు. రెండు రోజుల్లో సాధ్యమైనంతగా చూచి తెలుసుకుందామని వచ్చాను. అయితే యీ పనికి రెండు సంవత్సరాలు పట్టవచ్చని తోస్తున్నది. అంత సమయం యివ్వడానికి సిద్ధంగా వున్నాను. యిందుకు ఏం చేయాలో నిర్ణయిస్తాను. కాని మీ సాయం కావాలి" అని స్పష్టంగా చెప్పాను.

వ్రజకిషోర్‌బాబు అసలు విషయం అర్థం చేసుకున్నారు. అయితే నాతోను, మిగతా వారితోను తర్కం చేయసాగాడు. నా మాటల్లో గర్భితమైయున్న భావాన్ని గురించి ప్రశ్నించాను. మీ అభిప్రాయంలో వకీళ్లు చేయాల్సిన త్యాగం ఏమిటి? ఎంతవరకు? ఎంతమంది వకీళ్ళు కావాలి? కొద్దిమంది కొద్దికాలం పనిచేస్తే సరిపోతుందా లేదా? మొదలగు ప్రశ్నలు వేశారు. మీరంతా ఎంత త్యాగం చేస్తారో చెప్పండి అని ఆయన మిగతా వకీళ్లను అడిగారు. ఈ విధమైన చర్చ సాగించి చివరికి "మేము యింత మందిమి మీరు అప్పగించిన పని చేయడానికి సిద్ధంగా వుంటాము. వారిలో ఎవరిని మీరు ఎప్పుడు రమ్మంటే అప్పుడు మీ దగ్గరకు వస్తాము. జైలుకు వెళ్లాలంటే మరి అది మాకు క్రొత్త. అందుకు అవసరమైన శక్తి చేకూర్చుకునేందుకు ప్రయత్నిస్తాం" అని తమ నిర్ణయాన్ని ఆయన ప్రకటించారు.

అహింసాదేవి సాక్షాత్కారం

నేను రైతుల పరిస్థితిని పరీక్షించాలి. కొఠార్ల యజమానులగు తెల్లదొరలకు వ్యతిరేకంగా వచ్చిన ఆరోపణల్లో ఎంత నిజం వున్నదో తెలుసుకోవాలి. యీ విషయమై వేలాది రైతుల్ని కలవాలి. వారిని కలుసుకునే ముందు నీలిమందు

కొఠారుల యజమానుల్ని కలిసి వాళ్ళు చెప్పేది కూడా వినాలి. కమీషనరుకు జాబులు వ్రాశాను. యజమానుల సంఘ కార్యదర్శి ఒకడు వున్నాడు. వెళ్ళి కలిశాను. “నీవు పరదేశివి. మాకు, రైతులకు మధ్య నీవు కల్పించుకోవద్దు. ఏమైనా చెప్పదలచుకుంటే లిఖితంగా వ్రాసి పంపు” అని ఆయన అన్నాడు. ఆయన మాటకు వినమ్రంగా వాదిస్తూ “నేను పరదేశిని కాను రైతులు కోరినందువల్ల వారి యీ వ్యవహారం క్షుణ్ణంగా తెలుసుకొనే అధికారం నాకు వున్నది” అని చెప్పాను. కమీషనరును కలిశాను. ఆయన నన్ను చూడగానే మండిపడ్డాడు. బెదిరించాడు, తిరహుత్ నుండి తిరుగుముఖం పట్టమని చెప్పివేశాడు. అనుచరులకు ఈ విషయమంతా చెప్పి ఇక వ్యవహారం తీవ్రరూపం దాలుస్తుంది. రైతుల పరిస్థితుల్ని పరీక్షించేందుకు ప్రభుత్వం నన్ను వెళ్ళనీయదు. నేను ఊహించిన దానికంటే ముందే నేను జైలుకు వెళ్ళక తప్పదు. మోతీహారీలోగాని లేక అవకాశం దొరికితే బేతియాలోగాని నేను అరెస్టు కావడం మంచిది. నేను త్వరగా అక్కడికి చేరుకోవాలి అని అన్నాను.

చంపారన్ తిరహుత్ కమీషను యందలి ఒక జిల్లా దానికి మోతీహారీ ప్రధాన కేంద్రం. బేతియాకు దగ్గరలో రాజకుమర్ శుక్లాగారి ఇల్లు వున్నది. అక్కడి కొఠార్లకు సంబంధించిన రైతులు కడు నిరుపేదలు. వారి పరిస్థితుల్ని చూపించాలని శుక్లాకు ఆరాటం ఎక్కువగా వున్నది. నేను అక్కడికి వెళ్ళి వారిని చూడాలి అని భావించాను. వెంటనే అనుచరులందరినీ వెంటబెట్టుకొని మోతిహారీకి బయలుదేరాను. మోతిహారీలో గోరఖ్‌బాబు ఆశ్రయం. వారిల్లు సత్రంగా మారిపోయింది. మేము వారింటినంతటిని ఆక్రమించాం. మేము చేరిననాడే అక్కడికి దగ్గరలో అయిదు మైళ్ల దూరాన ఉన్న గ్రామంలో ఒక రైతు మీద దుర్మార్గం జరిగిందనే వార్త మాకు అందింది. అతణ్ణి చూచేందుకు ధరణీధర బాబు అను వకీలును వెంటబెట్టుకొని నేను ఉదయాన వెళ్ళాలని నిర్ణయించాను. ఆ ప్రకారం ఏనుగు మీద ఎక్కి మేము ఆ గ్రామానికి బయలుదేరాం. గుజరాత్‌లో ఎడ్లబండిని ఉపయోగించిన విధంగా చంపారన్‌లో ఏనుగుల్ని ఉపయోగిస్తారు. సగం దూరం చేరామో లేదో ఇంతలో పోలీసు సూపరింటెండెంటు దూత అక్కడికి వచ్చి “సూపరింటెండెంట్ గారు మీకు సలాము చెప్పమన్నారు” అని అన్నాడు. వెంటనే విషయం గ్రహించాను. ధరణీధరబాబును ముందుకు వెళ్లమని చెప్పి వార్తాహరునితో బాటు అతను తెచ్చిన కిరాయి బండి ఎక్కాను. అతడు చంపారన్ వదలి వెళ్లిపొమ్మని

నోటీసు నాకు యిచ్చి కాగితం చూపి సంతకం చేయమని అన్నాడు. "నేను చంపారన్ వదలి వెళ్ళను. నేను యిక్కడి పరిస్థితుల్ని పరీక్షించాల్సి వున్నది" అని సమాధానం వ్రాసి అతనికి యిచ్చాను. మరుసటి రోజున చంపారన్ వదలి వెళ్ళనందువల్ల కోర్టులో హాజరుకమ్మని సమను నాకు అందింది. ఆ రాత్రంతా మేలుకొని నేను వ్రాయవలసిన జాబులన్నీ వ్రాశాను. అవసరమైన సూచనలన్నీ వ్రాసి వ్రజ కిషోర్‌బాబుకు యిచ్చాను.

కోర్టువాళ్లు సమను పంపారను వార్త క్షణాంలో జనానికి తెలిసిపోయింది. మోతిహారీలో ఎన్నడూ కనీవినీ ఎరుగని ఘట్టం జరిగిందని ప్రజలు గోలపెట్టారు. గోరఖ్‌బాబుగారి యింటి దగ్గర, కోర్టు దగ్గర గుంపులు గుంపులుగా జనం చేరారు. అదృష్టవశాత్తూ ఆ రాత్రే పనులన్నీ పూర్తిచెయ్యడం వల్ల ఆ జనాన్ని శాంతింప చేసేందుకు నాకు అవకాశం చిక్కింది. నా అనుచరుల వల్ల కలిగే ఉపయోగమేమిటో నాకు బోధపడింది. వాళ్లు జనాన్ని వరుసగా నిలబెట్టడం ప్రారంభించారు. కోర్టులో ఎక్కడికి వెళితే అక్కడ నా వెంట ఒకటే జనం. కలెక్టరు, మేజిస్ట్రేట్, సూపరింటెండెంటుతో కూడా నాకు సంబంధం ఏర్పడింది. గవర్నమెంటువారి నోటీసుల్ని ఒప్పుకున్నాను. అధికారులతో ఎంతో మంచిగా వ్యవహరించాను. దానితో వారందరికీ నా విషయమై భయం పోయింది. వారిని మంచిగానే వ్యతిరేకిస్తానని వాళ్లకు బోధపడింది. నన్ను అదుపులో పెట్టడానికి బదులు జనాన్ని అదుపులో పెట్టడానికి నా అనుచరులకు సంతోషంతో వాళ్లు సహకరించడం ప్రారంభించారు. దానితోబాటు తమ అధికార ప్రాబల్యం ఆనాటితో తగ్గిపోయిందని వాళ్లు గ్రహించారు. ప్రజలు ఆ క్షణం గవర్నమెంటు అధికారుల దండన, శిక్షల భయం మరచిపోయి తమ క్రొత్త మిత్రుని యెడ గల ప్రేమ యొక్క ఆధిపత్యానికి లోబడిపోయారని అందరికీ స్పష్టంగా తెలిసిపోయింది.

నిజానికి చంపారన్‌లో నన్ను ఎవ్వరూ ఎరుగరు. రైతులు నిరక్షరకుక్షులు. చంపారన్ గంగానదికి ఆవలి ఒడ్డున హిమాలయ పర్వత చరియల్లో నేపాలుకు దగ్గరగా వున్న ప్రాంతం. అంటే అది ఒక క్రొత్త ప్రపంచమన్నమాట. అక్కడ కాంగ్రెస్ అంటే ఏమిటో ఎవ్వరికీ తెలియదు. కాంగ్రెస్ మెంబరు ఒక్కడు కూడా అక్కడ లేడు. కొందరి పేర్లు వినపడ్డా వారు భయంతో నక్కి కూర్చున్నారు. కాంగ్రెస్ పేరు తెలియకపోయినా యీనాడు కాంగ్రెస్ చేరినంతపని అయింది. అనేకమంది సేవకులు కాంగ్రెసులో చేరినట్లయింది. అక్కడ కాంగ్రెస్ పేరిట ఏ పనీ

చేయకూడదని నిర్ణయించాం. పేరుతో అవసరం లేదు. పని ముఖ్యం అని భావించాం. కాంగ్రెస్ పేరు ఎవ్వరికీ ఇష్టం కాలేదు. యీ పరగణాలో కాంగ్రెసంటే ప్లీడర్ల వాద ప్రతివాదాలు, చట్ట సంబంధమైన ఛిద్రాలతో తలపడటం అని ప్రచారం అయింది. కాంగ్రెస్ అంటే బాంబులనీ, మాటలే కాని చేతలు లేనిదని యిక్కడి గవర్నమెంటు, మరియు దానికి దన్నుగా నిలబడియున్న తెల్లదొరల అభిప్రాయం. అట్టి కాంగ్రెస్‌కు, యిక్కడి కాంగ్రెస్‌కు తేడా వున్నదని మేము రుజువు చేయవలసిన అవసరం ఏర్పడింది. అందువల్ల కాంగ్రెస్ ఊసే ఎత్తకుండా పనిచేయాలని భావించాం. కాంగ్రెస్ పేరుతో గాక, దాని లక్ష్యాలను ప్రజలు తెలుసుకుంటే చాలునను నిర్ణయానికి వచ్చాం.

అందువల్ల కాంగ్రెస్ పేరిట రహస్యంగాగాని, బహిరంగంగా గాని ఏ పనీ చేయలేదు. రాజకుమార్ శుక్లాకు వేలాదిజనంతో కలిసిపోయే శక్తిలేదు. రాజకీయంగ అక్కడ యింతవరకు ఎవ్వరూ పనిచేసి యుండలేదు. చంపారన్ బయటగల ప్రపంచాన్ని ఆయన ఎరుగడు. అయితే మా యిరువురి కలయిక పాతమిత్రుల కలయికగా పరిణమించింది. ఆ రూపంలో నేను దేవుణ్ణి, అహింసనీ, సత్యాన్నీ దర్శించాను. ఇది అక్షరాలా నిజం. ఈ విషయమై నాకు గల అధికారం ఏమిటి అని ఆలోచిస్తే ప్రేమ తప్ప వేరే ఏమీలేదని ప్రేమ, అహింసల ఎడ నాకు గల నిశ్చలమైన శ్రద్ధ తప్ప మరేమీ లేదని తేలింది.

చంపారన్‌లో జరిగిన ఈ వ్యవహారం నా జీవితంలో మరిచిపోవడానికి వీలులేనిది. అది నాకు, రైతులకు ఉత్సవదినం. ప్రభుత్వ నిర్ణయ ప్రకారం నామీద కేసు నడపబోతున్నది. ఆ కేసు నామీద కాక ప్రభుత్వం మీదనే నడపబోతున్నదన్న మాట. నా కోసం కమీషనరు పరిచిన వలలో ఆంగ్ల ప్రభుత్వమే చిక్కుకోబోతున్నదని వాళ్ళు అప్పుడు గ్రహించలేదు.

కేసు ఉపసంహరణ

నా మీద కేసు నడిచింది. గవర్నమెంటు వకీలు, మరియు మేజిస్ట్రేటు కంగారుపడ్డారు. ఏం చేయాలో వారికి పాలుపోలేదు. గవర్నమెంటు వకీలు విచారణను వాయిదా వేయమని ప్రార్థించాడు. నేను చంపారన్ వదిలివెళ్లమని

యిచ్చిన నోటీసుని ఖాతరు చేయలేదు. అపరాధం అంగీకరిస్తున్నాను అని అంటూ నేను వ్రాసుకొచ్చిన క్రింది పాఠాన్ని కోర్టులో చదివి వినిపించాను.

"చట్టప్రకారం సెక్షను 144 క్రింద విధించబడ్డ ఆదేశాన్ని ఉల్లంఘించవలసి వచ్చిన కారణాల్ని మీ అనుమతితో క్లుప్తంగా వివరించదలచుకున్నాను. అది నిరాదరణకు సూచకం కాదని మనవి చేస్తున్నాను. యిక్కడి ప్రభుత్వానికి నాకు మధ్య గల అభిప్రాయ భేదమే ఇందుకు కారణం. ప్రజాసేవ ద్వారానే దేశసేవ చేయడానికి నేను యిక్కడికి వచ్చాను. ఇక్కడి రైతులను యజమానులు సరిగా చూడటం లేదు. అందు నిమిత్తం నన్ను గట్టిగా కోరినందున వారి స్థితిని చూచి సరిచేద్దామనే ఉద్దేశ్యంతో వివరాలన్నీ తెలుసుకుందామని వచ్చాను. నా రాక వలన శాంతి భంగం వాటిల్లుతుందని గాని, రక్తపాతం జరుగుతుందనిగాని నేను భావించడం లేదు. యిట్టి విషయాలలో నాకు మంచి అనుభవం వున్నదని మనవి చేస్తున్నాను. కాని గవర్నమెంటు మరో విధంగా తలుస్తున్నది. ప్రభుత్వానికి గల యిబ్బంది కూడా నేనెరుగుదును.

తనకు అందిన సమాచారం మీదనే ప్రభుత్వం ఆధారపడవలసి వస్తుంది. నేను ప్రజాహితం చేస్తూ అందుకు సంబంధించిన చట్టాల్ని ఆమోదించిన ఆ ప్రకారం నడుచుకోవాలని భావించేవాణ్ణి. కాని నాకిచ్చిన ప్రభుత్వ ఆదేశాన్ని పాటించితే ప్రజలకు నేను న్యాయం చేయలేనని భావిస్తున్నాను. వారి మధ్యన వుండి మాత్రమే నేను యిక్కడి ప్రజలకు సేవ చేయగలనని నమ్ముతున్నాను. అందువల్ల నేను యిప్పుడు చంపారన్ విడిచి వెళ్లలేను. నాకిది ధర్మసంకటం. అందువల్ల చంపారన్ వదిలి వెళ్లమని ప్రభుత్వం యిచ్చిన ఆదేశపు బాధ్యత ప్రభుత్వానిదేనని సూచించవలసి వచ్చినందుకు విచారిస్తున్నాను" "భారతదేశంలో ప్రజాజీవనమునందు నా వంటి గౌరవ ప్రతిష్టలు గల వ్యక్తి ఒక చర్యకు పూనుకొన్నప్పుడు ఎంతో జాగ్రత్త వహించవలసియున్నదని నాకు తెలుసును. కాని నాకు యిక్కడ కల్పించబడిన పరిస్థితిని ఆత్మాభిమానం గల వ్యక్తి ఎవ్వడూ అంగీకరిచలేదని చెప్పవలసిన అవసరం కలగడం దురదృష్టకరం. ప్రభుత్వ స్థానిక అధికారుల ఆదేశం కంటే, నా అంతర్వాణి పెద్దదని, దాని ఆదేశాన్ని పాలించడం నా కర్తవ్యమని భావిస్తున్నాను."

నా ప్రకటనతో కేసును వాయిదా వేయవలసిన అవసరం లేకుండా పోయింది. యిలా జరుగుతుందని వకీలుగాని, మేజిస్ట్రేటు గాని ఊహించలేదు. అందువల్ల

శిక్ష విధించేందుకు కోర్టువారు ఆపి వుంచారు. నేను యీ వివరమంతా తంతి ద్వారా వైస్రాయికి తెలియజేశాను. పాట్నాకు కూడా తంతి పంపాను. భారత భూషణ్ పండిత మదనమోహన మాలవ్యా వంటి పెద్దలకు కూడా తంతి పంపాను. నేను కోర్టుకు బయలుదేరబోతూ వుండగా వైస్రాయి గారి ఆదేశం ప్రకారం కేసును ఉపసంహరించుకోవడమైనదని మేజిస్ట్రేటు నాకు సమాచారం అందజేశాడు. మీరు చేయదలచిన పరీక్షలు చేయండి అని కలెక్టరు నుండి జాబు అందింది. అధికారుల సహాయం పొందవచ్చునని ఆ జాబులో ఆయన సూచించాడు. మా చర్యకు యింత త్వరగా శుభపరిణామం కలుగుతుందని కలలో కూడా మేము ఊహించి యుండలేదు.

నేను కలెక్టరు మి. హెకోసును కలిశాను. అతడు మంచివాడుగా కనబడ్డాడు. మీరు అవసరమనుకున్న పత్రాలన్నీ చూడవచ్చు. అవసరమని అనుకున్నప్పుడు మీరు తిన్నగా వచ్చి నన్ను కలుసుకోవచ్చు. ఏ సాయం కావాలన్నా మీకు అందిస్తాను అని ఆయన చెప్పాడు.

మరోవైపున భారతదేశానికి సత్యాగ్రహం అంటే ఏమిటో, చట్టాన్ని సవినయంగా ఉల్లంఘించడం అంటే ఏమిటో పాఠం నేర్పినట్లయింది. పత్రికల ద్వారా నా యీ వ్యవహారానికి పెద్ద ప్రచారం లభించింది. చంపారన్‌లో, నాయీ కార్యక్రమానికి ప్రఖ్యాతి లభించింది. నేను అక్కడి పరిస్థితుల్ని పరీక్షిస్తున్నప్పుడు ప్రభుత్వం దృష్టిలో కూడా నేను నిష్పక్షంగా వ్యవహరించడం అవసరమని అయితే అందుకు పత్రికా విలేకరులను తీసుకొని వెళ్ళి వాళ్ళ ప్రకటనలు వెలువరించవలసిన అవసరం లేదని నిర్ణయించాను. వాళ్లు పెద్ద పెద్ద రిపోర్టులు పత్రికల్లో ప్రకటిస్తే అపకారం కూడా జరగవచ్చు. అందువల్ల చాలామంది పత్రికా సంపాదకులకి మీ విలేకర్లను పంపవద్దని అవసరమైన వివరాలు నేనే మీ విలేకర్లకు అందజేస్తూ వుంటానని జాబులో వ్రాశాను. చంపారన్‌లో గల తెల్ల ఖామందులు బాగా కోపంగా వున్నారని నాకు తెలుసు. అధికారులు కూడా లోపల సంతోషంగా వుండరని తెలుసు. వాళ్లకు కోపం వస్తే నన్నేమీ చేయలేరు కాని పాపం అక్కడి నిరుపేదలగు రైతుల్ని యమబాధలు పెడతారని, అందువల్ల నేను చేయదలచుకొన్న విచారణ సరిగా జరగదని గ్రహించాను. తెల్లదొరలు అప్పుడే విషప్రచారం ప్రారంభించారు. వాళ్లు నాకు, నా అనుచరులకు వ్యతిరేకంగా అబద్ధపు ప్రకటనలు

పత్రికల్లో ప్రకటించడం ప్రారంభించారు. నేను ఎంతో జాగ్రత్తగా వున్నందున, బహు చిన్న విషయాలలో సైతం సత్యంమీద ఆధారపడియున్నందున తెల్లదొరలు ప్రయోగించిన బాణాలు గురి తప్పిపోయాయి. వ్రజకిషోర్‌బాబును బాగా దుమ్మెత్తిపోశారు. తెల్లదొరలు వారిని నిందించిన కొద్దీ వారి గౌరవ ప్రతిష్టలు బాగా పెరిగిపోయాయి.

ఇట్టి సున్నితమైన వాతావరణంలో రిపోర్టర్లను వెంటవుండమని నేను ప్రోత్సహించలేదు. నాయకుల్ని కూడా ఆహ్వానించలేదు. "అవసరమైనప్పుడు తనను పిలవమని, తాను సిద్ధంగా వున్నానని" పండిత మదనమోహన మాలవ్యాగారు మనిషి ద్వారా వార్త పంపారు. అయినా వారికి కూడా నేను శ్రమ కలిగించలేదు. యీ సమస్యను నేను రాజకీయం చేయదలచలేదు. ఎప్పటికప్పుడు జరిగిన వివరాలు పత్రికలకు పంపుతూ వున్నాను. రాజకీయ సంబంధమైన వ్యవహారాలకు కూడా రాజకీయ అవసరం లేనప్పుడు రాజకీయ రూపం కల్పించితే రెంటికీ చెడిన రేవడి చందమవుతుంది. యీ విధంగా అసలు విషయానికొస్తే స్థలం మారకుండా అక్కడే వుండనిస్తే అంతా సర్దుకుంటుందని నా విశ్వాసం. ఎన్నో పర్యాయాలు కలిగిన అనుభవం వల్ల నేను యీ విషయం గ్రహించాను. పరిశుద్ధమైన ప్రజాసేవయందు ప్రత్యక్షంగా కాకపోయినా పరోక్షంగానైనా రాజకీయం తప్పక పనిచేస్తుంది. చంపారన్‌లో జరిగిన పోరాటం యీ విషయాన్ని రుజువు చేసింది.

కార్యవిధానం

చంపారన్ పరిస్థితులన్ని వివరించడమంటే చంపారన్ రైతుల చరిత్రను వివరించడమే. ఆ వివరాలన్నీ యీ ప్రకరణాలలో పేర్కొనడం సాధ్యం కాదు. చంపారన్‌లో జరిపిన పరిశీలనంతా అహింసా ప్రయోగమే. అందుకు సంబంధించిన వివరాలు అవసరమైనంత వరకే వివరించాను. మొత్తం వివరాలు తెలుసుకోదలచిన పాఠకులు బాబూ రాజేంద్రప్రసాద్ యీ సంగ్రామాన్ని గురించి వ్రాసిన గ్రంథం చదవవచ్చు లేక యుగధర్మ్ ప్రెస్ ద్వారా ప్రకటించబడ్డ ఆ గ్రంథపు గుజరాత్ అనువాదం చదవవచ్చు.

ఇక అసలు విషయానికి వద్దాం. గోరఖ్‌బాబుగారి యింటి దగ్గర వుండి నేను యీ పరిశీలనా కార్యక్రమం నిర్వహించియుంటే వారు యిల్లు వదిలిపెట్టి

వెళ్లవలసి వచ్చేదే. మోతీహారీలో కిరాయి చెల్లించిన యిల్లు యిచ్చే పరిస్థితిలో ఎవ్వరూ లేరు. అందుకు భయమే కారణం. కాని వ్రజకిషోర్‌బాబు వ్యవహారదక్షులు. ఆయన అద్దెకు ఒక పెద్ద భవనం సంపాదించారు. మేమంతా ఆ యింటికి వెళ్ళాం. అక్కడ డబ్బు లేకుండా పని జరిగే పరిస్థితి లేదు. యిటువంటి ప్రజాకార్యక్రమాలకు ప్రజల దగ్గర విరాళాలు తీసుకునే పద్ధతి ప్రారంభం కాలేదు. వ్రజకిషోర్‌బాబు, వారితో బాటు వున్న మిత్రమండలి వారంతా వకీళ్లే. వాళ్లు తమ ఖర్చులు తామే భరిస్తూ, అవసరమైతే మిత్రుల దగ్గర డబ్బు తీసుకోకూడదని నా దృఢనిర్ణయం. వాళ్ల దగ్గర డబ్బు తీసుకుంటే ఉద్యమ అర్థం మారిపోతుందని నా అభిప్రాయం. యీ కార్యక్రమం కోసం దేశప్రజల్ని కూడా డబ్బు అడగకూడదని నా నిర్ణయం. అలా తీసుకుంటే వ్యవహారానికి రాజకీయరంగు పులిమే ప్రమాదం వుంది. బొంబాయి మిత్రుల నుండి 15 వేల రూపాయలు ఇస్తామని ఒక తంతి వచ్చింది. కృతజ్ఞతలు తెలిపి వాళ్ల కోరికను నిరాకరించాం. బాగా ఆలోచించి చంపారన్ బయటవుంటే బీహారుకు చెందిన ధనికుల దగ్గర వ్రజకిషోర్‌బాబు బృందం సాధ్యమైనంత డబ్బు తీసుకొని భర్తీ చేస్తానని నేను చెప్పాను. అవసరమైనంత డబ్బు వ్రాసి తెప్పించుకోమని డాక్టర్ మెహతా గారు మొదటే నాకు వ్రాశారు. దానితో డబ్బును గురించి చింత తొలగిపోయింది. తక్కువ డబ్బు ఖర్చుపెట్టి యీ సమస్యను పరిష్కరించాలని మా నిర్ణయం. అందువల్ల ఎక్కువ డబ్బు అవసరం పడలేదు. రెండు లేక మూడు వేల రూపాయల కంటె ఎక్కువ డబ్బు అవసరం లేదని భావించాను. వసూలుచేసిన డబ్బులో అయిదు వందలో లేక వెయ్యి రూపాయలో మిగిలినట్లు నాకు గుర్తు.

ఆ రోజుల్లో మా సహచరుల అలవాట్లు విచిత్రంగా వుండేవి. నేను రోజూ వారి ప్రవర్తనను గురించి ఛలోక్తులు విసురుతూ వుండేవాణ్ణి. వకీళ్ళ మండలికి వంట విడిగా తయారవుతూ వుండేది. రాత్రిపూట 12 గంటల వరకు భోజనం చేస్తూ వుండేవారు. ఎవరి ఖర్చు వారు భరించినా నాకు వాళ్ల పద్ధతి నచ్చలేదు. మా అందరి మధ్య స్నేహబంధం గట్టిగా బిగుసుకున్నందున ఎవరెన్ని చెప్పినా, ఎవరేమన్నా మా బంధం వదులు కాలేదు. నేను విసిరే మాటల బాణాల బాధను నవ్వుతూ వారు సహించేవారు. చివరికి నౌకర్లందరినీ పంపించివేయాలని, భోజన నియమాల్ని అంతా పాటించాలని నిర్ణయం చేశాం. అందరూ శాకాహారులు కాదు.

రెండు కుంపట్లు ప్రారంభిస్తే ఖర్చు పెరుగుతుంది. అందవల్ల ఒకే కుంపటి వెలగాలని, శాఖాహార భోజనం తయారుచేయాలని, భోజనం బహుసాదాగా వుండాలని నిర్ణయించాం. దానితో ఖర్చు బాగా తగ్గిపోయింది. కార్యశక్తి పెరిగింది. సమయం కూడా బాగా కలిసివచ్చింది.

మా పని బాగా పెరిగిపోయింది. రైతులు గుంపులు గుంపులుగా వచ్చి తమ గాథలు వ్రాయించసాగారు. వ్రాసుకునేవారి దగ్గర గుంపులుగా జనం పెరిగిపోయారు. ఇల్లంతా జనంతో నిండిపోయింది. చూడడానికి వచ్చే జనాన్నుంచి నన్ను రక్షించడం కోసం నా సహచరులు ఎంతో శ్రమపడ్డారు. యిక గత్యంతరం లేక సమయం నిర్ధారించి నన్ను బయటికి తీసుకురాసాగారు. ఆరు లేక ఏడుగురు వకీళ్ళు రైతులు చెప్పే కథలు రాసుకుంటూ వుండేవారు. అయినా సాయంకాలానికి రాతపని పూర్తి అయ్యేది కాదు. యింతమంది వాఙ్మూలాలు అవసరం లేదు. కాని వారు చెప్పింది రాసుకుంటే రైతులు తృప్తిపడతారు. కథలు వ్రాసేవారు కొన్ని నియమాల్ని పాటిస్తూ వుండేవారు. ప్రతి రైతును ప్రశ్నలు వేసి సమాధానాలు రాబట్టేవారు. సమాధానం సరిగా చెప్పలేని వారి వాఙ్మూలం రాసుకోకూడదని నిరాధారమైన కథలు కూడా రాసుకోకూడదనీ నిర్ణయించాం. అందువల్ల యదార్ధమైన గాథలు, ఆధారాలు గల కథలే రాసుకోవడం జరిగింది.

ఈ వాఙ్మూలాలు రాసుకునేటప్పుడు గూఢచారి పోలీసులు తప్పక వుండేవారు. మేము కావాలంటే వాళ్లు ఆగిపోయేవారే. కాని మేము వాళ్లను రానియ్యాలని, వారి విషయంలో వినమ్రంగా వ్యవహరించాలని, అవసరమైన సమాచారం వాళ్లకు అందజేయాలని నిర్ణయించాం. వాళ్ల కండ్ల ఎదుట రైతులు కథలు చెబుతూ వుండేవారు. యిందువల్ల రైతులకు ధైర్యం వచ్చింది. గూఢచారి పోలీసులంటే జనం విపరీతంగా భయపడుతూ వుండేవారు. వాళ్లు చెప్పే కథల్లో అతిశయోక్తులు తగ్గిపోయాయి. అబద్ధాలు చెబితే పోలీసులు పట్టుకుంటారనే భయంతో రైతులు నిజం చెబుతూవుండేవారు. తెల్లదొరల్ని భయపెట్టి వారిని పారద్రోలడం నా లక్ష్యం కాదు. వారి హృదయాలను జయించాలనే ఉద్దేశ్యంతో నా యీ సంగ్రామం సాగింది. ఫలానా దొరకు వ్యతిరేకంగా వాఙ్మూలాలు వచ్చాయని తెలియగానే జాబులు వ్రాసి వారికి తెలియజేయడమే గాక, వారిని కలిసి మాట్లాడుతూ వుండేవాణ్ణి. తెల్లదొరల బృందాన్ని కలిసి వారి సాక్ష్యాలు

కూడా సేకరించడం ప్రారంభించాను. వారిలో కొందరు నన్ను అసహ్యించుకునేవారు. కొందరు తటస్థంగా వుండేవారు. కొందరు మంచిగా వ్యవహరించేవారు.

అనుచరులు

బ్రజకిషోర్‌బాబు మరియు రాజేంద్రబాబుగార్లది గొప్ప జోడి. వారిద్దరూ తమ అమితప్రేమచే నన్ను, తాము లేకపోతే ముందుకు సాగలేనంతగా నిర్వీర్యుణ్ణి చేసివేశారు. వారి శిష్యులు లేక అనుచరులు శంభూబాబు, అనుగ్రహబాబు, ధరనీబాబు, రామనవమీ బాబు మొదలగు వకీళ్లు దాదాపు నా వెంటనే వుండేవారు. యిది బీహారీ సంఘం. రైతుల వాఙ్మూలాలు రాయడం వారి పని. ఆచార్య కృపలానీ మాతో కలవకుండా వుండగలరా? వారు స్వయంగా సింధీలే అయినా బీహారులో ఉండిపోయారు. వారి వలె ఒక ప్రాంతానికి సంబంధించినవారు మరో ప్రాంతానికి వెళ్ళి అక్కడివారితో కలిసిపోయి, తాము ఆ ప్రాంతంవారిలా మారిపోగలవారు బహుతక్కువ. ఆయన నాకు ద్వారపాలకుని వలె వ్యవహరించారు. చూడటానికి అసంఖ్యాకంగా వస్తున్నవారి నుండి నన్ను రక్షించే బాధ్యత వారు వహించారు. అదే తమ జీవన సార్ధకత అని భావించారు. ఆయన పరిహాసం చేస్తూ కొందరిని నా దగ్గరకు రాకుండా ఆపివేసేవారు. కొందరిని అహింసాత్మకంగా బెదిరించి ఆపేవారు. రాత్రిపూట ఉపాధ్యాయవృత్తి ప్రారంభించి అక్కడివారినందరిని నవ్విస్తూ, గుండె దిటవు లేనివారికి ధైర్యం చెబుతూ వుండేవారు.

మౌలానా మజహరుల్ హక్ నాకు సహాయకుడుగా పేరు నమోదు చేయించుకున్నాడు. నెలకు రెండు మూడుసార్లు వచ్చిపోతుండేవాడు. వెనకటి రోజుల్లో వారి దర్జాకు, ఆడంబరానికి యిప్పటి వారి సాదా జీవనానికి ఎంతో వ్యత్యాసం వున్నది. మా దగ్గరకు వచ్చి మాలో కలిసిపోతూ వుండేవారు. చంపారన్‌లో పనిచేయడం ప్రారంభించిన తరువాత ఈ గ్రామాలలో విద్యాప్రచారం జరిగితే తప్ప ఇవి బాగుపడవనే నిర్ణయానికి వచ్చాము. ఎవరికీ చదువురాదు. పిల్లలు చదువులేక తిరుగుతుండేవారు. తల్లిదండ్రులు రెండు మూడు కాసుల కోసం నీలిమందు పొలాల్లో చచ్చేలా పనిచేస్తూ వుండేవారు. పురుషులకు రోజంతా పనిచేస్తే పదిపైసల కూలి, స్త్రీలకు ఆరు పైసల కూలి, పిల్లలకు మూడు పైసల

కూలి. నాలుగణాలు తెచ్చుకునే కూలీవాడు గొప్ప అదృష్టవంతుడుగా లెక్కింపబడేవాడు. సహచరులతో చర్చించి మొదట ఆరుగ్రామాల్లో పాఠశాలలు తెరిపించాను. గ్రామపెద్ద యిల్లు యివ్వాలి, మాష్టారుకు అన్నం పెట్టాలి. మిగతా ఖర్చులు మేము భరించాలి. డబ్బు యివ్వలేదు కాని గ్రామస్తులు ధాన్యం యివ్వగల స్థితిలో వున్నారు. కనుక గింజలు ఇచ్చేందుకు గ్రామస్తులు సిద్ధపడ్డారు. ఉపాధ్యాయులు ఎక్కడి నుండి వస్తారా అని ప్రశ్న బయలుదేరింది. బీహారులో జీతాలు లేకుండా పనిచేసే ఉపాధ్యాయులు లేరు, వున్నా తక్కువే. సామాన్యులైన ఉపాధ్యాయులకు పిల్లల్ని అప్పగించకూడదని నా అభిప్రాయం. ఉపాధ్యాయునికి చదువు రాకపోయినా ఫరవాలేదు గాని శీలవంతుడై వుండాలని గట్టిగా చెప్పాను.

ఇందుకోసం వాలంటీర్లు కావాలని ప్రకటించాను. గంగాధరరావు దేశపాండే నా ప్రకటనకు స్పందించి బాబా సాహెబ్ సామణ్ మరియు పుండలీక్‌ని పంపారు. బొంబాయి నుండి అవంతికాబాయి గోఖలే వచ్చారు. దక్షిణాది నుండి ఆనందీబాయి వచ్చింది. నేను, ఛోటేలాలు, సురేంద్రనాధ్, నా చిన్నపిల్లవాడు దేవదాసును పిలిపించాను. మహదేవదేశాయి, నరహరిపారీఖ్‌గార్లు వచ్చి కలిశారు. మహదేవదేశాయి భార్య దుర్గాబెన్, నరహరి పారిఖ్ భార్య మణిబెన్ కూడా వచ్చారు. కస్తూరిబాయిని కూడా పిలిపించాను. యింతమంది ఉపాధ్యాయులు ఉపాధ్యాయురాండ్రు సరిపోతారని భావించాను. శ్రీమతి అవంతికాబాయి, ఆనందీబాయి, చదువుకున్నవారే కానీ మణీబెన్ పారీఖ్, దుర్గాబెన్ దేశాయి గార్లకు కొద్దిగా గుజరాతీ వచ్చు. కస్తూరిబాయికి చదువురానట్లే లెక్క. వీరు పిల్లలకు హిందీ ఎలా నేర్పగలరు? వీరు పిల్లలకు వ్యాకరణం చెప్పనవసరం లేదు, నడవడిక నేర్పితే చాలు, అని వారికి చెప్పాను. వ్రాయడం, చదవడం కంటే వాళ్లకు పారిశుద్ధ్యాన్ని గురించి చెప్పాలి. హిందీ, గుజరాతీ, మరాఠీ భాషల్లో పెద్ద తేడా లేదని మొదటి తరగతిలో అంకెలు నేర్పమని అందువల్ల నీకు కష్టం ఉండదని చెప్పాను. తత్ఫలితంగా మహిళల క్లాసులు బాగా నడిచాయి. మహిళలకు ఆత్మ విశ్వాసం పెరిగింది. వాళ్లు తమ క్లాసులకు ప్రాణం పోశారు. వాళ్ళు బాగా పాఠాలు చెప్పారు. యీ సోదరీమణుల ద్వారా గ్రామ మహిళలతో కూడా మాకు బాగా పరిచయం పెరిగింది. నాకు చదువుతో తృప్తి కలగలేదు. గ్రామాలలో మురికి అధికంగా వున్నది. గ్రామం వీధుల్లో పెంటకుప్పలూ, బావుల దగ్గర బురద, దుర్వాసన యిళ్లముందు భరించలేని పరిస్థితులు, పెద్దలకు కూడా

పారిశుద్ధ్యాన్ని గరపడం అవసరమని భావించాను. చంపారన్ జనం రోగాలతో బాధపడుతున్నారు. సాధ్యమైనంతవరకు గ్రామ ప్రజలను సరియైన త్రోవకు తేవాలనీ, పారిశుద్ధ్యం నేర్పాలనీ, వారి జీవితంలో ప్రవేశించి కార్యకర్తలు వారికి సేవ చేయాలని నా అభిప్రాయం. యిందుకు డాక్టర్ సహాయం అవసరం. గోఖలేగారి సొసైటీకి చెందిన డాక్టర్ దేవ్ గారిని పంపమని కోరాను. వారికీ నాకూ ప్రేమ సంబంధం ఏర్పడింది. ఆరుమాసాల పాటు వారి సేవ లభించింది. వారి పర్యవేక్షణలో ఉపాధ్యాయులు, ఉపాధ్యాయినులు పనిచేయవలసి వచ్చింది. తెల్లదొరలకు వ్యతిరేకంగా చేయబడుతున్న ఆరోపణల్లో పాల్గొనవద్దని, రాజకీయాల్లో పడవద్దని ఎవరైనా ఆరోపణలు చేసేవారు వస్తే నా దగ్గరకి పంపమని, మీ క్షేత్రం దాటి వెళ్లవద్దని అందరికీ చెప్పాను. చంపారన్‌లో యిట్టి అనుచరుల నియమబద్ధత అత్యద్భుతం. సూచనలను ఉల్లంఘించిన ఉదాహరణ ఒక్కటి కూడా లేదు.

గ్రామాలలో

ప్రతి పాఠశాలో ఒక పురుషుణ్ణి ఒక మహిళను నియమించే ఏర్పాటు చేశాము. వారి ద్వారానే మందులు యిప్పించడం, పారిశుద్ధ్య కార్యక్రమం నిర్వహింపచేయడం, మహిళల ద్వారా స్త్రీ సమాజంలో ప్రవేశించడం, మందులు యిచ్చే పనిని తేలికగా నిర్వహించేలా చేయడం జరిగింది. క్వినైన్, పట్టీలు, ఆముదం ప్రతి స్కూల్లో వుంచాము. నాలుక మురికిగా వున్నా, అజీర్ణం చేసినా ఆముదం తాగించాలి. జ్వరం తగిలితే ఆముదం త్రాగించిన తరువాత క్వినైన్ యివ్వాలి. కురుపులు, గడ్డలు లేస్తే వాటిని కడిగి మలాం పట్టీ వేయాలి అని ఉపాధ్యాయులకు శిక్షణ యిచ్చాం. జబ్బు పెద్దదైతే డా. దేవ్‌గారికి చూపించి వారిచేత వైద్యం చేయించాలి. డా. దేవ్ వేరు వేరు సమయాల్లో వేరు వేరు గ్రామాలకు వెళ్ళి రోగుల్ని పరీక్షిస్తూ వుండేవారు. యీ ఏర్పాటు వల్ల అధిక సంఖ్యలో గ్రామ ప్రజలు ప్రయోజనం పొందసాగారు. సామాన్యంగా వచ్చే జబ్బులు కొద్దే. వాటికి పెద్ద పెద్ద డాక్టర్ల అవసరం వుండదు. యీ విషయాల్ని గ్రహిస్తే మేము చేసిన ఏర్పాటు ఎంతో ప్రయజనకరమైనదని చెప్పవచ్చు. జనం మురికిని తొలగించేందుకు సిద్ధపడలేదు. డా. దేవ్ అంత త్వరగా ఓటమిని అంగీకరించే వ్యక్తి కాదు. ఆయన, మిగతా వాలంటీర్లు కలిసి ఒక గ్రామంలో వీధులు శుభ్రం చేశారు. యిళ్ల ముందర పడియున్న పెంటకుప్పలు ఎత్తివేశారు. బావుల దగ్గర పడిన గుంటల్ని మట్టితో

పూడ్చారు. పారిశుద్ధ్యం యీ విధంగా కొనసాగించమని జనానికి బోధించారు. కొన్నిచోట్ల జనం సిగ్గుపడి పారిశుద్ధ్యం పనులు చేశారు. కొన్ని గ్రామాలకు కారు వెళ్లుటకు మట్టి రోడ్ల వల్ల కటు అనుభవాలు కూడా కలిగాయి. పారిశుద్ధ్యం మాట విని కొన్నిచోట్ల జనం అసహ్యించుకున్నారు. ఒక అనుభవాన్ని గురించి యిక్కడ వ్రాస్తాను. స్త్రీల సభల్లో అనేకసార్లు ఆ అనుభవాన్ని గురించి చెప్పాను. భీతిహరమా ఒక చిన్న గ్రామం. దాని సమీపంలో దానికంటే చిన్న పల్లె ఒకటి వున్నది. అక్కడి స్త్రీల బట్టలు చాలా మురికిగా వున్నాయి. ఆ మహిళలకు బట్టలు ఉతుక్కోమని, బట్టలు మార్చుకోమని చెప్పమని కస్తూరిబాకు చెప్పాను. ఆమె మహిళలతో మాట్లాడింది. వారిలో ఒక సోదరి ఆమెను తన గుడిసెలోకి తీసుకెళ్ళి "మీరే చూడండి, బట్టలు పెట్టుకునేందుకు మా గుడిసెలో పెట్టె బేడ ఏమీ లేదు. నేను కట్టుకున్న చీర తప్ప మరో చీర లేదు. దీన్ని ఎలా ఉతుక్కోవాలో చెప్పండి. మహాత్మునికి చెప్పి మాకు బట్టలిప్పించండి. రోజూ చీర ఉతుక్కుంటాను, చీర మార్చుకుంటాను" అని చెప్పింది. భారతదేశంలో ఇటువంటి గుడిసెలు అసంఖ్యాకంగా వున్నాయి. ఎన్నో గుడిసెల్లో సామానుగాని, పెట్టెగాని, బట్టలుగాని ఏమీ వుండవు. ఎంతోమంది జనం కట్టుబట్టలతో జీవిస్తున్నారు.

మరో అనుభవం కూడా చెబుతాను. చంపారన్‌లో వెదురుగడలు, గడ్డి ఎక్కువ, భీతిహరమా గ్రామంలో నిర్మించిన పాఠశాల పైకప్పు వెదురుగడలతోనూ, గడ్డితోనూ తయారు చేయబడింది. ఎవరో ఒకనాటి రాత్రి దానికి నిప్పు అంటించారు. దగ్గరలో వున్న నీలిమందు తొట్టెల యజమానుల మనుష్యులు ఈ పనిచేశారని అనుమానం కలిగింది. దానితో వెదురు గడలతోనూ గడ్డితోనూ ఇల్లు కట్టడం విరమించాం. ఈ పాఠశాల శ్రీ సోమణ్ నిశ్చయించాడు. అతని శ్రమవల్ల ఇటుకలతో ఇల్లు తయారైంది. ఇల్లు తగులబడుతుందేమోననే భయం పోయింది.

ఈ పని బాగా జరగాలని నేను భావించాను. కాని మనోరథం నెరవేరలేదు. దొరికిన వాలంటీర్లు కొంత వ్యవధి వరకే వుండి పనిచేశారు. క్రొత్త కార్యకర్తలు దొరకడం కష్టం. చంపారన్‌లో పని పూర్తి అయిందో లేదో మరో పని నన్ను లాక్కువెళ్ళింది. ఏది ఏమైనా ఆరు నెలలపాటు అక్కడ సాగిన కార్యక్రమాలు వ్రేళ్ళూని, ఆ రూపంలోనే కాకపోయినా మరో రూపంలో తన ప్రభావం చూపుతూనే వున్నాయి.

ఉజ్వల పక్షం

గత ప్రకరణంలో నేను వివరించినట్లు ఒకవైపు సమాజసేవ సాగుతూ వున్నది. రెండోవైపున బాధితుల కష్టగాథలు వ్రాయడం జరుగుతున్నది. రోజురోజుకు అలా పని పెరిగిపోతున్నది. వేలాదిమంది చెప్పిన కథలు లిపిబద్ధం చేయబడ్డాయి. తెల్లదొరల కోపం కట్టలు తెంచుకున్నది. దానితో నా పరిశీలనా కార్యక్రమం ఆపివేయించుటకు ప్రయత్నం చేసారు.

ఒక రోజున బీహారు ప్రభుత్వం నుండి నాకు ఒక జాబు వచ్చింది. "మీ పరిశీలనా కార్యక్రమం చాలాకాలం పాటు సాగింది. యిక ఆ కార్యక్రమం విరమించి బీహారు వదలి వెళ్లిపోండి" అని ఆ జాబులో వున్నది. జాబు మెత్తగా వున్నా భావం స్పష్టంగా వున్నది. అందుకు సమాధానం యిస్తూ "నా పరిశీలనా కార్యం పూర్తికాలేదు. యింకా చేయవలసి వున్నది. ఆ పని పూర్తి అయిన తరువాత కూడా ప్రజల కష్టాలు తొలగనంతవరకు నేను బీహారు వదలి వెళ్లను" అని స్పష్టంగా వ్రాశాను.

నా నిరీక్షణ కార్యక్రమాన్ని ఆపాలంటే ప్రభుత్వం ప్రజల కష్టాల్ని తొలగించాలి. కమిటీని నియమించాలి. గవర్నరు సర్ ఎడ్వర్డ్ గేట్ నన్ను పిలిచి, తామే విచారణ కమిటీ వేస్తామని, అందులో మెంబరుగా వుండమని కోరాడు. మిగతా కమిటీ మెంబర్ల పేర్లు చూచి, సహచరులతో చర్చించి కొన్ని షరతుల మీద అంగీకారం తెలిపాను. కమిటీలో చేరినా, నా అనుచరులతో చర్చలు జరిపేందుకు స్వాతంత్ర్యం నాకు వుండాలని, కమిటీలో మెంబరుగా వుంటూ రైతుల్ని సమర్థించడం మానుకోమని నాకు చెప్పకూడదని, విచారణ జరిగాక రైతుల్ని సమర్థించడం మానుకోమని నాకు చెప్పకూడదని, విచారణ జరిగాక రైతులికి న్యాయం జరగలేదని తోస్తే నేను రైతుల పక్షం వహించే స్వాతంత్ర్యం వుండాలని కోరాను.

సర్ ఎడ్వర్డ్ గేట్ నా షరతులు న్యాయమైనవని భావించి అంగీకరించాడు. కీ.శే. సర్ ఫ్రేంక్ స్లై యీ కమిటీ అధ్యక్షులుగా ఎన్నుకోబడ్డారు. విచారణ కమిటీ, రైతులు చేసిన ఆరోపణలన్నీ నిజమేనని ప్రకటించింది. అన్యాయంగా తెల్లదొరలు తీసుకున్న సొమ్ము నుండి కొంత భాగం రైతులకు చెల్లించాలని, తిన్‌కఠియా రివాజును రద్దు చేయాలని సిఫారసు చేస్తూ తీర్మానించింది. యీ

రిపోర్టు అంగీకరింపబడటానికి, ఆ ప్రకారం చట్టం ప్యాసు చేయటానికి సర్ ఎడ్వర్డ్ గేట్ మహత్తరమైన కృషి చేశాడు. ఆయన గట్టిగా వ్యవహరించి యుండకపోతే మా రిపోర్టు ఏకగ్రీవంగా వుండేది కాదు. చట్టం కూడా పాసు అయి వుండేది కాదు. తెల్లతొరలు చాలా శక్తివంతులు. రిపోర్టు వెల్లడించబడిన తరువాత కూడా చట్టం కానీయకుండా నిరోధించేందుకు తీవ్రంగా ప్రయత్నించారు. కాని సర్ ఎడ్వర్డ్ గేట్ ధైర్యంగా వ్యవహరించి చట్టం చేయించాడు. దాన్ని అమలులోకి తెచ్చాడు కూడా. ఈ విధంగా 100 సంవత్సరాల నుండి అమల్లో వున్న తిన్‌కఠియా విధానం రద్దు అయింది. తెల్లదొరల రాజ్యం కూడా అస్తమించింది. అణగిపోయి పడివున్న రైతులు తమ శక్తిని గుర్తించారు. నీలిమందు మచ్చ కడిగినా పోదు అను భ్రమ తొలగిపోయింది.

(ఎంపిక చేసిన గాంధీజీ రచనలు మొదటి సంపుటం, సత్యశోధన లేక ఆత్మకథ, అనువాదం - వేమూరి రాధాకృష్ణమూర్తి, సంపాదకులు - శ్రీమన్నారాయణ, నవజీవన్ పబ్లిషింగ్ హౌస్, అహ్మదాబాదు - 1999, పేజీలు : 363-380)

లోహియా ఆలోచనలు

జీవితంలోని విలువలన్నీ తారుమారైపోయాయి. ఉన్నత కులాల వారు సంస్కారం ఉన్న కుతంత్రపరులుగాను, బడుగు కులాల వారేమో మార్పు నెరుగని జీవచ్ఛవాలుగానూ తయారైనారు. దేశంలో మేధావులను గుర్తించడానికి కొలతబద్ధగా విజ్ఞాన సంపదను తీసుకోవడానికి బదులు మాటలలోని సొంపులు, సొగసులు మాత్రమే తీసుకోవటం జరుగుతుంది. నిర్మొహమాటం, నిర్భయం అనే సుగుణాల కంటే చాకచక్యం, బహిరంగ విధేయత, చాటుమాటు వ్యవహారాలు అనేవి ఔన్నత్యానికి చిహ్నాలుగా తయారైనాయి. రాజకీయ జీవితంలో బొంకులకు గొప్ప గౌరవస్థానం లభించింది. సంకుచితత్వం, స్వార్థపరత, బొంకు - ఈ దారుణాలను గొప్పదనంగాను, మార్పును ప్రతిఘటించే గొప్ప శక్తిగాను కులవ్యవస్థ తయారైంది. భారత పౌరులు తమ స్వదేశంలోనే పరాయివారుగా చూపబడుతున్నారు. వారి భాషలు అణచివేయబడ్డాయి.

6. చంపారన్‌ను స్మరించుకోవడం గాంధీని స్మరించుకోవడమే

- సుధీర్‌చంద్ర

గాంధీ భారతదేశంలో చేసిన మొదటి సత్యాగ్రహమయిన చంపారన్ ఉద్యమానికి నూరేళ్ళొచ్చాయి. దక్షిణాఫ్రికాలో ఈ వ్యక్తి సామర్థ్యాన్ని చూసిన దేశం మరింత దగ్గరగా ఇతని ఇంద్రజాలాన్ని, పనితనాన్ని అదే పనిగా ఆసక్తితో వీక్షిస్తోంది. ఈ ముఖ్యమయిన సందర్భాన్ని కచ్చితంగా స్మరించుకోవడం అవసరం. దక్షిణాఫ్రికాలో గాంధీజీ సత్యాగ్రహానికి 2007లో శతాబ్దోత్సవాలు జరిగాయి. రెండు సంవత్సరాల తర్వాత 'హింద్ స్వరాజ్'కి వంద సంవత్సరాల మహోత్సవాలు జరిగాయి, అలాగే 1915లో దక్షిణాఫ్రికా నుంచి గాంధీజీ దేశానికి వచ్చి 100 సంవత్సరాలయిన సందర్భంగా 2015లో స్మరణోత్సవాలు జరిగాయి. 10 సంవత్సరాల్లో గాంధీజీకి సంబంధించి నాలుగు ప్రధానమయిన ఉత్సవాల్ని దేశం జరుపుకుంది.

ఐతే, మనకి కావలసింది విడివిడి భాగాలుగా వెల్లడైన గాంధీ కాదు. ఆయన మొత్తం జీవితం. అదే భావితరాలకి ప్రేరణ. "నా జీవితమే నా సందేశం" అని ఆయనన్న పదాలకి అసలర్థమిదే. నిర్దిష్టమయిన సంఘటనలకి మాత్రమే ఆయన్ని పరిమితం చేసి చూపించడమంటే, నిజమైన ఆయన జీవిత పరమార్థాన్ని అసంపూర్ణం చేసి కుదించడమే.

అంతేకాక, గాంధీ స్వీయవిమర్శనాత్మక దృష్టితో తప్పనిసరిగా ఏకీభవించే వాడవడంచేత ఆ దృక్పథాన్ని మినహాయించరాదు. ఒక అమెరికన్ జర్నలిస్టు ఆశ్రమంలో ఉంటుండగా గాంధీతో ఎదురైన సంఘటనొకదాన్ని ఎక్కడో ఉదహరించింది. ఒకరోజు ఆమె తనుండవల్సిన చోటికి చీకటిపడటంతో దగ్గరి దారినెన్నుకునీ గాంధీజీ గదివైపు నుండి వెళుతూ గాంధీ మెలకువగా ఉన్నారేమో చూసింది. ఆయనప్పటికే పడుకున్నారని తెల్సి నడక వేగం తగ్గించి మెల్లగా వెళ్ళిపోడానికి ప్రయత్నించింది. ఐతే, నిద్రపోని గాంధీ ఆమెను అక్కడేం చేస్తున్నావని అడిగి పరిస్థితి గ్రహించి "గదిలోంచి సరేకానీ నా జ్ఞాపకాల్లో నుంచి జారుకోకండేం..." అన్నారట. (నాకు జ్ఞాపకమున్నంతవరకే రాస్తున్నాను. ఎందుకంటే నేనీ విషయాలకి సంబంధించి రాసుకున్న నోట్సుని పోగొట్టుకున్నాను)

గాంధీని చాలా బాగా నా మనసులో ముద్రించిన సంఘటనిదే. చంపారన్ సత్యాగ్రహానికి సంబంధించీ భారత్ స్వాతంత్ర్యోద్యమంతో ఎలా ముడిపెట్టాలి? ఒక్కసారి స్మరించుకుంటే, చంపారన్ సత్యాగ్రహంలో ప్రయోగించబడిన సరికొత్తవైన గాంధీవాద పోరాట రూపాలన్నింటినీ దేశం బిత్తరపోయి చూసింది. విదేశీగడ్డ నుంచొచ్చి నూతన ఉద్యమ ఉత్తేజాన్ని పరిచయం చేసిన గాంధీజీ నాయకత్వంలో అతి ప్రధానమయిన నిర్భయత్వాన్ని గురించి మొదటి పాఠం నేర్చుకుంది. బ్రిటీష్ ప్రభుత్వం ఇండియాలో పాతుకుపోడానికి ముఖ్య కారణం, వారిపై భారతీయుల మనసుల్లో గూడుకట్టుకునున్న భయమేననే విషయాన్ని గాంధీ గుర్తించాడు. చంపారన్ రైతులకైతే తెల్లవారిపైనున్న భయమే వార్ని బలవంత బానిసలుగా చేసిందని గ్రహించారు. కనుకనే బ్రిటీష్‌వారి దోపిడీని అంతం చేయాలనంటే ముందు అక్కడి ప్రజలకు వారిపై కల భయాన్ని పోగొట్టాలని ఆయన తెల్సుకున్నాడు.

భారతదేశంలో **'కుదరదనీ'** ఆచరణాత్మకంగా చెపుతూ, తెల్లవార్ని ఎదిరించడానికి కావలసిన ధైర్యాన్ని కూడగట్టుకోడానికి అనువయిన అవకాశం మొట్టమొదట చంపారన్ సత్యాగ్రహం అందించింది. గాంధీజీ చంపారన్ వెళ్ళిన తర్వాత అక్కడి పోలీసు సూపరింటెండెంట్ జిల్లా వొదిలి పోవాల్సిందిగా గాంధీకి తాఖీదిచ్చాడు. సాధారణ భారతీయుడ్ని ఆ నోటీసు కంగారుపెడుతుంది. కానీ గాంధీ ఆ అర్జీని ధిక్కరించతలిచాడు. అధికార వర్గాలు శిక్ష విధించినా సరే అటువంటి ధిక్కారం రైతుల్లో ధైర్యాన్ని నింపుతుందని ఆశించాడు. కానీ అంతటి శక్తివంతమయిన సామ్రాజ్యం అధికార ఆజ్ఞల్ని కిక్కురుమనకుండా ఉపసంహరించుకోవడమే కాక గాంధీజీకి సహకరిస్తానని ప్రతిజ్ఞ కూడా చేసింది. ఆ సంఘటన రైతులనే కాక మొత్తం భారతీయుల ఉత్సాహానికి కారణమైంది. తమ స్థితి మరీ అంత నిరాశాజనకంగా లేదని తెలిసొచ్చింది.

చంపారన్ సత్యాగ్రహం నొక్కి చెప్పిన మరో బలమయిన గాంధేయవాద అంశం లక్ష్యాలు, సాధనాల మధ్య స్పష్టమయిన ఏకీకృత సంబంధం. ఆ రెంటినీ ఒక్కటి చేయడం. గాంధీజీ మొట్టమొదట అక్కడారంభించిన పని ఆ పేద రైతుల వివరాల్ని నమోదు చేయడం. అర్థసత్యాలకూ, అసత్యాలకూ తావులేకుండా తెల్లవాళ్ళ దాష్టికానికి బలౌతున్న నీలిమందు రైతుల నుండి నిజాల్ని రాబట్టి, సత్యం నుంచి ఏ కొంచెం వారు దూరమైనా వారికి న్యాయం జరగదనే నిజాన్ని తేటతెల్లం చేసాడు.

అలాగే చంపారన్ సత్యాగ్రహం అందించిన మరో ప్రధానాంశం నూతన తరహా నాయకత్వం. స్థితిమంతులయిన రాజేంద్రప్రసాద్, వ్రజ్‌కిషోర్ ప్రసాద్‌వంటి వారు చంపారన్‌కొచ్చిన కొత్తలో వారి వంటవార్ని, సేవకుల్నీ వెంటబెట్టుకొని వచ్చి గాంధీజీ నిరాడంబర జీవితంవైపు మొగ్గుచూపి ఆశ్రమ జీవన విధానానికి అలవాటు పడ్డారు. రాజేంద్రప్రసాద్ జ్ఞప్తికి తెచ్చుకుని చెప్పినట్లు ఉదయంపూట కాలకృత్యాలు తీర్చుకోడానికని అడివిలోకి పోయేటప్పుడు గాంధీగారి బిహారి సేవకులు నీళ్ళడబ్బా పట్టుకుని వెంట వచ్చేవారట.

రాజ్‌కుమార్ శుక్లాని ప్రస్తావించుకోకుండా చంపారన్ సత్యాగ్రహాన్ని స్మరించుకోవడం సంపూర్ణం కాదు. గాంధీ మాటల్లో చెప్పాలనంటే "జ్ఞానంలేని, పెద్దగా అవగాహనలేని స్థిరాభిప్రాయాలుకల ఈ రైతు చేతుల్లో ఆయన "చిక్కుకొని" పోయారు. అలాంటి వ్యక్తికి ఆదరంగా గౌరవంతో ధన్యవాదాలు తెల్పాల్సిందే. 1916 కాంగ్రెస్ సభల్లో చంపారన్ ప్రస్తావన తెచ్చింది శుక్లాయే. వ్రజ్‌కిషోర్ ప్రసాద్‌తో ఈ అంశమై చర్చించాల్సిందిగా గాంధీని కోరింది కూడా శుక్లానే. ఐతే "సాధారణ వ్యవసాయదారుల్ని దోచే వకీలు"గా వ్రజ్‌కిషోర్‌ని ఊహించుకున్న గాంధీపై ఇదేమంత ప్రభావం చూపలేదు. వ్రజ్‌కిషోర్‌బాబు లక్నో కాంగ్రెస్‌లో రైతులకి సంబంధించి ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానాన్ని సమర్థించడం కూడా గాంధీని కదిలించలేకపోయింది.

రాజ్‌కుమార్ శుక్లా సూక్ష్మబుద్ధి, వ్రజ్‌కిషోర్ వంటి బిహారీలు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానాలతో తృప్తి చెందలేదు. చంపారన్‌లోని స్థితిగతులు ఏమాత్రం పరిచయం లేని, ఒక అసాధారణ, భిన్న భాష మాట్లాడుతున్న గాంధీని అందుకే అతడు విసుగనేది లేకుండా, విడవకుండా నీడలా వెంబడించాడు. సామాన్యుడిగా దక్షిణాఫ్రికా నుంచొచ్చిన గాంధీని శుక్లా అంత కచ్చితంగా వెంటబడి రావడం, ప్రజలు విద్యావంతులయిన వారిపై పెట్టుకున్న విశ్వాసానికి ప్రతీకగా నిలుస్తుంది. నూతన తరహా నాయకుడిగా గాంధీని వారు గుర్తించారు. నాయకత్వం నాయకులనబడేవారు అనుకుంటే రాదు, ప్రజలు అనుకుని అభిమానిస్తే వస్తుంది. చంపారన్ అలా కొత్త నాయకుడికి పుట్టినిల్లయ్యింది.

తర్వాత గాంధీజీయే ఒక సందర్భంలో చెప్పినట్లు, **"దేశం శాసనోల్లంఘనకు సంబంధించి మొట్టమొదటి పాఠాన్ని తెల్సుకుంది".**

7. చంపారన్ సత్యాగ్రహ శత సంవత్సర సంరంభం

- జయా వింధ్యాల

పుస్తక సమీక్ష....100 సంవత్సరాల కిందట రైతుల స్థితిగతులు ఎలా ఉన్నాయో .. నేడు ఎలా ఉన్నాయో , వారి జీవితాలలో ఏమైనా మార్పు ఉందొ లేదో ... స్వపాలకులు రైతుల పక్షపాతులం అని చెప్పే మాటలు ఎంత నిజమో ! మనం, “చారిత్రక మహెూద్యమం చంపారన్ సత్యాగ్రహం –(100 సంవత్సరాల చంపారన్ ఉద్యమ విశ్లేషణా వ్యాసాలు)”– చదివితే ఇట్టే తెలిసిపోతుంది. రైతు ఉద్యమాలను ఎలా నిర్మించవచ్చో కూడా చంపారన్ ఉద్యమ విశ్లేషణా వ్యాసాలు ఓ స్ఫూర్తిగా పనికి వస్తాయి అని నేను గట్టిగా చెప్పగలను. ఈ వ్యాసాలకు మూలం తుషార్ గాంధీ, ఇర్ఫాన్‌హబీబ్ మరియు ఆచార్య జె. బి. కృపాలనీలు. స్వేచ్ఛానువాదం గౌరవ్. వీటిని సంకలనం రూపంలో తీసుకొచ్చి రైతు ఉద్యమాలలో పనిచేస్తున్న ఉద్యమకారులకు అందించేటందుకు పి. జనార్దన్ రెడ్డి (మాజీ శాసన సభ్యులు) మరియు రావెల సోమయ్యలు కృషి చేసారు.

సంకలన కర్తల “మా మాట” ను చదివుతే మహాత్మాగాంధీని వ్యతిరేకించే వారిలో పునరాలోచన కలగకమానదు. సంకలన కర్తల మాటలలో “దిక్కులేని అన్నదాతలు వారి గోడు వినేనాథుడే కనబడక ఆత్మహత్యలు చేసుకుంటున్నారు. యాంత్రికమైన స్తబ్దతనే నాగరికతగా భ్రమిస్తోన్న నేటి యువతరానికి మానవీయ స్పృహతో కూడిన ఒక నిరసన అవసరమని తెలపడమే మా ఉద్దేశం” .. ఈ పదాలు చదివితే ఒక్కసారి హృదయం ఆగిపోయి మళ్ళీ కొట్టుకునే పరిస్థితి పాఠకులకు కలుగుతుంది. నెత్తి పై ఓ మొట్టికాయ వేసి బాధ్యతను గుర్తుచేస్తున్నట్లు పాఠకులకు అనిపిస్తుంది. సంకలనకర్తల మనసులలో ఎంత ఆవేదన ఉందో పై వాక్యాలు చెపుతాయి. పి. జనార్దన్ రెడ్డి (మాజీ శాసన సభ్యులు) వయసు 80, రావెల సోమయ్య వయసు 75, అయినప్పటికీ ఎంతో విలువైన వ్యాసాలను సంకలనం రూపంలో తీసుక వచ్చుటకు వారి వయసు అడ్డుచెప్పలేదు. కానీ తపన వారిలో కనిపిస్తుంది.

ముందు మాట రాసిన డా. ఎ.బి.కె. ప్రసాద్ .. రైతు సత్యాగ్రహ పోరాటాల శత సంవత్సర సంరంభం అన్నారు. నీలి మందు రైతుల దుస్థితికి వ్యతిరేకంగా గాంధీ సత్యాగ్రహ ఉద్యమం బీహార్ సరిహద్దులు దాటి యావత్ భారతాన్ని కదిలించిన విషయం చాలా స్పష్టంగా రాసారు. ముందు మాటలో మనకు నేటి రాజకీయ

పరిస్థితులను డా. ఎ. బి. కె. ప్రసాద్ చెప్పకనే చెపుతారు. నాడు 4 లక్షల మంది రైతులు ఆత్మహత్యలు చేసుకున్నారు. పరాయి పాలకుల దోపిడీ వల్ల రైతాంగం కునారిల్లి పోగా ... నేడు అవే ప్రజా వ్యతిరేక వలస పాలన చట్టాలు కొనసాగడం వల్ల రైతులు, వ్యవసాయ కార్మికులు, వృత్తి పనివార్ల అగచాట్లు పెరిగిపోతున్నాయి అని పాలకులకు ఒక హెచ్చరిక చేసారు. ఇంకో అడుగు ముందుకు వేసి "విభిన్న జాతులు, మతాలు, సంప్రదాయాలు, భిన్న సంస్కృతులతో కూడివున్న భారతదేశాన్ని లౌకిక స్ఫూర్తితో సదా నిలపడానికి గాంధి చేసిన సత్యాగ్రహ ప్రయోగం భిన్న రాజకీయ పక్షాలు, విభిన్న పార్టీల నాయకులకు అంతే విభిన్న కోణాల నుంచి భిన్నంగా తోచవచ్చు" అని కుండబద్దలు కొట్టి చెప్పారు. "ముందు మాట" వ్యాసాలు చదువరులకు ఓ దారి చూపుతుంది.

ఇందులో మొత్తం 6 వ్యాసాలు. ఒక్కోవ్యాసం, నేటి ఉద్యమకారులకు గాంధేయ మార్గంలో ప్రజలను ఎలా ఉద్యమాలలోకి తీసుకురావచ్చో ఓ క్లారిటీ ఇస్తాయి. ప్రభుత్వాలు ప్రజల పట్ల తమ బాధ్యతలను మరచి పోతే ఎలా గుర్తు చేయవచ్చో ఈ వ్యాసాలు ఉద్యమకారులకు ఒక మార్గం అవుతాయి. గాంధీ, ఆర్.ఎస్.ఎస్.కి హిందూ ద్రోహి గాను, ముస్లీమ్ లీగ్‌కు ముస్లీమ్ ద్రోహిగాను, కమ్యూనిస్టులకు బూర్జువాగాను, అంబేద్కరిస్టుల దృష్టిలో బనియాగాను, కాంగ్రెస్‌కు కడుపు మంటగాను, సోషలిస్టులకు స్వోత్కర్ష గాను భావిస్తారని "అణచివేతపై అన్నదాతల చెర్నాకోల చంపారన్ సత్యాగ్రహం అని "గౌరవ్ రాసిన వ్యాసంలో, ఎవరి మొఖాల పై వారే ఎలా రాసుకున్నారో కదా ! అని పాఠకులకు ఆ వ్యాసం చదివితే అనిపిస్తుంది. అప్పుడూ స్త్రీల విద్యకోసం ప్రచారం చేసారు. 100 సంవత్సరాల తరువాత కూడా స్త్రీల విద్యపై ప్రచారం చేయవలసిన పరిస్థితే !

ఇదే వ్యాసంలో గౌరవ్, చంపారన్ సత్యాగ్రహం గురించి .. ఇది ఒక నూతన తరహా ఉద్యమ రూపానికి ఆరంభ స్వరూపం. ప్రపంచ దేశాలలో హింసాత్మక రూపాల్లో వెల్లువెత్తుతున్న తిరుగుబాట్లకు విరుద్ధంగా అద్వితీయ రీతిలో ఆధునిక భారతదేశంలో మొట్టమొదటిసారి రైతు ఉద్యమాన్ని నిర్మాణాత్మకంగా సుస్థిరరూపంలో ఎలా కొనసాగించి, ఎలా విజయం సాధించారో మనకు ఈ వ్యాసాలలో కనిపిస్తుంది. పరిశ్రమల పేరుతో పంట భూములను నాశనం చేసుకుంటూ, అభివృద్ధి అనుకుంటూ వినాశనాన్ని కొని తెచ్చుకుంటున్న విషయాన్ని గాంధీ ఎలా గుర్తించాడో, పరిష్కార ప్రయత్నాలు ఎలా చేసాడో మనకు ఈ వ్యాసాలలో తెలుస్తుంది. ఇప్పుడు మనం నర్మదా బచావో, జల్ జంగల్ జమీన్ నినాదాలు అదే కోవకు చెందినవే. ఈ వ్యాసాన్ని పాఠకులు చదువుతూ పోతే "మర్క్స్, ఏంగిల్స్, లెనిన్, స్టాలిన్, మావో,

అంబేడ్కర్ , రాయ్ , లోహియా , పెరియార్, పూలె, అందరూ జీవితాంతం మారుతూనే వచ్చారు, వారి మానసిక పరిణామం ప్రగతిశీలమయితే .. ఒక్క గాంధీ పరిణామం మాత్రం తిరోగమనం ఎందుకయ్యింది? అని వ్యాసకర్త ప్రశ్నిస్తాడు. ఆ ప్రశ్నలో చిరు కోపం, ఓ లాంటి ధిక్కార స్వరం పాఠకులు గమనించక పోరు. ఈ వ్యాసకర్త ఇంకా ఒకడుగు ముందుకు వేసి లౌకిక వాదులుగా వుండి కూడి మతస్థులైన నాయకుల్ని అంతా మనకోసమే చేసారని సమర్థించుకుంటాము, కానీ సామాన్య మతస్తుడిగా మొదలై గాంధీ లౌకికవాదిగా మారిన పరిణామాన్ని ఎందుకు అర్థం చేసుకోవడంలో విఫలమౌతున్నాం అంటూ ... ఫాసిజాన్ని సమర్థించినా తప్పులేదు కానీ గాంధీని క్షమించడం అంత నేరం మరోటి లేదనే వాతావరణాన్ని ప్రగతిశీల వాదులు సృష్టించారు.. అని తల ఎగిరేసి చెపుతున్నట్లు పాఠకుల మనసుకు హత్తుకుంటుంది. గౌరవ్ హృదయం నుండి, చెమ్మగిల్లిన కనులతో రాసాడా ఇది అనేంతగా .. ఈ పదాలు వ్యాసానికి చివరిలో అంటాడు .. "దేశంలో అన్ని ప్రాంతాల అన్నదాతలు అసహాయంగా ఆత్మహత్యలకి పాల్పడుతూ, దినకూలీలుగా, వాచ్‌మెన్‌లుగా వలసపోతూ మానసికంగా శవాలైపోయి, ముద్దపెట్టి ఆదరించిన వ్యవస్థ చేతనే దిక్కుమాలిన వాళ్ళుగా చూడబడుతూ, వ్యవసాయం అంటేనే పనికిమాలిన పనిగా చూస్తున్న ప్రస్తుత పరిస్థితులలో, దేశ చరిత్రలో తొలిసారిగా తమ వీపులపై స్వారీ చేస్తూ తమ చెమటని రక్తాన్ని జుర్రుకుంటూ వికటాట్టహాసం చేస్తున్న దోపిడీదారులకు ఎదురు నిల్చి వారి దురాగతాలకు చరమ గీతం పాడేలా చెర్నాకోల విదిలించిన రైతు విప్లవ శంఖారావమైన చంపారన్ సత్యాగ్రహం .. ఈ తరంలో కొద్దిమందైనా గ్రహించి వాదవివాదాలకతీతంగా నా దేశపు రైతుపక్షాన ప్రశ్నించి నిలవడానికి నిర్ణయించుకుంటే .. ఈ వ్యాసాల సంకలనాల ప్రయత్నానికి ప్రయోజనం".

రెండవ వ్యాసం తుషార్ గాంధీ రాసిన "చంపారన్ సత్యాగ్రహం 100 సంవత్సరాల రైతుల యధాతథస్థితి"లో నీలిమందు రైతుల స్థితి 100 సంవత్సరాల క్రితం ఎలా ఉండేదో .. ఈనాడు రైతులందరి పరిస్థితి ఆధునిక భారతదేశంలో కూడా అలానే ఉంది అనే దానిని కళ్ళకు కట్టి చూపించింది. ఇంకో వ్యాసం ఇర్ఫాన్ హబీబ్ రాసిన "చారిత్రక మహోద్యమం - చంపారన్ సత్యాగ్రహం" లో ఆనాడు నీలిమందు తోటలను పండించే రైతుల దీనగాథ ఎలాంటిదో మనం ఇందులో చూడవచ్చు. ప్రభుత్వం రైతుల పంటలకు ధరలను ఎలా నిర్ణయిస్తుందో ఉదాహరణలతో సహా పాఠకులకు సులభంగా అర్థమయ్యేటట్లు రచయిత రాసారు. ఇక్కడ మనం

అంటే పాఠకులు గమనించాల్సింది వ్యాసకర్త ఇర్ఫాన్ హబీబ్ మార్క్సిస్టు మరియు గాంధీని వ్యతిరేకించే వారిలో ఒకరు, అయినప్పటికిని చంపారన్ రైతుల హక్కులను కాపాడటంకోసం గాంధీ చేసిన సత్యాగ్రహం గురించి రాసిన ఒక్కోపదాన్ని చదువుతూ పోతే ... నిజమేనా .. గాంధీ వ్యతిరేకుల్లో హబీబ్ ఒకరా? అనే అనుమానం పాఠకులకు వస్తుంది. ఆనాడు వ్యవసాయ చట్టం తీసుకువచ్చేటట్లు ప్రభుత్వం పై గాంధీ ఎలా ఒత్తిడి పెట్టాడో పాఠకుల కళ్ళముందు వ్యాసకర్త సజీవంగా చూపించాడు. మరో వ్యాసం "మొట్టమొదటి సత్యాగ్రహం" ఆచార్య జె.బి.కృపాలనీ రాసిన దానిలో గాంధీని నేపాల్ దేశం సరిహద్దులకు దగ్గరగా బీహార్ రాష్ట్రము లో వున్నా చంపారన్ జిల్లాకు ఎలా తీసుకు వెళ్లారో, గాంధీ ప్రభుత్వ నిర్భంధాన్ని ఎలా ఎదుర్కొన్నాడో, రైతుల మనసులలో స్థానాన్ని గాంధీ ఎలా సంపాదించుకున్నాడో అనేది ఇప్పుడు జరుగుతున్నదా అనే భ్రమ పాఠకులకు కలుగుతుంది. ఈ వ్యాసాలలో మహాత్మాగాంధీ రాసిన "నీలిమందు మచ్చ" చూడవచ్చు. గాంధీ చంపారన్‌కు వెళ్ళేటందుకు కారకుడైన రైతు రాజకుమార్ శుక్లా, శుక్లా గురించి గాంధీ ఎంతగా ఎలా ఆలోచించాడో వివరంగా పాఠకులకు ఈ వ్యాసంలో కనిపిస్తుంది. నేటికీ అలాంటి రైతులే ఉద్యమకారులకు కనిపిస్తారు. ఇందులో అనుమానమే లేదు. పేజీ 43 నుండి 61 వ పేజీ వరకు గాంధీ మాటలలో చంపారన్ రైతు ఉద్యమాన్ని, స్కూళ్ల ఏర్పాటు, వైద్యం – ఆరోగ్యం, ఆడవాళ్ళ పరిస్థితి, సమస్యలు వినవచ్చు. ఇప్పటికీ మహిళల పరిస్థితి అలానే ఉంది అని నేను చెప్పటం ఏమి అతిశయోక్తి కాదు అంటాను. చివరిది, "చంపారన్‌ను స్మరించుకోవడం గాంధీని స్మరించుకోవడమే" అని సుధీర్ చంద్ర రాసారు. వ్యాసాలు చదవటం అయిపోతున్న క్రమంలో, స్మరించుకోవడం ఒక్కటే కాదు, గాంధీ పై ఉన్న వ్యతిరేక అభిప్రాయాలూ, చర్చించుకునే అంశాలుగా మారతాయని నేననుకుంటాను.

ఈ పుస్తక ముఖచిత్రం చూపరులను ఆకర్షించేటట్లుంది. ముఖచిత్రం లోపల, చివర పెట్టిన కొటేషన్స్ గాంధీ అంటే ఏమిటో తెలియచేస్తాయి. ఈ వ్యాసాలు నేడు, ముందుతరాల ఉద్యమాల నిర్మాణంలో కూడా మార్గం చూపిస్తాయి అని చెప్పేటందుకు నాకెలాంటి సందేహం లేదు. ఈ పుస్తకం తేది: 14-08-2017 న తెలంగాణ రాష్ట్రం హోమ్ మినిష్టర్ నాయిని నరసింహారెడ్డి గారి చేతుల మీదుగా మార్కెట్‌లోకి వచ్చింది. అందరూ చదవవలసిన వ్యాసాల పుస్తకం.

– అంతర్జాలం నుండి

8. 'చంపారన్'తోనే గాంధీ ప్రస్థానం

- రామచంద్ర గుహ

మోహన్‌దాస్ కరమ్‌చంద్ గాంధీ ఉత్తర బీహార్‌లోని చంపారన్ జిల్లాలో వందేళ్లక్రితం అడుగుపెట్టారు. యూరోపియన్ ప్లాంటర్ల (తోటల పెంపకందారులు) ఒత్తిడివల్ల తమ ఇష్టానికి భిన్నంగా నీలి (Indigo) పంటలు సాగుచేస్తున్న రైతాంగ సమస్యల్ని అధ్యయనం చేస్తూ ఆయన ఆ జిల్లాలో అనేక మాసాలు గడిపారు. ఈ నిర్బంధాన్ని ధిక్కరించిన రైతు పొలాల్ని ప్లాంటర్లు జప్తు చేసేవారు. బ్రిటీష్ వలస రాజ్యంతో గాంధీ మధ్యవర్తిత్వం నెరపి నీలి పంట రైతాంగానికి గణనీయమైన రాయితీలను సాధించగలిగారు. కౌలు రేట్లు బాగా తగ్గిపోయాయి. నిర్బంధపు నీలిసాగు స్థానంలో స్వచ్ఛందంగా సాగు చేసే పద్ధతి అమల్లోకొచ్చింది. ఇది రైతులు సాధించిన ప్రధానవిజయం. అదే సమయంలో గాంధీ స్వయంగా సాధించిన ఘన విజయం కూడా. దక్షిణాఫ్రికా అనుభవానికి భిన్నంగా భారత్‌లో తానొక నాయకుడిగా అవతరించేందుకు అవసరమైన విశ్వసనీయత ఆ విజయం ద్వారా గాంధీకి లభించింది.

చంపారన్ పోరాట వాస్తవాలను మళ్ళీ చెప్పడం కాకుండా ఆ ప్రాంతంలో సుదీర్ఘకాలం పాటు నిర్వహించిన కార్యకలాపంలో గాంధీలో ప్రస్ఫుటమైన ఆరు విశిష్ట లక్షణాలనూ, అవి ఆయన భవిష్యత్ కార్యాచరణకు ఎలా ఉపకరించాయో వివరించేందుకు ప్రయత్నిస్తాను. చంపారన్ అనుభవం ద్వారా గాంధీ భారత రైతాంగ సమస్యల్ని ప్రత్యక్షంగా అర్థం చేసుకోగలిగారు. పోర్‌బందర్, రాజ్‌కోట్ పట్టణాలలో గాంధీ పుట్టిపెరిగారు. బారిస్టర్ చదువు పూర్తి చేసిన తర్వాత బొంబాయి మహానగరంలో లాయర్‌గా జీవితం ప్రారంభించారు. ఆ తర్వాత ఆయన రెండు దశాబ్దాలు దక్షిణాఫ్రికాలో గడిపారు. 1915లో గాంధీ భారత్‌కు తిరిగి వచ్చినాక దేశవ్యాప్తంగా విస్తృతంగా పర్యటించారు. చంపారన్‌కు రాక మునుపు, ఆయన ప్రధానంగా పట్టణవాసులతోనే సంప్రదింపులు జరిపారు.

చంపారన్‌లో ఉదయం నుంచి సాయంత్రం వరకు ప్రవాహంలా వస్తున్న సందర్శకులతో గాంధీ సంప్రదింపులు జరుపుతూ మోతిహరి, బెత్తియ రెండు ప్రధానపట్టణాలలోనే ప్రధానంగా గడిపారు. స్వయంగా ఆయన కొన్ని గ్రామాలలోకి వెళ్ళి అధ్యయనం చేశారు. ఆయన పలువురు రైతుల్ని కలుసుకున్నారు. అదే సమయంలో

యూరోపియన్ ప్లాంటర్లను, ఫ్యాక్టరీ మేనేజర్లను సైతం ఆయన సంప్రదించారు. ప్రతిచోటా, ఆయన్ని రహస్య పోలీసులు వెంబడించేవారు. సమావేశాలలో ఆయన మాట్లాడిన ప్రతి అంశాన్ని వారు నమోదు చేసేవారు.

యథావిధిగా గాంధీ తీరిక లేకుండా పనిచేసేవారు. మే చివరినాటికి, చంపారన్ జిల్లాలో పర్యటించిన ఆరు వారాల కాలంలో ఏడు వేలు దాకా ప్రత్యక్ష దృష్టాంతాలను ఆయన సేకరించారు. ప్రతి దృష్టాంతమూ చంపారన్ రైతులు ఎలా బతుకుతున్నారు, ఎలా కష్టపడుతున్నారనే విషయాలపట్ల గాంధీ అవగాహనను పెంచేందుకు దోహదం చేశాయి.

చంపారన్ అనుభవంతోనే భారతీయ రైతు జీవితం గురించి సరైన పరిజ్ఞానం గాంధీకి మొట్టమొదటిసారి లభించింది. రెండవ విషయమేమంటే, రాబోయే రోజుల్లో స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో తనకు సహకరించే సహచరుల యంత్రాంగాన్ని ఏర్పాటు చేసుకునే ప్రయత్నాలు చంపారన్‌లోనే గాంధీ ప్రారంభించారు. చంపారన్‌కు వచ్చిన వారంరోజుల తర్వాత తన పాత సహచరుడు హెన్రీ పోలక్‌కు గాంధీ ఒక లేఖ రాస్తూ, 'దక్షిణాఫ్రికాలో గడిపిన మంచిరోజులన్నిటినీ గుర్తు చేసుకుంటున్నాను. ప్రజలు అన్నివిధాల సహకరిస్తున్నారు. నాయిడులను, సోరాబ్జీలను, ఇమామ్‌లను మనం త్వరలో ఇక్కడ కనుగొనగలం. కచాలియా విషయంలో పొరపాటు పడవచ్చునేమో నాకు తెలియదు' (వీరందరూ దక్షిణాఫ్రికాలో గాంధీకి సన్నిహితులు).

చంపారన్‌లో, సింధ్ ప్రాంతవాసి వికృతంగా సన్నని, పొడవైన విద్వాంసుడు జేబీ కృపలానీతో గాంధీ తన పరిచయాన్ని పునరుద్ధరించుకున్నారు. 1915లో శాంతినికేతన్‌లో వారిద్దరికీ మొట్టమొదటగా పరిచయం ఏర్పడింది. కృపలానీ 11917 ఏప్రిల్‌లో, స్థానిక ప్రభుత్వ కాలేజీలో అధ్యాపకుడుగా పని చేసేవారు. ముజఫర్‌పూర్ రైల్వేస్టేషన్‌లో దిగిన గాంధీని కృపలానీ కలిసారు. గాంధీని బగ్గీలో ఎక్కించుకుని స్టేషన్ నుంచి ఇంటిదాకా కృపలానీ ఔత్సాహిక విద్యార్థులు బగ్గీని నెట్టుకు వచ్చారు.

చంపారన్‌లో ఉన్నంతకాలం గాంధీకి చేదోడువాదోడుగా కృపలానీ నిలిచారు. అదేవిధంగా కొంతమంది పాట్నా న్యాయవాదుల సమూహం కూడా గాంధీకి సహకరించింది. చంపారన్‌లో సుదీర్ఘకాలంగా ఆసక్తి కలిగిన బ్రిజ్‌కిషోర్ ప్రసాద్ సహా కలకత్తాలో విద్యావంతుడైన విద్వాంసుడు, కోర్టులో వర్ధమాన తారగా ఎదుగుతున్న

రాజేంద్రప్రసాద్‌లు వారిలో ఉన్నారు. వీరందరూ ఆతర్వాత అనేక ఏళ్ళపాటు గాంధీకి అనుయాయులుగా కొనసాగారు.

మూడవది, చంపారన్‌లో విజయవంతంగా సాగిన కృషిఫలితంగానే తన సొంత రాష్ట్రానికి చాలా దూరంగా ఉన్న ప్రాంతంలో మొట్టమొదటిసారి ప్రజల విశ్వాసాన్ని గాంధీ సంపాదించగలిగారు. చంపారన్‌లో గాంధీతోపాటు పనిచేసిన న్యాయవాదులు వినయ సంపన్నులుగా కనిపిస్తారు. 'ఇక్కడ నేను చేస్తున్న పని నాకు రోజురోజుకూ ఉత్సాహాన్నిస్తోంది. నా చుట్టూ కూర్చున్న పేద రైతులు నన్ను శ్లాఘిస్తున్నారు. సరైన కార్యక్రమ రూపకల్పనకు వారంతా నన్ను విశ్వసించగలరనిపిస్తోంది. వీరి ప్రేమకు నేను పాత్రుడిని కావాలని మాత్రమే నేను ఆశించగలను' అని గాంధీ ఒక డేనిష్ స్నేహితునికి లేఖ రాశారు.

నాల్గవది, చంపారన్‌లో గాంధీ కార్యాచరణతో ఆయనపై విశ్వసనీయత గుజరాత్‌లో మరింతగా పెరిగేందుకు దోహదం చేసింది. '1917కు పూర్వం, గుజరాత్‌లో కరుడుకట్టిన సంప్రదాయవాద భావజాలంతో కూడిన జాతీయవాద వర్గాలకు ప్రసిద్ధి' అని డేవిడ్ హార్డిమన్ అనే చరిత్రకారుడు రాశారు. ఆనాడు గుజరాత్ సభ మితవాద న్యాయవాదులు, విధేయులు, యథాస్థితివాదాలతో నిండి ఉండేది. వారిలో కొందరు 'దారితప్పిన మతవాద విపరీత బుద్ధులు' అని గాంధీ అభిప్రాయపడేవారు. చంపారన్ జిల్లాలోకి ప్రవేశించిన వెంటనే, ఆ ప్రాంతం వదిలి వెళ్ళాలని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం ఆదేశాలను ధిక్కరించడంతో, గాంధీ గుజరాత్ జాతీయవాద మేధావుల అభిప్రాయంలో మార్పు వచ్చింది. ప్రభుత్వ ఆదేశాలను గాంధీ సవాలు చేసారనే వార్త అహ్మదాబాద్ చేరడంతో 'గుజరాత్ క్లబ్‌లోని న్యాయవాద సమూహం ఒక్కసారి దిగివచ్చి', తమ సభకు ఈ 'ధైర్యశాలి'ని తర్వాతి అధ్యక్షుడుగా ఎంపిక చేయాలని నిర్ణయించుకుంది'.

లండన్‌లో బారిస్టర్ పట్టా పుచ్చుకొని వచ్చిన వల్లభ్‌భాయ్ పటేల్ 1917లో గుజరాత్ క్లబ్ సభ్యుల్లో ప్రముఖులు. వాస్తవంలో, చంపారన్‌లో గాంధీ సవాల్ చేసిన సందర్భంలో గుజరాత్ క్లబ్‌లో ఆయన ఒక వారధి పాత్ర పోషించారు. ఆ తర్వాత, గాంధీతో కలిసి పనిచేసేందుకు ఆయన తన లాభదాయకమైన న్యాయవాద వృత్తిని వదిలిపెట్టారు. మహాదేవ్ దేశాయ్, నరహరి పారిఖ్ అనే మరో ఇద్దరు గుజరాత్ న్యాయవాద వృత్తిని వదిలిపెట్టారు. మహాదేవ్ దేశాయ్, నరహరిపారిఖ్ అనే మరో

ఇద్దరు గుజరాత్ న్యాయవాదులు 1917లో గాంధీతో కలిసి పనిచేయడం మొదలుపెట్టారు. పటేల్ లాగా వారిద్దరూ మహాత్ముని జాతీయ, సామాజిక పునరుద్ధరణ కార్యక్రమాన్ని ముందుకు తీసుకుపోవడంలో పరిత్యాజ్యులుగా మారారు.

ఐదవ అంశం, చంపారన్ కార్యకలాపంలో గాంధీ మొట్టమొదటిసారి బ్రిటీష్ రాజ్ ఉన్నతాధికారులతో స్థిరమైన తీరులో బలంగా తలపడ్డారు. దక్షిణాఫ్రికాలో తెల్లజాతి అధికారులతో, రాజకీయనాయకులతో ఆయన తరచూ తీవ్రంగా ఘర్షణ పడ్డారు. అయితే అదే తీరులో ఆయన చంపారన్ రైతాంగంతోనే కాక జిల్లా మేజిస్ట్రేట్లు, కమీషనర్, బీహార్ లెఫ్టినెంట్ గవర్నర్‌లతో క్రమం తప్పకుండా సమావేశాల్లో పాల్గొనేవారు.

1917 జూన్ రెండవ వారంలో రైతాంగ దృష్టాంతాలను బ్రిటీష్ అధికారుల ముందు పెట్టి వారిని నిలదీశారు. దాంతో బీహార్ ప్రభుత్వం చంపారన్ వ్యవసాయ దర్యాప్తు కమిటీని ఏర్పాటు చేసింది. ఏడు మందితో ఏర్పడిన కమిటీలో నలుగురు ఐసీఎస్‌లు సహా గాంధీ కూడా ఉన్నారు. కేంద్ర ప్రావిన్సుల నుంచి వచ్చిన అధికారి ఆ కమిటీకి ఛైర్మన్‌గా ఉన్నారు. వలస రాజ్య స్వభావం గురించి 1917లో అంతంత మాత్రం అవగాహన కలిగిన గాంధీ, ఈ కమిటీ సమావేశాల ద్వారా మరింత లోతైన జ్ఞానాన్ని ఆర్జించారు. ఆయన భారతీయ సంస్థానంలో పుట్టి, అప్పటి వరకు జీవితంలో ఎక్కువ కాలం పరాయి దేశాల్లో గడిపారు.

చివరగా చంపారన్ కార్యకలాపం ద్వారా భారతీయ సమాజంలోని రైతులు, న్యాయవాదులు, వ్యాపారులు తదితర విస్తృతమైన జన సమూహాల మనసులను, హృదయాలను గెలుచుకోగలననే విశ్వాసం గాంధీకి కలిగింది. చంపారన్‌కు వచ్చిన గాంధీపట్ల అక్కడి రైతులు పెట్టుకున్న నమ్మకం గురించి నేను ఇదివరకే చెప్పాను. కొన్ని మాసాల అనంతరం, 1917 అక్టోబర్ 3న చంపారన్ వ్యవసాయ దర్యాప్తు కమిటీ తన నివేదికను ప్రభుత్వానికి సమర్పించింది. ఆ నివేదిక ప్రధానంగా రైతులకు అనుకూలంగా మాట్లాడింది. అక్కడి నుఇ౦చి ఒక వారంరోజులు గడిపేందుకు మోతిహరికి, రెండు రోజులు గడిపేందుకు బెత్తియకు, ఆ తర్వాత అహ్మదాబాద్‌కు తిరిగి వెళ్ళేందుకు గాంధీ ప్రయాణమయ్యారు. గాంధీ ప్రయాణిస్తున్న రైలు బెత్తియకు చేరుకోగానే, అక్కడ 4,000 మంది రైతులు ఆయనకు స్వాగతం పలికారు.

భారతదేశంలో గాంధీ మొట్టమొదటి పోరాటం బ్రహ్మాండంగా విజయవంతం కావడాన్ని బెత్తియ రైల్వే స్టేషన్‌లో గాంధీకి స్వాగతం పలుకుతున్న సందర్భంలో జరిగిన హడావుడి తెలియజేస్తుంది. చంపారన్ రైతులూ, అక్కడి మధ్యతరగతి వర్గమూ కృతజ్ఞతకు నోచుకుంటారు.

చంపారన్ రైతులకు గాంధీ రుణపడి వున్నారు. అంతకంటే ఎక్కువగా వారికి గాంధీ రుణపడి ఉన్నారు. చంపారన్ రైతాంగ సమస్యల పరిష్కారానికి కృషి చేస్తున్న సమయంలోనే గాంధీ దేశంలోని రైతుల జీవితాన్ని అర్థం చేసుకోవడం ప్రారంభించారు. ఆ సందర్భంలోనే భవిష్యత్ స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో సహకరించే అనుయాయులను, తన సొంత కులం, మతం, వర్గానికి అతీతంగా తనకు సహకరించగలిగే నమ్మదగిన రాజకీయసహచరులను సంపాదించారు. 1917లో ఉత్తర బీహార్‌లోని చంపారన్‌లో వారాలు, నెలల తరబడి చేసిన కృషి గాంధీని భవిష్యత్తులో మరిన్ని సుదీర్ఘమైన, క్లిష్టతరమైన పోరాటాలకు సంసిద్ధం చేసింది. చంపారన్ అన్‌ది భారత్‌లో గాంధీ మొట్టమొదటి రాజకీయ అనుభవం మాత్రమే కాదు. గాంధీ రాజకీయ జీవిత ప్రస్థానానికి, అలాగే స్వాతంత్ర్య పోరాటానికి అది కచ్చితమైన పునాదిగా నిలుస్తుంది. సహాయ నిరాకరణ, ఉప్పు సత్యాగ్రహం, శాసన ఉల్లంఘన, క్విట్ ఇండియా వంటి ఉద్యమాల ప్రస్థానానికి, విదేశీ పాలన నుంచి దేశ విముక్తికి చంపారన్ నిశ్చయాత్మకంగా ఒక కీలకమైన ముందడుగు.

– ఆంధ్రజ్యోతి ఏప్రిల్, 2017

9. మహాత్ముడూ చంపారన్ ఆంగ్లేయులూ

- రామచంద్ర గుహ

మహాత్మాగాంధీ 1917 వేసవిలో నీలిమందు రైతుల స్థితిగతులను అర్థం చేసుకోవడానికి చంపారన్ ప్రాంతంలో పర్యటించారు. ఆ పర్యటనలో ఆయన పొందిన అనుభవాలు, నేర్చుకున్న పాఠాల గురించి నెలరోజుల క్రితం ఇదే కాలమ్‌లో విశ్లేషించాను ('చంపారన్' తోనే గాంధీ ప్రస్థానం - ఏప్రిల్ 15). గాంధీజీ పర్యటనను వ్యతిరేకించిన వారి గురించి ప్రస్తుత కాలమ్‌లో వివరిస్తాను. చంపారన్‌లో మహాత్ముని సత్యాగ్రహ ఉద్యమం వల్ల అధికంగా నష్టపోయినవారు నీలిమందు తోటల యజమానులు. వీరందరూ న్యాయవాదులు, మతాచార్యులు, సైనికాధికారుల కుమారులు. సమాజంలో వీరికి గల గౌరవ ప్రతిపత్తులు ఐపీయస్ అధికారులకు లభించే వాటికంటే తక్కువ స్థాయివే. అయితే వీరి జీవన ప్రమాణాలు చాలా ఉన్నత స్థాయిలో ఉండేవి. ఇండిగో ప్లాంటేషన్ (నీలిమందు తోట) మేనేజర్‌కు నెలసరి వేతనంతో పాటు ఫ్యాక్టరీ లాభాలలో వాటా ఉండేది. ఆయిల్, ఫ్యూయల్ ఉచితం. ఆహార ధాన్యాలు, కూరగాయలు మొదలైనవి కూడా తరచు ఉచితంగానే లభించేవి. చంపారన్ గ్రామీణ సీమలు అనేకానేక వన్యప్రాణులకు నెలవులు. పతకాలకు పులులు, చిరుతలను వేటాడేవారు. విందుకు జింకలు, కౌజులు లభించేవి.

1917 వేసవిలో చంపారన్‌కు గాంధీజీ రాకతో ఇండిగో ప్లాంటర్లకు మంచిరోజులు ఇంకెంతకాలం ఉంటాయనే ప్రశ్న తలెత్తింది. ఎందుకంటే నీలిమందు నిర్బంధసాగును గాంధీజీ తీవ్రంగా వ్యతిరేకించారు. గాంధీ రాకతో చంపారన్‌లో అశాంతి, నేరాలు పెరిగిపోయాయని యూరోపియన్ డిఫెన్స్ అసోసియేషన్ స్థానిక శాఖ ఒక తీర్మానంలో పేర్కొంది. గాంధీ పర్యటనను కొనసాగనిస్తే చంపారన్‌లోని యూరోపియన్ల సంక్షేమానికి, జిల్లా ప్రజల సంక్షేమానికి తీవ్ర హాని జరుగుతుందని ఆ తీర్మానం ఆందోళన వ్యక్తం చేసింది. బెట్టియరాజ్ అనే ప్లాంటేషన్ మేనేజర్ గాంధీ పర్యటన పట్ల తీవ్ర ఆందోళన వ్యక్తం చేశాడు. 'గాంధీ నిజాయితీ పరుడే కావచ్చు గానీ, దక్షిణాఫ్రికాలో లభించిన విజయాలతో ఆయన తనను తాను ఎక్కువగా ఊహించుకుంటున్నాడు. గాంధీని తేలిగ్గా అమర వీరుడిని చేయవచ్చు గానీ, అణిచివేయటం సాధ్యం కాదని' ఆ బ్రిటిష్ ప్లాంటర్ అభిప్రాయపడ్డాడు. గాంధీని

తొలి నుంచి ఒక స్థిర వైఖరితో వ్యతిరేకించిన చంపారన్ ప్లాంటర్ డబ్ల్యు ఎస్ ఇర్విన్. బ్రిటిష్ పాలకులకు అనుకూలంగా ఉండే వార్తా పత్రికలకు ఆయన వరుసగా రాసిన వ్యాసాలలో యూరోపియన్ ప్లాంటర్లు అడవిని అనేక కష్టనష్టాలతో సేద్య యోగ్య భూమిగా మార్చివేశారని వాదించాడు. గాంధీ వచ్చేవరకు చంపారన్ రైతులు పూర్తి సంతృప్తితో వున్నారని ఆయన పేర్కొన్నారు. గాంధీ ఉద్యమ లక్ష్యశుద్ధిని ఇర్విన్ ప్రశ్నించారు. ఆయన పద్ధతులు మరింత తక్కువ నాటకీయతతో వున్నట్టయితే ఉద్యమ లక్ష్యాలపై సందేహాలు ఏర్పడేవని ఆ బ్రిటిషర్ అభిప్రాయపడ్డాడు.

1917 ద్వితీయార్ధంలో గాంధీ సతీమణి కస్తూర్బా చంపారన్‌లో భర్త వద్దకు వచ్చారు. కస్తూర్బా రాక ఇర్విన్‌కు మరింత ఆగ్రహం తెప్పించింది. కతకత్తా దినపత్రిక స్టేట్స్‌మన్‌కు రాసిన ఒక లేఖలో బహిరంగ–కార్యకలాపాలలో పాల్గొనని కమీషనర్‌కు హామీ ఇచ్చిన గాంధీ గోవధ, హిందూ–ముస్లిం సంబంధాలపై వివాదాస్పద ప్రసంగాలు చేస్తున్నారని ఆరోపించాడు. ఇదిలా ఉండగా శ్రీమతి గాంధీ ఇటీవల ఒక పాఠశాలను ప్రారంభించే మిషతో ఒక బజార్‌ను ప్రారంభించారు. ఫ్యాక్టరీకి చెందిన రెండు ఇరుగు పొరుగు బజార్లను మూసివేయించడానికే ఆమె ఆ పని చేశారు. ప్రభుత్వానికి ఇచ్చిన హామీకి నిజాయితీగా కట్టుబడి వుండానికేనా గాంధీ ఇదంతా చేస్తుంది? అని ఇర్విన్ ప్రశ్నించాడు. గాంధీ వెన్వెంటనే స్టేట్స్‌మన్‌కు రాసిన ఒక లేఖలో ఈ ఆరోపణలకు సమాధానమిచ్చారు. హిందూ–ముస్లింల మధ్య ఉద్రిక్తతలను తొలగించి సమైక్యతను నెలకొల్పడానికే తన ప్రసంగాలను ఉద్దేశించానని గాంధీ పేర్కొన్నారు. ఆ తరువాత తన భార్యపై వచ్చిన ఆరోపణ గురించి ప్రస్తావిస్తూ, అమాయకురాలైన తన భార్యకు ఈ ఆరోపణ గురించి తెలియనే తెలియదని గాంధీ అన్నారు. ఇర్విన్‌ను, తన భార్య కస్తూర్బాకు పరిచయం చేస్తానని, అతనికి తన భార్య చాలా సాధారణ మహిళ అని, దాదాపు నిరక్షరాస్యురాలని, తాను ప్రస్తావించిన రెండు బజార్ల గురించి ఆమెకు తెలియనే తెలియదనే వాస్తవం అతనికి తెలిసివస్తుందని గాంధీ పేర్కొన్నారు. ఉపన్యాసాలు చేయడం లేదా పత్రికలకు లేఖలు రాసే కళను శ్రీమతి గాంధీ ఇంకా నేర్చుకోలేదని ఎత్తిపొడుస్తూ గాంధీ తన లేఖను ముగించారు.

చంపారన్‌లోని నీలిమందు తోటల యజమానులు గాంధీ పట్ట బద్ధ వ్యతిరేకతతో వ్యవహరించినప్పటికీ ప్రభుత్వాధికారులు మాత్రం గుజరాత్ నుంచి వచ్చిన ఈ సందర్శకుడిని అర్థం చేసుకోవడానికి ప్రయత్నించారు. గాంధీ చంపారన్ వచ్చిన

పక్షం రోజుల అనంతరం సబ్ డివిజనల్ మెజిస్ట్రేట్ ఒకరు ఇలా వ్యాఖ్యానించారు. 'నీలిమందు తోటల యజమానులు సహజంగానే గాంధీని తమ సహజ శత్రువుగా పరిగణిస్తున్నారు. యూరోపియన్లు తమ తమ నిర్దిష్ట అభిప్రాయాల ప్రకారం గాంధీని ఒక ఆదర్శవాది, ఒక మత మూఢుడు లేదా ఒక విప్లవవాదిగా చూస్తున్నా రైతులు మాత్రం ఆయన్ని తమ విమోచకుడుగా గౌరవిస్తున్నారు. గాంధీకి అసాధారణ శక్తులున్నాయని వారు విశ్వసిస్తున్నారు. గాంధీ గ్రామాల్లో పర్యటిస్తున్నాడు. తమ ఇక్కట్లు ఏమిటో వివరించాలని గ్రామీణులను ఆయన కోరుతున్నాడు. రామరాజ్యం రాబోతుందనే దార్శనికతతో నిత్యం వారి ఆలోచనలను ఆయన ప్రభావితం చేస్తున్నాడు'.

గాంధీని నిష్పాక్షికంగా అర్థం చేసుకున్న ఆంగ్లేయుడు 1917 వేసవిలో చంపారన్ సత్యాగ్రహోద్యమంలో జిల్లా మేజిస్ట్రేట్‌గా వున్న అధికారి. గాంధీ, చంపారన్‌లో వున్న కాలంలో ఈ ప్రభుత్వాధికారి అంతకంతకూ ఆయనపట్ల ఆకర్షితుడయ్యాడు. గాంధీ మాటల్లో విశేష శ్రద్ధాసక్తులు చూపించాడు. ఆయన గాంధీతో సంభాషించాడు. గాంధీ గురించి ఇతరులతో మాట్లాడాడు. అంతేకాదు అప్పటికి గాంధీ రాసిన వివిధ పుస్తకాలు, కరపత్రాలు మొదలైన వాటిని తెప్పించుకొని చదివాడు. తన ప్రతిస్పర్థి గురించి ఆ ఆంగ్లేయుడు ఇలా రాశాడు: 'ప్రాచ్య, పాశ్చాత్య భావ స్రవంతుల అపురూప మిశ్రమంగా గాంధీ కన్పిస్తున్నాడు. జాన్ రస్కిన్, టాల్‌స్టాయ్ రచనలు, బోధనలచే ఆయన ప్రభావితమయ్యాడు. ముఖ్యంగా టాల్‌స్టాయ్ ప్రభావం మరీ ఎక్కువ. వాటికి ఒక యోగి తపస్వితను గాంధీ జతచేశాడు. గాంధీ భావాలు కేవలం ప్రాచ్య ప్రపంచానికి చెందినవే అయితే ఆయన వాటిని తన వ్యక్తిగత జీవితానికి వర్తింపచేయడంతో సంతృప్తి పడేవాడు. పాశ్చాత్య భావాల ప్రభావం మాత్రమే ఆయన్ని ఒక క్రియాశీల సాంఘిక సంస్కర్తగా రూపొందించింది'. వ్యక్తిగా గాంధీ, ఆయన ఉద్యమం, ఆయన పద్ధతి గురించి ఇది ఒక అసాధారణ అంచనా. ఈ ఐసియస్ అధికారి చాలాకాలం క్రితమే విస్మృతుడయ్యాడు. అయిఏత చంపారన్‌లోని ఆయన సహచరర యూరోపియన్లు గాంధీ నుంచి ఎదురైన సవాల్‌ను ఆగ్రహం, భయం, జాత్యహంకారంతో ఎదుర్కొన్నారు. అయితే హే కాక్ వాటికి దూరంగా ఉండి గాంధీని నిష్పాక్షికంగా అర్థం చేసుకోవడానికి ప్రయత్నించినందుకు మనం ఆయన్ని తప్పక గుర్తుచేసుకోవాలి.

– ఆంధ్రజ్యోతి మే, 2017

10. గాంధీజీ.. 'చంపారన్' ప్రయోగం

- చలసాని నరేంద్ర

భారత స్వాతంత్ర్య సమరానికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని, ఆయుధాన్ని అందించిన ఉద్యమం గాంధీజీ నిర్వహించిన చంపారన్ సత్యాగ్రహం. దేశానికి స్వాతంత్ర్య కాంక్షను రగిల్చిన ఆ సంఘటన జరిగి సరిగ్గా వందేళ్లు పూర్తయ్యాయి. మండుటెండల సమయంలో వేసవికాలం ఉదయాన్నే.. ఏప్రిల్ 10, 1917న మహాత్మాగాంధీ కలకత్తా నుండి పాట్నాకు ఏసి కూడా లేని రైలులో వచ్చారు. అదే తదుపరి దేశ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామానికి దేశంలోని రైతులను, గ్రామీణ ప్రజలను పాల్గొనేలా ప్రేరేపించే మహోద్యమానికి భూమిక ఏర్పాటుకు దారితీసింది. అప్పటి వరకు స్వతంత్ర ఉద్యమం అంటే పట్టణ ప్రాంతాల్లోని విద్యావంతులైన కొద్దిమందికి పరిమితంగా ఉంటూ వచ్చింది. గాంధీజీ పాట్నాకు రావడం కూడా అదే మొదటిసారి. అక్కడి నుంచి నేరుగా నీలిమందు రైతులను కలుసుకోవడం కోసం చంపారన్‌కు బయలుదేరి వెళ్లారు.

రాజ్‌కుమార్ శుక్లా అనే రైతు డిసెంబర్ 1916న లక్నోలో జరిగిన కాంగ్రెస్ సమావేశంలో కలిసి ఒక విధంగా వత్తిడి చేయడంతో గాంధీ ఈ ప్రయాణం పెట్టుకున్నారు. "నిజం చెప్పాలి. అప్పటి వరకు నాకు చంపారన్ ఊరు పేరే కాదు ఈ ప్రాంతపు భౌగోళిక స్వరూపం కూడా తెలియదు" అని గాంధీజీ తన ఆత్మకథలో రాసుకున్నారు. తెలియని ప్రాంతానికి వచ్చినా నీలిమందు రైతులను బ్రిటిష్ వారి దోపిడీ నుండి కాపాడ్డం కోసం విసుగు చెందకుండా సుమారు సంవత్సరం పాటు తీవ్రమైన ఉద్యమం జరిపారు.

ఈ సంవత్సరం భారత స్వాతంత్ర్య 70వ వార్షికోత్సవాలను, అదే సమయంలో చారిత్రాత్మకమైన ఈ సత్యాగ్రహం 100వ వార్షికోత్సవాన్ని జరుపుకొంటున్నాం. ఈ ఉద్యమాన్ని భారతదేశంలో తొలి రైతాంగ పోరాటంగా మాత్రమే కాకుండా గాంధీజీ జరిపిన తొలి రాజకీయ ఉద్యమంగా కూడా చెప్పుకోవచ్చు. ఆ తరువాత అహ్మదాబాద్‌లో మిల్లు కార్మికుల సమస్యలపై, ఖేదా వద్ద రైతుల సమస్యలపై పోరాటాలు నడిపిన గాంధీజీ 1919 నుండి స్వాతంత్ర్య ఉద్యమం సాగించడం తెలిసిందే.

1848 నుండే వస్త్రాల తయారీ, వాడకం పరిశ్రమలో ఉపయోగించే నీలి మందును ఉత్పత్తి చేయడంలో భారతదేశం అగ్రగామిగా నిలిచింది. 17వ శతాబ్దానికే

వెస్టిండీస్‌లో ఆధునిక పద్ధతుల్లో నీలిమందును ఉత్పత్తి చేయడానికి సిద్ధమయ్యారు. ఎప్పుడైతే బ్రిటిష్‌వారు బెంగాల్‌ను స్వాధీనం చేసుకున్నారో అప్పటి నుంచి వస్త్రాలను తెలుపుచేసేందుకు అద్దకాలలో ఉపయోగించే నీలిమందును ఉత్పత్తి చేసే తోటలు పెంచే పనిని రైతులపై బలవంతంగా రుద్దారు. కౌలు రైతులు అందరూ తాము కౌలుకు తీసుకున్న భూమిలో కొంత మేరకు (20 ఎకరాలలో కనీసం మూడు ఎకరాలు) ఈ పంటను నిర్బంధంగా పండించవలసిందే. దీనినే థిన్ కటియా రివాజు అనేవారు.

జర్మన్లు చౌకగా కృత్రిమ రంగును తయారు చేయడంతో నీలి మందుకు డిమాండ్ తగ్గింది. చాలామంది రైతులకు తాము చెల్లించే కౌలు ధర కూడా ఈ పంట అమ్మకంతో గిట్టుబాటు అయ్యేది కాదు. అయితే నిర్బంధంగా పండిస్తూ వుండేవారు. "మానవ రక్తంతో తడవకుండా ఒక్క బొట్టు నీలిమందు కూడా ఇంగ్లాండ్ చేరేది కాదు" అంటూ ఒక బ్రిటిష్ అధికారి రాసాడు. వారికి అతి తక్కువ ధర చెల్లించడమే కాకుండా అబివాబ్స్ పేరుతో అక్రమ సెస్‌లను వారి నుంచి వసూలు చేస్తూ వుండేవారు.

మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం తర్వాత జర్మన్ల రంగు అందుబాటులోకి రాకపోవడంతో నీలిమందుకు డిమాండ్ పెరిగింది. అయితే రైతులకు తగు ధర చెల్లించేవారు కాదు. సాగుకోసం తోటల యజమానులు ఏనుగులను కొనాలి అనుకుంటే కౌలు రైతులే అందుకు అవసరమైన డబ్బును సమీకరించుకోవాలి. దానిని హతియాహి అనేవారు. గుర్రాలు, కారులు వంటి వాటిని కొనడానికి కూడా అటువంటి పన్నులను వసూలు చేసేవారు. అంతకుముందు పలుసార్లు ఈ అక్రమాలకు వ్యతిరేకంగా రైతులు అక్కడక్కడా తిరగబడినా బ్రిటిష్ పాలకులు దారుణంగా అణచివేసేవారు.

అటువంటి సమయంలో చంపారన్‌కు చేరుకున్న గాంధీజీ వినూత్నమైన రాజకీయ కార్యక్రమాన్ని ప్రవేశపెట్టారు. ఒకవిధంగా ఆ తరువాత దేశ స్వతంత్ర సంగ్రామంలో ఆయన నిర్వహించిన వీరోచిత పాత్రకు ఇదొక ప్రయోగం అని చెప్పవచ్చు. సాధారణ ప్రజలను ఒక అంశంపై శాంతియుతంగా సమీకరించడంలో తనకు గల అసాధారణమైన శక్తి సామర్థ్యాలను మొదటిసారిగా ఇక్కడ ప్రదర్శించారు.

"గాంధీజీ చాల ఆకర్షణీయమైన వ్యక్తిత్వం గలవారు కావడంతో లక్షలాది మంది ప్రజలను సమీకరించగలుగుతూ వుండేవారని అంటూ వుంటారు. అయితే

క్షేత్రస్థాయిలో ప్రజలను ఆయన అర్థం చేసుకుంటూ ఉండటమే సత్యం. అందుకు ఎంతో కష్టపడుతూ వుంటారు. ప్రతిరోజు తన జీవితంలో వందలాదిమందిని కలుసుకుంటూ వుండటం, ఆయన నడిపే వారపత్రికతో వందలాది మందితో ఆయన సంభాషణలు జరుపుతూ వుండటం చూడండి. అసహజమైన ఆయన రాజకీయ వ్యక్తిత్వం అదుతేమైన అనుభవాల నుండి ఏర్పడినదే" అంటారు ప్రముఖ చరిత్రకారిణి డా. మ ృదుల ముఖర్జీ.

చంపారన్‌లో రైతులు తీవ్ర అణచివేతకు గురయ్యారని, వారు చాలా భయపడి వున్నారని గాంధీజీ గ్రహించారు. అందుకనే న్యాయం కోసం కోర్టులకు వెళ్లడం వలన ప్రయోజనం వుండబోదని భావించారు. "రేయం నుండి విముక్తి చేయడంవల్లనే వారికి నిజమైన ఉపశమనం కలుగుతుంది. బిహార్ నుండి ఆ భయాన్ని పోగొట్టేవరకు మనం కూర్చుండలేము" అంటూ రాసుకున్నారు. ఆ విధంగా వ్యూహాత్మకంగా కార్యరంగంలోకి దిగారు.

కొందరు నమ్మకమైన సహచరులతో, ముఖ్యంగా స్థానిక న్యాయవాదులతో కలిసి ఆ ప్రాంతం అంతా కలియతిరిగారు. రైతుల అభిప్రాయాలను నమోదు చేసుకున్నారు. రైళ్లలో మూడో తరగతిలో ప్రయాణం చేసారు. మండుటెండలను సహితం లెక్క చేయకుండా మైళ్లకొలది నడిచి వెళ్లారు. కొన్నిసార్లు ఆ ప్రాంతంలో సాధారణ రవాణా సదుపాయంగా వుండే ఏనుగులపై కూడా ప్రయాణం చేసారు. దుమ్ము రేపుతున్న గాలుల మధ్యనే ఒక్కొక్క గ్రామం వెడుతూ వచ్చారు.

ఈ ఉద్యమంలో గాంధీజీతో కలిసి సన్నిహితంగా పనిచేసి ఆ తరువాత చంపారన్ సత్యాగ్రహంపై ఒక పుస్తకం రాసిన బాబూ రాజేంద్రప్రసాద్ తన గ్రంథంలో ఏప్రిల్ చివరినాటికి వేలాదిమంది రైతుల కథనాలను నమోదు చేయడం ద్వారా వారి సమస్యలు అన్నింటిపై ఒక అవగాహనకు గాంధీజీ వచ్చారు. "మొత్తం ఆ జిల్లాలో మా వద్దకు వచ్చి తమ బాధలను వివరించని రైతులు వున్న ప్రాంతం అంటూ లేదు" అని పేర్కొన్నారు.

పాట్నాలో కాలు మోపినప్పుడు బ్రిటిష్‌వారు చెబుతున్న కథనాలు మాత్రమే తెలిసిన గాంధీజీ నాలుగైదు రోజుల్లో రైతులను ఏవిధంగా అణచివేస్తున్నారో వారిద్వారానే తెలుసుకుంటూ వచ్చారు. ఆయన కదలికలపై నిఘా వుంచిన అధికారులు,

ఏప్రిల్ 15 నాటికే చంద్రహోయి అనే గ్రామంలో ఒక పోలీసు సబ్ ఇన్స్పెక్టర్ ఆయనను మూడు గంటలపాటు నిలిపివేసారు. జిల్లా పోలీసు కమిషనర్ జారీచేసిన హెచ్చరికను అందజేసారు. ఆయనను "ప్రజా ప్రశాంతత"కు 'ప్రమాదకారి'గా భావించడంతో వెంటనే ఆ ప్రాంతం వదిలి వెళ్లిపోవాలని స్పష్టం చేసారు.

"నేను ఇక్కడి నుండి వదిలి వెళ్లే ప్రసక్తిలేదు. జిల్లా అధికారులు పట్టుబడితే శాసన ఉల్లంఘున కింద ఎటువంటి శిక్షకైనా సిద్ధంగా వున్నాను" అని గాంధీజీ దృఢ సంకల్పంతో స్పష్టం చేసారు. ఆ రోజులలో ఒక సమస్యపై శాసన ఉల్లంఘునకు పాల్పడటం భారతదేశంలో అనూహ్యమైన పరిణామం. బాలగంగాధర్ తిలక్ సహితం ఒక సందరరేలో ఒక ప్రాంతం నుంచి బహిష్కరిస్తే ఆ ఉత్తర్వు మేరకు అక్కడి నుంచి వెళ్లిపోయారు. అయితే మిగిలినవారు నిరసనలు తెలిపారు అనుకోండి.

ఏప్రిల్ 18 నాటికి జైలుకు వెళ్లడానికి గాంధీజీ సిద్ధపడ్డారు. ఆయనను అరెస్టు చేయవచ్చనే వార్త ఆ ప్రాంతంలో కార్చిచ్చులా వ్యాపించడంతో వేలాదిమంది కౌలు రైతులు ఉదయం నుంచి కోర్టు వద్దకు చేరుకోవడం ప్రారంభించారు. "చట్ట ప్రకారం నాపై విచారణ జరపవలసి వుంది. అయితే వాస్తవానికి ప్రభుత్వమే విచారణ ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది" అని ఈ సంఘటనపై ఆయన రాసుకున్నారు. ఆవిధంగా ప్రజలు పెద్దఎత్తున గుమికూడడం అధికారులలో వణుకు పుట్టించింది.

ఆ ప్రాంతం విడిచి వెళ్లిపోతానని, తిరిగి రానని హామీ ఇస్తే ఆయనపై కేసును ఉపసంహరించు కుంటామని హామీ ఇచ్చారు. అయితే అందుకు గాంధీజీ తిరస్కరించారు. "ఇప్పుడే కాదు నేను జైలు నుంచి తిరిగి వచ్చిన తర్వాత కూడా చంపారన్‌ను నా ఇల్లుగా మార్చుకుంటాను" అని దృఢంగా జవాబిచ్చారు.

ఏప్రిల్ 20న ఉదయం 7 గంటలకు గాంధీజీ ప్రతివాదన వినిపించడానికి సిద్ధపడుతున్నారని భావించి గందరగోళానికి గురైన పాలనా యంత్రాంగం ఆయనపై కేసు ఉపసంహరించుకుంది. "ఆ విధంగా దేశం మొదటిసారిగా శాసన ఉల్లంఘున ప్రయోగం నుంచి ప్రత్యక్షంగా మొదటి పాఠం గ్రహించింది" అని గాంధీజీ రాసారు.

తన అరెస్ట్ తప్పదనుకొన్నపుడు అంతటితో ఆ ఉద్యమం ఆగిపోకుండా భవిష్యత్ కార్యాచరణను ముందే ప్రణాళికను, అందుకు సహచరులను సిద్ధం చేసారు. తాను

అరెస్టయితే మజ్‌హారుల్, బాబు బ్రిజ్‌కిశోరె ప్రసాద్ ఉద్యమం కొనసాగించాలని, వారు అరెస్టయితే బాబు ధరణిధర్, బాబు రామ్ నవమి కొనసాగించాలని, వారు అరెస్టయితే రాజేంద్రప్రసాద్, శంభూశరణ్, అనుగ్రహ నారాయణసింగ్ చేపట్టాలని.. అంటూ వరుసగా జాబితా తయారు చేసారు. ఈ కొద్దికాలపు సహచర్యంతోనే ఆ ప్రాంతంలోనివారితో జీవితకాలమంతా గాంధీజీ సన్నిహిత స్నేహబాంధవ్యాలను పెంపొందింప చేసుకున్నారు. వారి దినచర్యలో కూడా నాటకీయ మార్పు తీసుకువచ్చారు.

రైతుల పట్టుదల చూసిన ప్రభుత్వానికి ఒక విచారణ కమిషన్ వేయక తప్పలేదు. ఆ కమిషన్‌లో గాంధీజీని కూడా ఒక సభ్యునిగా నియమించారు. అప్పటికే 8 వేల మంది రైతుల కథనాలను నమోదుచేసి వుండడంతో వాటిని సాక్ష్యంగా ముందుంచారు. దానితో రైతులను దోపిడీకి, అణచివేతకు గురిచేస్తున్న తింకతియా విధానాన్ని రద్దు చేసారు. వారినుంచి దోచుకొన్న కొంత మొత్తాలను తోటల యజమానులకు తిరిగిచ్చారు. తాము పండించే పంటలపై రైతులకు మరింత నియంత్రణ కల్పిస్తూ బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ ఆధ్వర్యంలోని తోటల యజమానులు రైతులకు ఒప్పంద పత్రాలు కూడా రాసి ఇవ్వవలసి వచ్చింది.

ఈ ఘన విజయం దేశ స్వాతంత్ర్య ఉద్యమాన్ని కొత్త దిశవైపు నడిపించడానికి దోహదపడింది. గాంధీ పాట్నాలో దిగినపుడు దక్షిణాఫ్రికాలో ఆయన ఏదో చేసారని కొద్దోగొప్పో తెలియడం మినహా ఆయన గురించి అక్కడి వారెవ్వరికీ తెలియదు. పైగా ఆ ప్రాంతంలో కాంగ్రెస్ పార్టీ పేరు కూడా ఎవ్వరికీ తెలియదు. తర్వాతి కాలంలో దేశం నుండి బ్రిటిష్‌వారిని వెళ్లగొట్టడానికి 'శాసన ఉల్లంఘన' అనే ఒక బలమైన ఆయుధాన్ని ఈ సత్యాగ్రహం అందించింది. ఇక్కడనే మొదటగా గాంధీని 'బాపు', 'మహాత్మా' అని పిలువడం ప్రారంభించారు. ఈ పేర్లతోనే తరువాతి కాలంలో ప్రపంచం అంతా ప్రసిద్ధి చెందారు.

"అంత కాలం అసహ్యులుగా అణిగిమణిగి పడివున్న ఈ దేశపు అట్టడుగు తరగతుల ప్రజల్ని ఒక్కసారిగా మొక్కవోని ఆత్మగౌరవంతో దిక్కులు పిక్కటిల్లే విధంగా నినదించి, చైతన్యవంతమైన మానవ సమూహంగా మలచిన అదుతేం చంపారన్

సత్యాగ్రహం" అని జెబి.కృపలాని పేర్కొన్నారు. ఈ ఉద్యమంలో భాగంగా కేవలం అణచివేతకు గురవుతున్న రైతులను సమీకరించడంతోపాటు వారిలో ఆత్మవిశ్వాసం కల్పించడం కోసం పలు నిర్మాణాత్మక కార్యక్రమాలు కూడా చేపట్టారు. పాఠశాలలు, ఆసుపత్రులు నెలకొల్పడం, పూర్ధకు స్వస్తి చెప్పమని గ్రామస్తులను ప్రోత్సహించడం, పారిశుద్ధ్య పనులు చేపట్టడం, మహిళల అణచివేతను నిరుత్సాహపరచడం, అంటరానితనాన్ని విడనాడమని ప్రబోధించడం చేసారు. పాఠశాలలను ఏర్పాటు చేయడంద్వారా నిరక్షరాస్యతకు వ్యతిరేకంగా పోరాడటంతోపాటు గ్రామీణ ప్రజలలో చైతన్యం తీసుకురావడానికి కృషి చేసారు.

"వృక్షరాజం ద్రౌపది" - గాంధీ

- "ఆరోగ్యవంతమైన స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలకు ద్రౌపది తగిన ఉదాహరణ – సీతలో సౌకుమార్యము మూర్తీభవించింది. తాను సుకుమారమైన పుష్పం వంటిది. ద్రౌపది అలాంటిది కాదు. ఆమె వృక్షరాజము వంటిది. మహాబలుడైన భీముని సైతం ఆమె అభీష్టానికి అనుగుణంగా నడుచుకునేట్లు చేసింది. పరులకు సింహ స్వప్నమయిన భీముడు ద్రౌపది ముందు పరమ సాధువు. పాండవులలో ఎవరి రక్షణతో ఆమెకు నిమిత్తం లేదు."
- ఆభరణాలు ఒంటినిండా దిగేసుకున్నవాళ్ళను చూస్తే నాకు అపరిమితమయిన పరితాపం కల్గుతుంది. ఆభరణాలు సౌందర్యాన్ని ఇనుమడింపజేసే సాధనాలు కావని వాళ్ళకెలా తెలియజెప్పటం? ఆత్మగతమయిన అందమే నిజమైన అందం. మరి వాళ్ళ ఆభరణాలు వ్యామోహానికి విరుగుడు ఏమిటి? ద్రౌపది వంటి స్థిరచిత్తం కలిగిన మహిళలు ముందుకు వస్తే తప్ప గత్యంతరం లేదు."

11. చంపారన్ ఓ చుక్కాని

- కె. రామచంద్రమూర్తి

చర్విత చరణమే అయినా కొన్ని విషయాలు పదేపదే ప్రస్తావించవలసి వస్తుంది. జనాభాలో అధిక సంఖ్యాకుల జీవితాలను అతలాకుతలం చేస్తున్న సమస్య ఏళ్ళూపూళ్ళూ గడిచినా పరిష్కారానికి నోచుకోకపోతే అదే సమస్యను పాఠకుల దృష్టికి మళ్ళీమళ్ళీ తీసుకురాక తప్పదు. రైతు ఆత్మహత్య వార్త లేకుండా ఒక్క రోజైనా గడవదంటే అతిశయోక్తి కాదు. రెండు తెలుగు రాష్ట్రాలలో రైతులు బలవన్మరణాలకు సంబంధించిన వార్తలు ఆందోళన, ఆవేదన కలిగిస్తున్నాయి. శనివారం తెలంగాణాలోని గద్వాల జోగులాంబ జిల్లాలో అప్పుల బాధతో రైతు ఆత్మహత్య చేసుకున్నట్టు సమాచారం. 1998 నుంచి సాగుతున్న ఈ బలవన్మరణ పరంపరను నిలువరించడానికి గట్టి ప్రయత్నం ఇంతవరకూ జరగలేదనే చెప్పాలి. ఎంతమంది ఎన్ని విజ్ఞప్తులు చేసినా పార్లమెంటులో కానీ చట్టసభలలో కానీ ఈ సమస్యను చర్చించి పరిష్కరించే కృషి జరగలేదు. అఖిలపక్ష సమావేశం జరగలేదు. వ్యవసాయదారుల ప్రతినిధులతో, శాస్త్రవేత్తలతో, సామాజిక సేవకులతో ప్రభుత్వాలు సమావేశాలు నిర్వహించి ఈ అంశాన్ని చర్చకు పెట్టి అభిప్రాయాలు సేకరించలేదు. రైతు మరణవార్తలు క్రమం తప్పకుండా రావడంతో సమాజంపైన వాటి ప్రభావం తగ్గిపోతోంది. మీడియా సైతం కలత చెందడం, ఆవేదన వెలిబుచ్చడం తగ్గుతూ వచ్చింది. విపణి ఆధారిత ఆర్థిక విధానాలను విశ్వసించే పత్రికలూ, టీవీ ఛానళ్ళూ రైతుల మరణాలకు సంబంధించిన వార్తలకు స్పందించడం లేదు.

ఓటు బ్యాంక్‌గా పరిగణించినా సరే....

అయినా సరే, రైతును విస్మరించడానికి వీలులేదు. జనాభాలో దాదాపు 60 శాతం ఇప్పటికీ వ్యవసాయంపైనే ఆధారపడుతున్నారు. ఓటు బ్యాంకుగా చూసినా అది చాలా విలువైనది. ఈ సంగతి పాలకులకు ప్రత్యేకంగా చెప్పవలసిన అవసరం లేదు. 2014లో కేంద్ర అధికార పీఠం అధిష్ఠించిన ఎన్‌డిఏ కానీ తెలంగాణాలోని పాలకపక్షం టీఆర్ఎస్ కానీ, ఆంధ్రప్రదేశ్‌ను పాలిస్తున్న తెలుగుదేశం – బీజేపీ కూటమి కానీ రైతు సంక్షేమం కోసం ఏయే చర్యలు తీసుకున్నదీ ఏకరవు పెడుతున్నాయి. ఏదో చేయడానికి ప్రయత్నిస్తున్న మాట వాస్తవమే కావచ్చు. ఫలితం లేదు. రైతుల

ఆత్మహత్యలు ఆగడం లేదు. ఆత్మహత్యలు వ్యవసాయ సంక్షోభానికి కారణం కాదనీ, ఇతర కారణాల వల్ల అనీ మనల్ని మనం మభ్యపెట్టుకోవడం ఆత్మవంచన. ఇతరులను దబాయించడం పరవంచన. గజం మిథ్య. పలాయనం మిథ్య అనేది వాదనకు నిలబడదు. సమస్యను గుర్తించి దాని పరిష్కారానికి చిత్తశుద్ధితో కృషి చేయడం, సమస్య పరిష్కారమయ్యే వరకూ కృషిని కొనసాగించడం ఒక్కటే మార్గం. 1998 నుంచి ఇప్పటి వరకూ దేశంలోనూ, రాష్ట్రాలలోనూ ప్రధాన రాజకీయ పార్టీలన్నీ ఎంతోకొంతకాలం అధికారంలో ఉన్నాయి. ఎం.ఎస్.స్వామినాథన్ కమిటీ నివేదిక సమర్పించిన తర్వాత అన్ని రాజకీయ పక్షాలూ ప్రభుత్వాలూ నిర్వహించాయి. కానీ ఎవరూ ఆయన సూచనలను అమలు చేయడానికి ప్రయత్నించలేదు.

రైతులను ఆదుకోవడం కోసం రైతు సమన్వయ సమితుల (ఆర్ఎస్ఎస్)ను ఏర్పాటు చేస్తున్నామనీ, వాటికి చట్ట హోదా కల్పించే ఆలోచన కూడా ఉన్నదనీ తెలంగాణ ప్రభుత్వం సూచిస్తున్నది. ఆర్ఎస్ఎస్‌లను తక్షణం ఏర్పాటు చేయాలని మంత్రులకూ, ఎంఎల్ఏలకూ ముఖ్యమంత్రి ఆదేశాలు ఇచ్చారు. ఈ సంస్థలను ఏర్పాటు చేయాలన్న నిర్ణయం వెనుక రాజకీయ లక్ష్యం ఉన్నదనీ, ఆంధ్రప్రదేశ్ ముఖ్యమంత్రి చంద్రబాబు జన్మభూమి కమిటీలలో టీడీపీ కార్యకర్తలను నియమించి సకల సంక్షేమ, ప్రభుత్వ కార్యక్రమాలు వారి సూచనల మేరకే చేస్తున్నట్టు తెలంగాణాలో కూడా చేద్దామని కేసీఆర్ చూస్తున్నారని కాంగ్రెస్ నాయకుల విమర్శ. పోటీగా రైతు రక్షణ సమితులను నియమిస్తామని పీసీసీ అధ్యక్షుడు ఉత్తమ కుమార్ రెడ్డి ప్రకటించారు. ఇదంతా ఉపరితల రాజకీయ విన్యాసమే కానీ అసలు సమస్యను పరిష్కరించే కసరత్తు కాదు.

కాంగ్రెస్ నాయకులు తమ పార్టీ చరిత్రనూ, మహాత్మాగాంధీ నాయకత్వంలో జరిగిన చంపారన్ ఉద్యమాన్ని అధ్యయనం చేస్తే ఇప్పుడు కర్తవ్యం ఏమిటో వారికి బోధపడుతుంది. నవభారత నిర్మాత జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ గత మూడేళ్ళుగా విస్మృతిపథంలో పడిపోయారు. కొత్త తరాలకు నెహ్రూ అంటే తెలియకపోయినా ఆశ్చర్యం లేదు. గాంధీకి సైతం అదే దుస్థితి పట్టే ప్రమాదం ఉంది. ఇందుకు ప్రధాని నరేంద్రమోదీని కానీ, బీజేపీ భావజాలాన్ని కానీ నిందించి ప్రయోజనం లేదు. గాంధీ, నెహ్రూల ప్రాసంగికత తగ్గిపోవడానికి ప్రధాన కారకులు ఈ తరం కాంగ్రెస్ నాయకులే. వారికే గాంధీ జీవితం గురించి తెలియదు. గాంధీ, నెహ్రూలను విస్మరించిన కాంగ్రెస్‌కు

నిష్కృతి ఏముంటుంది? ఈ ఇద్దరూ శిఖర సమానులైన నాయకులు కనుక వారిని గుర్తుపెట్టుకోవాలని చెప్పడంలేదు. నేటి సమస్యలకు పరిష్కారాలు వారి ఆచరణలో కనిపిస్తాయి. రైతుల జీవితాలలో వెలుగు నింపడం ఎట్లాగో, కనీసం చీకటిని తొలగించడం లేదా తగ్గించడం ఎట్లాగో తెలుసుకోవాలంటే గాంధీజీ 1916-17లో నిర్వహించిన చంపారన్ ఉద్యమాన్ని అధ్యయనం చేయాలి. ఇది చంపారన్ శతవార్షికోత్సవ సందర్భం. సరిగ్గా వందేళ్ళ క్రిందట గాంధీజీ నాయకత్వంలో జరిగిన ఉద్యమం ఫలితంగా చంపారన్ నీలిమందు రైతులకు ఊరట లభించింది. ఈతరం యువతకు చంపారన్ ఉద్యమాన్ని పరిచయం చేసేందుకు శాసనసభ మాజీ సభ్యుడు పి.జనార్దనరెడ్డి చొరవతో చిన్న పుస్తకాన్ని ప్రచురించారు. దానిని ఆగస్టు 15న ఆవిష్కరించారు. చంపారన్ ఉద్యమం గురించి గాంధీ, ఆచార్య కృపలానీ, ఇర్ఫాన్ హబీబ్, గాంధీ మనుమడు తుషార్ గాంధీల రచనలను సేకరించి గౌరవ్ చేత అనువదింపజేశారు.

స్వదేశంలో గాంధీ తొలి ఉద్యమం

దక్షిణాఫ్రికా నుంచి తిరిగొచ్చిన అనంతరం గాంధీ తలపెట్టిన మొదటి పెద్ద ఉద్యమం చంపారన్ పోరాటం. ఇది రష్యా విప్లవం కంటే ముందే జరిగింది. 1916లో లక్నోలో ఏఐసీసీ సభలు జరుగుతున్న సమయంలో బీహార్ నుంచి రైతు నాయకుడు రాజ్‌కుమార్ శుక్లా గాంధీని కలుసుకొని తమ ప్రాంతంలో నీలిమందు రైతుల దుస్థితిని పరిశీలించవలసిందిగా కోరాడు. అతని కోరిక మన్నించి చంపారన్ వెళ్ళిన గాంధీ రైతుల దుస్థితిని అధ్యయనం చేశాడు. నీలిమందును వస్త్రాల తయారీలో, అద్దకంలో ఉపయోగిస్తారు. యూరప్‌లో దీనికి గిరాకీ ఎక్కువ. బెంగాల్ బ్రిటీష్‌వారి అధీనంలోకి రాగానే నీలిమందు పండించాలని రైతులపైన ఒత్తిడి తెచ్చారు. ఇది బీహార్‌కు పాకింది. రైతుల నుంచి నీలిమందును కారుచౌకగా కొని విదేశాలకు ఎగుమతి చేసేవారు తెల్లదొరలు. కానీ 1880లో జర్మనీలో సింథటిక్ అద్దకం అభివృద్ధికావడంతో నీలిమందు గిరాకీ పడిపోయింది. యజమానుల ఆదాయం తగ్గింది. రైతుల మీద సుంకాలూ, జరిమానాలూ పెంచారు. తెల్లవారు నేరుగా రైతులను హింసించకుండా జమీందారీల ద్వారా, వారు నియమించిన టేకేదార్ల ద్వారా పీడించేవారు. నీలిమందు నేలసారాన్ని పూర్తిగా పీల్చి పిప్పిచేస్తుంది. కానీ మొత్తం ఇరవై భాగాలలో మూడు భాగాలు విధిగా నీలిమందు సేద్యానికి కేటాయించాలని

నిర్దేశించే 'తీన్‌కఠియా రివాజు'ను ప్రభుత్వం రైతులపై రుద్దింది. ఈ నిబంధన దాదాపు వందేళ్ళు అమలులో ఉంది. తవాన్ పేరుతో పరిహారం వసూలు చేసేవాళ్ళు. జిరాత్ పేరుతో అధిక మొత్తంలో సుంకం విధించేవాళ్ళు. ఆబ్‌వాక్ పేరుతో అక్రమ జరిమానాలు వసూలు చేసేవారు. బిగార్ పేర రైతుల ఎడ్లనూ, వ్యవసాయ పనిముట్లనూ అప్పనంగా వినియోగించుకునేవారు. ఈ దుస్థితిపైన దాదాభాయ్ నౌరోజీ, ఆర్‌సిదత్‌లు పుస్తకాలు రాశారు. నీలిమందు రైతుల సమస్య పరిష్కారం అయ్యేవరకూ గాంధీ మరోపని తలపెట్టలేదు. ఆయన సమాచారం సేకరిస్తున్నానంటూ రైతుల మధ్య ఉన్నారు. తనతోపాటు అనేకమంది వలంటీర్లను రంగంలోకి దింపారు. అనేకమంది న్యాయవాదులు ఆయనకు అనుచరులుగా మారారు. ప్రభుత్వాన్ని రెచ్చగొట్టే వ్యాఖ్యలు కానీ కార్యక్రమాలు కానీ గాంధీ చేయలేదు. రైతుల నుంచి ఫిర్యాదులు స్వీకరించారు. మొత్తం 8,000 మంది నీలిమందు రైతులు తమ ఫిర్యాదులను గాంధీకి అందజేశారు. గాంధీ ప్రాబల్యం గణనీయంగా పెరిగింది. రైతులు గాంధీ నాయకత్వంలో సంఘటితం అవుతున్నారనే అనుమానం తెల్లదొరలకు కలిగింది. జిల్లా వదలి వెళ్ళిపోవాలని 1917 ఏప్రిల్ 16న జిల్లా అధికారి గాంధీని ఆదేశించాడు. 18న జిల్లా న్యాయాధికారి ఎదుట నిందితుడుగా నిలబడిన గాంధీ ధిక్కార స్వరం వినిపించారు. తాను వచ్చిన పని పూర్తి చేయకుండా చంపారన్ వదిలి వెళ్ళేది లేదని ప్రస్ఫుటంగా చెప్పారు.

దిగివచ్చిన సర్కార్

ప్రభుత్వం నీలిమందు రైతుల సమస్యను అధ్యయనం చేయడానికి ఒక బృందాన్ని నియమించింది. ఇందులో గాంధీకి సభ్యత్వం ఇచ్చింది. రైతులు ఎదుర్కొంటున్న అన్యాయాలనూ, అమానవీయమైన వేధింపులనూ వివరించే సమాచారాన్ని గాంధీ అప్పటికే సేకరించారు. ఆ సమస్త సమాచారాన్ని కమిటీ ఎదుట సమర్పించారు. ప్రభుత్వ ఉన్నతాధికారి డబ్ల్యు మౌడీతో చర్చలు జరిపారు. చర్చలు ఫలించలేదు. తాను చట్టాన్ని గౌరవిస్తున్నాననీ, నీలిమందు రైతులకు సాయపడటానికే వారినుంచి సమాచారం సేకరిస్తున్నాననీ గాంధీ వివరించాడు. ప్రభుత్వమే దిగి వచ్చింది. గాంధీకి తోడ్పడవలసిందిగా అధికారులను ఉన్నతాధికారి ఆదేశించాడు. దీంతో ఖంగుతిన్న జమీందారులు మొదట రైతులను బెదిరించారు. తర్వాత రాజీకోసం ప్రయత్నించారు. గాంధీ సత్యాగ్రహం విరమించలేదు. రాజీకి అంగీకరించలేదు. 1917 జూన్ 5న రాంచీలో బీహార్ – ఒడిశా గవర్నర్ ఎ గెయిట్‌తో గాంధీ చర్చలు జరిపాడు. అక్టోబర్

3న తీన్‌కఠియా నిబంధనను రద్దు చేశారు. ఆబర్‌వాత్ పేరుతో వసూలు చేస్తున్న వడ్డీలు చట్టవిరుద్ధమని నిర్ధారించారు. టేకేదార్ల వ్యవస్థను నిర్మూలించారు. పంటపై హక్కులు జమీందార్లకు కాకుండా రైతులకే ఉంటాయని అన్నారు. ఈ విజయాలన్నీ దేశంలో నిర్వహించిన తొలి అహింసాత్మక ఉద్యమం ఫలితాలు. రెండు అంశాలు గమనించాలి. ఒకటి చంపారన్ గురించి గాంధీ బ్రిటిష్ ప్రభుత్వాన్ని విమర్శిస్తూ ప్రకటనలు చేయలేదు. పత్రికలకు ఎక్కలేదు. ప్రభుత్వాన్ని రెచ్చగొచ్చలేదు. ఒకటే సమస్యపైన దృష్టి పెట్టారు. అది పరిష్కారమయ్యే వరకూ అక్కడే దాన్ని పట్టుకునే ఉన్నారు. ప్రభుత్వం తీసుకుంటున్న ప్రతి నిర్ణయానికీ స్పందిస్తున్న కాంగ్రెస్ నాయకులు చంపారన్ చరిత్రనుంచి గుణపాఠం నేర్చుకోవాలి. ఏదో ఒక సమస్యపైన దృష్టి కేంద్రీకరించి అది పరిష్కారమయ్యేవరకూ కృషి చేస్తే సత్ఫలితాలు వస్తాయి. చంపారన్ స్వాతంత్ర్య ఉద్యమానిక స్ఫూర్తి. ఆ తర్వాతనే సర్దార్ పటేల్ బార్డోలీ రైతాంగ పోరాటం చేశారు. అనంతరం మాప్లా ముస్లిం రైతుల తిరుగుబాటు, మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ రైతు ఉద్యమం. చీరాల–పేరాల ఉద్యమం, సహాయనిరాకరణ ఉద్యమం, ఖిలాఫత్ ఉద్యమం, ఇచ్ఛాపురం నుంచి మద్రాసు వరకూ కొమ్మారెడ్డి సూర్యనారాయణ, తలసాని వాసుదేవరావుల ఆధ్వర్యంలో ఆంధ్ర రైతాంగ యాత్ర జరిగాయి. చివరికి స్వాతంత్ర్య సమరంలో రైతులు భాగస్వాములు కావడానికి కూడా చంపారన్ తిరుగుబాటే కారణం. కాంగ్రెస్‌వారు కానీ మరో పార్టీ వారు కానీ చంపారన్ బాటలో నేటి రైతుల సమస్యను అధ్యయనం చేస్తే పరిష్కారం లభించవచ్చు.

– *సాక్షి దినపత్రిక,*
సెప్టెంబర్ 10

"No man's thought should be made the centre of a political action; it should help but not control. Acceptance and rejection are varying forms of blind worship. There are priceless treasures to learn from Gndhi as from Marx, but the learning can only be done when the frame of reference does not derive from an Age or a Person."

- Dr. Ram Manohar Lohia

12. పందేళ్ళ తర్వాత

- వాడ్రేవు చినవీరభద్రుడు

'చారిత్రక మహోద్యమం చంపారన్ సత్యాగ్రహం' (2017)అనే పేరిట హైదరాబాదు రైటర్స్, ప్రింటర్స్, పబ్లిషర్స్ కోఆపరేటివ్ సొసైటీ వారు ప్రచురించిన ఒక పుస్తకం రావెల సోమయ్యగారు నాకు స్వయంగా తెచ్చి ఇచ్చారు. చంపారన్ నీలిమందు తోటల కౌలుదారుల హక్కుల కోసం గాంధీజీ చేపట్టిన సత్యాగ్రహం ఒక శతాబ్దకాలం పూర్తి చేసుకున్న సందర్భంగా వెలువరించిన జ్ఞాపిక. అందులో తుషార్ గాంధీ, జె.బి.కృపలానీ, సుధీర్ చంద్రలతో పాటు, చంపారన్ సత్యాగ్రహం గురించి గాంధీజీ ఆత్మ కథలో రాసుకున్న అధ్యాయం కూడా ఉంది. గౌరవ్ అనువాదం చేసిన ఆ వ్యాస సంపుటిలో ఇర్ఫాన్ హబీబ్ వంటి ప్రసిద్ధ మార్క్సిస్టు చరిత్రకారుడి వ్యాసం కూడా ఉందని చూపిస్తూ, సోమయ్యగారు, పుస్తకం మూడవ అట్ట మీద రాసి ఉన్న రాహుల్ సాంకృత్యాయన్ వాక్యాల్ని కూడా చూపించారు. ఆ వాక్యాలిలా ఉన్నాయి:

'బుద్ధుని తర్వాత సంపూర్ణ మానవసమాజానికి ఇంత గొప్ప సందేశం ఇచ్చిన మహాపురుషుడు గాంధీ ఒక్కడే. గాంధీజీ సమస్త మానవులకు చెందినవాడు. ఆయన జీవితపర్యంతం బహుజనుల హితం కోసం పోరాడారు. వారి శ్రేయస్సు కోరేవాడు కాబట్టే ఈ లక్ష్యాన్ని సాధించేందుకు ఆయన బుద్ధుని కంటే కూడా ఎక్కువ కష్టాలు సహించవలసి వచ్చింది. ఆయన నిజంగా ఒక మహాత్ముడు అనడంలో ఎవరికైనా సందేహం ఉంటుందా?'

2

మహాత్మాగాంధీ జీవితంగురించి తలుచుకోగానే సాధారణంగా అందరికీ గుర్తొచ్చేవి రెండు సంఘటనలు. ఒకటి, 1893 జూన్ 7 వ తేదీ రాత్రి గాంధి దక్షిణాఫ్రికాలో మొదటి తరగతి టిక్కెట్టు కొనుక్కుని రైల్లో ప్రయాణిస్తున్నప్పుడు, అతణ్ణి నల్లజాతివాడనీ, మొదటితరగతి పెట్టెలో కూచోడానికి అర్హుడు కాడనీ పీటర్ మారిజ్ బర్గ్ స్టేషన్లో బయటకి నెట్టేసిన సంఘటన. ప్రతి ఒక్క నల్లజాతీ వాణ్ణీ గెంటినట్టే, ఆ రోజూ వాళ్ళు గాంధీని బయటకు నెట్టేసారు. కాని, ఆ మనిషి ఆత్మబలం సామాన్యమైంది

కాదు. ఆ సంఘటన అతడి జీవితాన్నీ, దక్షిణాఫ్రికా భారతీయుల జీవితాన్నీ, భారతదేశ ముఖచిత్రాన్నీ, నేడు ప్రపంచవ్యాప్తంగా, రెండవ తరగతి పౌరులుగా జీవించవలసి వస్తున్న ఎందరో వ్యక్తుల, సమూహాల, జాతుల భవిష్యత్తు చిత్రపటాన్నీ మారుస్తూనే ఉన్నది.

రెండవ సంఘటన, 1922 మార్చ్ 18 న అహ్మదాబాద్ డిస్ట్రిక్ట్ సెషన్స్ జడ్జి ఎదుట తన మీద మోపబడ్డ రాజద్రోహానికి సమాధానంగా గాంధీ ఇచ్చిన వాఙ్మూలం. 'నేను నిప్పుతో చెర్లాడుతున్నానని నాకు తెలుసు. కాని మీరు నన్ను స్వేచ్ఛగా వదిలిపెడితే నేను మళ్ళా ఆ పనే చేస్తాను' అన్నాడాయన కోర్టులో ప్రపంచమంతా వినేటట్టుగా. అంతదాకా మధ్యతరగతికీ, ఉన్నత వర్గాలకీ మాత్రమే పరిమితమైన స్వాతంత్ర్యపోరాటం ఆ క్షణంనుండీ ప్రజాపోరాటంగా మారిపోయింది.

కానీ, ఈ రెండు సంఘటనల మధ్యలో మరింత విశేషమైన మరొక సంఘటన 1917 ఏప్రిల్ 18 న మోతీహారి జిల్లా తిర్హౌత్ మాజిస్ట్రేట్ కోర్టులో సంభవించింది. ఆ మహత్తరమైన సంఘటన గురించి రాజేంద్ర ప్రసాద్ ఇట్లా తలుచుకున్నాడు:

> *'1917 ఏప్రిల్ 18 చంపారన్ చరిత్రలోనే కాదు, మొత్తం భారతదేశ చరిత్రలోనే చిరస్మరణీయమైన రోజు. బీహార్ ప్రాంతంలో బీదవాళ్ళకోసం, కడగండ్లు అనుభవిస్తున్నవాళ్ళ కోసం మహాత్మాగాంధీ ఆ రోజు జైలుకి వెళ్ళడానికి సంసిద్ధమవుతూ ఉన్నారు. సత్యాగ్రహానికి సంబంధించిన ఒక ఆధునిక ఉదాహరణతో సమస్త భారతదేశం తన మొదటిపాఠాన్ని నేర్చుకున్న రోజు అది. ఆక్షణం, దేశానికి తన భవిష్యాదర్శానికి సంబంధించిన కాంతి కవాటాలు తెరుచుకున్నాయి. సత్యానికి ఎన్నటికీ హాని జరగదనేది చిరకాలంనుంచీ నానుడిలో ఉన్నదే అయినా, ఆ సూక్తికి ఒక నిజనిరూపణ సంభవించింది ఆనాడే. బీద కౌలుదారుల కష్టాల్ని తొలగించడానికి కంకణం కట్టుకోవడమే కాక, వాళ్ళని ఆ విధంగా అణచివేస్తున్నవాళ్ళని గాయపర్చరాదని కూడా అంతే నిబద్ధతతో తీర్మానించుకున్న ఆ మనిషి మహాత్మాగాంధీ రూపంలో మనముందు ప్రత్యక్షమయ్యాడు. ఏ విధంగా చూసినా ఒకదానికొకటి పొసగని ఈ విరుద్ధ లక్ష్యాల్ని సమన్వయపరుచుకోడానికి సంకల్పించుకున్న ఆ మనిషిని ఏ అవరోధాలు అడ్డగించగలవు?'*

భారతదేశ చరిత్రలో సత్యాగ్రహాన్ని ఒక రాజకీయ పోరాటంగా ఉపయోగించిన మొదటి ప్రయోగభూమి చంపారన్. ఆ అస్త్రాన్ని మొదటిసారి గాంధీజీ భారతీయ ఆకాశం కింద పరీక్షించి ఇప్పటికి ఒక శతాబ్ది. కాని, ఎందుకనో, ఈ చారిత్రాత్మక సందర్భం సాధారణ ప్రజానీకానికి మాత్రమే కాదు, విద్యావంతుల, ప్రజాప్రతినిధుల, సమాచార ప్రసారసాధనాల మతిలో లేదు. ఎందుకని?

రెండు కారణాలు స్ఫురిస్తూ ఉన్నాయి. మొదటిది, ఈ సంఘటనన గురించి గాంధీజి తన ఆత్మకథలో ఒకింత వివరంగానే రాసుకున్నప్పటికీ, ఈ ఉద్యమం మీద Satyagraha in Champaran (1949) పేరిట బాబూ రాజేంద్ర ప్రసాద్ ఒక పుస్తకమే రాసినప్పటికీ, స్వాతంత్ర్యపోరాట సాహిత్యంలోనూ, గాంధేయ సాహిత్యంలోనూ ఈ ఉద్యమానికి ఇవ్వవలసినంత ప్రాధాన్యత ఇవ్వకపోవడం ఒక కారణం. ఇటువంటి సంఘటనలు హైస్కూలు స్థాయినుంచీ పాఠ్యపుస్తకాల్లో చోటు చేసుకుని ఉంటే, కథలుగా, నవలలుగా, నాటకాలుగా రచయితలు మలచి ఉంటే, ఇవి జాతిస్మృతిలో విడదీయరాని భాగమైపోయి ఉండేవి. కేవలం చారిత్రిక పత్రాలకు మాత్రమే పరిమితమైపోయిన మహోజ్జ్వల చరిత్రగా మిగిలిపోయి ఉండేవి కావు.

రెండవ కారణం కొంత సంక్లిష్టమైంది. దాన్ని వివరించాలంటే, భారతీయ సమాజంగురించీ, రాజకీయ-ఆర్థిక పరివర్తన గురించీ చాలా సూక్ష్మ వివేచన చేయాలి. కానీ, క్లుప్తంగానే అయినా, మూడు అంశాలు మనవి చేస్తాను.

మొదటిది, నిజంగా సాంకేతిక అర్థంలో చూస్తే అది రాజకీయ పోరాటం కాదు. అది న్యాయపోరాటం, ఒక నైతికపోరాటం. తర్వాతి రోజుల్లో గాంధీజీ చేపట్టిన సహాయనిరాకరణ ఉద్యమం, ఉప్పు సత్యాగ్రహం, క్విట్ ఇండియా ఉద్యమాల్లోలాగా, ఆ పోరాటాన్ని గాంధీ ఒక రాజకీయ పోరాటంగా చేపట్టలేదు. అసలు ఆయన దాన్ని ఒక పోరాటంగానే భావించలేదు. అది అన్నివిధాలా ఒక ప్రయత్నం. అంతఃకరణ సాక్షిగా అపారమైన ఆవేదనతో సాగించిన ఒక యాత్ర. తాను ఎక్కడికి బయలుదేరుతున్నాడు, ఎటు ప్రయాణించబోతున్నాడు, తర్వాతి మలుపు ఏమిటి, తదనంతర చర్య ఏమిటి తెలిసి ఆచి తూచి వేసిన అడుగులు కావవి. నిజానికి 1915 లో గాంధీ శాంతినికేతన్ సందర్శించి వస్తూన్నప్పుడు ఆండ్రూస్ ఆయన్ని భారతదేశంలో కూడా దక్షిణాఫ్రికా తరహా సత్యాగ్రహాన్ని చేపట్టాలని సంకల్పిస్తున్నారా అనడిగితే

గాంధీ చెప్పలేనన్నాడు. ఒకవేళ చేపట్టే అవకాశముంటే ఎన్నాళ్ళు పట్టవచ్చని అడిగాడు ఆండ్రూస్. గాంధీ కొంతసేపు ఆలోచించి అయిదేళ్ళ తరువాతి మాట అన్నాడు. 1916 డిసెంబరులో లక్నో కాంగ్రెసులో నీలిమందు రైతుల గురించి తీర్మానం ప్రతిపాదించమని అడిగినప్పుడు కూడా గాంధీజీ ఊహించలేదు. ఆరు నెలలు తిరక్కుండానే తాను ఆ రైతులకోసం జైలుకి వెళ్ళడానికి సంసిద్ధుడనవుతానని, ఇది పూర్తిగా ఒక వ్యక్తి ప్రజలకోసం తనంతతాను చేసిన అన్వేషణని, కేవలం తన అంతరంగబలంతో ఒక సామ్రాజ్యం ముందు నిలబడ్డ ఘట్టమని చెప్పారు. తాను కోరుకుంటున్న న్యాయం సిద్ధించేదాకా ఏమి జరిగినా సరే మధ్యలో వదిలిపెట్టకూడదన్న పట్టుదల, అందులో ప్రేమ తప్ప ద్వేషానికి తావులేదు. తనని తాను సమర్పించుకోవడానికి ప్రేమైక హృదయంతో నిలబడటం తప్ప భయానికీ, ద్వేషానికీ తావులేని మనఃస్థితి.

రెండవది, ఆ ఉద్యమం జైలుకి వెళ్ళడానికి సంసిద్ధత ప్రకటించడంతో పూర్తయిపోలేదు. అది ఆరంభం మాత్రమే. ఆ తర్వాత గాంధీజీ చంపారన్ లో వేసిన ప్రతి అడుగు, మాట్లాడిన ప్రతి మాట, చేపట్టిన ప్రతి ఒక్క చర్య ఒక ఆర్థిక సమస్యను పరిష్కరించడంతోనో లేదా కొత్త రాజకీయ చైతన్యాన్ని కూడగట్టడంతోనో మాత్రమే ఆగిపోలేదు. ఆయన చంపారన్‌లో చేసిన ఉద్యమాన్ని సరిగ్గా వివరించాలంటే ఒక విద్యాప్రయత్నమని చెప్పాలి. మనుషుల్ని రూపొందించే విద్య. భయంతో అణగారిపోయినవాళ్ళని నిర్భయులుగా మార్చిన విద్య. ఆడంబరం ఒక జీవనవిధానంగా మారిపోయినవాళ్ళని నిరాడంబరులుగా మార్చిన విద్య. నిరక్షరాస్యత, కులవ్యవస్థ, దుర్భరమైన పేదరికాల మధ్య నలిగి దుర్బలమైపోయిన ఒక గ్రామీణసమాజాన్నీ, వారితో సంబంధంలేకుండా జీవిస్తున్న ఒక విద్యాధిక పట్టణ సమాజాన్నీ ఒకరికొకర్ని సన్నిహితం చేసిన విద్య.

మూడవది, చంపారన్ భారతీయ రాజకీయ జీవితానికి కేంద్రంగా లేదు. తర్వాతి రోజుల్లో భారతీయ చరిత్రలో ప్రాధాన్యత సంతరించుకున్న నక్సల్‌బరీ గ్రామంలాగా అది కూడా భారతీయ రాజకీయ పటానికి అంచుల్లో ఉన్న ప్రాంతం. కానీ, తక్కిన భారతదేశ సమాజం ఎలా ఉందో అక్కడి సమాజం ఒక నమూనా. భారతీయ సామాజిక జీవితం ప్రక్షాళన కాకుండా చేపట్టే ఏ రాజకీయ ఉద్యమాలూ సత్ఫలితాల్ని ఇవ్వవు సరికదా, ఒకటీ అరా రాజకీయ విజయాలు సిద్ధించినా, ఆ

సామాజిక రుగ్మతలు ఆ ఫలితాల్ని కప్పేస్తాయి. ఆ రహస్యం గాంధీజీకి చంపారన్ బోధించింది. దక్షిణాఫ్రికా భారతదేశం ఒకటి కావని గాంధీజీ చంపారన్ నేలమీదనే అర్థం చేసుకున్నాడు. ఇక్కడ బ్రిటిష్ వాళ్ళతో చేసే రాజకీయపోరాటానికి ముందు తన దేశస్థుల మానసికదాస్యంతో పోరాడవలసి ఉంటుందని ఆయనకి చంపారన్ తెలియచెప్పకపోయి ఉంటే, ఆ తర్వాత రోజుల్లో ఆయన చేపట్టిన రాజకీయ పోరాటాలకు ప్రాతిపదికగా ఆ నిర్మాణాత్మక కార్యక్రమాలు అమలు చేసి ఉండేవాడు కాదు. దక్షిణాఫ్రికా మోహన్‌దాస్ గాంధీని మహాత్మాగాంధీగా మారిస్తే, చంపారన్ మహాత్మాగాంధీని భారత జాతిపితగా మార్చింది.

అయినా మనం చంపారన్ గురించి మాట్లాడుకోడానికి ఆసక్తి చూపించడం లేదు, ఎందువల్ల? ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే, అది ఆత్మశిక్షణమీదా, అత్యంత క్రమశిక్షణ మీదా ఆధారపడ్డ ఉద్యమం కాబట్టి. నువ్వు స్వాతంత్ర్యాన్ని కోరుకోవాలంటే, ముందు మానసికంగా స్వతంత్రుడివిగా ఉండవలసి ఉంటుంది కాబట్టి. తోటిమనిషి కష్టాన్ని తొలగించాలంటే ముందు నీ సౌకర్యవంతమైన జీవితాన్ని నువ్వు వదులుకోవలసి ఉంటుంది కాబట్టి. అహింస అంటే అపారమైన,అంతులేని, ప్రతిఫలం ముట్టని కఠోరమైన బాధ్యత కాబట్టి.

3

రెండు వారాల కిందట సుందరయ్య విజ్ఞాన కేంద్రం లో ఒక పుస్తకావిష్కరణ సభకు వెళ్ళినప్పుడు అక్కడ కొంత కోలాహలంగా ఉంది. ఏమిటని విచారిస్తే నక్సల్ బరీ పోరాటం జరిగి యాభై ఏళ్ళు పూర్తయిన సందర్భంగా విప్లవ రచయితల సంఘం నిర్వహిస్తున్న సభలని తెలిసింది.

నక్సల్‌బరీలో సంతాలులు భూస్వాములమీదా, వడ్డీ వ్యాపారస్థులమీదా ఆయుధాలు పైకెత్తడం భారతదేశ చరిత్రలో ఒక ముఖ్యమైన కొండ గుర్తు. దేశవ్యాప్తంగా కొత్త రాజకీయ పోరాటాలనూ, సైద్ధాంతిక అవగాహననూ మేల్కొల్పిన సంఘటన. హింసాయుత పోరాటం ద్వారా మాత్రమే భారతదేశానికి ఆర్థిక-రాజకీయ విముక్తి సాధ్యపడుతుందని తదాదిగా ఒక పోరాటప్రవంతి కొనసాగుతూనే ఉంది.

నేను ఆలోచనలో పడ్డాను. చంపారన్ సత్యాగ్రహం జరిగి నూరేళ్ళు. భారతదేశ

రాజకీయ విముక్తి సామాజిక విముక్తిద్వారానే సాధ్యపడుతుందనీ, దానికి అహింస ఒక్కటే మార్గమనీ ప్రకటించిన ఉద్యమం. నక్సల్‌బరీ తిరుగుబాటు జరిగి యాభై ఏళ్ళు. భారతీయ ఆర్థిక విమోచన సాయుధ రాజకీయపోరాటం వల్ల మాత్రమే సాధ్యపడుతుందని నమ్ముతున్న ఒక రాజకీయ కార్యాచరణ. కానీ, రెండింటిలోనూ విస్తృత ప్రజానీకానికి ఆసక్తి లేదు. వాళ్ళకి హింసలోనూ నమ్మకంలేదు, అహింసలోనూ నమ్మకం లేదు. చంపారన్ కి వందేళ్ళ తర్వాత, నక్సల్‌బరీకి యాభై ఏళ్ళ తర్వాత, విద్యాధికపట్టణ సమాజమూ, నిరక్షరాస్య గ్రామీణసమాజమూ కూడా ఇళ్ళల్లో, షాపుల్లో, హోటళ్ళలో టివిలముందు కూచొని 'బిగ్ బాస్' చూస్తూ పడిపడి నవ్వుకుంటున్నారు.

– *అంతర్జాలము నుండి*

లోహియాను గురించి గాంధీ అభిప్రాయం

ఒకసారి గాంధీజీ మాటల సందర్భంలో లోహియా ధైర్యవంతుడని చెబుతూ తన సహచరుల్లోనూ ధైర్యవంతులు చాలామందే వున్నారని అన్నారు. అయితే పులికి కూడా ధైర్యం వుంటుందని, అలాంటి 'ధైర్యం'లో గొప్ప ఏముందని తేలిగ్గా నవ్వేశారు.

అలాగే లోహియా మంచి విషయ పరిజ్ఞానం గలవాడని చెబుతూ లాయర్లకి కూడా అది ఎక్కువే వుంటుందని, మరి అలాంటి 'విషయ పరిజ్ఞానం' గొప్ప ఏముందని చిరునవ్వు నవ్వారు. చివరగా గాంధీజీ మరో మాట చెబుతూ లోహియా సచ్ఛీలుడని, సచ్ఛీలత అంటే మనిషి వ్యక్తిత్వంలోని అవిచ్ఛిన్నత అని అన్నారు.

తన సహచరుల్లో లోహియా మాదిరి స్థిరచిత్తం వున్న వాళ్ళెవరూ కనిపించలేదని, వ్యక్తిత్వంలోని అవిచ్ఛిన్నత, స్థిరత్వమే మనిషిని జంతువుల నుంచి వేరు చేసే లక్షణం అని చెప్పారు.

13. తొలి చారిత్రక మహోద్యమం
చంపారన్ సత్యాగ్రహం

- రావెల సాంబశివరావు

కొందరికి పేరొస్తుంది. కొందరు పేరు తెచ్చుకుంటారు. అందులో కోటికొక్కరు యుగకర్తలవుతారు. మహాత్ములవుతారు. మోహన్‌దాస్ కరమ్‌చంద్ గాంధీ మహాత్ముడయ్యారు. అందుకు కారణం ఆయనకు సత్యం, అహింసలు రెండు కళ్ళు కావటమే. అవి శాంతియుత పోరాటానికి రెండు అద్భుతమైన, అద్వితీయమైన ఆయుధాలుగా నిలవటమే. ఆ రెండు కళ్ళు కోట్లాది మందిని కట్టి పడేశాయి. చెప్పినట్లు వినేటట్లు చేశాయి. ఈయన కంటిచూపు చంపేయటానికి కాక చక్కదిద్దుకునేందుకు చక్కగా పనికి వచ్చింది. దానికి పట్టుదల, దీక్ష ఆసరాగా నిలిచాయి. ఈ కంటిచూపు తొలి ప్రయోగానికి కార్యక్షేత్రం చంపారన్. మహత్తర రష్యన్ విప్లవం కంటే ముందే చంపారన్ ఉద్యమం జరిగిందనేది సంకలనకర్తల నిశ్చితాభిప్రాయం.

కొన్ని పుస్తకాలు అనేక పరిచ్ఛేదాలతో కూడినవై ఎంత పెద్దవిగా కన్పించినా అవి ప్రయోజనకరంగా నిలవకపోవచ్చు. కొన్ని, పుటల సంఖ్యలో చిన్నవే అయినా ప్రయోజనాన్ని సమకూర్చటంలో పిట్ట కొంచెం, కూత ఘనంగా కన్పించవచ్చు. అవి దట్టించిన మందుగుండులా పేలవచ్చు. అగ్నిజ్వాలగా రగలవచ్చు. అంతరంగాన్ని బాగా మథించేవిగా తయారుకావచ్చు, ఆత్మ ప్రబోధానికి ప్రేరేపించవచ్చు. సత్యాగ్రహానికి గురిచేయవచ్చు..... ఇదీ చంపారన్ సత్యాగ్రహం 100 సంవత్సరాల ఉద్యమ విశ్లేషణా వ్యాససంపుటి (64 పుటలు) చదివిన తరువాత నాకు తలపుకు వచ్చిన ఆలోచన. ఈ పుస్తకం ప్రచురించటానికి ముఖ్య ఉద్దేశ్యాన్ని "మా మాట"గా చెప్తూ సంకలనకర్తలు అన్నదేమంటే "దిక్కులేని అన్నదాత వారి గోడు వినేనాథుడే కనపడక ఆత్మహత్యలు చేసుకుంటున్నారు.... (ఈ) అన్యాయాన్ని రైతుల పక్షాన ప్రశ్నించడానికి ఏ ఒక్క స్వరం సిద్ధమైనా ఈ అక్షరాల కృషి ఫలించినట్లే" ఇలా వందసంవత్సరాల తరువాత కూడా "మసిలి మీది కుఠారానికి మళ్ళీ వచ్చింది పిలుపు" (అప్పుడెప్పుడో ఆచార్య ధనకుధరం రాసిన కవిత గుర్తుకొచ్చింది.)

పోరాటం అప్పటిదా, ఇప్పటిదా అని మన గుంజాటమే గాని పోరాటం ఎప్పటిదయినా పోరాటమే. అయితే ఆ పోరాటాలు ఎటువంటి ఫలాలను

మిగిల్చాయన్నది ముఖ్యం. ఇది చిరుపొత్తమే అయినా, దానిని ముందు మాట అనకపోయినా డా॥ ఎ.బి.కె. ప్రసాద్ రచన "రైతుల సత్యాగ్రహ పోరాటాల శత సంవత్సర సంరంభం" ముందుగా కొంత మార్గదర్శనంగావిస్తుంది. స్వతంత్ర పోరాటంలో "ఛలోఢిల్లీ" నినాదం ఎంతటి ఉద్దీపన కలిగించిందో అదేరకమైన ఉద్దీపన పొందిన చంపారన్ రైతాంగ ప్రతినిధులు లక్నో సమావేశాల్లో నివేదించారంటారు ప్రసాద్‌గారు. దాని ఫలితం 1917 ఏప్రియల్‌లో గాంధీజీ చంపారన్ నుండి చారిత్రక తొలిరైతాంగ ఉద్యమానికి నాంది పలికిందన్నారు. రైతులను కొల్లగొట్టటాన్ని భారత సంపదను కొల్లగొట్టటంగా భావించి ఆ సందర్భంగా దాదాభాయి నౌరోజీ "డ్రైన్ థియరీ" ప్రస్తావన తెస్తారు.

"ఆర్.సి.దత్. తన గ్రంథం "హిస్టరీ ఆఫ్ ఇండియా అండర్ బ్రిటీష్ రూల్"లో బ్రిటన్ దోపిడీని ఎండగట్టాడనీ, ఆ వూపులోనే గాంధీజీ "హింద్ స్వరాజ్" గ్రంథం ద్వారా స్వాతంత్ర్యసమర ఉధృతికి తగిన కర్తవ్య బోధ చేశారన్నారు.

చంపారన్ సత్యాగ్రహాన్ని పురస్కరించుకొని చరిత్రకు సంబంధించిన విశ్లేషణలను వివిధకోణాల్నుండి తుషార్ గాంధీ, ఇర్ఫాన్ హబీబ్, జె.బి.కృపలానీలు అందించగా, వాటిని యువరచయిత గౌరవ్ చంపారన్ సత్యాగ్రహం శతాబ్ది సంవత్సరానికి ఉడతా భక్తిగా తెలుగువారికి అందించిన స్వేచ్ఛానువాదమే ప్రస్తుత గ్రంథం అని తమ అభిప్రాయాన్ని స్పష్టం చేశారు ప్రసాద్‌గారు. చంపారన్ సత్యాగ్రహ స్ఫూర్తి చాపకింద నీరులా బార్డోలీ రైతాంగ ఉద్యమంలోకీ, చీరాల – పేరాల ఉద్యమంలోకీ, అల్లూరి కొమరం భీం వంటి వారి తిరుగుబాట్లలోకీ, శ్రీకాకుళం నుండి ఇచ్ఛాపురం వరకు సాగిన ఆంధ్ర రైతాంగయాత్రలో ఎలా చొచ్చుకొని వచ్చిందో చెప్పారు ప్రసాద్‌గారు. ముడ్డి కిందకు నీళ్ళు వచ్చాయని గ్రహించిన పరాయి పాలకులు వ్యవసాయ చట్టాన్ని తెచ్చారన్నారు. తరువాత సభలు, సమావేశాల్ని చెదరగొట్టే అణచివేతల చట్టాలు వచ్చాయన్నారు. చివరకు నేటి పాలకులపై తమ విమర్శనాస్త్రాల్ని సంధించి ఇలా ముగించారు.

"నేటి పాలకులు రైతాంగ, కార్మిక, దళిత, బహుజన, మైనార్టీ వర్గాల విశాల ప్రయోజనాలకు వ్యతిరేకులైనందువల్లనే గాంధీజీ చంపారన్ సత్యాగ్రహ లక్ష్యానికి కూడా వాళ్ళు ప్రతికూలురని తీర్మానించుకోవలసి వస్తోంది."

స్వేచ్ఛానువాదకులు శ్రీ గౌరవ్ చంపారన్ సత్యాగ్రహాన్ని" అణచివేతపై అన్నదాతల చెర్నాకోల"గా అభివర్ణించారు. అందులో ఆయన లేవనెత్తిన ప్రశ్నల్లో ముఖ్యమైనవి మూడు.

1) కమ్యూనిస్టులు, సోషలిస్టులు, అంబేద్కరిస్టులు, రాయిస్టులు వారి వారి నాయకత్వం లేదా సిద్ధాంత విషయాల్లో స్వీయ సమర్థనకి చూపే తర్కాన్ని గాంధీ వద్దకు వచ్చేటప్పటికి ఎందుకు గాలికి వదిలేస్తున్నట్లు?

2) మార్క్స్, ఏంగిల్స్, లెనిన్, స్టాలిన్, మావో, అంబేద్కర్, రాయ్, లోహియా, పెరియార్, పూలే ప్రభృతులంతా మారుతూనే వచ్చారు. వారి మానసిక పరిణామం ప్రగతిశీలమైతే ఒక్క గాంధీ పరిణామం మాత్రం తిరోగమనమెందుకయింది?

3) ఫాసిజాన్ని సమర్థించినా తప్పులేదు కానీ గాంధీని క్షమించడమంత నేరం మరోటి లేదనే వాతావరణాన్ని ప్రగతిశీలవాదులు ఎందుకు సృష్టించినట్లు?

గుప్పెడుమంది యువజనమైనా నా దేశపు రైతుపక్షాన ప్రశ్నించి నిలవడానికి నిర్ణయించుకుంటే అంతకు మించిన ప్రయోజనం ఈ ప్రయత్నానికి ఇంకేమీ లేదని సంపాదకులతో గొంతు కలిపారు. అయితే తన తొలి రచన ప్రజాస్వామ్య పతనం ...... అనే గ్రంథంలో గాంధీని ఉతికారేసినా తాను "ఆ రాతలతో విబేధించట్లేదు కాని గాంధీపై గుడ్డి ద్వేషాన్ని అంగీకరించటంలేద"న్నారు. గాంధీ నిరంతరం మారుతూ అభివృద్ధిచెందుతూ వచ్చారన్నది ఆయన నిశ్చితాభిప్రాయం. అలాగే మహాత్మాగాంధీ విషయంలో రాహుల్ సాంకృత్యాయన్ తన అభిప్రాయాలను తర్వాత కాలంలో మార్చుకున్న విషయాన్ని ప్రస్తావించారు.

తరువాత వ్యాసం "చంపారన్ సత్యాగ్రహం – వంద సంవత్సరాల రైతుల యథాతథస్థితి" అనే శీర్షికతో తుషార్ గాంధీ వ్రాసిన దానికి తెనుగుసేత. తుషార్ గాంధీ మహాత్మాగాంధీ మునిమనవడు. ముంబైలోని మహాత్మాగాంధీ ఫౌండేషన్ బాధ్యుడు. ఒక శతాబ్దం తర్వాత కూడా సత్యాగ్రహాన్ని నిర్వహించటం బ్రిటీషు పాలనలో కంటే ఇప్పుడు కష్టతరం అంటారాయన.

రాజకీయ ప్రభావాలు త్వరితగతిన ఉద్యమాలను చుట్టుముట్టినపుడు వాటి సారాన్ని కోల్పోతాయని స్పష్టం చేశారాయన. చంపారన్ ఉద్యమాన్ని పీడిత ప్రజల

సాధికార ఉద్యమంగా పరిశీలిస్తే, ఈనాటికీ దానికున్న విలువా, శక్తీ బోధపడతాయి. అప్పుడది వర్తమానానికి సైతం వర్తించేదిగా మిగులుతుందంటారాయన.

ప్రముఖ మార్క్సిస్ట్ మేథావి, చరిత్రకారుడు ఇర్ఫాన్ హబీబ్ దృష్టిలో చంపారన్ సత్యాగ్రహం ఒక చారిత్రక మహోద్యమం. ఆయన వ్యాసం 'ఏప్రియల్ 16, 2017 నాటి జనతా పత్రిక కవర్ పేజి కథనంగా వచ్చింది. ఆధునిక భారత చరిత్రను మలుపుతిప్పి, భూమికోసం, భుక్తికోసం పోరాడే రైతాంగాన్ని స్వాతంత్ర్యోద్యమానికి సిద్ధం చేసిన గొప్ప ఉద్యమంగా చంపారన్ ఉద్యమాన్ని అభివర్ణిస్తారాయన. చంపారన్ ఉద్యమాన్ని గాంధీజీ నిర్వహించిన పద్ధతి ఒక గంభీరమయిన నాయకత్వ నమూనాకి ప్రతీకగా నిల్చిందంటారు. తొలిగా రైతుల దగ్గరకు వెళ్ళి వారి ఫిర్యాదుల్ని నమోదు చేసుకునే కార్యక్రమం క్రమేపీ చంపారన్ సత్యాగ్రహంగా రూపొందిందనే అభిప్రాయాన్ని ప్రకటిస్తారు. గాంధీజీ జైలుశిక్షకి సిద్ధపడి వినిపించిన "ధిక్కార చైతన్య స్వరమే" చివరకు విజయం సాధించిందని పేర్కొన్నారు. అందుకు ఋజువు ప్రభుత్వం 1917 అక్టోబరులో చట్టం చేసేందుకు సిద్ధం కావటమేనన్నారు. వంద సంవత్సరాల తర్వాత కూడా గాంధీజీ ఆనాడు సాధించిన విజయానికి ఆశ్చర్యపోయి శిరస్సు వంచి నివాళు లర్పించకుండా నిలవలేము అంటారు.

తరువాత చోటుచేసుకున్న వ్యాసాలు ఆచార్య జె.బీ. కృపలానీ, మహాత్మాగాంధీలు వ్రాసినవి. ఆచార్య కృపలానీ వ్యాసం "గాంధీ జీవితం – ఆలోచనలు" అనే 1991 నాటి గ్రంథం నుండి స్వీకరించిందయితే మహాత్మాగాంధీ వ్యాసం గాంధీ ఆత్మకథ నుండి సేకరించటం జరిగింది. అది వేమూరి రాధాకృష్ణగారి అనువాదం. అవి రెండూ ఒకదానికొకటి పూరకాలే. గాంధీజీది సత్యశోధన అయితే కృపలానీ వ్యాసం దానికి ఋజువుగా నిలిచింది. గాంధీజీ చంపారన్ ప్రయాణంలో ముజఫర్ పూర్‌లో కృపలానీగారు కళాశాల ప్రిన్సిపల్‌గా ఉన్నారని వ్రాస్తే కాదు కాదు "నిజానికి అక్కడ నేను అధ్యాపకుణ్ణి మాత్రమే" అని పేర్కొన్న సంస్కారం ఆచార్య కృపలానీది.

ప్రొఫెసర్ మల్కానీ, ఆచార్య కృపలానీ సహోద్యోగులు. గాంధీజీని ప్రొఫెసర్ మల్కానిగారి ఇంట్లో వుండే ఏర్పాట్లు చేస్తే ఆయన వసారాలోనే ఆ ఇంటి పై భాగంలో ఉంటానన్నారు. బగ్గీని పిల్లలు లాగితే ఎక్కనంటే గాంధీజీని మాయచేసి పిల్లలు లాక్కువచ్చారు. అది తెలుసుకునేసరి గమ్యానికి చేరిపోయారు. గాంధీ ఏమీ చేయలేక

తాను మోసపోయానన్నారు. ఇలా సత్యాగ్రహం విషయాలేగాక అలనాటి నాయకుల ఔన్నత్యం కూడా తెలియవస్తుంది.

గాంధీజీ చంపారన్‌లో ప్రభుత్వాన్ని ఢీకొట్టిన తీరు అడుగడుగునా ఉత్కంఠ భరితంగా సాగుతుంది. అనేకమంది మద్దతుదార్లను కూడగట్టే దిశగా అది సాగుతుంది. చరిత్రలో మొట్టమొదటిసారిగా బ్రిటీషు ప్రభుత్వాన్ని దాని న్యాయస్థానంలోనే సవాలు చేసిన సంఘటన జనాల్లో ఎంతగా సంచలనమైందో తెలియవస్తుంది. న్యాయస్థానంలో గాంధీజీ ధిక్కార స్వరం ఆయన్నే ఆశ్చర్య చకితుణ్ణి చేస్తుంది. "నేను విశ్వసించే దేవుణ్ణీ, సత్యాన్నీ, అహింసను అక్కడ దర్శించటం జరిగిందనీ ఆ రోజు తన జీవితంలోనూ పేదరైతుల జీవితాల్లోనూ ఎప్పటికీ గుర్తుండిపోతుందని" విశ్వసించారు గాంధీజీ. "నీలిమందు మచ్చ కడిగినా పోదు అదే భ్రమ తొలగిపోయినందుకు బాపూ బాగా సంబరపడ్డారు.

"చంపారన్‌ను స్మరించుకోవటం గాంధీని స్మరించుకోవడమే" అంటారు సుధీర్‌చంద్ర. 10 సంవత్సరాల్లో గాంధీజీకి సంబంధించి నాలుగు ప్రధానమైన ఉత్సవాల్ని దేశం జరుపుకోవటం అబ్బురంగా భావించారు. అయితే మనం చేయవలసింది గాంధీని విడగొట్టి చూడటం కాదు. ఆయన జీవితమే ఆయన సందేశంగా ఎలా నిలిచిందో చూడాలన్నారు.

సుధీర్ చంద్ర భారత్ స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో చంపారన్ ఎలా ముడిపడిపోయిందో వెల్లడించదలిచారు. చంపారన్ సత్యాగ్రహంలో సరికొత్తగా ప్రయోగించబడిన గాంధీవాద పోరాట రూపాలన్నింటినీ దేశం బిత్తరపోయి చూసిందన్నారు. గాంధీజీ నాయకత్వంలో అతి ప్రధానమయిన నిర్భయత్వాన్ని గురించి దేశం మొదటి పాఠం నేర్చుకుందన్నారు. పరాయిప్రభుత్వం అలా పాతుకుపోవటానికి అసలు కారణం భారతీయుల మనసుల్లో గూడుకట్టుకున్న భయమేనని గాంధీ భావించటాన్ని గుర్తుచేశారు. చంపారన్ రైతుల విషయంలో అటువంటి భయమే వారిని బలవంత బానిసలుగా మార్చిందని గ్రహించారు. అలా తెల్లవారిని ఎదిరించేందుకు కావలసిన ధైర్యాన్ని కూడగట్టుకోవడానికి అనువైన అవకాశం మొట్టమొదట చంపారన్ సత్యాగ్రహం అందించిందన్నారు.

చంపారన్ సత్యాగ్రహంలో వెల్లడయిన మరోశక్తివంతమైన గాంధేయవాద అంశం లక్ష్యాలు, సాధనాల మధ్య స్పష్టమయిన ఏకీకృత సంబంధం. అక్కడి రైతులు అందించిన వివరాలే, వాటి నమోదు కార్యక్రమమే గొప్ప కనువిప్పు కాగలిగింది. వాళ్ళు సత్యంనుంచి ఏ కొంచెం దూరంగా జరిగినా వారికి న్యాయం జరగదనే అభిప్రాయాన్ని అక్కడి రైతుల మనసుల్లో నాటుకునేట్లు చేయగలిగారు గాంధీజీ.

చంపారన్ సత్యాగ్రహం నూతనతరహా నాయకత్వాన్ని అందించగలిగిందన్నారు. తొలితరం నాయకులు గాంధీజీ నిరాడంబర జీవితం వైపు మొగ్గుచూపి ఆశ్రమ జీవన విధానానికి అలవాటు పడేట్లు చేయటం జరిగిందన్నారు. గాంధీజీని చంపారన్ ప్రాంత రైతులు నూతన తరహా నాయకునిగా గుర్తించగలిగారన్నారు. చంపారన్ అలా ఒక కొత్త నాయకునికి పుట్టినిల్లయ్యిందని పేర్కొన్నారు.

గాంధీజీ మాటల్లోనే చెప్పాలంటే "దేశం శాసనోల్లంఘనకు సంబంధించి మొట్ట మొదటి పాఠాన్ని తెలుసుకుంది" చంపారన్‌లోనే.

ఇలా ఈ చిరు పొత్తాన్ని "సిరాబుడ్డిలో సముద్రాన్ని నింపిన తీరుగా" తయారు చేయగలిగారు సంకలనకర్తలు శ్రీ పి. జనార్దనరెడ్డి, శ్రీ సోమయ్యలు.

– తెలుగు విద్యార్థి మాసపత్రిక

సెప్టెంబర్ 2017

14. చంపారన్ రైతు సత్యాగ్రహం

పుస్తక సమీక్ష

- జె. ఎస్. రఘుపతి రావు

100 సంవత్సరాల క్రితం జరిగిన చంపారన్ ఉద్యమ విశ్లేషణా వ్యాసాలున్నాయి. మూల రచయితల వ్యాసాలతోపాటు డా॥ ఎ.బి.కె. ప్రసాద్ వ్యాసం కూడా వుంది. ఉద్యమ నాయకుడు గాంధీజీ. ఇది రైతు ఉద్యమం. గాంధీజీ పొగరు బట్టిన బ్రిటిష్ భారతరాజ్యాన్ని ఎదిరించి, విజయం సాధించాడని తెలుస్తుంది.

సమీక్ష నిమిత్తం పంపారు గనుక – కేవలం ఇదొక కొత్త పుస్తకం అని పేర్కొని ఊరుకోకుండా – మొదటి పేజీ నుండి చివరి పేజీ దాకా చదివినట్లే – మధ్య మధ్య కొద్ది కొద్ది లైన్లు దాటవేసినా కూడ.

ఇప్పటిదాకా బ్రతికి వున్న ఆనాటి స్వాతంత్ర్య వీరులు ఇది చదివితే మహదానందపడతారు. అయినా ఎవరున్నారు? అయితే గాంధీ అభిమానులకు బాగా నచ్చుతుంది.

ఇందులో గాంధీ జీవన విధానం కళ్ళకు కనబడుతుంది. అది అద్భుతం. ఒక పని నిమిత్తం వెళ్ళి దాన్ని మొదలంట పెకలించడం గొప్పపని. అది ఆశ్చర్యపరుస్తుంది. ఆ పనికి సంబంధించిన ఇతర విషయాలను కూడా మానవీయ దృష్టితో చూడటం, దానికి తగిన శిక్షణ నీయడం, దానికి తగినట్లు తాను పాటించడం, కార్యకర్తలను తయారు చేయడం, జనానికి మేలు చేయడం – ఇదీ ఈ పుస్తకంలోని ఇతివృత్తమని ప్రకటించడం సబబుగా వుంది. ఈనాటి యువతరం ఇది గ్రహించడం శ్రేయోదాయకం.

గాంధీజీని కాలం మరిపించినా, ప్రభుత్వ విధానాలే మిక్కిలి మరిపింప జేస్తున్నాయి. అనేక అవినీతుల ద్వారా ఏర్పడి నైతికమనిపించుకొనే నేటి సామాజిక – దేశ – సంక్షోభ పరిస్థితులు మరింతగా మరిపింపజేస్తున్నాయి. విమర్శకులు, అయిష్టులు ఆయన్ని దూరం చేస్తున్నారని అనుకోనవసరం లేదు. నిజంగా, వాళ్ళు మరిచిపోకుండా చేస్తున్న అడపాదడపా రిమార్కులు ఆయన్ని గుర్తుకు తెస్తున్నాయని అనుకోవాలి.

అసలీ పుస్తకాన్ని గౌరవ్ ఎందుకు బయటికి తెచ్చినట్లు అనేది ముఖ్యమైన ప్రశ్న. దీన్నిబట్టి ఆయన లోతుగా, నిశితంగా సామాజిక, తాత్విక, రాజకీయ అంశాలను మంచి శ్రద్ధగా అధ్యయనం చేస్తున్నట్లు అర్థమవుతోంది. అధ్యయనాన్ని అభినందిస్తున్నాను.

అయితే నేటి జీవనవిధానాన్ని సరిచేసుకోవడానికి గతమే అవసరమని అనుకోనవసరంలేదు. గాంధీ గురించి ఇప్పటికే ఆయనకు కొన్ని గాఢాభిప్రాయాలు ఏర్పడినట్లున్నాయి. అధ్యయనం చేసినకొద్దీ వాటిలో మార్పులొస్తున్నాయి. అభిప్రాయాలు మారడాన్ని సాధారణీకరణ చేసి, "ఇప్పటికీ ఆ ముందురాసిన రాతల్తో విబేధించట్లేదు కానీ గాంధీపై గుడ్డి ద్వేషాన్ని అంగీకరించడం లేదు" అని ప్రకటించారు (పే. 17)

గాంధేయవాదులుగా, కమ్యూనిస్టులుగా, అంబేద్కరిస్టులుగా, సోషలిస్టులుగా, రాయిస్టులుగా చెప్పుకొనేవారి" (పే. 14)లో అంబేద్కరిస్టులు మాత్రం పదును పెట్టుకుంటున్నారు. ఈ దేశంలో గాంధీజీని ఎదిరించిన, కాపాడిన ఒకే ఒక మొనగాడు డా॥ బి.ఆర్.అంబేద్కర్. అంబేద్కర్ ప్రశ్నలకు గాని పూనాప్యాక్టుపై విమర్శలకు గాని సరియైన, మేలొనరించిన సమాధానాలు లేవని ప్రతి విమర్శ చేస్తున్నారు.

ఏది ఏమైనా ఈ పుస్తకం పరిశోధకులకు బాగా ఉపకరిస్తుంది. జీవితాలను సరిదిద్దుకోదలచినవారు, సత్యాగ్రహాలు చక్కగా నడపదలచినవారు తప్పక చదవ తగిన పుస్తకం.

– తక్షణం మాసపత్రిక

15. The Champaran Crusade

- Jawaharlal Jasthi

On 14th August, 2017 a significant event took place in Hyderabad. A small book in Telugu titled A Great Historical Movement - Champaran Righteous Crusade was released by Sri Nayani Narasimhareddy, the Home Minister of the state of Telangana. Sri P. Janardan Reddy presided over the meeting. It is significant as it marks the centenary of the Champaran movement led by Gandhi. It was the movement to free the farmers of Champaran in Bihar from the suffocating grip of the colonial authorities.

It is no doubt that small book containing translations of articles by Tushar Gandhi, Irfan Habeeb and J B Kripalani, who happened to be himself a partner in the great movement explained the troubles and travails of Gandhi in organizing and conducting the movement. Added to that is a part of the autobiography of Gandhi wherein he explains how he was drawn into the troubles of the innocent farmers. How he was discriminated against initially due to caste apprehensions, but accepted and honoured later. He was magnanimous enough to understand the influence of the traditions prevailing then and did not complain. His method was first to acquaint himself of the problem by direct contact with the indigo farmers and then infuse confidence in them to stand united against the government to get out of their predicament. It was no doubt difficult to make them understand that they could resist the onslaught of the colonial power in a non-violent way without incurring the wrath of the inhuman power of the British Government.

Gandhi knows he has to defy the law if he wants to save the farmers and it will necessarily attract violent punishment from the government. He was tactical to respond humbly to the dictates of the authorities. When he was asked to leave the state, he said politely that he came to help the innocent farmers and would leave immediately after their problems were solved. The government was forced to take

note of the problems of the farmers and realise the justice in the demands of the movement. By showing his willingness to undergo the punishment for his defiance, he introduced an element of ethics in his movement. It was the first time that Gandhi had to run a movement of farmers in India after coming from South Africa. While dealing with the innocent and fearing farmers on one side and the inhuman colonial power on the other, Gandhi could find a way to success in a nonviolent method. That was a big relief and he decided to apply the same method throughout the fight for freedom for the entire country. It was as if Champaran was a training ground for Gandhi to become a leader of the freedom movement and succeed without violence. In fact non-violent resistance is considered the most significant contribution of Gandhi. The foundation for it was laid in Champaran. That is the significance of that movement. Encouraged by that example, an agricultural movement took place later in other parts of the country.

Of more significance is the fact that the Marxist intellectual Irfan Habeeb paid a glowing tribute to Gandhi for what he did in Champaran and the manner in which he did it. It was almost a lesson on how to organize a mass movement, the breath of Marxists. Irfan referred to the way in which Gandhi reacted to the dictates of the colonial authorities and finally made them support his activities. Irfan was particularly appreciative of the manner in which Gandhi earned the confidence of the people who were strangers when he approached them. As a Marxist, he might not agree to what all Gandhi did. But he had the intellectual honesty to appreciate what Gandhi did as a pragmatist revolutionary, because what he did was nothing less than a revolution in Champaran. Perhaps, Irfan Habeeb felt that was what a Marxist should have done in that situation. Such an intellectual honesty is a scarcity in our present day politics. To what party he belongs is not relevant.

In spite of the significance of this movement in the history and economy of the country, it is a pity that present generation does not now its historical importance and relevance of Gandhian principles to the present day society. As stated by Sudhir Chandra at the end, remembering Champaran amounts to remember Gandhi himself.

While releasing the book, the Hon'ble Minister referred to the present conditions of farmers and took the opportunity to explain the various schemes of his government to ameliorate the conditions of farmers. The pity is that the conditions of farmers were the same as they were in Champaran a century ago. The troubles of farmers are the same. But the social situation has worsened. Earlier there was cohesion in the society. Neighbours used to share the burden of each other. But now in the name of progress the society is atomized and farmers feel helpless in time of trouble. Suicides have become the order of the day. Mr. K. Pratap Reddy, a senior advocate, emphasized the relevance of Gandhian principles at the present juncture to solve the problems. The path shown by Gandhi is valid even 70 years after his death, he said.

Prof. G R S Rao explained the social significance of the movement started by Gandhi and its impact on the various aspects in development. He also emphasized the way the movement was conducted which gave results without much violence. He lamented that the leaders now are wary of going to the people to understand their problems but they want to lead them. They naturally fail to get dedicated followers. There will be no mass movements.

The book is compiled by Sri P. Janardan Reddy, ex-MLA and the doyen of socialist movement in this part of the country. He was assisted by Sri Ravela Somayya in compilation and in organizing the function successfully. The translation from English was done by Mr "Gourav", an established writer in Telugu, who is eager to propagate progressive ideas, without bearing any "ism" on his sleeves. The translations run smoothly, bringing out the flow and cohesion in the original essays.

The book is published by the Hyderabad Writers, Printers and Publishers Cooperative Society. There is a dearth of nonfiction books in Telugu and the publishers are filling that vacuum now. We can expect more books like this from them and enrich the Telugu literature.

- Janatha weekly

16. Indian Struggles in 1917: On the eve of the Russian Revolution

Indian Express, Sep. 17, 2017

- Anil Nauriya

Seldom in history do things happen suddenly; they are often years in the making.

It is known that during his South Africa years Mahatma Gandhi had corresponded with Leo Tolstoy, described by Lenin in 1908 as the mirror of the Russian Revolution. This correspondence was three or four years prior to Gandhi's last major agitation in South Africa, in which tens of thousands of Indian mine workers and plantation workers and other indentured workers struck work.

By the time the Russian Revolution took place in 1917, Gandhi had already been back in India for two years, barely a month before the death of one of two leading statesmen who had guided Gandhi's politics in his South African life, Gopal Krishna Gokhale. The other, Dadabhai Naoroji, the Grand Old Man of India, would pass away shortly in the midst of the coming struggle in Champaran, Bihar.

The Marxist Socialist Narendra Deva, a keen student of Lenin's life and writings, would observe that the Bolshevik Revolution placed the masses at the centre-stage of history for the first time.

In India, too, 1917 was a curtain-raiser to events two years later that would mark the beginning of mass involvement in the movement for freedom. As Gandhi's critic M N Roy acknowledged in his memoirs, Lenin looked upon Gandhi "as the inspirer and leader of a mass movement" and "a revolutionary".

But what is significant is that while 1917 saw Gandhi devising methods of struggle to bring about institutional changes that would also lead to self-government, or swaraj, each of the four struggles preceded the climax of the Russian Revolution and was connected with the peasantry as well as labour.

The Indentured Ultimatum

One of Gandhi's earliest ultimatums to the Government was to end indentured emigration from India. Recruitment of indentured labour for South Africa's Natal province had ended in 1911, but continued for Fiji and some other places. In 1915, Viceroy Charles Hardinge had himself urged abolition, but the authorities in London were reluctant. They wanted the Colonies utilizing such labour "(to have) reasonable time to adjust themselves to the change", hoping to delay the inevitable as long as possible.

On February 26, 1917, Gandhi gave an ultimatum to end indentured recruitment by May 31, failing which he would advise a passive resistance struggle. If the request was not acceded to, he said, "all practical steps should be taken to prevent Indians from leaving the country for labour in Fiji." The pressure had its effect. Recruitment of indentured labour from India was stopped on March 12, 1917.

Champaran

His confidence in passive resistance strengthened, Gandhi now turned his attention to the grievances of peasants in Champaran. By April 15, he had reached Bankipore, Patna and from there, later the same day set out for Motihari in Champaran district.

India and Russia were moving, almost step for step, even if they were to different beats. Gandhi's country was under colonial rule, while in independent Russia the Tsarist monarchy had abdicated more than a month ago. The day after Gandhi reached Champaran, Lenin, who had been in Switzerland till then, reached Petrograd, (now St Petersburg). On April 16, 1917, Gandhi sent instructions that his Kaiser-i-Hind medal be returned to the British regime. Mean while an order to leave the district, meanwhile, had been served on Gandhi and he had refused to obey. He had been arrested on his way to a village to inquire into the condition of indigo workers.

After struggles, surveys, and enquiries in the district, the Champaran Agrarian Act followed. The legislation abolished the

Tinkathia system under which ryots had to set apart a certain proportion of their best land for the landlord's crops.

In retrospect, some historians have argued that the amendments then made did not go far enough. This somewhat Trotsky-like criticism may well be valid. Yet the relevant question to ask would be what, if anything, the later Kisan Sabhas that emerged in Bihar in the decades before India's independence and which are believed to have been active and radical, did to take the Champaran struggle forward.

Fact is, Champaran initiated a wider engagement of the national movement with peasant struggles. It did not come about entirely as a matter of chance. When Gandhi was still in South Africa in 1908 there had been indigo-related disturbances in Champaran. This had revived memories of similar struggles in some Bengal districts from the 1860s. On January 8, 1910, Gandhi's South African journal Indian Opinion had devoted its entire front page to an account from the Calcutta press on this 19th century struggle which referred to the courage and self-sacrifice of the indigo ryots of Bengal as being without a parallel in the world . Gandhi's journal had described that struggle as "thrilling" and commented that passive resistance "can have no better illustration". It had thus become an inspiration for and vindication of the passive resistance then being conducted in South Africa.

Internments in the Home Rule agitation

In the year following Gandhi's return to India, two Home Rule Leagues had been founded by Annie Besant and Bal Gangadhar Tilak, respectively. In June 1917 Annie Besant and some of her associates were interned in Ootacamund. At this juncture Gandhi, who was in Motihari, Champaran, again advised passive resistance. In a letter at the end of June to J B Petit of Bombay, an early supporter from his South Africa days, Gandhi wrote : "The descent at the present moment upon the villages by you, Mr Jinnah and such other leaders cannot but end in arrests. This propaganda must be carried on in spite of Government prohibition and to that extent it may be considered illegal but for a passive resister not unlawful. There are various other methods

which I am unwilling to advise until passive resistance in its present form has soaked into us a bit."

There are two noteworthy features about Gandhi's advice to J B Petit from Champaran. Firstly: go to the villages. In this attempt to reach out to the peasantry, Gandhi seems to anticipate the later emphasis on the peasantry within international Marxism which would come with Dimitrov in Bulgaria and Mao in China; he was reflecting also an obvious compulsion of India's social formation of the time, in that the peasant-based population was overlaid with a further layer of a full-blown foreign colonialism.

In the two scenarios, Lenin had gravitated towards the workers and soldiers. Gandhi moved toward the peasantry, which was drawn to the national movement as never before. Secondly, there is in Gandhi's communication to Petit evidence of an attempt at some planning of the sequence of the moments of passive resistance.

There were countrywide protests against the internments leading to withdrawal of the orders against Annie Besant and her associates by September 1917.

The Social Struggles of 1917

Perhaps the most fascinating of the four major Indian struggles of 1917 was the one against untouchability and the way this was reflected in the political and social conferences held in Godhra, Gujarat, from November 3, 1917, some four days before the climax of the Russian Revolution. The political conference was attended also by Bal Gangadhar Tilak, whose trial and sentence had been followed and commented on by Lenin in 1908.

Echoing the underlying message of the other struggles embarked on during the year, in his presidential address, Gandhi told the Political Conference on November 3, "We have to demand swaraj from our own people. Our appeal must be to them. When the peasantry of India understands what swaraj is, the demand will become irresistible."

He called for the entire law on indenture to be repealed: “It is no part of our duty to look to the convenience of the Colonies.” The inter-religious question and the social inequalities prevailing in India had characteristics not known in many other countries, including Russia. Repeatedly, in 1917, Gandhi spoke for Hindu-Muslim accord. In the Godhra conferences he lashed out against the practice of untouchability. At least since September 1915, when he had taken in a Dalit and his family into his settlement in Ahmedabad and encountered some resistance over it, he had been considering “the efficacy of passive resistance in social questions” such that this would “embrace swaraj.”

The Social Conference at Godhra, which was presided over by Gandhi, on November 5, 1917 included persons from the so-called untouchable communities and was attended by, among others, Abbas Tyabji and Vithalbhai Patel. “Do not suppose”, Gandhi told his listeners, “that that community belongs to a lower status; let the fusion take place between you and that community, and then you will be fit for swaraj.” .

Two days after the extraordinary Social Conference held at Godhra, precisely a century ago, the Bolsheviks seized power in Petrograd and inaugurated the Russian Revolution that would affect the course of history by creating a state that became for more than 70 years a countervailing force to the old colonial powers.

Along with the forces of nationalism that swept across the world in the 20th century, the new countervailing power too contributed, even by its mere existence, to the demise of colonialism. At the same time it also unleashed forces which both strengthened and through premature zeal, weakened the nationalist movements and sometimes even contributed to dividing them.

***Anil Nauriya,** Supreme Court Advocate, widely written on both history and politics in India. His books include ‘The African Element in Gandhi’ (2006), ‘English Imperialism and the Varied Lights of Willie Pearson’ (2014) and ‘Non-Violent Action and Socialist Radicalism : Narendra Deva in India’s freedom movement’ (2015). He tweets @Anil Nauriya*

17. Global Significance of Champaran Satyagraha

- S.N. Sahu

The launching of the Champaran Satyagraha by Mahatma Gandhi hundred years back in 1917 marked a revolutionary landmark as much in the history of India as in the history of humanity for reconstruction of society and polity based on non-violence. Anchored on the strength of the ordinary and exploited people, it liberated them from exploitation without employment of violence and prosecution of the exploiters and offered refreshing lessons for humanity for peaceful social change and fine-tuning the gover-nance process. It heralded the dawn of a non-violent freedom movement in India which gained strength during successive phases of struggle for independence under the leadership of Mahatma Gandhi to liberate our country from foreign rule. It was an arduous task pursued in the face of insurmountable challenges. It represented a bold and courageous experiment to unshackle farmers from exploitation and substantially improve the agrarian situation. At its core it remained an integrated vision encom-passing in its scope the ideals of gender equality, Hindu-Muslim unity, empowerment of dis-possessed people, providing quality and interactive education and better sanitation. It envisioned and celebrated a social order ofcons-tructive action based on harmony, recon-ciliation, understanding and deepening of public reasoning.

For a century before 1917, farmers in many parts of India, including Champaran in Bihar, were forced by the British planters to grow Indigo and other plants like sugarcane in the best of their lands. Indigo was a plant from which natural dye, indigo, was being extracted from its leaves by fermenting them in water and later oxidising them. The cakes created in the factory from indigo extracted from those leaves were used for dyeing textiles in Britain. The British planters with the legal support of the British Government in India forced the Indian farmers in Champaran to grow Indigo in one-third of their best and

fertile lands. Any attempt by farmers to resist forced Indigo plantation met with harsh punitive measures including denial of rights to use pathways, coercively snatching their cattle and even molestation of their women. On reaching Champaran, Mahatma Gandhi understood first-hand the grim and exploitative situation prevailing there and wanted to act and stay there "out of a sense of public responsibility"[1] not to start an agitation but to engage himself in what he called "genuine search for know-ledge"[2] to find out the truth concerning the allegations made by the farmers.

He found that there was a reign of terror[3] in Champaran and the property of the farmers, their persons and their minds were under the heels of planters and many attempts by the farmers to violently oppose such exploitation were brutally suppressed by the British administration. The condition of farmers there worsened when for the first time in history Germany manufactured synthetic indigo by using organic chemistry in the laboratory. And the manu-facturing of synthetic indigo based on benzene and naphthalene and its use for dyeing textiles perplexed the British planters who so far relied on natural indigo produced in vast tracts of agricultural land in Bihar and Bengal. As Germany had monopoly in synthetic indigo and none knew how to manufacture it, Britain suffered huge economic loss because it could not produce so much indigo naturally to compete with artificial indigo. The loss was transferred to the farmers of Champaran who were reduced to paupers. The First World War, which started in 1914, further aggravated their conditions. Even Mahatma Gandhi in his "Report on Conditions of Ryots in Champaran", submitted on May 13, 1917 to the Chief Secretary of Bihar and Orissa, referred to the issue of synthetic indigo and very sensitively observed: "When, however, owing to the introduction of synthetic indigo the price of the local product fell, the planters .... devised a means of saddling the losses upon the *raiyats*."[4]

It was during that period that one Rajkumar Shukla of Champaran heard of Mahatma Gandhi's success in South Africa for restoring the rights and dignity of Indians through his first Satyagraha started on

9/11, 1906. He repeatedly met Gandhi after 1915 when he returned to India from South Africa and asked him to come to Champaran and save the farmers who were forced to cultivate Indigo in their best land and were victims of exploitation for more than a hundred years. Somehow or other Gandhi used to decline to visit Champaran. Finally in 1917, when he was attending the Congress session in Calcutta, Shri Shukla came and met him and persuaded him to come to Champaran. Eventually Gandhiji agreed and reached Cham-paran to start his first and historic Satyagraha there.

Gandhi's Arrival in Champaran in April 1917 and his Return of the Kaisar-i-Hind Gold Medal conferred on him in South Africa

He first wanted to study the situation and understand the condition of farmers. Even though he clarified that he was there for doing humanitarian work in the pattern of what he did in South Africa, for which he was rewarded by the British authorities, his very arrival in Champaran and his attempts to study and explore the problems confronted by the farmers was resented by the concerned authorities of the erstwhile colonial regime. The district adminis-tration served an order asking him to go back as his presence was disturbing the peace of the area. But Gandhi refused and he wrote a letter from Motihari to the Private Secretary to the Viceroy on April 16, 1917 and categorically asserted that he would suffer the penalty for disobeying the order to withdraw and informed that he was returning the Kaisar-i-Hind Gold Medal conferred on him by the British Government for rendering humanitarian work in South Africa.

Stating in the text of the letter that his motive was to extend national service consistent with humanitarian dictates, he added that any finger pointed against his humanitarian motive would make him unworthy to retain the medal and, therefore, asked his people to return the medal to the Viceroy and took a stand that he would be honoured to receive it back when his motive was no longer questioned.[5] In locating his work in Champaran in the context of what he did in South Africa and describing it in terms of the wider humanitarian objectives, Mahatma Gandhi placed Champaran in the larger global arena of

humanity thereby underlining its deeper significance beyond the national frontier.

He was arrested and taken before the Magistrate who asked him if he pleaded guilty for violating the law. He stunned everybody by pleading guilty and boldly stating that he violated the law as he was tuned to the higher law of conscience. The British Magistrate and administration could not believe the forthright and courageous stand of Mahatma Gandhi by invoking the law of conscience which always remained at a higher realm embodying the higher ideals. Flowing from his spiritual strength it further brought out his voluntary and willing acceptance of punitive measures for the sake of truthful resistance to injustice. His ringing words in a letter to Esther Faering, written from Motihari on April 17, 1917, that "I am absolutely joyed to think that I shall be imprisoned for the sake of conscience"6 affirmed his elevated consciousness and high-minded ideals employed in Indian context for the first time to liberate two million farmers from the centuries old exploitation inflicted on them by British planters in concert with British administration. The government lawyers requested the Magistrate to postpone the trial keeping in mind the point that it would get dragged through many hearings and adjournments. But Gandhi's pleading of guilt took the wind out of the sails of the administration and its cunning lawyers.

His statement before the Magistrate on April 18, 2017—that his presence could not disturb peace and cause loss of life in the region because his motives were for rendering humanitarian and national service and he could not do so without studying the problems of farmers in response to the pressing invitation to help the *ryots*—was very convincing.7 It was exemplary and it flowed from his extraordinary statement in the court that "I am fully conscious of the fact that a person holding in the public life of India a position such as I do, has to be most careful in setting examples".[8] The shining example set by Mahatma Gandhi eventually forced the British Government to drop the case against him. It was a big victory for the cause of truth and it is instructive to note that much later in 1939 Mahatma Gandhi, while

addressing a public meeting in Brindaban near Champaran where he was presented a purse of Rs 20,000 on behalf of Champaran as a mark of its respect and loyalty to him, famously said that he successfully addressed the problem of farmers by employing “the armaments of truth and non-violence”.[9] The triumph of “the armaments of truth and non-violence” in Champaran in the face of the exploitation faced by the farmers constituted a new hope and beginning in the modern period of human history and hundred years later it acts as a beaconing light for humanity to address the pressing problems of injustice and inequality suffered by peoples across the globe.

The government permitted him to investigate the case of farmers and ordered the British administration to render all help to him. Gandhiji met the farmers and spent time with them to know the horrible exploitation caused by the British planters and reached out to the planters as well as to sensitise them about the sufferings they inflicted on the farmers. For the first time somebody heard their tales of woe and agony and they confided in him. In a letter to Esther Faering, written on May 13, 1917, Mahatma Gandhi gave a detailed account of what he did with the farmers and wrote: “My work here gives me greater and greater joy day by day. The poor *ryots* delight in simply sitting around me, feeling that they can trust me to do the right thing. I only hope I am worthy of all this love. I constantly see the planters and do not despair in appealing to their sense of justice on behalf of the *ryots* who have groaned under the weight of oppression all these long years.”[10]

The farmers felt so relieved to see Gandhi freely mingling with them and going deep into their problems and sharing every moment with them. This had never happened before. Gandhi’s act of hearing the woes of the farmers and meeting the British planters constituted an attempt for dialogue for redressing the grievances of the suffering people without prosecuting the exploiters and demanding punitive measures against them. It actually meant an act for promoting reconci-liation and understanding and a parallel can be drawn with Nelson Mandela who, after becoming the President of South Africa, established the Truth

and Reconciliation Commission which just heard the victims of exploitation and those who exploited them without any measures to prosecute those who perpetrated apartheid and racial exploitation.

After Gandhi heard the terrible exploitation in Champaran he famously wrote in his "Report on Conditions of Ryots in Champaran", submitted on May 13, 1917 to the Chief Secretary of Bihar and Orissa, that the British planters developed the exploitation as an "exact science"[11] to perpetuate their domination. The report, prepared by Gandhiji after hearing even the British planters who abused the whole system for their benefit and excluded the farmers from any opportunity to gain anything, brought out the architecture of exploitation under which the farmers suffered immeasurably. Gandhiji wanted the same set of rights both for the British planters and the farmers and, therefore, observed in the his Report: "I have entered upon my mission in the hope that they as Englishmen born to enjoy the fullest personal liberty and freedom will not fail to rise to their status and will not begrudge the *raiyats* the same measure of liberty and freedom."[12] Based on that Report the Champaran Agrarian Act of 1918 was enacted. That legislation was shown to Gandhi who fine-tuned it. Finally, because of that Act the forcible cultivation of indigo and other crops at the instance of the British planters was stopped and farmers got back their right to cultivate their own land and plant crops of their choice. Such a remarkable victory was registered by Mahatma Gandhi in six months of the commencement of the Champaran Satyagraha without subjecting anybody to any penal measure and without dragging anybody to the court of law.

It is instructive to note that Gandhiji, while analysing the pitibale conditions of cultivators of Champaran, was contextualising their problems by referring to the problems faced by the Indians in Fiji, Natal and South Africa as a whole. In doing so he was locating Champaran beyond the national frontiers and situating it in the larger global arena. In a letter written from Muzaffarpur to Maganlal Gandhi on April 15, 1917, Mahatma Gandhi described the situation in Champaran as more serious than what he had imagined and stated that

it seemed to be worse than what had happened in Fiji and Natal.[13] In a letter to H.S.L. Polak, written from Motihari on April 17, 1917, Gandhiji recalled the best days in South Africa and wanted to have those days in a place where Ram and Janak lived and then fondly added that he would soon find such heroes of the first South Africa as Naidoos, Sorabjis, and Imams in Champaran.[14] In his "Notes on the Position on Champaran Todate", dated May 14, 1917, Mahatma Gandhi wrote: "In Fiji and Natal, the evil was represented by a single law. The evil was dealt with, if the law could be removed. In Champaran, the evil is like a weed growing everywhere and anyhow and in growing has smothered all law and order. The very laws for the protection of the *rayats* have been used by the planters to reduce them to serfdom. As the planters have placed themselves above law, even decrees of courts have had no binding effect on them in many cases. The evil, therefore, will require a tremendous effort before it is checked."[15] All such correspondence of Gandhiji with European personalities concerning Champaran and his attempts to contextualise it by referring it to the situation prevailing in Fiji and South Africa brought out his narrative which located the Champaran issue at the global level.

Lessons of Champaran Satyagraha concerning Education

The Chapamaran Satyagraha embodied in its scope the integrated vision of Mahatma Gandhi and had numerous profound dimensions whose significance are enormous for the twentyfirst century world. Its success, therefore, should be seen beyond the end of exploitation of the cultivators of the area at the hands of the British planters. When Gandhi visited Champaran he was shocked to see the pitiable or rather the near-absence of educational facilities for the people. So he sent volunteers to teach the children and adults. Writing in the *Harijan* on March 25, 1933 he recalled the Champaran Satyagraha and his attempts to impart education to the children of the area by appointing teachers for whom the guidelines for teaching were framed by him. Those guidelines mandated that no corporal punishment should be imposed on students and teaching should be based on interaction and joy.[16] Those guidelines of Gandhi issued in 1917 to remove corporal

punishment in schools and make learning interactive and joyful constitute a great lesson for the twentyfirst century world where corporal punishment has been almost abolished based on instructions of the government and learning has now been made more interactive than in the earlier era.

Besides, Gandhi instructed that schools would teach culture to students and in his own words, "The central fact was to create round the school an atmosphere of culture"[17] and "In every case the school became the pride of the villagers and a centre of culture."[18] All those guidelines were followed by the volunteers and there was a great success achieved by the voluntary teachers in attracting the children of the poor and exploited farmers to those schools. Such an attempt by Gandhiji to spread education among the poor and marginalised offers vital lessons for our time when education has been badly commercialised and there is hardly any cultural content in education which is being imparted in market- driven and commercially-oriented educational institutions.

Lessons on Gender Equality

Another significant and larger dimension of the Champaran Satyagraha is gender equality and women's empowerment. Both the Muslim and Hindu women Gandhi met in Bihar wanted his help to remove the *purdah*.[19] He spoke about the issue in his speech delivered at the Bhagini Samaja in Bombay on February 20, 1918, a few months after the successful conclusion of the Champaran Satyagraha. Muslim women confided to Gandhi that they would like to be liberated from the veil which put a check on their vision and progress. Gandhi took up that cause in 1917 itself.

What shocked Gandhi was that many women in Champaran hardly took bath as they had only one saree to wear. When Kasturba went to a lady in Bhitiharva in the Champaran region to tell her to take bath, she asked as to how she would take bath when she had just one saree to put on.[20] Therefore, Gandhi narrated that incident in many meetings across the country to highlight the plight of the women in Indian society and the steps needed to provide opportunities to them

for ensuring their dignity and empowerment. While addressing the Bhagini Samaja in Gujarat in 1918 he invoked the Chamaparan spirit and stressed on empowerment and education of women and paid tribute to the women of Champaran by saying that "Women who would ordinarily be consi-dered uneducated are doing excellent work in Champaran. They are waking up their extremely backward sisters to the freedom which they themselves enjoy."[21]

Immediately after invoking the Champaran spirit, he made a statement affirming equality of men and women. It is worthwhile to quote those lines. "Woman is the companion of man, gifted with equal mental capacities. She has the right to participate in the very minutest detail in the activities of man and she has an equal right of freedom and liberty with him. She is entitled to a supreme place in her own sphere of activity as man is in his. This ought to be the natural condition of things and not as a result only of learning to read and write. By sheer force of a vicious custom, even the most ignorant and worthless men have been enjoying a superiority over women which they do not deserve and ought not to have. Many of our movements stop half-way because of the condition of our women. Much of our work does not yield appropriate results ; our lot is like that of the penny-wise and pound-foolish trader who does not employ enough capital in his business."[22]

Lessons on Sanitation

The third lesson of the Chamaparan Satyagraha relates to sanitation and hygiene. Mahatma Gandhi was shocked to see the uncle an life and dirty atmosphere in Champaran and taught the lesson of sanitation to the people. After hundred years of the Champaran Satyagraha the sanitation and hygienic conditions in our country are far below the standards prescribed by Mahatma Gandhi. Gandhi wanted a high level of sanitation based on voluntary effort of people. He wanted to build a movement for sanitation by involving and educating the masses. So while fighting for the rights of the farmers he also fought for the cause of education and sanitation.

In one of his articles on "Diseases in Villages", written on December 15, 1929, he invoked the Champaran Satyagraha and the

measures taken during that period to eradicate diseases in the villages of that area and wrote that if villages were kept pollution-free many diseases affecting the people could be prevented.[23] It teaches us a vital lesson concerning pollution-free villages which we are striving to achieve in the face of widespread pollution of our atmosphere across the country.

Lessons on Cow Protection without Killing Muslims

One of the valubale lessons of the historic Champaran Satyagraha relates to protection of the cow without inflicting any violence and ill-will on people of other faiths which do not prevent them to slaughter cows. Such a lesson is extremely relevant for our time, marked by the rise and spread of vigilante groups, which target Muslims and kill them in the name of Hinduism and cow protection and in the process cause irreversible damage to communal and social harmony. While spearheading the Satyagraha in Chamaparan in 1917 one *Gaurakshini Sabha* invited Mahatma Gandhi to lay the foundation-stone of a g*aushala* in Bettiah around October 9, 1917. Delivering a speech on the occasion Gandhiji very insightfully said: "It is the very opposite of religious conduct to kill a Muslim in order to save a cow."[24] Further, he observed: "If we wish the Muslims not to kill cows, we should bring about a change of heart in them. We shall not succeed by force. We should reach their hearts with prayer and entreaty and achieve our purpose by awakening their sense of compassion. In adopting this course, we should take a pledge that, while seeking to protect the cows, we shall bear no ill-will or malice towards Muslims or be angry with them or fight with them. It is when we have taken up such a reassuring attitude that we shall be qualified to raise the matter with them."[25]

Turning the search light inwards, he made a critical remark on Hindus for treating cows in a cruel manner and causing harm and injury to them. It is worthwhile to recall his thoughtful words uttered almost hundred years back. He said: "Hindu society has been inflicting terrible cruelty on the cow and her progeny. The present condition of our cows is a direct proof of this. My heart bleeds when I see thousands of

bullocks with no blood and flesh on them, their bones plainly visible beneath their skin, ill-nourished and made to carry excessive burdens, while the driver twists their tails and goads them on."[26] Then he added: "I shudder when I see all this and ask myself how we can say anything to our Muslim friends so long as we do not refrain from such terrible violence."27 Such critical self-assessment needs to be invoked to reverse and neutralise the counter-culture of terror, hatred and violence promoted with impunity by certain organisations in the name of cow protection.

It is illuminating to note that while speaking in Muzaffarpur on November 11, 1917 he again referred to the killing of Muslims by some Hindus in the name of the cow and said: "I should like to tell the Hindus that it is no religious act to kill Muslims in order to save cows."[28] Further, adding that he wanted to protect the cow, he pleaded with all humility: "For that purpose I would ask the Muslim friends to apply the knife to my neck and kill me rather than the cow. I am sure they will respond to this prayerful request. If we cherish our own freedom, we have no right to deprive others of theirs. Interference with one another's freedom leads to strained relations."[29] Then he emphatically made the point that "If the Hindu is out to shed Muslim blood in order to save the cow, *swaraj* will never come."[30] The killing of Muslims in the name of cow protection seventy years after independence is a negation of Swaraj.

During his stay in Motihari in 1917 he reitreated his stand on cow protection and expressed his disapproval of killing the Muslims for the purpose of protecting the cow when, in a letter to Ranchchodlal Patwari, he wrote: "Killing a Muslim for [saving] cows can never be a righteous act."[31] Three years later, that is, on December 8, 1920, while speaking in Muzaffarpur, Mahatma Gandhi maintained: "The Hindus cannot protect cows by killing Mohammedans"[32] and added by pleading forcefully that "If the Hindus are really serious about the protection of cows they must sacrifice themselves for Islam." Such statements of Gandhiji, uttered in the Champaran region hundred years

back, are of critical relevance to stem the tide of majoritarian tendencies based on which the cow protection issue is being used to target Muslims and other minority community members.

It is heartening to note that Gandhiji continued to invoke the Champaran spirit in the context of cow protection in Belgaum on December 28, 1924, seven years after the Champaran Satyagraha, when he delivered his presidential address at a cow protection conference. He stated that once, when he was asked in Champaran to expound his views regarding cow protection, he told his friends there "...that if anybody was really anxious to save the cow, he ought once for all to disabuse his mind of the notion that he had to make the Christians and Mussalmans to desist from cow-killing".[33] Adding further, he said: "Unfortunately today we seem to believe that the problem of cow-protection consists merely in preventing non-Hindus, especially Mussalmans, from beef-eating and cow-killing. That seems to me to be absurd."[34] Clarifying the point that he was not indifferent to cow protection or could bear the practice of cow killing, he asked as to how he would ask Muslims not to kill cows just because his religion did not permit him to do so.[35]

He referred to the claim of Muslims that Islam permitted them to kill the cow and stated: "To make a Mussalman, therefore, to abstain from cow-killing under compulsion would amount in my opinion to converting him to Hinduism by force."[36] He then went on to make a bold declaration: "Even in India under *swaraj,* in my opinion, it would be for a Hindu majority unwise and improper to coerce by legislation a Mussalman minority into submission to statutory prohibition of cow-slaughter."[37] Such a daring statement of Mahatma Gandhi by recalling the Champaran spirit is of seminal significance for our time when many measures have been taken in many States of our country in clear violation of the vision of the Father of our Nation. Therefore, reiteration of the Champaran spirit is a categorical imperative for the twentyfirst century India and the world.

Lessons on Hindu-Muslim Unity

Another aspect of the Chamaparan Satyagraha concerning Hindu-Muslim unity assumes enormous significance for our time when there is an unbridgeable gulf being created among Hindus and Muslims in our country. When communal riots broke out in the western and eastern parts of India following the partition of our country Mahatma Gandhi invoked the Champaran spirit of non-violence and exhorted people to invoke that spirit to establish harmony and peace among all faiths.

He went to Patna on March 12, 1947 on hearing that Hindus and Muslims in the city had destroyed one another's shrines and properties based on the killings of Hindus in Noakhali. While addressing a prayer meeting in the city, he insightfully told the people: "Today we need that nonviolence which was exemplified by the people of Champaran in 1917."[38] Yet again on March 13, 1947, while discussing with the Congress workers in Bir, he was distressed to note the attack on Muslims to avenge the attack on Hindus in Noakhali and invoked the non-violent spirit of the Champaran Satyagraha and said: "The non-violent fight which I had launched against injustice and oppression in Champaran had sent new life pulsating throughout India. The work in Bihar this time is far more difficult and significant. This time it seems I will have to strive to the utmost to prove that Hinduism and Islam can exist side by side. This is being put to test today. Many people believe that they cannot and one will have to remain subordinate to the other. I do not think so. If the Hindu Mahasabha insists that Muslims should remain subordinate to Hindus or if the Muslim League insists that Hindus should subordinate themselves to Muslims, this will not do. No one need live as subordinate to another. All have to live together as equals."[39]

Promotion of Urdu Language

Exploration of deeper dimensions of the Champaran Satyagraha and their use by Mahatma Gandhi to educate the nation and the younger generation constitutes a vital lesson for our time. One such deeper

dimension was centred on the Urdu language which Shri Rajendra Prasad and Brajakishore Babu used during the Champaran Satyagraha to communicate with the people and cultivators of Champaran. When large numbers of Muslims were killed following the partition of India, Mahatma Gandhi was deeply distressed and appealed to the people to atone for it by at least learning the Urdu language spoken by both Muslims and Hindus.

While speaking at a prayer meeting in Goriakhari on March 19, 1947, he cited the examples of Brijkishore Babu and Rajendra Babu who wrote in Urdu during the Champaran Satya-graha[40] and in that context appealed to the people to learn the Urdu language largely spoken by Muslims as a goodwill gesture to them because of the sufferings they had to undergo following the division of India and the attendant communal riots which devastated them. The fact that the Champaran spirit was summoned to sesnsitise the people to use the Urdu language testified to Mahatma Gandhi's finer sensibilities to remain tuned to the subtle dimensions of the Champaran Satyagraha for the larger cause of unity, reconciliation and understanding among the victims of communal conflagration.

Global Peace and Champaran

The international and global significance of Champaran was underlined by Mahatma Gandhi in 1931 when he referred to the Champaran Satyagraha in Geneva while addressing a meeting organised under the auspices of the International Women's League for Peace and Freedom. While reflecting on the functioning of the League of Nations he lauded its vision to establish peace in the world by arbitrating the conflicting interests of the nations. While doing so he did say that there was no sanction of non-violence behind the League and he boldly stated that "the means we have advocated in India supply the necessary sanction not only to a body like the League, but to any world organisation for this great cause of the world".41 The reference to the means adopted in India included the Champaran Satyagraha which was anchored on the non-violent method.

In that meeting when a question was put to Mahatma Gandhi as to "How could workers obtain justice without violence? If capitalists use force why should not workers use pressure?", he answered by saying: "This is the old law, the law of the jungle—blow against blow— and I have told you that I am endeavouring to make this experiment essentially to substitute the law of the jungle, which is foreign to man."[42] He explained that "If labour would only understand and recognise that capital is perfectly helpless without labour, labour would easily come to its own."[43]

Stating that "We have unfortunately come under the hypnotic suggestion and influence of capital that capital is all in all on earth", he added: "But a moment's thought would show that labour has at its disposal a capital that capitalists never possess."[44] He then explianed that based on such a law and truth he could free almost two million cultivators in Champaran from age-long tyranny.[45] In doing so he was flagging the Champaran Satyagraha and its enduring message in the context of the opposition and contradiction between capital and labour and the resultant violence it caused in human history and the necessity of resolving such contradictions through non-violence.

The lasting message of the Champaran Satyagraha to peacefully resolve intractable problems involving labour and capital was placed by Mahatma Gandhi in Geneva in 1931 and it has a bearing for the twentyfirst century world witnessing increasing inequalities of income which threaten to endanger the society, economy and polity.

Champaran Satyagraha and Cultivation of Fruits

It is rather distressing that the cause of farmers which Gandhiji took up in 1917 and redressed by the non-violent method has worsened in the twentyfirst century world. Hundreds and thousands of farmers are committing suicide and the state of agriculture is in a deplorable condition in our country. The spirit of Champaran is therefore of critical necessity to save our framers who are in despair and losing hope.

In this context Gandhiji's remarks that fruits in Champaran were expensive and his lamentations that in the fertile land of Champaran no

measures were taken to harvest fruits[46] bears significance for our time when cultivation of fruits is receiving priority attention.

Champaran Satyagraha and Good Governance

The whole architecture of the Champaran Satya-graha assumes enormous significance in the context of orienting the governance process to address the problems and challenges faced by the people in a democracy. Mahatma Gandhi took up the cause of farmers in Champaran by investigating their issues, engaging in dialogue with all the stakeholders, be it the exploited and the exploiters and all agencies of the government, and subjected every phase of investigation and dialogue to public scrutiny and made them totally transparent. All such methods adopted by him represented an approach which celebrated consultation, deliberataion, public engagement and persuasive power to make all sides appreciate the diverse aspects of a complex problem. All such approaches adopted by Gandhi are now integral to the democratic method of governance which aims at achieving the desired results not by exercising crude power but through a process of arbitration, reconciliation and understanding.

It is educative to note that the Champaran Satyagraha, based on the people's strength and non-violence, resulted in the Champaran Agrarian Act of 1918. A movement taking the shape of a legislation gets the mandate of law and jurisprudence. Hundred years back the Cham-paran Satyagraha set an example of a people's movement which was eventually backed by a law passed by the legislature. It is fascinating to note that the Champaran Agrarian Bill was examined and fine-tuned by Mahatma Gandhi when the Revenue Secretary of Bihar and Orissa sent a copy to him for his study and scrutiny. After close examination of the Bill he recommended that the power of punishing complainants for lodging false complaints is to be sparingly used. Stating that "It requires a highly trained judicial mind to arrive at a firm conclusion as to complaints being false", he observed: "It is, therefore, a dangerous thing to give summary powers to a Collector who will not be acting judicially."[48]

Such close examination of a legislation keeping in mind the interests of the people who could complain against the exploiters and whose complaints should not be treated as false brings out the role of an enlightened citizen to defend democracy and fine-tune governance. Such a rich legacy of Champaran need to be recalled when in the twentyfirst century world peoples of both developed and developing countries are losing faith in democratic institutions which are often used to serve partisan interests.

Higher Form of Non-violence Required

After the independence of India Mahatma Gandhi stressed on a higher form of non-violence for independent India. On many occasions he did say that India would require a form of non-violence which would be higher than that of non-violence put into practice in Champaran in 1917. Can India scale up the levels of non-violence which Gandhiji wanted to achieve in 1947 by invoking the Champaran Satyagraha? This is the biggest challenge. It requires deepening of public reasoning on a higher scale than was done by Mahatma Gandhi in 1917 when he started the Champaran Satyagraha and achieved his objectives in six months.

We need to deepen public reasoning which can promote peace, non-violence, harmony and reconciliation in society through dialogue and multilogue. We can achieve high levels of public reasoning by following his Constructive Programme of the early 1940s in which he put the issue of the kisans (farmers)[48] by invoking the work he did for the cultivators of Champaran. In doing so we can truly pay tribute to Mahatma Gandhi and enrich the legacy of the Champaran Satyagraha.

- Mainstreem Weekly 8th May 2017

18. Farmers Freedom from Debt Bill

- Kisan Mukti Sansad

On 20th November, the Kisan Mukti Sansad began in New Delhi, as a culmination of the KisanMuktiYatra of more than 10 thousand kilometers by All India KisanSangharsh Coordination Committee in 19 states. Lakhs of farmers participated in KisanMuktiSansad. Since morning, thousands of farmers started marching with flags and sloganeering from Ramlila grounds, AmbedkarBhavan, GurudwaraRakabganj and different railway stations to reach KisanMuktiSansad at Parliament Street. The Sansad started with paying tribute to the farmers martyred in Mandsaur and other police firings, to farmers who had committed suicide and to farmers of Yavatmal, who died due to pesticide poisoning.

V. M. Singh, convener of AIKSCC, welcomed the farmers and said farming had become a loss making activity which was beneficial before. That's why we are reminding the Prime Minister of this country about his promises of farm loan waiver and assurance of doubling farmer's income. All the previous farm loans must be waived off. PM has to fulfill his promises when farmers showed faith in him during elections. After that MedhaPatkar, leader of Narmada BachaoAndolan and National Alliance of People's Movements (NAPM), chaired the assembly of 545 women of families of farmers who had committed suicide and many other women farmers. KavitaKurungati, a woman farmer, and convener of Alliance for Sustainable and Holistic Agriculture (ASHA) put forward the issues of women farmers in detail and emphasized on the need of passing the bill for loan waiver and ensuring prices of farm produce at least raise to 1.5 times of the input cost.

It was shocking to hear the stories shared by women of the bereaved families. They felt for the first time that someone was listening to their grievances and were hopeful that no other family will face the consequences, which they had suffered due to farmer's suicide. Farmers will not commit suicide but will resist now for their demands, asserted by them.

While addressing the women's parliament, MedhaPatkar said that this is a historic moment when women from all over the country have gathered for their parliament and not only they are discussing their issues but also putting forward the bill to KisanMuktiSansad, aimed at bettering lives of farmers, peasants, farm workers, adivasis, landless, tenant farmers, fishworkers. She said that Govt. have displaced more than 10 crores farmers from all over the country including farmers of Narmada Valley without complete rehabilitation. Putting forward the need of alternative development policy, she declared the current policy disastrous for farmers, workers and others. We want development for all, not disaster. Women farmers raised their hands and approved the bill.

HannanMollah, president of AIKS, presented the Farmer's Freedom From Debt Bill, 2017 and the former MP, and RajuShetty, MP and president of SwabhimaniShetkaariSangathan, supported the Amidst applause, Convener, V M Singh felicitated RajuShetty for joining AIKSCC leaving the ruling alliance of Maharashtra Government and contributing significantly to farmer's movement of Maharashtra, and former MLA Amra Ram for contributing significantly to farmer's movements of Rajasthan.

HannanMollah said that Government has looted the farmers by paying them less continuously and forced them into debt. This in turn caused the suicide of more than 5 lakh farmers in the country. Farmers will not allow this exploitation now. AIKSCC will not allow the Government to loot the farmers anymore, especially when governments are giving easy concessions to corporates. He also said that farmer's organizations from all over the country have consistently demanded for loan waiver but we are not only demanding but also presenting the bill for the Parliament to discuss and approve. Now, any small loan waivers cannot work for farmers, we need a comprehensive bill to ensure freedom from debt cycle for farmers.

MP RajuShetty said that we would not spare anyone found cheating farmers. We, the farmers, had the capability to overturn the

ruling government three years ago. No political party would have got clear mandate in the parliament. It is only because of farmer's support,NarendraModi was able to come with clear majority on the promise of raising farmer's policies to minimum 1.5 times of the cost. We will not sit down quietly now. RajuShetty said that the date of KisanMuktiSansad was decided in such a way that we would be able to raise our voices both inside and outside the Parliament. But the Prime Minister fled. He was afraid to face the Parliament and the farmers from all across the country, he added.

YogendraYadav, leader of Jai KisanAndolan and SwarajAbhiyan declared the KisanMuktiSansad a milestone in the history of farmers' movements while addressing the crowd. This is the first time when farmers bearing red and green flags have come together and it has become a rainbow when yellow and blue flag bearers also joined. Farmers have faced a lot of betrayal before from politicians and the governments but this is not going to happen anymore. While addressing the farmer's rally, Atul Kumar Anjan, National President of AIKS, said that corporates are looking towards corporatization of farming, and marking seeds, fertilizers, pesticides etc. He said that the narrative propagated by the Government and few economists about less production due to small and medium farm size is totally false. 54% of wheat production and 57% rice are being produced from these small and medium farms only.

Rajaram Singh, president of AkhilBhartiyaKisanMahasabha and former MLA, said that Government is continuously persuing running anti farmers policies in the country, giving profits to corporates and loss to farmers. The number of deaths due to hunger are increasing in BJP ruled states. Due to which, we farmers and workers will claim and demand for rights together otherwise we will not allow the government to run.

Butta Singh Burjgil, Secretary of BhartiyaKisan Union (Dakaunda), said that the Congress party promised to waive off the farmers loan in their manifesto but after a long struggle by our

organizations, the committee formed in the chairmanship of Dr. Haq only waived off crop loan of farmers having less than 5 acres of land and aggregated crop loan including the principal amount and interests together, less than Rs 2 lakhs. That too it is being kept for only those farmers who have taken loan from cooperatives which results into less than 10% of farmers indebted in Punjab from farm loans. This is again causing distress among farmers and pushing them towards suicide.

V. VenkatRamiyaa, secretary of AIKMS, said that Government promised to double the income of farmers whereas they are actually keeping the support prices lower than the actual cost. Nine crops among 17 are kept lower than the CASP production cost. Central Government is not implementing their promise of doubling the farmer's income and due to this farmers will only fall into debt trap. Thus we are demanding comprehensive loan waiver. Government says that economy of the country will weaken due to farmer's loan waiver which is completely wrong when the government itself providing lakhs of crores of rupees of subsidy to corporates.

PratibhaShinde, secretary of LokSangharshMorcha, said that thousands of farmers from the home state of NarendraModi, that is Gujarat have arrived to put forward the struggle of farmers against the anti farmers policy of the state. The same BJP Government in Maharashtra announced for farm loan waiver but none have benefitted even after issuing certificates by Government of Maharashtra. This clearly exposes the anti farmer character of the state. Three Lakh farmers have committed suicide in Maharashtra till now.

KodahallyChandrashekhar, secretary of Karnataka RajyaRaiy at Sangh, said that the government policy is anti farmer and in favour of corporates. Seeds, fertilizers and pesticides produced by the corporates are very costly. Government never tried to control their prices and asks farmers to buy products by mortaging their lands. The prices of diesel in India is 58 rupees whereas they are only 49 rupees and 41 rupees respectively in Pakistan and Sri Lanka. Foreign companies are being called to buy farm produces at low prices by the governments.

Dr. Sunilam, executive secretary of KisanSangharshSamiti, national convener of National Alliance of People's Movements, and former MLA, said that Prime Minister promised to double the farmer's income but due to GST and Demonetisation, already the farmer's income are on decline. In the last three years, public sector loans have increased to 10.65 crores from 8.11 lakh crores. This is happening contrastingly when the farmers have raised the production of fruits, vegetables, and crops by one and a half times to 534 crore tons in the last decade. The central government is finishing farmers and villages by imposing Modani Model on them. Whoever challenges the government, they are killed in police firings as happened in Multai, Mandsaur and other places. He also said that farmers were on the forefront in India's independence struggle. Now again, 184 farmer's organizations have united for historic struggle which can be seen as a formation of new energy and hope among the farmers of this country.

During the KisanMuktiSansad, people demanded unconditional and immediate release of AkhilGogoi, leader of Krishak Mukti Sangram Samiti, who has been imprisoned for one year under the sedition charges under National Security Act. People called this murder of democracy and dissent. The farmer organizations coming from different parts of country have declared that they will form committees in their states and fight for the release of Akhil Gogoi.

Representatives from 184 farmer's organizations from 25 states expressed their views in Kisan Mukti Sansad. Satyan, Ashish Mittal, RampalJat, AvikSaha, Kiran, SachinGhade (LokSangharshMorcha), ShetkariSabha, K Putnaiyaa, KRSSMLA, ChukkiNanjul, Swami Shivappa, Vednata (KMSS, Assam), former MP ShekhAbdurRehman (J&K), Prof. PrakashPrfile, Dr. A. K. Khan (KisanSangharshSamiti), Adv. AradhanaBhargava, DilipPatidar (Mandsaur), ParmanandPatidar, Bhanuja (RaiyatSwarajVedike), Soma, MahilaKisanAdhikarManch were among them. Dr. Sunilam, PratibhaShinde, KavitaKurungati, Dr. Darshan Pal, Ashish Mittal, Prem Singh Gehlavat, and AvikSaha (convener of Jai KisanAndolan) moderated the Kisan Mukti Sansad.